Gárdonyi Géza

Contract de căsătorie

Editura Eminescu

GÁRDONYI GÉZA

Contract de căsătorie

Traducere de Veronica Bârlădeanu

EDITURA EMINESCU
1975

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI 4
1 5
2 17
3 25
PARTEA A DOUA 30
1 31
2 52
3 61
4 66
5 73
6 100
PARTEA A TREIA 132
1 133
2 142
3 145
4 154
5 161
6 170
7 188
8 197
9 211
10 247
11 268
12 273
13 298
14 327
15 333

PARTEA ÎNTÂI

1

UN DOMN PUHAV ŞI PÂNTECOS râdea cu sughiţuri în cafeneaua Kávékirály.

— Lua-i-ar naiba pe gazetarii ăştia – spuse, punând ziarul deoparte – mari pehlivani mai sunt!...

La masa lui mai şedeau vreo trei domni somnoroşi şi îmbufnaţi din tagma acelora pe care îi întâlneşti deseori dimineaţa prin cafenelele Pestei. Domnul, amuzat, îi arătă unuia dintre comeseni ziarul.

— Opera vreunui filatelist şmecher.

La masa vecină, un tânăr îşi sorbea absent ceaiul. Auzind cuvintele pântecosului, aşează ceaşca pe farfurie şi îşi îndreptă privirea către el. Se încruntă până când sprâncenele, unindu-se, desenară o linie dreaptă; părul blond, perie, se ridică asemeni ţepilor unui arici, iar nasul, subţirel şi puţin coroiat, deveni rigid ca o sabie.

Tocmai atunci pântecosul îi întinse vecinului său ziarul, arătându-i un rând anume pe ultima pagină.

Tânărul se ridică şi, bombându-şi pieptul, se întoarse către grăsan.

— Sunt gazetar, lucrez la redacţia acestui ziar, cum îndrăzniţi să afirmaţi că ziariştii sunt pehlivani?

Şi se proţăpi pe picioare, ţanţoş ca un cocoş de tinichea.

— Vă rog, vă rog, domnule... bâlbâi pântecosul, dezumflat, parcă, dintr-o dată – n-am spus...

— Aţi spus-o chiar acuma, am auzit cu urechile mele!

— Dar vă rog, nu în acest sens... Numai că... vedeţi aici anunţul acesta – şi arată cu degetul chenarul unui anunţ inserat în pagina de mică publicitate – mă gândeam că nu

poate fi decât şmecheria unui filatelist. Vă cer scuze. Vorbesc puţin mai tare decât ar trebui. E un obicei prost, ştiu, vă cer scuze aici de faţă cu toată lumea... *Nichst für ungut...*[1]

Scuzându-se, îşi frământa toate cele zece degete; obrazul îi devenise galben ca tăiţeii de supă.

— Scuze, mii de scuze...

— Incidentul e închis, spuse sec tânărul, aş vrea doar să adaug că anunţurile de mică publicitate nu sunt scrise de ziarişti.

Toate privirile erau aţintite către ei. Se opriseră din alergătură până şi chelnerii, privindu-i cu ochii căscaţi şi gâtul întins. Casieriţa uitase să lase din mână tăviţa cu bucăţelele de zahăr şi deschisese larg ochii ei albaştri, de obicei plictisiţi.

Un domn cu *pince-nez* se ridică de la o masă aşezată lângă vitrină şi îşi făcu loc printre scaune, îndreptându-se către locul unde stătea ziaristul cu părul ca peria.

— Mulţumesc, Csaba! spuse, întinzându-i jovial mâna, dar puţin mai tare decât ar fi spus-o pe tonul obişnuit al unei discuţii între doi comeseni – îţi mulţumesc în numele breslei. Şi în al meu personal. Chelner, adu-mi ceaiul la masa asta şi adu şi ziarele!

Csaba mesteca fără chef în ceaşca de ceai dinaintea lui.

— Nu admit să mă facă cineva lichea, nici măcar indirect.

Ziaristul cu *pince-nez* ridică din umeri.

— Se vede că nu eşti din Pesta. Noi observaţiile astea nici nu le băgăm în seamă, aşa cum nu băgăm în seamă tropotul cailor pe asfalt, zgomotul tramvaielor sau murdăria de pe dalele de piatră ale străzilor. Chelner, mai adu-mi nişte zahăr.

— Ce-i drept – se linişti Csaba – nu putem îndrepta noi lumea. Totuşi... ştie trăsnetul... mărturisesc că sunt cam iritat astăzi. Dar mă necăjesc întotdeauna când dau de

[1] Fără supărare... (germ.) (n. tr.).

câte un lucru care nu-i tocmai la locul lui. Şi, poate, cel mai mult mă irită că sunt ziarist când de fapt nu sunt. Vezi, şi acum, la urma urmei, ce drept am eu să sar în foc, şi să apăr onoarea breslei? Eu sunt un intrus printre voi.

— Ba tu eşti ziarist, Csaba. Şi ai să rămâi. Nimeni nu se pregăteşte să devină ziarist, dar se pomeneşte deodată că s-a lipit de scaunul său din redacţie. Uită-te şi la mine, un examen aş mai avea de dat, unul singur. De opt ani îmi tot spun: un singur examen... un fleac care se tot amână. Şi ştiu că se va amâna în continuare, an de an, până la sfârşitul vieţii.

— Dar eu sunt pictor, dragul meu Ákos, pictor fără niciun examen restant. Székely Bertalan spunea că păcătuiesc în ziua în care nu înmoi penelul în vopsea, iar Lotz că m-am născut, desigur, cu paleta pe deget. Şi uite, a trecut al doilea an de când n-am pus mâna pe pensulă. Sunt îndrăgostit de sculptură, atâta doar că nu-mi găsesc nici timp, nici bani pentru ea.

— Astea se pot face pe lângă altele.

Csaba îşi scutură capul negând.

— Orice se poate face pe lângă altele, doar artă nu. Artei ori i te dăruieşti cu toată fiinţa, ori deloc.

Pornise într-adevăr ca pictor. Când ar fi putut să fie pictor, se simţi puternic atras de sculptură şi făcu o întoarcere bruscă, asemenea unei locomotive aşezate pe o placă turnantă. Dar acest interes nou îl simţea nu numai în suflet, ci şi în fibrele degetelor, în inimă.

Făcuse o călătorie în Italia şi scrisese câteva articole despre carierele de marmoră de la Carrara. I le publicase un cotidian şi el continuă să scrie şi alte articole.

Când ajunse în ţară se trezi din ce în ce mai des atras de masa de scris din redacţie. Odată ţinuse locul unui ziarist bolnav de ficat. Redactase şi ştiri. Îl trimiteau să ia interviuri, contând pe înfăţişarea lui distinsă. L-au trimis la spectacole, la concerte, aşa că a scris şi cronici. Scria aşa cum obişnuiau să scrie gazetarii: ştiind totul, chiar

fără să priceapă nimic. Pe bolnavul de ficat l-a vindecat Dumnezeu absolvindu-l de cele lumeşti şi în locul lui a rămas el să-şi tocească condeiul în biroul redacţiei.

Dar era absorbit cu totul de gândul sculpturii. Frecventa cu asiduitate expoziţiile de sculptură organizate de Galerii. Cum n-avea de unde plăti nici chiria unui atelier, nici osteneala modelelor şi nici din ce se întreţine doi, trei ani, până ar fi putut cuceri sufragiile publicului, modela acasă, din lut, frunze şi capete de serafimi. „De-aş avea măcar zece mii de coroane! se frământa zi şi noapte, măcar zece mii de coroane!” Aşa cum spusese, ani în şir, Cristofor Columb: „De-aş avea un vas. Un vas puternic.”

Numai că lui soarta îi aşezase în mâini o avere mult mai mare decât zece mii de coroane: jumătate din moştenirea unei moşii bune de trei sute de jugăre şi dintr-un conac. Taică-său îl crescuse pentru a gospodări pământul, asemenea străbunilor săi. Şi dacă tatăl închidea ochii, lui îi rămânea îndatorirea să-şi mărite sora – o fată doar cu un an mai mică decât el – asigurându-i o rentă, jumătate din valoarea moşiei în bani.

Despre asta fusese deseori vorba încă de când erau ei mici.

Cei doi copii se iubeau cu acel ataşament deosebit al fraţilor crescuţi fără căldura oblăduirii materne. Inima fetei era inimă de mamă, mângâierea mâinilor ei ţinea loc mângâierilor gingaşe ale mamei, sufletul fetei, o umbră albă ce însoţeşte mereu umbra neagră a băiatului pe toate cărările încurcate ale vieţii. Iar feciorul era stâlpul casei, sprijinul fetii în lume, în viaţă şi, chiar dacă nu se născuseră gemeni, ei rămâneau uniţi până la moarte.

— Jolán – îi spuse el surorii, seara, după înmormântarea tatălui – moşia să rămână a ta; mărită-te cu cel care ţi-e drag. Mie să-mi daţi un an sau doi bani să pot colinda galeriile de pictură din Europa. Îndată ce-mi pot valorifica talentul, n-am să vă mai împovărez.

— Îţi sunt recunoscătoare, Csaba – mulţumi fata cu

ochii scăldaţi în lacrimi – tu ai fost întotdeauna atât de bun...

„Cel care ţi-e drag” era ajutorul de notar din sat, un tânăr cu mustăţi pe oală, care, vară sau iarnă, purta mereu acelaşi costum de vânătoare, cu toate că nu ridicase încă niciodată cocoşul armei; haine n-avea altele, doar cravatele de mătase colorată le schimba în fiecare zi. Era priceput la reverenţe elegante şi le spunea, cu patos, doamnelor: „Sărut mânuşiţele!” Când se lăsa seara se înfunda cu ţăranii în cârciuma satului bătând cărţile cu ei.

Înainte de înmormântare nu i se permisese să calce pragul casei. Încă de când Jolán era de-o şchioapă, familia hotărâse că ea nu se va putea mărita decât cu un moşier pentru ca, dacă Csaba nu s-ar căsători sau ar muri fără să lase moştenitori, nici fetei să nu-i treacă prin minte să vândă moşia părintească.

Cele trei sute de jugăre erau sufletul bătrânului. Csaba începuse încă de pe atunci să deseneze. Copil fiind, picta şi zugrăvea aşternând pe hârtie chipul dascălilor, al camarazilor de joacă, al jidovului din sat. Trăgea doar două, trei linii, de ajuns însă ca oamenii să-i poată recunoaşte. Licean fiind, desenase atât de bine – pe canatul uşii, din memorie – chipul vizitiului lor de la moşie, încât taică-său fu uluit când îl văzu. Dar asta nu-i dădu ideea să-şi îndrume copilul spre alegerea unei îndeletniciri artistice. „Unguru-i făcut pentru ţarină, nu pentru bidinea” – zicea el. Tânărul termină liceul. Tatăl ştia că a rămas la Pesta să-şi continue studiile de drept în timp ce el frecventă, la început, şcoala de artă a lui Lotz şi mai târziu plecă să se desăvârşească la München. Învăţa desenul şi pictura. Singura care ştia adevărul era Jolán. Ochii tatălui se împăienjeniseră de bătrâneţe şi acum scrisorile i le citea Jolán spunând mereu Budapesta în loc de München. Mandatele poştale le completa tot ea, scriind cu aceeaşi înţelegere şi bunăvoinţă, München în loc de Budapesta.

Ajutorul de notar nu i se părea nici lui Csaba demn de mâna surorii lui. El se ţinuse întotdeauna departe de feciorii guralivi care-şi tot schimbau basmalele colorate înfăşurate în jurul gâtului.

Îi spusese odată soră-sii:

— Vezi fată, ăsta zumzăie nu în jurul tău, îl ispiteşte mierea din farfuria ta.

Jolán îl apăra, aproape speriată:

— Tu bagă bine de seamă ce spui şi nu dispreţui pe nimeni pentru că e sărac. Inima lui Jenő nimeni n-o cunoaşte mai bine ca mine... Şi ochii i se umbriră de lacrimi. Nu-i cer Domnului, peste cele din *Tatăl nostru,* decât această fericire. Iar tu îmi eşti împotrivă; poate că Dumnezeu mă va ajuta totuşi.

Csaba ridică din umeri:

— Al tău va fi, nu al meu.

Pe atunci Jolán împlinise douăzeci de ani, era durdulie şi blondă, o domnişoară de la ţară cu bujori în obrajii bine hrăniţi cu găluşte. Părul îl purta strâns în coc, ca ţărăncile, şi nici prin minte nu i-ar fi trecut să-şi mai acopere puţin cu cârlionţi fruntea prea înaltă. După înmormântare, Csaba rămase acasă doar până făcură cununia: o nuntă fără alai, aşa cum se cuvenea şi cum o cerea doliul familiei. Oaspeţi au fost doar preotul, notarul şi cei doi martori.

După-masă, Csaba şi-a chemat cumnatul deoparte şi i-a zis:

— Să iei aminte – şi îl pătrunse bine cu privirea – eu mi-am dat averea soră-mii, dar bunul meu cel mai de preţ e Jolán.

Şi chiar în ziua aceea părăsi moşia.

Se întoarse după un an. Atunci îi pieriseră din minte pânzele pe care ar fi vrut să le zugrăvească; în locul lor stăruiau două statui. Una dintre ele era statuia lui Berthelier văzută la Geneva: silueta unui bărbat robust, din Evul Mediu, cu cap de focă şi cătuşe grele pe care le scutura cu furie, părând să spună: „Nu mă puteţi ucide!”

Cealaltă statuie închipuia nuduri de femei înlănţuite în ritmul dansului, o lucrare a lui Carpeaux[2] aşezată în holul Operei din Paris.

Nu se mai gândea decât la aceste două statui, frământându-se să descopere în ce constă acel ceva care te emoţionează privindu-le. Venus din Millo, Venera din Capitoliu, Apollo din Belvedere nu-ţi încântă decât ochiul în timp ce acestea două îţi mişcă sufletul. Ce au oare în plus aceste statui?

Abia la Budapesta găsi răspunsul la întrebarea ce-l frământa:

— În vinele lor pulsează sânge. Un sânge cald şi efervescent. Un sânge cutremurat de extaz.

Acest cuvânt, extaz, i-a răscolit sufletul, aşa cum imaginea crucii desenate pe înaltul cerului răscolise cândva sufletul lui Constantin cel Mare. *Tutó nika!*[3] Iată arma biruinţei. Era ameţit. Niciunul din sculptorii antichităţii nu-şi înţelesese menirea, erau oameni în vinele cărora sângele curgea rece, ca la melci, n-au făcut decât să cioplească chipuri şi atitudini. Să curgă sânge fierbinte în vine! Atunci se va încălzi şi marmora şi va prinde viaţă.

— Sunt mare! îşi spunea fericit, îmi trebuie doar câteva luni de ucenicie pe lângă un sculptor ca să deprind modelajul şi pe urmă un atelier! Şi am să continui de acolo unde s-a oprit Carpeaux! Sunt mare!

Drumul spre casă l-a parcurs legănat de iluzia fericirii. Acasă îl aşteptau, desigur, alte bucurii. La München viaţa e ieftină, le va cere încă două mii de coroane după care nu-i va mai bate la cap niciodată.

Îşi găsi sora singură acasă.

Jolán era atât de schimbată încât aproape că nu o recunoscu, îl întâmpină un chip alungit şi străveziu care nu mai purta nici urmă din bujorii şi frăgezimea de odinioară. Jolán avusese şi mai înainte fruntea înaltă, dar

[2] Jean Baptiste Carpeaux (1827 – 1875), sculptor şi pictor francez.
[3] Sub acest semn vei învinge! (gr.) (n. tr.)

acum, obrazul slăbit o făcea să pară şi mai înaltă. Dar bărbia, bărbia rămăsese ascuţită şi fină ca a copiilor, aşa cum fusese ea cândva.

În primele clipe ale revederii, Csaba crezu că schimbarea se datorează apropierii vreunei fericite binecuvântări familiale, sau, cine ştie, vreunei boli trecătoare. Nu spuse nimic.

— Mă bucur că te revăd, draga mea! Dar Jenő?...

Cu ochii întunecaţi, Jolán ridică din umeri.

— Întârzie pe undeva, prin târg.

Fraţii ştiu să citească în ochii fraţilor şi Csaba înţelese îndată că nu steaua norocului o călăuzise pe Jolán în clipa când îşi alesese soţul. După încă un ceas aflase că individul e cartofor şi chefliu. Factorul nu mai pridideа să aducă poliţele. Csaba rămase la moşie numai până se întoarse cumnatul.

Nu-l îmbrăţişă, nu-l sărută, îl privi doar lung.

— Ascultă, Jenő – îi spuse cu asprime – dacă eu nu încuviinţam căsătoria asta, tu ai fi şi azi un amărât de ajutor de notar cu trei izmene. De azi încolo ori îţi bagi minţile în cap şi îţi vezi cinstit de gospodărie, ori...

Privirea sa întunecată era prevestitoare de furtună.

Îi întoarse spatele, se înapoie la Pesta şi, cu cele două sute de coroane pe care le mai avea prin buzunare, îşi luă o cameră cu chirie.

Ar fi putut trăi din pictură dacă ar fi acceptat să-şi care picturile la negustorul de tablouri, pitite sub cutele pelerinei. Dar cel ce se preţuieşte cât de cât pe sine preferă să moară de foame lângă grămezile de pâine în loc să zică: „Vă rog...”

Şi mai era ceva, el se dăruise atât de total sculpturii încât bietelor pensule părăsite nu le arunca nici măcar o privire.

Angajându-se ajutor în atelierul unui sculptor cu bun renume, şi-ar fi putut agonisi cele de trebuinţă. Dar cum poate vulturul să-şi desfăşoare aripile în coteţul găinilor? Să înveţe meşteşugul sculpturii de la aceia pe care el, cu

prima lui operă, îi va anula? Şi să-l audă pe urmă lăudându-se pe vreunul dintre ei că i-a fost maestru?

Preferă să devină ziarist.

Ce se întâmpla acasă? Nu ştia nimic. Jolán îi scrise felicitându-l de ziua numelui şi a naşterii şi apoi, peste un an, anunţându-i bucuria venirii pe lume a primului ei născut. „În rest trăim”, aşa se încheiau toate scrisorile ei.

Csaba nu se interesa de soarta lor aşa cum nu te duci la doctor să-l întrebi ce ai – de teamă să nu-ţi afli prea exact sentinţa. Era ocupat cu treburile redacţionale şi absorbit de gândul sculpturii. Odaia îi era plină de praf de ipsos, de figuri şi sfărâmături de gips întărit. În peregrinările sale pe pământ italian văzuse odată un muncitor urcat pe o scară modelând cu o iuţeală şi o îndemânare uluitoare, pe tavanul unei încăperi, figuri ornamentale din ipsos înmuiat în căuşul unei linguri. Fiecare linie era artă. Lucra repede căci gipsul se întăreşte îndată: să înnădeşti mai merge, dar să scazi nu se poate. În timpul liber, Csaba se străduia să modeleze cu repeziciune figuri de ipsos. Erau mai cu seamă figuri de oameni, mărunţişuri făcute fără model, din memorie. Erau ţărani aplecaţi asupra coasei, băieţi îndoiţi sub povara unor găleţi încărcate, servitoare ducând tăvi grele, soldaţi sărind în şa, preoţi ţinându-şi predica, ţânci care fug şi alte figurine mici de o palmă. Dar toate erau numai crochiuri finisate doar pe jumătate, pe sfert. Unele aveau obrazul lucrat cu grijă, altele aveau în loc de cap câte un ghemotoc cât un ou de pasăre, în schimb cutele îmbrăcăminţii erau dichisite şi cizelate până la perfecţiune. Se vedea cum o idee goneşte pe alta luându-i locul, dar pentru puţină vreme. Când oare va ajunge el să creeze opere monumentale? Acum are douăzeci şi şase de ani. Simte în mâini toate subtilităţile meseriei, dar drumul spre realizare nu-l găseşte nicicum.

— Mi-ar trebui doar zece mii de coroane...

În cele din urmă se gândi totuşi să dezvăluie cumnatului şi surorii sale planurile şi nădejdile lui. Erau

datori să-l ajute să-şi ducă la bun sfârşit strădania de a-şi pune şi el temelia unei vieţi aşezate. Moşia valora sute de mii şi din valoarea aceasta el nu luase decât şase mii de coroane când o măritase pe Jolán. Dacă n-au bani o să ia cu împrumut, jumătate din moşie e pe numele lui; o poate ipoteca.

Mai chibzui câteva zile. Se îngrozea la ideea c-ar putea ipoteca moşia. Taică-său vorbea despre ipotecarea pământului ca despre cine ştie ce păcat ruşinos. Şi, ce-i drept, din vremuri străvechi moşia lor nu fusese încărcată niciodată cu niciun fel de datorii.

Dar cine ştie, poate nici acum nu va fi nevoie să apeleze la asemenea mijloace.

Se apropia vremea sărbătorilor de Crăciun. Nu-şi anunţă sosirea şi în ajun se urcă în tren. De la gară porni spre moşie, cu căruţa unui ţăran, îndurând, de dragul surprizei, gerul şi hurducăiala.

Pe Jolán o găsi din nou singură. Îi sărută cu drag pe cei doi nepoţei. Jolánka, fetiţa cea mare, împlinea doi ani, Jenő abia opt luni.

Jolán puse ochii în pământ când o întrebă cum se mai poartă cumnatul.

— Păi, se mai duce câteodată în oraş, dar mult mai rar – răspunse Jolán, privind duşumelele.

Csaba înţelese, mai mult din roşeaţa obrajilor decât din vorbe, care e situaţia...

Mai cugetă un timp şi gândi că va trece vremea şi cumnatul se va potoli: cu timpul o să-şi închine viaţa familiei şi copiilor. Îi povesti soră-sii ce idealuri înalte îi încălzeau inima şi ce speranţe îşi pusese în viitorul luminos pe care-l întrevedea strălucind la orizont. Dar acum, asemeni unui alergător căruia îi atârnă ghiulele la glezne, e ţintuit de pământ.

— Daţi-mi numai zece mii de coroane.

Jolán păli.

Tăcută, se uita în adâncul hăului care se căsca parcă întunecat în faţa ei şi suferinţa se desena în brazde

adânci în cutele obrajilor ofiliţi.

— Moşia – bolborosi ea îndurerată – e ipotecată.

— Ipotecată? Şi tu ai îngăduit?

Jolán izbucni în lacrimi.

— Ce pot să fac? E tatăl copiilor mei.

Tocmai atunci sosi şi cumnatul. Csaba îşi simţea pumnii zvâcnind, buzele tremurând convulsiv. Dar la ce bun să-l pocnească pe acest individ? Se gândi la cei doi copii.

Când colo, cumnatul fu acela care deschise gura mai mare:

— Să nu te bagi în treburile mele! – răcni – e adevărat că m-am vârât în nişte datorii, dar cărui moşier nu i se întâmplă aşa ceva?

Urmă o ceartă violentă. Csaba nici măcar nu voi să înnopteze în casa părintească, se urcă în tren şi plecă înapoi la Pesta.

După câteva zile primi o scrisoare. Cumnatul îl ruga să-i cedeze soră-sii şi partea lui de moşie, atunci şi-ar putea achita datoriile, în următorii doi ani ar putea să-i dea şi lui cele zece mii de coroane. În schimb, se jura în scris pe numele Domnului, pe cinstea lui şi pe fericirea copiilor săi că nu se va mai aşeza la masa de joc câte zile o mai avea de trăit.

Scrisoarea era semnată şi de Jolán care adăuga: „Jenő s-a jurat pe *Sfânta Scriptură* că aşa va fi.”

Csaba semnă o procură prin care trecu pe numele soră-si şi partea lui de moşie şi aşteptă să-i sosească cele cinci mii de coroane promise pentru început.

La sfârşitul lui martie primi o scrisoare de la Jolán:

Dragul şi bunul meu Csaba!

Prăbuşită în genunea iadului gata să mă înghită, te rog fă rost, de oriunde şi oricum, de şaizeci de mii de coroane. Dacă nu poţi, moşia va fi scoasă la licitaţie în ziua de 4 mai.

Şi explica în scrisoare că Jenő jucase cărţi la Cazino

două zile şi două nopţi încheiate cu un baron neamţ. În prima zi norocul l-a favorizat şi i-a luat neamţului peste optzeci de mii de coroane, a doua zi însă norocul l-a părăsit şi a pierdut. În pasă proastă, ghinionul l-a ţinut lângă masa de joc. Ea i-a smuls cu greu pistolul din mână. Acum zace bolnav, plângând şi blestemând. Cu şaizeci de mii de coroane s-ar putea salva moşia şi atunci, în zece ani de renunţări şi strâmtorare, s-ar putea stinge şi datoria. Jenő şi-ar declina imediat drepturile asupra moşiei şi nu s-ar mai atinge de bani până la sfârşitul zilelor lui.

Csaba scăpă scrisoarea din mână. Stătea, golit de suflet, de viaţă, de orice simţire, cu sentimentul că-şi pierde minţile.

2

MICUL INCIDENT DE LA CAFE-nea, când domnul acela puhav se trezi vorbind, se întâmplă să fie chiar a doua zi după povestea cu scrisoarea.

— Lua-i-ar naiba pe ziariştii ăştia, mari pehlivani mai sunt!...

Ákos, colegul său, îl lăsă singur, iar el, terminându-şi de băut ceaiul, îşi aprinse pipa cuprins de tristeţe, şi, mai mult din obişnuinţă, întinse mâna după ziarul în redacţia căruia lucra.

Privi ultima pagină: ce anunţ o fi acela care i se păruse cititorului a nu fi treabă cinstită? Îl găsi de îndată la rubrica pentru căsătorii:

Doresc să-mi mărit fata cu un tânăr cultivat a cărui ocupaţie sau profesiune este cât de cât nobilă, cu condiţia să nu fie beţiv, cartofor şi să fie sănătos. Zestrea fiicei mele constă acum din 300.000 de coroane, bani gheaţă. Mai târziu, moştenirea ei, va fi mai mare, suma atingând ordinul milioanelor. Adresa la agenţie.

Csaba nu obişnuia să citească anunţurile de la mica publicitate. Ştia însă că parte dintre ele se redactează la agenţie, nu în redacţie. Comerţul cu timbre devenise atât de răspândit în cele cinci colţuri ale lumii încât erau şi la Budapesta o mulţime de filatelişti colecţionari. Salariaţii agenţiilor de publicitate obişnuiau să-şi facă rost de timbre folosind uneori câte un spaţiu liber de la rubrica de mică publicitate. Şi se mai găseau şi persoane filotime

care alăturau în plic timbrul pentru scrisoarea de răspuns. Ba mai mult, uneori soseau la agenţie plicuri fără adresă, cuprinzând următorul text: „Rugăm onorata agenţie să binevoiască să completeze acest plic cu adresa trimiţătorului şi să-l trimită.” Expeditorul lipea şi timbrul, cu încrezătoare evlavie, aşa că filatelistul şmecher de la agenţie se făcea cu două timbre.

Totuşi, în ziua aceea, anunţul îi reveni de mai multe ori în minte.

Dar dacă e adevărat? Dacă e totuşi ceva adevărat? Ar putea fi o familie din cine ştie ce fund de provincie care îşi oferea fata în felul acesta? Sau, cine ştie, o fată cu o mamă bolnavă şi care nu o poate însoţi în lume şi la baluri... Sau, poate, în acel colţ de ţară unde trăieşte ea nu sunt tineri pe potriva ei. Ar putea fi şi o fecioară bătrână, acră de vârstă, cu un adaus de şase pisici şi nouă scatii. Sau vreo fată cu cine ştie ce defect fizic, sau care nu poate păşi pragul caselor onorabile din ţinutul natal având un tată în puşcărie. Ar putea fi şi vreo fecioară rătăcită pe drumul pierzaniei. Ar putea fi şi slută, atât de slută încât să nu găsească un bărbat dispus s-o privească măcar. Anunţul era în orice caz suspect. Dar dacă totuşi nu era rodul vreunei manevre filatelice, fata oferită astfel nu putea fi dusă cusută în sac în faţa altarului! Te pomeneşti că e totuşi o partidă...

Înainte vreme ar fi aruncat cu siguranţă ziarul, zâmbind dispreţuitor, dar trei sute de mii de coroane!... de cinci ori salvatoarea sumă de şaizeci de mii!... Bani gheaţă!... Şi când te gândeşti câte surprize oferă viaţa, cine ştie, poate că dacă ar cunoaşte fata, ar lua-o fără un ban zestre. La urma urmei vine vremea când trebuie să se însoare şi el...

Îşi alungă gândurile iscate aşa, deodată, dar ele se întorceau ca tăunul pe care în zadar îl alungă şi vaca şi calul şi boul, căci se depărtează şi revine bâzâind.

După-amiază, când se întoarse în redacţie, intră mai întâi la agenţia de publicitate şi vorbi cu cei care lucrau la

anunţuri.

— Ia spune-mi, anunţul acesta e o glumă? Sau totuşi...

I-au zâmbit.

— Oare îl interesează şi pe domnul Balogh?... Poftim adresa:

Ó Péter, angrosist şi comisionar de vinuri, Budapesta. Strada Prater 96.

În noaptea aceea bezna care îl învăluia pe Csaba fu plină de cercuri în formă de Ó care populau pereţii şi tavanul şi cerul şi pământul umplând lumea. În zadar îşi spunea că nu e un lucru demn de un boier! Zerourile celor trei sute de mii de coroane se desenau cu acel Ó blestemat. Ó şi Ó şi la mijloc acele ÓÓÓÓÓ-uri desenate în scrisoarea lui Jolán care îl implora să găsească oriunde şi oricum şaizeci de mii de coroane. La fată nu se gândea deloc, mintea îi era frământată doar de dorinţa de a avea suma cu care îşi putea scuti sora de ameninţarea iadului.

Se zvârcolea în aşternut.

Dar Ó-ul nu-i dădea cu niciun chip răgaz.

Ce nume mai e şi ăsta, Ó?

Trebuie să fie un jidov. E negustor de vinuri, se vede că pentru un comerciant totul e o negustorie, până şi căsătoria.

Dimineaţa, gândindu-se cu mintea limpede la anunţul din ziar, îl cuprinse scârba, o scârbă profundă de sine însuşi pentru că fusese în stare să se gândească măcar a fi părtaş la o asemenea afacere bântuită de miasme pestilenţiale. Sufletul omului nu poate fi marfă de vânzare! Şi gândul că ar putea spune cineva despre el că era soţ de cumpărat, îl făcu să se înfioare de groază.

Dar până isprăvi să se spele şi să se îmbrace, văzu din nou, privindu-l parcă, ochii înlăcrămaţi şi rugători ai sorăsii.

— Salvează-mă! Scoate-mă din hăul în care am alunecat! Din vârtejul acesta nimicitor! Din iad!

Când ieşi pe poartă simţi că inima îi bate gata să-i spargă pieptul, sufocându-l.

Oare dacă viaţa lui Jolán ar depinde de un leac însemnat pe o reţetă şi reţeta aceea ar cădea din greşeală în vreo scârnă aflată aici, pe asfalt, sau ar aluneca într-un loc... dacă mi-ar cădea inelul sau ceasul le-aş lăsa fără îndoială acolo. Dar viaţa surorii mele!... Şi dacă medicul care a scris reţeta miraculoasă a pierit călcat de tramvai...

Era scăldat în sudori reci.

La urma urmei, trăieşte. Am s-o aduc la Pesta şi ne vom lupta cu sărăcia ca atâţia alţii. Şi voi munci din greu ca atâtea mii de fiinţe, de la măturătorii de stradă până la caii înhămaţi la tramvai. Dar cuibul străbun... pământul strămoşesc...

Şi parcă, citind scrisoarea ei, auzea vaietul casei străvechi şi al fiecărui copac şi al fiecărui fir de iarbă şi al fiecărui bulgăre de pământ de pe ţarină:

— Salvează-mă!

Casa străbună, pământul străbun sunt la fel de greu de înstrăinat de fiinţa ta ca şi mădularele trupului, ca şi tainiţele sufletului. Dacă ar trebui să ne despărţim de ele am deveni infirmi pentru toată viaţa.

S-ar fi dus la Kávékirály, cafeneaua unde obişnuia să-şi ia micul dejun, dar mâini nevăzute îl împingeau parcă spre József Kőrút. Ajuns acolo aproape fără să ştie cum, se opri uluit în colţul străzii Prater.

Şi aici, ca şi pe celelalte străzi ale capitalei, se înghesuiau, una lângă alta, prăvăliile, dughenele. Prăvăliile, casele, porţile, până şi dalele de piatră ale străzii miroseau parcă a spirit comercial, a speculă. Până şi cerul care se boltea deasupra străzii respira aerul tranzacţiilor, al înţelegerilor şoptite. Dar dacă pentru domnul Ó Péter căsătoria nu e decât o oarecare afacere, ţvanţig-draisig-fafţig[4], o afacere a lui sau pe care trebuie să o rezolve, de ce oare nu şi-ar permite şi el, în această lume făcută din tranzacţii, să facă o afacere?

[4] Jargon evreiesc (cuvinte germane stâlcite): douăzeci, treizeci, patruzeci (n. tr.).

Oare numele, talentul şi perspectivele lui de viitor nu atârnă cel puţin la fel în balanţă?

— Să vedem marfa şi să cântărim!

Intră în stradă şi merse înainte. Mergea aşa cum ar merge spre abator animalele necuvântătoare dacă ar şti încotro sunt mânate.

În sfârşit, se opri în faţa unei dughene.

Parcă totuşi ceva nu era în ordine! „O căsătorie silită e împotriva firii! Nu sunt eu făcut pentru aşa ceva. Nu e demn pentru un domn! Îngrozitoare afacere!”

Şi din nou auzi în urechi, susurând trist, oftatul soră-sii:

— Salvează-mă!

Stătea, golit de vlagă, privind orb un muc de ţigară aruncat pe caldarâmul cenuşiu. Atât va preţui oare de aici înainte şi viaţa lui, cât acest gunoi zvârlit în colbul drumului?

Apoi făcu un efort şi îşi reveni.

— De ce mă revolt? De ce mă întristez? La urma-urmei, pentru mine căsătoria asta nu e decât o punte. O punte peste un smârc. Trebuie să o trec spre a-mi putea urma drumul! Cel alunecat în genune nu-şi alege salvatorul: să iasă la lumină şi atât. Iar dacă această căsătorie e şi ea o genune, am să găsesc puterea necesară să ies din ea! Aici totul nu e decât o tranzacţie! Tocmeală şi iar tocmeală, deci eu am să privesc toată afacerea ca pe o tranzacţie de împrumut, grea şi scârboasă, dar totuşi tranzacţie. Când te gândeşti că sunt oameni care locuiesc la un loc cu găinile, îşi fac culcuş în staulul vitelor, de ce n-aş putea sta eu cu o domnişoară care poate că nu e nici slută, nici nesuferită – şi asta numai până când îi înapoiez banii împrumutaţi? Despre fericire nu se pomeneşte în anunţ. Şi cine acceptă să se mărite astfel nici nu o poate pretinde. În schimb, cine nu e fericit nu poate fi nici statornic. Deci nici domnişoara nu va voi să se statornicească lângă mine. Deci o să vrea să se despartă. Deci îi înapoiez banii, îi dau şi dobândă la dobândă şi afacerea e încheiată.

Intră.

Sumedenie de sticle una peste alta. Miros mucegăit de pivniţă. Interiorul prăvăliei se întinde până spre beci. Lângă uşă o tejghea scurtă. La fereastră, sprijinit de un pupitru, un ofiţer cu trese aurii pe guler şi cu mustaţă în furculiţă scrie absorbit, cu atenţia concentrată.

În prăvălie apăru tocmai atunci dinspre pivniţă un fel de pivnicier cu obrajii roşii, încins cu un şorţ de piele.

— Aş dori să vorbesc cu domnul Ó Péter – spuse Csaba.

Şi privi spre ofiţerul cu guler aurit.

— Nu locuieşte aici, răspunse pivnicierul. În legătură cu anunţul? Încă nu se poate discuta direct, numai prin scrisoare. O puteţi scrie şi aici.

Şi, zâmbind, arătă cu ochii spre pupitru.

Ofiţerul îl examina pe Csaba privindu-l cam dintr-o parte. Se uita la el aşa cum te uiţi de obicei la cineva pe care îl bănuieşti a fi hoţ de buzunare. Apoi îşi văzu mai departe de scris. Scria pe hârtie de scrisori, hârtia prăvăliei.

Csaba aşteptă până când ofiţerul termină de scris, de pus scrisoarea în plic şi de lipit plicul.

Apoi îi luă locul în faţa pupitrului.

Îşi înmuie tocul în cerneală şi se întoarse către pivnicier ca să-l întrebe: Cine este acest Ó Péter? Ce fel de domn este? Şi fata?...

Dar chiar în clipa aceea intră în prăvălie un tânăr cu joben, cu jiletcă neagră şi cu o garoafă roşie prinsă la butonieră:

— Aş avea o treabă cu domnul Ó Péter...

Csaba scrise câteva rânduri pe propria sa carte de vizită:

Am 26 de ani. Corespund condiţiilor cerute prin anunţ. Viitorul îmi este cu siguranţă deosebit de al oricăruia dintre pretendenţi. Este echivalent ca valoare cu zestrea promisă. Am satisfăcut stagiul militar. Dacă familia doreşte să mă cunoască poate scrie sau trimite vorbă

oricând la redacţie. Pot fi găsit acolo în fiecare zi, după-amiaza între orele 5 şi 9.

Pe partea cealaltă a cărţii de vizită, înaintea numelui, mai adăugă: Tófalusi[5]. Şi, ca un gând fugar, îi trecu prin minte o părere de rău că nu-şi tipărise blazonul pe unul din colţuri.

Când, terminând de scris, îşi ridică privirea de pe pupitru, observă că trei tineri, cu o înfăţişare destul de serioasă, aşteptau să le vină rândul.

Am făcut o nebunie! îşi spuse furios. Trebuie să fie vreo oarbă.

Ajungând la colţul străzii îşi scutură capul şi mai furios:

— Nu îndrăznesc să mă uit în oglindă: m-aş scuipa între ochi!

Păşind pe Kőrút se gândi să se întoarcă şi să rupă scrisoarea. Dar tramvaiul pe care îl aştepta tocmai oprea în staţie, aşa că se urcă ridicând din umeri.

După trei zile nici nu se mai gândea la întâmplarea aceea care i se părea stupidă; în schimb, îşi frământa mintea să găsească nişte cămătari. Dacă ar găsi unul, i-ar spune ce ştie şi ce planuri are. Şi că pentru şaizeci de mii de coroane bani gheaţă se angajează să-i cedeze, până la sfârşitul vieţii, zece la sută din toate veniturile lui.

Vorbi cu câţiva cămătari. Îi povesti impasul lui până şi proprietarului restaurantului Abbazia. Ajunsese să promită chiar jumătate din veniturile sale, dar, ascultându-l, cămătarii dădeau din cap şi atât. Cârciumarul i-o tăie scurt:

— Nu ţine de meseria mea, vă rog...

În zilele următoare vorbi cu un episcop şi îi promise că îi ciopleşte în marmoră un altar cum nu se găseşte altul în toată Ungaria.

Pe urmă obţinu o scrisoare de recomandare către ministrul instrucţiunii publice; poate avea să-l sprijine,

[5] Adăugarea locului unde se află domeniile sau castelul familiei era considerată ca un blazon nobiliar (n. tr.).

dacă nu altfel, măcar găsindu-i un Mecena protector.

În zadar! Totul în zadar! Nici măcar nu voiră să-i privească desenele şi statuetele de ghips. Suma de şaizeci de mii de coroane îi speria pe toţi.

Între timp mai primi încă o scrisoare de la Jolán. O scrisoare în care fiecare literă era un strigăt de disperare.

Salvează-ne! În capitală poţi găsi nenumărate ocazii, mijloace, posibilităţi de rezolvare!...

Csaba abia se mai ţinea pe picioare tot urcând Golgota acestei încercări.

3

ÎN CEA DE A TREIA SĂPTĂMÂNĂ, într-o sâmbătă, în biroul în care lucra Csaba cu încă cinci colegi la un loc, îşi făcu apariţia un domn rotofei, cu înfăţişare de măcelar.

— Domnul Balogh Csaba?...

— Eu sunt.

— Numele meu este Ó Péter.

Csaba îl privea de parcă ar fi scrutat o ţintă în care să tragă cu pistolul: omul avea un trup îndesat, părul sur şi rar, capul rotund, obrajii congestionaţi de trai bun, sprâncene groase, mustăţi negre, cănite, frezate şi pieptănate. Semăna cu un măcelar de vreo cincizeci de ani, îmbrăcat în jiletcă neagră, ferchezuit ca să participe la adunarea festivă a conducerii Uniunii Naţionale a măcelarilor şi mezelarilor maghiari.

Csaba îi întinse mâna şi-şi conduse oaspetele într-una din sălile de consiliu ale redacţiei.

— Poftiţi.

— Am cules informaţii şi despre dumneavoastră – începu Ó Péter inspectând, din ochi, faţa şi hainele lui Csaba. Sunt comerciant; în meseria noastră se obişnuieşte ca, înainte de a ne ocupa de o afacere, să ne informăm. Dumneata eşti deci fiu de moşier. Ai studiat un an cursuri de drept. Ai trăit apoi la München. Amante ai avut patru, dar nu în acelaşi timp. Nici uneia din ele nu i-ai promis să o iei de nevastă. Salariul: atât cât să te întreţii. Datorii la bancă nu ai. De acasă nu te ajută cu bani. Nu eşti cartofor, nu eşti beţiv. Ai încrucişat sabia cavalereşte apărând onoarea unei doamne pe care nici n-

o cunoşteai. Asta mi-a plăcut cel mai mult. Asta e foarte frumos...

— Vă rog, să trecem la obiect.

— Deci, mai departe, informaţiile sunt următoarele: nu prea ieşi în lume, doar astă-iarnă ai răspuns invitaţiilor la masă ale unor prieteni. Nu ai datorii la proprietăreasă şi aşa mai departe. După cum vezi m-am interesat. Mai ştiu că în ultimele două săptămâni ai vorbit de trei ori cu un episcop, de două ori cu un ministru şi de patru ori cu Lowenstein Jozsef, cămătar, strada Kiraly 53. Deci, dumneata ai nevoie de bani.

— Bani...

— Şi pentru asta eşti dispus să te căsătoreşti cu *oricine.*

Csaba clipi.

— Oricine?... Poate aş putea s-o văd totuşi?... La urma-urmei nu suntem în Turcia...

— Deci nu iei chiar pe *oricine.*

— Nu. Dar întrucât într-adevăr am nevoie de bani, dacă domnişoara este teafără şi sănătoasă...

— E teafără şi sănătoasă.

— Şi n-ar putea fi luată drept mama mea...

— Are nouăsprezece ani.

— Nu e oarbă?

— Cred că vede şi pe întuneric.

— Nu e nici cocoşată?

— E dreaptă ca rigla.

— Nu e şchioapă?

— Calcă drept ca un ofiţer de husari.

Csaba privea încă bănuitor obrazul omului cu care vorbea.

— E zveltă?

— Ca trestia.

Csaba îngândurat privea în gol.

Apoi se uită din nou la Ó Péter.

— Şi nu se sperie oare până şi caii zărindu-i chipul?

— E frumoasă ca îngerii din cer.

— E fata dumitale?

— A mea. A cui să fie? Dar nu spun că e frumoasă fiindcă e a mea.

Csaba se gândea, cu privirile pierdute în gol.

— Să vorbim deschis. E compromisă cumva? E pomenit numele ei în legătură cu vreo aventură scandaloasă?

— Hoho!

— E o istorie ştiută numai de familie?

— Abia a ieşit de la maici. De mică a trăit în institut, privegheată de călugăriţe. Acolo a crescut.

Csaba privea uluit.

— E săracă cu duhul?

— Săracă cu duhul? A terminat liceul. Şi-a luat bacalaureatul. Un bacalaureat strălucit.

— Ce-i lipseşte atunci? Totuşi, ce defect are domnişoara?

— Defect? acum începu Ó Péter să clipească, defect? Păi ăsta e defectul, n-are niciunul...

— Vreun defect fizic. Spuneţi-mi deschis. Vreun amănunt fizic neplăcut...

— N-are niciun defect fizic. Şi în general niciun defect în afară de faptul că eu îi sunt tată. Vă rog, nu mă priviţi atât de bănuitor: nu sunt hoţ de cai. Atâta doar trebuie să înţelegeţi din afirmaţia mea că sunt văduv şi mereu pe drumuri după afaceri, n-am când şi cum să-mi scot fata în lume. Ea nu a făcut până acum nicio alegere. Nici prilejul de a o face nu l-a avut. Am să aleg eu în locul ei. Ce crezi, câţi pretendenţi s-au prezentat?

Csaba dădu din cap.

— Nu mă interesează.

— Sunt şi baroni printre ei. Înalţi funcţionari ministeriali. Căpitani de gardă.

— Atunci de ce m-aţi ales tocmai pe mine?

— Pentru că dumneata eşti singurul despre care toate informaţiile mele dovedesc că eşti un domn serios, un tânăr cumsecade şi cinstit. M-a costat opt mii de coroane ca să aflu toate astea.

Ceea ce spunea era limpede. Fiecare cuvânt era rostit

cu calm şi la locul lui. Se vedea bine că omul are experienţa convorbirilor de afaceri. Mirosul pomezilor care-i însoţeau prezenţa nu erau tocmai de lume bună, dar ce să-i faci, mai trăiesc şi în capitală parveniţi de soiul ăsta.

— Şi fiica dumneavoastră mă va accepta?

— Ea nu ştie nimic despre toate astea.

Csaba căzu pe gânduri.

— Atunci căsătoria mai întârzie. Dumneata gândeşti probabil că mai întâi am să-i fac curte domnişoarei. O voi însoţi la baluri, la cofetărie, sau la băi...

— În trei zile fata mea poate fi soţia dumitale.

Csaba simţi că i se taie respiraţia. Îşi privi din nou, bănuitor, interlocutorul.

— E urgent? De ce este urgent?

— Eu vorbesc doar despre ceea ce se poate. Aş dori să se realizeze cât mai repede. Aşa cum am mai spus-o, fata mea nu ştie încă nimic.

— Zestrea i-o daţi fetii în bani gheaţă?

— Dumitale. Cum doreşti, în bani sau în devize. Cu un ceas înainte de a vă cununa în faţa notarului. Totuşi dă-mi voie să te întreb: în ce-i vei investi? Ce întreprindere ai vrea să porneşti? Asta pentru că eu mă pricep la afaceri, iar dumneata, în comparaţie cu mine, eşti încă tânăr şi fără experienţă în treburile astea.

Csaba privea tulburat unul din colţurile încăperii. Să-şi dezvăluie oare acestui om trista lui poveste de familie? Nu, asta e o problemă care nu-l priveşte pe el. Pe el îl priveşte doar faptul că-i alege fiică-sii un soţ căruia, în faţa notarului, îi va da zestrea promisă. Soţul are dreptul să dispună liber de averea soţiei. Să-i expună oare acestui necunoscut, negustor de băuturi, planurile lui artistice? Ce-ar putea înţelege el? Şi la urma urmei nici măcar nu e sigur că poate lua fata. Poate că e frumoasă şi tânără – deşi fiecare cârciumar îşi laudă vinul – dar poate că există alte motive pentru care grăbesc atât de tare căsătoria. Niciun părinte nu scoate la vedere, înainte

de nuntă, rufele murdare ale propriei sale fiice.

— Vrei să înfiinţezi un ziar, nu-i aşa? vorbi Ó Péter. Pentru asta e nevoie de bani mulţi. Dar dacă ai asociaţi... Şi e nevoie şi de alte baze.

— E nevoie de un singur lucru – zâmbi dispreţuitor Csaba – ca acel ziar să nu fie ca toate celelalte.

— Să nu fie ca toate celelalte. Bun. Ca bază de plecare e ceva. Şi eu sunt abonat la trei ziare. E drept că numai prima pagină nu se aseamănă, celelalte... Şi cum gândeşti de pildă dumneata să scoţi un ziar bun?

Csaba ridică din umeri.

— Păi... eu l-aş face pentru toată ţara, nu numai pentru Budapesta. Dar vă rog să mă iertaţi, mai am nişte treburi în redacţie. Mă prezentaţi chiar astă-seară domnişoarei?

Şi se ridică.

— Nu locuieşte în Pesta, spuse Ó Péter întinzând mâna după pălărie, dar dacă veniţi cu mine, mâine pot să v-o prezint. Ce zi e azi? Sâmbătă? Mâine e duminică. Săptămâna viitoare, poţi fi un om însurat, domnule. Primarul e în slujba mea.

— Şi domnişoara... poate n-o să-i fie pe plac înfăţişarea mea.

Ó Péter ridică din umeri.

— Dinspre partea asta poţi fi liniştit.

— Dar dacă totuşi...

— Aş, de unde!

— Dumneata eşti atât de sigur că ea nu se va opune?

Ó Péter îşi bombă indignat pieptul, ca un cocoş bătăios.

— Să mi se opună mie? În casa mea?

PARTEA A DOUA

1

DUPĂ MASĂ DOMNIŞOARA ŞTERPELI ziarul din dormitorul tatălui ei.

L-ar fi putut lua chiar sub privirile lui sau s-ar fi putut instala în fotoliul din faţa biroului său şi l-ar fi putut citi de faţă cu el. Domnişoara însă venise de-abia de câteva săptămâni de la internat şi avea încă sentimentul că negreşit va trebui să se ducă la spovedanie pentru păcatul de a fi citit ziarul.

În internat, elevele externe aduceau uneori, strecurând pe sub pupitre, câte un ziar şi citeau, mai cu seamă, prima pagină. Sâmbăta fiecare fată îi mărturisea părintelui confesor:

— Am citit o nuvelă.

Ida n-a avut de mărturisit asemenea păcat decât de două ori. Adevărul este că a trebuit să mărturisească o dată, roşind, că ascultase cum sporovăiau fetele povestind o istorioară de dragoste. După aceea, ori de câte ori fetele îşi povesteau romane de dragoste, pleca sau îşi astupa urechile sau se prefăcea că nu vede asemenea tipărituri păcătoase.

Dar confesorului îi mărturisea:

— M-am simţit cuprinsă de o curiozitate bolnăvicioasă pentru o nuvelă.

Acum ar fi putut să citească zilnic nuvele, poezii, romane. Împlinise nouăsprezece ani. Dacă ar fi îmbrăcat rasa de călugăriţă ar fi putut rămâne în internat. Dar n-ar fi făcut-o nici pe vremea când sufletul ei era crud ca un bobocel abia înverzit. La vremea înfloririi, absolvind

clasele mari, trebui să citească şi versuri de Petőfi. La şcoală nu li se ofereau, ce-i drept, decât selecţii alese cu grijă, dar Ida era o elevă conştiincioasă şi primi cu interes un volum cuprinzând toate poeziile, adus de Klein Berta, o elevă externă.

Citi mai ales prima chemare a versurilor lui Petőfi:

Libertate şi iubire! Doar atât doresc!

Ce-i drept, această chemare nu era făcută să îndemne sufletul abia înflorit al unei fete către călugărie.

Când auzise pentru prima oară magia acestor vorbe, Ida era să leşine de extaz. Dacă i-ar fi spus sau scris cineva aceste cuvinte vinovate s-ar fi îngrozit, dar *Poetica* era un manual şi oricum versurile lui Petőfi trebuia să le citească orice elev care se pregătea pentru bacalaureat. Cine citeşte trunchiat, numai din selecţii, e firesc să ştie mai puţin decât acela care citeşte întregul volum.

Deci ea l-a citit tot.

Obrajii îi erau îmbujoraţi şi fierbinţi ca şi cum ar fi stat în faţa unei necruţătoare comisii de examinare: dragoste şi iar dragoste, toată cartea un imens suspin de dragoste. Vai, oare s-ar putea vorbi cu glas tare despre asemenea lucruri?

Începând din ziua aceea, Ida nu şi-a mai dorit trupul înfăşurat în cutele rasei călugăreşti. Şi, când îşi făcea rugăciunea de seară, adăuga oftând:

— Dă-mi, Doamne, libertate şi iubire, asemenea femeilor fericite din afara acestor ziduri.

Sufleţelul ei abia împlinise şapte anişori când taică-său o adusese la acest internat şi de atunci nu o luase acasă nici măcar în vacanţe. Inima i se întrista amar ori de câte ori colegele plecau acasă. Ea singură rămânea să stropească cu lacrimi zidurile şcolii în acele zile atât de fericite pentru celelalte. Ea singură era ostatecă. Aflase de la călugăriţe de ce era condamnată astfel: mamă-sa murise, n-avea nicio rudă care s-ar fi putut ocupa de ea,

iar taică-său, negustor de vinuri, era absorbit de treburile prăvăliei, călătorea mult şi când era acasă cepuia butoaiele în pivniţă.

Nici nu-şi prea vedea tatăl, cel mult o dată pe an, de obicei în luna iunie. Atunci venea el aducându-le călugăriţelor panere încărcate cu sticle aburite şi le ruga să o ţină pe Ida în mijlocul lor şi în lunile de vară. Tatăl venea întotdeauna frumos îmbrăcat, în haine negre, pe chip i se citeau seriozitatea şi un fel de sfială. Pe măsură ce treceau anii părul îi devenea din ce în ce mai alb, nasul mai roşu, de parcă toată căldura trupului s-ar fi strâns acolo. Ida – ca şi cum taică-său ar fi fost străin – îl săruta în fugă, ferindu-se cu grijă de ţepii mustăţii şi schimba cu el doar câteva cuvinte banale, câteva întrebări scurte.

— Cum îţi merge? Ai nevoie de ceva? Să-ţi dau bani?

Îşi privea fata mijindu-şi ochii, străin. Apoi pleca, trecea anul şi venea din nou. Ida primi o dată vizita unei femei. Împlinise atunci cincisprezece ani, era în clasa a cincea. La micul dejun o călugăriţă o anunţă să coboare la vorbitor:

— Te aşteaptă jos o femeie, îi spusese. Doamna Beretvás.

Ida se miră.

— Cine?

— Zice că ţi-a fost doică.

Ida nu-şi amintea numele. Nici de doici nu-şi prea aducea aminte, ştia doar că unele erau slabe, altele durdulii, pe unele le chema Maria, pe altele Rozi, unele erau încălţate, altele desculţe. Lăsă totuşi, bucuroasă, cafeaua în ceaşcă şi coborî scările.

O întâmpină o femeie cu basma neagră legată strâns în jurul unui obraz ca de peşte. Ochii mici clipeau de bucurie.

— Oh, Iduska!

Şi rostind, cu un zâmbet, acel *oh* – gura i se deschisese atâta încât, fără prea mare efort, putea vârî în ea chiar şi o chiflă bine rumenită.

— Vai, nici nu mă mai recunoaşte sufleţelul meu! Ce mare te-ai făcut! Şi ce frumoasă! Vai, ochişorii ei negri, ce mari sunt! Leit maică-sa! Ar mai fi trăit, săraca, şi acum dacă n-ar fi fost bolnavă. Am greşit când i-am spus călugăriţei numele, mi-am dat seama abia după ce a ieşit. Trebuia să-i spun doar atât: Mari, doica domnişoarei Ida. N-aveaţi de unde să ştiţi că sunt măritată. M-am luat cu Beretvás Pista. Prima dragoste. Cărămidar. E om bun, nu se-mbată decât rar. Dar nici când e cu chef nu mă bate. Trânteşte, sparge, dar nu mă bate. Ardem cărămizi la Kelenfőld; m-am gândit: ia să mă duc s-o văd pe Iduska mea, drăguţa de ea. Aşa-i că acuma îţi aduci aminte de mine?

Ida îşi aducea aminte. Vorbiră despre mama Idei, despre sufletul ei bun.

— Numai de n-ar fi fost mereu atât de tristă...

— Dar de ce era tristă, buna şi dulcea mea mamă? Eu nu-mi amintesc să fi fost tristă.

Mari închise ochii şi ridică sprâncenele.

— Păi, ce viaţă amărâtă a avut, sărăcuţa de ea, odihnească-se în pace!

— De ce i-a fost viaţa amară?

— Păi... păi... Doamne, şi bucătăria aceea... n-am văzut în viaţa mea bucătărie mai tristă ca aia – şi dădu din cap – şi aici e tristă bucătăria?

— Aici... e liniştită.

— Dar nu gătesc numai călugăriţele?

— Nu. Avem şi alt personal. La noi, ai lucrat şi la bucătărie?

— Am lucrat, sufleţelule, am făcut de toate, domniţa mea, şi poate aş mai fi fost şi azi acolo, dar din cauza stăpânului...

Coborî pleoapele şi tăcu. Îşi amintiră din nou de una, de alta...

Ida nu avea prea multe amintiri. Şi casa şi-o amintea ca pe o palidă năzărire de vis. Spaţioasă, mare. Ei locuiau la etaj. Într-una din camere, un pat de fier, un lavabou din

marmoră albă şi o oglindă mare în care te vedeai toată, din cap până-n picioare. Îi rămăsese în minte mai cu seamă scrinul. Un scrin mare de lemn de păr. Deasupra, sub un clopot de sticlă, un ceasornic foarte vechi şi foarte frumos: printre coloanele de alabastru era aşezat un călugăr cu glugă, înalt cât o palmă, care ţinea nişte lanţuri împletite din aur. La fiecare ceas trăgea de lanţuri şi suna clopotul, atunci deasupra cadranului apărea frumosul chip al Fecioarei cu pruncul în braţe. Călugărul trăgea clopotele şi răsunau acordurile unui *Ave Maria.*

Îşi mai amintea şi de un pian, deşi pe atunci pentru ea obiectul nu era decât o mobilă bună pentru jocul de-a v-aţi ascunselea. Cuvertura de pluş verde care îl acoperea lăsându-şi franjurii să atârne până aproape de pardoseală îi servea drept ascunzătoare în timpul jocului. Ce bucurie era când venea doamna Bodoki la ei şi-l aducea şi pe micuţul Pista! Cele două mame sporovăiau de-ale lor, iar ei se zbenguiau în jurul pianului făcut parcă anume pentru asta. Odată a venit şi altă femeie la ei împreună cu o fetiţă. Atunci joaca le-a fost şi mai veselă. La despărţire femeile s-au sărutat, s-au sărutat şi fetiţele şi Ida l-a sărutat şi pe Pista. Femeile au râs:

— Ia te uită cum sare la fecioraş.

Ida se înroşise toată. Se ruşina întotdeauna când i se spunea că ceva nu se cuvine.

Şi mai era un copil pe care şi-l amintea tot de pe atunci: o fetiţă mai mică decât ea cu vreo doi ani, fetiţa contabilului din prăvălie. Contabilul locuia în curtea casei lor. Îl chema Bogár, dar era slav şi la origine îl chemase probabil Bogdanovici. Devenise Bogár când şi-a maghiarizat şi tatăl ei numele schimbându-l din Alt în Ó. Tatăl ei era şvab originar de prin Bacica. Fetiţa acelui Bogár se juca mereu afară în curte. Era o fetiţă vioaie, cu ochi albaştri şi obrăjori îmbujoraţi ca trandafirii. Nu era zi de la Dumnezeu ca Ida să nu dea o fugă până la ea în curte, cu câteva bunătăţi pitite sub şorţuleţ.

— Ella, Elluţa! Unde eşti?

Şi o săruta, şi râdea în hohote de vorba ei.

Când Ella era micuţă şi abia păşea în ciuboţelele ei, de câte ori o vedea pe Ida striga fericită: „Mămicuţa!”

Ida se gândea deseori la fetiţa aceea. Dar, cum era şi firesc, se gândea mai mult la băieţel. Şi mai ales îi zbura gândul la ei când pentru ceilalţi se apropiau bucuriile vacanţei.

Dacă s-ar putea duce şi ea acasă s-ar întâlni cu Pista...

Când ajunsese în clasele mari se gândea deseori că Pista trebuie să fi crescut devenind cu siguranţă un tânăr frumuşel. Odată i-a dat prin gând că bărbatul ei va fi, fără doar şi poate, acel Pista. La început se gândea doar că *poate,* apoi a devenit din ce în ce mai *sigură.*

— Voi când aţi plecat de acasă, Mari?

— Păi după sărbătoarea Sfinţilor Părinţi, într-o marţi, domnişoară scumpă.

— Ia spune, familia Bogár mai locuieşte acolo?

— Nu, domnişoară, să fie vreo zece ani de când...

— Asta o ştiu de la tata. L-a dat afară pentru că n-a fost corect. L-a păgubit în afaceri – nu mai ştiu precis despre ce era vorba. Dar au rămas acolo în oraş ori s-au mutat?

— Au mai stat pe acolo vreo câţiva ani. Domnul Bogár s-a angajat la Petrovici, astă-iarnă însă s-au mutat şi ei la Pesta. I-am întâlnit de vreo şase ori. Ehei, nu le merge chiar aşa de bine ca...

— I-ai văzut? Micuţa Ella mai trăieşte?

— Cum să nu trăiască! Cu ea mă întâlnesc cel mai des. Locuiesc la Kelenföld, adică pe Lágymányos. Numai că micuţa Ella nu mai e micuţă, a crescut şi s-a făcut frumuşică... atâta doar că se cam vede pe feţişoara ei că bucătăria lor nu prea ştie ce-i belşugul.

— Vai, draga, scumpa mea Mari, spune-i să mă viziteze. Poate veni în orice duminică vrea. Între orele trei şi patru.

— Am să-i spun, domnişoară, îi spun, cum să nu...

Ida se sfia, dar până la urmă se hotărî totuşi să întrebe:

— Dar despre familia Bodoky ştii ceva?

— Bodoky? Care Bodoky? Aha, uite că ştiu, doamna Bodoky care venea mereu pe la noi. O cucoană cu bărbie grăsuţă, cu părul blond şi care râdea mereu, purta pe deget două inele, unul cu piatră roşie ca vinul spumos. Şi avea un şal galben ca lămâia, mare şi frumos şal...

— Şi un băieţel...

— Da, cum să nu, un băieţel, Pista, ştiu, cum să nu ştiu! Un copilaş bălai. Se juca mereu cu domnişoara mea. Vă mai amintiţi, aţi tras o dată de faţa de masă şi au căzut trei ceşti de...

— Ce mai fac ei?

— Nu ştiu nimic, domnişoară dragă, pentru că eu m-am angajat pe urmă la domnul perceptor şi n-am mai trecut pe acolo. Cumpărăturile le făcea doamna şi până venea ea eu dereticam. Ehei, acolo nu mi-a fost aşa de bine ca la dumneavoastră. Era foarte rea doamna, se zgârcea până şi la bucate.

Ida privi gânditoare mâinile muncite ale femeii, pe urmă întrebă foarte serioasă:

— Spune-mi, Mari, de ce nu mă pot duce eu niciodată acasă? Toate colegele mele pleacă în vacanţă, de sărbători, numai eu rămân mereu aici.

Mari oftă încurcată:

— Vai, sufleţelule... cum adică?

— Aşa, ca şi celelalte. Toate se duc acasă.

— Ei, sufleţelule... dar cum s-ar putea? Când în fiecare lună e altă femeie în casă?

Şi-şi coborî privirea, zâmbind.

— Domnul este un om foarte vesel.

Ida nu înţelegea. Se gândea că tatăl său schimbă menajerele – când va termina şcoala va fi ea gospodina casei, va face ea ordine. Se miră doar când auzi că tatăl ei este un om foarte vesel. Exclamă:

— E vesel? Când vine aici e foarte reţinut.

— Asta cred, dădu doica din cap, dar acolo... se fac nişte chiolhanuri... Ia spune-mi, sufleţelule, ziceai că aicea, la călugăriţe, lucrează la bucătărie şi femei ca

mine, nu s-ar putea ca eu...

— Ce înseamnă chiolhanuri?

— Chiolhan? Păi, chefuri, cum au obiceiul să facă domnii... (Clipi şi deveni foarte serioasă.) Pentru că ştiţi, tare ar fi bine pentru noi dacă aş putea câştiga şi eu ceva. Seara m-aş duce acasă. Aş putea lua câteodată şi câteva resturi de pâine, poate chiar şi fripturică...

Uşa se deschise, călugăriţa de serviciu, cu bonetă albă, băgă capul pe uşă:

— Ida, s-a împlinit ceasul.

Ida îi spuse de îndată păsul doicii, dar călugăriţa răspunse dând din cap:

— Primim în fiecare zi asemenea cereri, dar noi avem personalul nostru vechi.

Ida se gândi îndelung la înţelesul cuvintelor *chiolhanuri, chefuri.* Le căută până şi în dicţionar, dar nu le găsi. Apoi le uită. În adâncul ei rămase cu convingerea fermă că atunci când ea va fi gospodina casei, ea va ţine frânele gospodăriei, cu grijă, şi atunci nu se vor mai schimba slugile atât de des.

Dar la ce-i folosea ei să termine toate cele opt clase de liceu?

În duminica următoare, Ida fu chemată din nou la vorbitor.

— Te caută o fată – îi spuse călugăriţa – zice că e din oraşul unde te-ai născut.

Ida ştiu de îndată că vizitatoarea ei este Ella. Bogár Ella. *Mămicuţa.* Îngeraşul cu obrajii îmbujoraţi şi râsul ca un clinchet dulce de clopoţei.

Coborî scările de parcă ar fi fost înaripată. Îşi simţea obrajii arzând. Zâmbea şi şoptea:

— Eliuţa mea, fetiţa mea!...

La etajul întâi văzu deschizându-se uşa cabinetului directorial. Zări marginea apretată a unei bonete şi o fâşie albastră din faldurile fustei. Ida ştiu că era sora Mária, doamna directoare.

Paşii i se răriră, fuga înaripată se încetini prefăcându-se în mers măsurat. Zâmbetul şi roşeaţa îi dispărură din obraji ca spulberate de suflarea unui vânt îngheţat.

Pentru că în faţa primei doamne nu puteai zburda, nici sălta fustele. Prima doamnă nu avea obiceiul nici să pedepsească, nici să mustre măcar, dar mama primei doamne fusese baroană, baroană adevărată, născută în leagăn parfumat, baroană cu sânge nobil, albastru şi baroanele consideră zbenguiala ca o dovadă de foarte proastă creştere burgheză. Baroanele nu ridică glasul, deschid doar larg ochii înălţându-şi sprâncenele. În ochii primei doamne se oglindeau privirile tuturor baroanelor. Vai, ar intra în pământ de ruşine cel pe care l-ar privi ea cu ochii deschişi a întrebare...

Dacă tatăl sorei Mária n-ar fi fost decât un curelar şi maică-sa o simplă curelăreasă, elevele n-ar fi văzut în ea decât o călugăriţă bătrână şi acră. Dar ea era fiică de baroană...

Cum se mişca sau călca ea, cum înclina capul, cum strănuta, aşa se mişca fiecare călugăriţă, fiecare elevă. Dar mai cu seamă fiecare încerca să privească aşa cum privea ea prin ramele de aur ale ochelarilor cu lentile îngheţate... Parcă şi ochii îi erau din sticlă, privea aproape fără să clipească, asemeni bufniţelor împăiate din muzeu. Până şi fetele cu firea cea mai puţin ţâfnoasă din internat, dacă se simţeau cumva jignite, aruncau o privire, cu ochii larg deschişi, fără să clipească, încât le tremurau pupilele întunecate. Şi, în general, când o fată din institut avea vreo îndoială cum să se mişte, cum să procedeze, se gândea de îndată cum ar proceda prima doamnă. Adică baroana. Aşa cum bucăţelele de săpun parfumat strecurate printre cutele albiturilor din dulap îşi împrumută mireasma impregnându-le, aşa absorbeau fetele aerul acela aristocratic din jurul lor. Fata care nu călca, nu se întorcea, nu zâmbea sau tuşea, nu ţinea batista şi nu vorbea sau asculta ca sora Maria, nu era decât o mitocancă.

Ida încetini deci paşii ca şi cum nişte mâini nevăzute ar fi prins-o de glezne. Îşi îndreptă milităreşte spinarea, şi în locul zâmbetului faţa i se umbri de o demnă seriozitate.

Se înclină adânc, salutând.

— *Laudetur...*

— *In aeternum...*

Şi aşteptă aşa, înclinată, ca prima doamnă să treacă prin faţa ei.

În mijlocul vorbitorului stătea o fetiţă de vreo treisprezece ani, cu faţa prelungă, cu trăsături băieţeşti, cu privirea concentrată cu atenţie spre uşă. Purta o bluză sărăcăcioasă, albă, o fustiţă violetă, o pălăriuţă ieftină de pai, cumpărată la bazar, prinsă cu o panglicuţă îngustă şi roasă, de catifea neagră. Fruntea îi era urâţită de tunsoarea rigidă a părului de o culoare vulgară, galbenă, un păr de culoarea lutului, cumpărat parcă şi el, pe bani puţini, la vreo tarabă din piaţă. Încălţările, încălţări cu nasturi, se vedea că nu fuseseră luate pe măsură şi că se lărgiseră peste carâmbi.

O faţă holbată, străină, străină cu totul! Atât de străină încât Ida continua să caute cu ochii prin sală o altă fiinţă. Dar în sală nu mai era nimeni.

Privirea îi îngheţă pe chipul fetii.

Se vedea însă că nici străina nu o recunoştea pe Ida. Privea ca un peşte speriat – şi ochii îi erau cenuşii-albaştri – se uita în jur aşteptând speriată.

— Bogár Ella? spuse în sfârşit Ida ezitând, Bogár Eleonora?

— Eu sunt, domnişoară, răspunse fata.

Şi se înclină puţin.

Faţa palidă, i se lumină de un zâmbet ce trăda speranţe ascunse.

Cuvântul *„domnişoară”* o izbi neplăcut pe Ida, deci ea nu mai era *„Mămicuţa”...*

Privea aşa cum obişnuia să privească sora Maria, cu ochi de baroană, reci, fără să clipească măcar.

— Mă bucur că te văd – îngăimă. Stai jos, Ella... Erai foarte mică pe atunci... Poate nici nu-ţi mai aminteşti de mine.

Ochii fetii o cercetau pe Ida, se vedea că nu-şi aminteşte defel.

— Foarte puţin – zâmbi umil, ezitând – eram într-adevăr prea mică.

— Atunci nu-ţi aminteşti nicio vorbă a mea?

— Nu ştiu...

— Cum îmi spuneai mie...

— Păi...

Şi ridică puţin din umărul stâng.

Privirile Idei alunecară atunci spre mâinile Ellei, mâini roşii, cu unghii înguste şi murdare. Obrazul îi deveni şi mai rigid, şi mai dispreţuitor.

— Atunci, cu siguranţă că nu-ţi aminteşti nici cum te strigam eu?

— Aşa este, nu prea...

— Dar totuşi, ce-ţi aminteşti de pe vremea când stăteai la noi? De pe vremea când erai mică?

Fata zâmbi.

— Multe. Îmi amintesc că m-am îmbrăcat odată cu o rochiţă roşie. Credeam că, de bucurie, o să-mi crească aripi şi că o să zbor, îmi amintesc de o pisicuţă care îmi pălmuia păpuşile cu lăbuţele. Îmi amintesc şi de alte două păpuşele; amândouă, cu capul de porţelan, s-au spart şi eu am plâns...

— Şi altceva nu-ţi mai aminteşti?

Fata căzu pe gânduri.

— ...De-o scară şi că am căzut de pe ea. Atunci s-a spart şi păpuşa. Şi de-o oglindă pe care o aveam atârnată deasupra patului...

— Şi de mai ce?

— Naşa mea mi-a dat un bănuţ. Un bănuţ nou şi frumos. L-am înghiţit. Am plâns şi atunci.

— De copiii cu care te jucai îţi mai aminteşti?

— De două fete. Una vorbea ciudat, ciripind parcă.

Veneam împreună cu ea de la grădiniţă.

— Şi cealaltă?

— Şi cealaltă locuia tot pe strada noastră. Avea părul tăiat scurt şi un năsuc mic şi obraznic. Aducea la şcoală mere mari şi roşii şi, când muşca din ele, i se turtea şi nasul.

— Nu-ţi aminteşti cu cine te jucai când erai şi mai mică?

Fata se mai gândi puţin.

— Mă jucam cu mingea, cu un băieţaş. Nu... asta a fost mai târziu, era băiatul unui comerciant. Îmi aducea bomboane, bomboane de malţ...

— De vreun alt băieţaş nu-ţi aminteşti?

— De pe vremea aceea numai de cele două fetiţe de la grădiniţă.

Ida o privea gânditoare.

— Ce bine e de dumneata – oftă ea.

Se gândea că Ella era liberă, că se putea duce unde voia.

Ella o privi mirată. Aştepta ca Ida să-i explice de ce oare îi este ei atât de bine? Până la urmă se gândi că poate Ida o invidiază pentru că e mai mică decât ea. Ida avea pe atunci cincisprezece ani.

Fetele se priveau în tăcere. Apoi Ella începu să vorbească:

— Dumneata eşti atât de frumoasă...

Pe Ida o trecu un fior, ca un curent electric. Încă nu-i spusese nimeni că este frumoasă. Dar fetele, la şcoală, vorbind despre ochi o enumeraseră printre cele care aveau ochi frumoşi.

Când se despărţi de Ella, se duse drept la spălător şi se privi, curioasă, în oglindă.

Dacă în spatele ei ar fi stat cineva care ar fi ştiut să descifreze armonia formelor şi a culorilor şi ar fi cântărit-o cu ochi de expert, i-ar fi spus aşa:

— Ce-i drept, nu eşti frumoasă Ida, nu eşti frumoasă. Ai doar nişte ochi şi un nas la locul lor. Dar culoarea obrajilor

n-a prins încă să înflorească. Ochii nu iradiază catifelaţi de căldura sentimentelor. Trupul ţi-e ca al unui băieţandru iar gura cam măricică. Feţişoara aceea zăludă n-a avut ce să vadă altceva decât poate că îţi sunt hainele curate şi îngrijite şi că nu duci lipsă de săpun pentru faţă şi mâini...

Dar acel cineva care să-i şoptească toate acestea lipsea din spatele Idei şi ea se privea mulţumită în oglindă.

În duminica următoare, Ida fu chemată din nou la vorbitor.

— Ai musafiri – îi spuse o colegă – du-te.

Ida simţi că o trec fiori reci. Odinioară era chemată o singură dată pe an la vorbitor. În iunie, când venea tatăl ei. Dar iunie era încă departe.

— Tata?

— Nu ştiu, un domn cu o fată.

Ida coborî, cu inima strânsă. Nu-şi putea închipui cu cine-ar fi putut veni tatăl ei.

În vorbitor, cu toate că ceasul era aproape cinci, era lume, mai cu seamă mame.

Ida văzu din prima clipă că tatăl ei nu este, în schimb o zări îndată pe Ella. Purta aceeaşi fustă liliachie, bluza albă şi pălăria ieftină de pai cu fundă de catifea. Doar pantofii erau acum pe măsura piciorului, negri, cu şireturi.

Fata îi zâmbi cu căldură ca unei cunoştinţe vechi. Se ridică de pe scaun şi veni în întâmpinarea Idei, apoi aşteptă ca ea să-i întindă mâna, ceea ce Ida făcu fără întârziere.

În acelaşi timp se ridică în picioare un domn cu păr şi barbă ca iasca şi se înclină făcându-i Idei o reverenţă. Un domn cu totul şi cu totul necunoscut, îmbrăcat cu o jiletcă uzată, neagră. Ochi mici, nas subţirel, trup uscăţiv din cale-afară. Îi zâmbea prietenos Idei şi, zâmbind, îşi dezvelea dinţii rari şi gălbui.

Un om cu o înfăţişare neplăcută.

— Nu-i aşa că nu mă cunoaşteţi?

Ella adăugă:

— Tatăl meu.

Acum observă Ida cât de mult semănau între ei; cu toate că tatăl avea ochii negri şi nasul subţire şi ascuţit, cele două chipuri aveau un aer comun, chiar şi hainele emanau acelaşi miros de alune mucegăite.

— Luaţi loc! (Ida arătă spre scaun cu seriozitatea cu care obişnuia să o facă în cabinetul directorial sora Mária.)

Luă şi ea un scaun şi se aşeză în faţa lor. Avea sentimentul că Ella se lăudase acasă şi acum tatăl venise să-i mulţumească pentru că fusese drăguţă cu fata lui.

Tatăl începu într-adevăr prin a-i mulţumi pentru interesul manifestat de ea faţă de Ella.

— Asta mi-ar da curaj – spuse respectuos – să îndrăznesc să abuzez şi eu de bunătatea domnişoarei. Fata mea împlineşte acum paisprezece ani şi aş dori s-o dau la şcoală. Sunt doi ani de când, după ce a terminat clasa întâi de liceu, a fost nevoită să întrerupă şcoala pentru că eu n-aveam slujbă şi am trăit doar din vânzarea păsărelelor. Ştiţi, eu, pe lângă ocupaţia mea, cresc păsări. Poate vă mai aduceţi aminte că tatăl dumneavoastră tocmai din cauza asta m-a dat afară.

— Nu mai ştiu – zise Ida.

— Nu ştiţi?

— Eu n-am mai fost acasă de când eram mică de tot.

— Mică de tot?

— De când a murit mama.

— Asta a fost mai înainte. Păi, să vedeţi, eu adusesem o privighetoare la birou. Ştiţi, nu-i aşa, că eram contabil?

— Asta ştiu.

— Ei bine, am adus o privighetoare. Mă gândeam să-i fac tatălui dumneavoastră o bucurie. Privighetoarea cânta marşul lui Rákóczi atât de frumos că trecătorii se opreau s-o asculte. Domnului Alt îi plăcea pasărea şi se bucura mai ales când oamenii se opreau grupuri, grupuri în faţa

prăvăliei să-i asculte trilurile. Şi sigur că se uitau şi la firma prăvăliei: Ó PÉTER, ANGROSIST DE VINURI. Odată mi-a spus: „Ascultă Bogár, aici la mine cumpără vin şi armata austriacă, vin pe aici o mulţime de ofiţeri, n-ai putea s-o înveţi să cânte şi *Gott, erhalt*[6]*?”*

— Cu mare plăcere – i-am răspuns eu – dar pentru asta ar fi nevoie de vreo trei luni. Pe atunci mă ocupam puţin de păsări, abia dacă aveam vreo cinci. Le învăţam pe toate la un loc. Le cumpărau mai ales măcelarii, plăteau şi câte cincizeci-şaizeci de coroane bucata. Am dus privighetoarea acasă şi m-am apucat să instruiesc un pui. L-am izolat şi i-am cântat din fluier *Gott, erhalt.* Mă durea sufletul că trebuia să-l învăţ un asemenea cântec dar, dacă o cereau interesele prăvăliei, n-aveam încotro. Ca să-mi ostoiesc tristeţea am mai izolat o pasăre şi m-am apucat s-o învăţ cântecul *Vai, ce şmecher.* După trei luni privighetoarea şuiera *Gott, erhalt* de parcă ar fi ieşit din ou drept în inima Vienei. Domnul Alt s-a bucurat grozav. Vedeţi dumneavoastră, eu îi ziceam domnul Alt că aşa îl chema când m-am angajat eu la dânsul; mă învăţasem astfel şi dealtfel aşa îi spuneau şi clienţii mai vechi care veneau în prăvălie. Grozav s-a bucurat. Vreo două zile pasărea a tăcut. A treia zi a început să cânte melodia de pe la mijloc. Domnul Alt a băgat mâna în buzunar şi a scos frumos o bancnotă de cincizeci de coroane. Mi-a mai dat şi o sticlă de spumos, să-l beau seara. Dar să vezi ce s-a întâmplat! După-amiază au intrat doi ofiţeri în birou, şi-au comandat vin. Privighetoarea îi trăgea cu *Gott, erhalt* luând-o când de la început când de la mijloc, cum îi venea ei mai la îndemână, ca de obicei, dar cânta minunat. Cei doi ofiţeri o priveau uluiţi. L-au întrebat pe domnul Alt dacă n-ar vrea s-o vândă că ei ar pune-o în sala de mese la popota ofiţerilor. În clipa aia afurisita de pasăre începu să cânte, cu o putere neobişnuită, *Vai, ce şmecher...* Bogár Vince oftă amar: Nu pricep nici azi cum

[6] Doamne, apără-l... (germ.) Titlul şi primele cuvinte ale imnului imperial austriac (n. tr.).

a putut cânta privighetoarea cântecul acela. Şi de ce tocmai atunci? Când şi de unde îl învăţase? S-ar putea să fi auzit din cămară cântecul celeilalte privighetori. Privighetorilor le place grozav cântecul *Trei pui a scos porumbiţa.* S-a dus totul de râpă. Ofiţerii şi-au retras comanda şi-au plecat salutând rece. Au plecat ei, dar a trebuit să plec şi eu. Chiar în aceeaşi zi a trebuit să mă mut din casă. Dar şi eu i-am sucit gâtul păsării nemernice. Domnul Alt s-a arătat faţă de mine neînduplecat. Mai, mai, să mă împuşte. Degeaba, degeaba... De atunci îmi târâi zilele ca un câine izgonit din bătătură. Acuma sunt funcţionar la fabrica de gaz. Dar ce valoare au o sută cincizeci de coroane? Dacă n-aş avea păsărelele...

Oftă din nou. Apoi îşi scutură capul de parcă ar fi vrut să-şi alunge astfel amintirile dureroase.

— Păi, să vedeţi, domnişoară dragă, rugămintea mea umilă ar fi să-i aranjaţi şi fetei mele un loc aici, la şcoală. Câţi nu se înfruptă din mila lui Cristos la institutele astea parohiale? Dumneavoastră puteţi pune aici o vorbă bună. Dacă fata mea ar putea termina măcar patru clase gimnaziale s-ar putea înscrie pe urmă la şcoala comercială, şi-ar câştiga şi ea o pâine. Atunci eu aş dezvolta această înaltă academie păsărească, aş deschide şi o prăvălie în centru. Aş găsi, fără doar şi poate, un asociat care să mă finanţeze. Pentru că acum, vă rog să mă credeţi, abia ne târâm zilele. La prânz o supă chioară şi tăiţei, seara cartofi. Într-o zi fierţi, în alta prăjiţi, rar de tot orez. O sută cincizeci de coroane, o mizerie.

Ida, impresionată, îl asculta privindu-l cu milă. Ştia că ordinul călugăresc era foarte econom. Bursiere erau doar patru fete în tot Institutul. Două aveau rude călugăriţe, una era nepoata surorii părintelui confesor, iar pe a patra, pe nume Fazekas Borbála, o recomandase un episcop pentru că era fata unei învăţătoare văduve. Alte eleve bursiere nu erau. Cum s-o roage ea pe înalta doamnă

pentru încă o bursă?

— Nu ştiu dacă se poate, bâigui încurcată, am să încerc încă azi tot ce se poate face, sau în orice caz zilele astea.

— Şi mă anunţaţi, nu-i aşa – o rugă tatăl, cu ochii strălucind de speranţă – când aş putea veni să vorbesc cu doamna directoare?

— Excelenţa sa, îl corectă Ida înspăimântată, i se spune astfel pentru că se trage dintr-o familie de baroni.

— Bine, „excelenţa”, cu excelenţa sa, am să-i aduc eu dumneaei o privighetoare atât de învăţată cum n-a avut nici papa de la Roma. Zice marşul de la Komárom dintr-o suflare, de la un capăt la altul. Un corăbier a vrut să-mi dea chiar două sute de coroane pe ea. Doi ani am şcolit-o... fiică-mea i-a fluierat, Ella fluieră foarte bine, artistic. Ia fluieră tu un cântec, aşa, ca privighetorile.

Toţi părinţii plecaseră. Ida privi înspăimântată ceasul. Arătătoarele indicau ora cinci. Se sunase pentru gustare. Călugăriţa de serviciu deschise uşa.

— Trebuie să plecăm, se îngrozi Ella.

Ida se ridică uşurată de pe scaun.

— Privighetoarea – spuse – nu trebuie s-o aduceţi. Aici nu se cântă cântece de lume, nici chiar dacă sunt cântate de privighetori.

— Atunci cântece bisericeşti – se oferi profesorul păsărar. De pildă: *Înger, îngeraşul meu...* grozavă idee! *Înger, îngeraşul meu.* În triluri...

Şi fericit, îşi luă rămas bun.

Ida se frământă mult gândindu-se cum ar putea îndeplini dorinţa familiei Bogár.

Îi lipsea curajul să vorbească ea însăşi cu doamna directoare. O întrebă pe călugăriţa Margit, cea mai tânără dintre maici, cea pe care o ajutase cu o săptămână înainte să aşeze zece ghivece cu flori în biserică – o întrebă cam ce posibilitate întrevedea ea.

Călugăriţa dădu din cap.

— Sora directoare nici dacă ar vrea n-ar putea, căci nu sunt locuri.

— Dar tatăl ar dărui Institutului o privighetoare foarte preţioasă, care ştie cântece bisericeşti.

Călugăriţa se îngrozi.

— Ida, ăsta e un gând pe care trebuie să i-l mărturiseşti părintelui confesor la spovedanie. Cum îţi închipui tu psalmii în triluri de privighetoare? Ce erezie!

Ida aşteptă cu nelinişte duminica, dar, spre marea ei mirare, Ella nu veni.

Veni din nou abia în a treia duminică. Avea o bluză nouă, albă, din batist de mătase, fustă neagră, nouă şi ea. Pălăria se vedea că era proaspăt cumpărată ca şi pantofii galbeni, noi. Obrazul îi era împlinit şi îmbujorat. Parcă trecuse printr-un aparat de cizelat.

— Am venit doar să vă salut – zâmbi fericită – am renunţat la ideea de a mai merge la şcoală. Am dus o privighetoare unui cofetar. I-am cerut cincizeci de coroane, am văzut că mai lucrau acolo două fete şi l-am întrebat dacă nu cumva mă putea angaja şi pe mine. M-a angajat. De atunci mănânc numai bunătăţi. Am şi leafă. Deocamdată zece coroane pe săptămână. Mai târziu o să-mi dea mai mult. După ce învăţ meseria ne deschidem şi noi o cofetărie. Tata s-a bucurat grozav de norocul meu.

Ciripea ca o păsărică şi în timp ce vorbea ba îşi admira pantofii, ba îşi privea mâinile. Acum unghiile îi erau tăiate cu grijă.

— Vin şi tineri în magazin; studenţi la arte. Foarte drăguţi băieţi şi spun nişte chestii... Râse, făcând cu ochiul. Le place grozav privighetoarea, ştie să cânte *Ripp* şi *Ah, femeia vieţii mele...* Odată a venit şi profesorul lor, Ujházy. Ştii cine e Ujházy? Nu? Un artist foarte mare şi foarte vestit. Comandase o plăcintă cu cremă. Ar fi dorit să audă cântecul privighetorii, dar tocmai atunci pasărea n-avea chef să cânte. Eu am început să fluier ca să-i dau ghes să cânte.

Şi Ella îşi ţuguie buzele a fluierat şi scoase un tril care imita perfect trilurile privighetorii. Ida privi speriată spre uşă:

— Vai, încetează! Cum reuşeşti?

Ella îi arătă cum îşi îndoaie vârful limbii şi cum îl apropie de cerul gurii.

În sâmbăta următoare Ida îi mărturisi părintelui confesor:

— Ştiţi, părinte, am fluierat...

— Ultima seară de Crăciun în internat – gândi Ida, când ajunse în clasa a opta.

În seara aceea, la masa călugăriţelor au fost invitate şi cele câteva eleve orfane care rămăseseră în Institut. În total douăzeci şi nouă de tacâmuri. Elevele, triste, se aşezaseră pe lângă călugăriţe. În mijlocul mesei trona un pom de Crăciun înalt de doi metri şi pe crengile lui nişte cutiuţe plate, azurii. Erau cadourile excelenţei sale doamna directoare. În cutiuţe erau bomboane şi iconiţe colorate, bune de pus între filele cărţilor de rugăciuni. Întâia doamnă obişnuia să comande, spre a sărbători bucuria acestei seri, lucrurile cele mai frumoase din lume. Pe fiecare cutiuţă era câte un număr, după-masă se făcea o loterie şi fiecare primea cutiuţa cu numărul pe care-l trăsese la sorţi.

Mater Ottilia, călugăriţa profesoară de limba franceză, o aşezase pe Ida lângă ea pentru că la ultima lecţie Ida pronunţase cu accent nemţesc cuvântul relief şi călugăriţa furioasă o numise pe Ida ruşinea acelei zile. „O elevă eminentă care pronunţă *rélief* în loc de *relief...* Ce pot să mai pretind de la celelalte?” Călugăriţa era o femeie dură şi iute la mânie cu toate că în afara orelor de curs avea o fire domoală şi visătoare. Ida lăcrimase. Călugăriţa îi spusese să nu pună chiar totul la suflet, dar în zadar. În inima Idei rămăsese înfipt un ghimpe.

În timpul mesei călugăriţele vorbeau cu însufleţire. Pe masă străluceau frumos două sticle pântecoase. Pe etichetele tivite cu auriu se putea citi: *Pelin superior de cea mai bună calitate. Pivniţele Ó Péter.*

În seara aceea fiecare călugăriţă s-a bucurat de câte un

păhărel din licoarea dulce şi rubinie.

Cum era şi firesc li s-a turnat pelin şi elevelor. Îl degustau cu plăcere bucurându-se şi lăudându-l.

— E divin...

Ida asculta fericită.

Ochii fiecărei eleve urmăreau cu aviditate mâinile doamnei directoare: cum se serveşte din castron? Cum ţine lingura? Cum rupe din pâine? Cum ţine furculiţa? Îi admirau mâinile albe, forma lor mai delicată, chiar dacă acestea erau cam mari.

Îi iscodeau obrazul în taină aşa cum se întâmpla să-l iscodească şi în timpul orelor de curs, căutând să descifreze trăsăturile-i aristocratice. Ar fi fost zadarnică până şi strădania celui mai savant membru al Academiei să le explice acestor fete că de fapt nu există niciun fel de „trăsături aristocratice”.

Ceea ce le mira însă cel mai mult era faptul că doamna zâmbea. Nimeni nu văzuse încă zâmbetul ei. Obrazul îi era nu numai serios, ci aproape imobil ca al statuilor de marmură, adăpostind în cutele adânci de la colţurile buzelor umbra unei mari suferinţe. Doar călugăriţele ştiau că acea undă de suferinţă nu era altceva decât o foarte vulgară durere de dinţi. Ce-i drept, la mânăstire venea un dentist, dar directoarei îi era groază de uneltele lui.

În seara aceea elevele avură prilejul să vadă pentru prima oară „un zâmbet aristocratic”, pe care mâine îl vor imita cu toatele în odăile lor, la oglindă.

După-masă au tras la sorţi cutiuţele cu cadouri. Fiecare a tras un număr de sub şerveţelul întins lângă piciorul bradului împodobit. Au tras şi elevele. Margit, cea mai tânără dintre călugăriţe, lua cutiuţele din pom şi striga:

— Unu! Cine are numărul unu?

Fericitele câştigătoare se prezentau una după alta şi, curioase, examinau pozele.

Călugăriţa alegea când cutiile mari, când pe cele mici.

Ida trase numărul 29. Când călugăriţa luă din pom a douăzeci şi treia cutie, Idei i se păru că în pom mai

rămăseseră doar cinci cutii, trei mari şi două mici.

— Douăzeci şi patru! strigă Margit.

Bătrâna hidropică întinse oftând biletul cu numărul indicat.

Ida văzu acum cu certitudine că în pom nu mai atârnau decât patru cutii, era limpede că cineva va rămâne fără cadou. Se simţi gâtuită de emoţie.

— Douăzeci şi cinci! Cine are numărul?

Era al excelenţei sale.

Ida se ridică şi făcu înconjurul mesei ca să vadă pomul mai de aproape: lipsea într-adevăr o cutie? Se putea mişca în voie, câştigătoarele îşi arătau una alteia iconiţele primite şi masa începuse să se golească. Apreciind cadourile, fetele încercau să-şi scruteze viitorul cu sentimentul că ţin în mână un simbol prezicător al norocului. De Crăciun, cerul, zice-se, se atinge de pământ...

Palidă, Ida îşi reluă locul la masă.

— Douăzeci şi opt! Ultima cutie!

În clipa aceea răsună armoniul aşezat în sufragerie. Mater Hortensia, profesoara de muzică, intona voioasă o colindă tradiţională.

Fetele începură să cânte cu ochii strălucind de bucurie.

Ida tăcea. Fără a mai aştepta sfârşitul cântecului, se ridică şi ieşi clătinându-se pe uşă.

Fetele care o văzură ieşind observară că era cam palidă. Femeilor li se întâmplă adesea să pălească, se îmbolnăvesc uşor, dar se vindecă repede.

Dimineaţa, Ida se trezi cu pleoapele înroşite de plâns şi cu perina udă de lacrimi.

— Ce-i cu tine? De ce-ai plâns atât? o iscodiră colegele.

— Ida, dumitale ţi s-a întâmplat ceva – se interesă cu dragoste de soră călugăriţa cea tânără, Margit. Să chem doctorul?

— Vai, nu – se îngrozi Ida – nu am nimic, am dormit prost, atâta tot.

Până la urmă cedă insistenţelor şi îşi mărturisi durerea

uneia dintre colege, care plângea şi ea pentru că cei de acasă îi trimiseseră de Crăciun o pereche de pantofi cu un număr mai mare. Nefericita colegă le-a împărtăşit şi celorlalte necazul Idei. Aflară îndată şi călugăriţele. Se porni o anchetă severă, menită să lămurească dispariţia cutiei. Se dovedi curând că pomul a fost adus sus la etaj de către o servitoare, de la bucătărie, care ascunsese probabil în cutele şorţului una dintre cutii, şi încă una dintre cele mari. Femeia tăgădui, se jură, blestemă, dar nimeni altcineva nu trecuse prin sufragerie. Când văzu că n-are încotro, recunoscu plângând în hohote, cerându-şi iertare şi spunând că are şi ea o fetiţă acasă...

Paguba Idei fu recompensată, recompensată chiar cu vârf şi îndesat. Mater Ottilia şi călugăriţa hidropică îi dădură darurile primite de ele. O mângâiară şi o căinară. Dar totuşi...

În noaptea aceea Ida se maturiză cu zece ani.

2

ÎNCETUL CU ÎNCETUL, SE ISPRĂviră şi cele opt clase de liceu.

În certificatul de bacalaureat erau notate aproape la fel de multe calificative de foarte bine câte transporturi de pelin sosiseră la mânăstire. Dar şi fără aceste plocoane certificatul Idei ar fi fost excelent. Un singur bine strica faţa certificatului, la limba latină. Nu se întristă. Nici celelalte fete nu aveau foarte bine la latină. Se şi spunea dealtfel că de când e lumea lume şi liceele de fete licee, nu s-a putut lăuda nicio elevă că are foarte bine la latină. Nici nu era de mirare, latineşte se vorbea doar la Vatican şi nici măcar acolo de către femei.

— Libertate! Dragoste!

Ida îşi tot făcea drum spre dormitor şi se privea în oglinda cea mare. Acum semăna cu o floare înfloritǎ. Era mijlocie de stat, totuşi mlădie ca lujerul de liliac înflorit. Obrazul îi era puţin îngândurat ca al fecioarelor obişnuite să meargă şi să adaste mult în lăcaşurile de rugăciuni. Obrajii galbeni de aerul mânăstirii împrumutau culorile florilor din altare, sprâncenele puţin ridicate şi ochii strălucitori – din depărtare negri, de aproape cenuşii, mari şi cu ape limpezi. Doar buzele erau ceva mai băieţeşti decât şi le-ar fi dorit. Dar acea linie care se strecoară, tainică, printre buze, acea deschidere catifelată era de o accentuată feminitate.

Şi gândul începu să-i zboare la rochii, la pieptănături. Iarna se va duce desigur la baluri, dar până atunci o aşteptau petrecerile de vară.

Acum va avea libertatea să privească îndeaproape

chipurile tinerilor. De acum înainte va putea primi chiar şi complimentele lor. Dar de măritat se va mărita numai cu cel care-i va fi drag inimii ei. Va alege un om serios şi aşezat, capabil să gândească matur, unul, frumos, cu mustăţi negre şi cine ştie, poarte chiar şi cu barbă, dar nu prea lungă, un om harnic şi cinstit, căruia să-i placă muzica, şi care ar alege-o pe ea chiar dacă ar fi o biată fată săracă.

Ea nu va accepta decât un asemenea om.

„Dragostea poate înlocui orice – rostea ea în gând un vers dintr-o poezie de Petőfi – dar nimic nu poate înlocui dragostea”.

Nu avea îndoieli în privinţa viitorului, ştia că tatăl ei nu e sărac. Fetele înstărite îşi pot alege, fără să facă concesii, un tovarăş de viaţă demn de ele.

La *Te Deum* – veniseră şi părinţii. Dar în zadar scruta ea mulţimea aşezată în rândurile de jos, nu reuşea să distingă capul mare, rotund şi încărunţit al tatălui ei. Nu primise de la el nici măcar o scrisoare în care să-i scrie că se bucură pentru rezultatele bune obţinute. Asta nu o prea întrista: taţii se hotărăsc mai greu să scrie scrisori, ştia acest amănunt de la colegele ei. Doar mamele scriu cu sârg şi surorile. De fapt, ea nu primise niciodată nicio scrisoare.

Te Deum-ul se termină. Coridoarele se umpluseră cu părinţi fericiţi, cu miros de haine străine şi de flori. Fustiţele se avântau în zbor. Fetele se sărutau luându-şi rămas bun, o sărutară şi pe ea.

— Să-mi scrii!

— Îţi scriu, dar să-mi răspunzi!

Până şi obrajii de pergament ai doamnei directoare erau străluminaţi de zâmbet.

Numai tatăl ei nu se arăta deloc.

Apoi lumea se rări, se răspândi. Zumzetul se potoli. Rămase singură cu călugăriţele.

Doamna directoare o privi şi îi făcu un semn:

— Vino!

Ida o urmă cu inima zvâcnind puternic. Până şi paşii cucernicei bătrâne, ca o umbră aureolată de boneta albă i se păreau, în timp ce o urma, plini de o adâncă taină.

De ce-o chemase? Ce-i va spune?

Doamna directoare se apropie de birou. Îşi puse ochelarii cu rame aurii şi răsfoi hârtiile de pe masă. Una dintre hârtii i-o întinse Idei:

— Citeşte-o!

Era o telegramă. Litere bătute la maşină. Cuvinte pline de greşeli.

Vă rog să permiteţi ca Ida să mai rămână un an. Plătesc dublu cheltuielile. În casă nu există nicio femeie care ar putea-o îndruma. Dacă ar dori să devină călugăriţă aş fi cu plăcere de acord. I-aş da tot atâta zestre ca şi cum s-ar mărita. Adică după zece zile...

Ó Péter.

Pe Ida o trecură fiori reci. Privea aproape împietrită telegrama.

...În casă nu există nicio femeie! Tocmai de aceea ar trebui să o ia acasă, ca să fie o femeie în casă!

...Care ar putea-o îndruma? Drept cine o ia pe ea? De ce se cheamă examenul de bacalaureat examen de maturitate, dacă cel care îl ia e asemenea unui căţel dus cu lesa de gât?

...Dacă ar dori să devină călugăriţă... Ei bine, nu doreşte! Ele, internele, le invidiau întotdeauna pe cele externe! Câte secrete aveau externele de povestit! Şi cum îşi mai arătau scrisorile şi fotografiile băieţilor! Sporovăiau despre serate dansante, teatru, cununii, modă. Şi ce melodii fredonau ascunse pe la colţuri în recreaţii: *Portiţa cu zăbrele, Ferăstruici micuţe...* Vai, abia pridideau să mărturisească sâmbătă, la împărtăşanie, toate aceste mici păcate! Dar chiar dacă şcoala n-ar fi avut eleve externe, ea tot n-ar fi îmbrăcat rasa de călugăriţă fie şi numai pentru că în fiecare joi se servea la

prânz varză. Şi erau silite s-o mănânce. Mofturile erau incluse printre cele şapte păcate capitale. Erau socotite a fi o nesupunere.

— Câtă zestre ai? întrebă doamna directoare, fără nicio fărâmă de interes.

Obrazul, ca hârtia de pergament, era rece ca dalele de piatră ale zidurilor bisericii. Prin ramele de aur ale ochelarilor, ochii îngheţaţi priveau obrazul fetii. O privea aşa, poate pentru că în caietul de caracterizare al elevelor Ida era trecută ca fiind încăpăţânată, voluntară şi nesupusă. An de an gravitatea observaţiilor creştea, cu toate că Ida nu mărturisise niciodată aceste păcate la spovedanie. De fapt era încăpăţânată şi nesupusă doar atunci când era admonestată sau pedepsită pe nedrept sau când trebuia să înghită vreun fel de mâncare pe care stomacul ei îl refuza. Nu se mărturisise pentru că nu-şi simţea sufletul apăsat de niciun păcat.

Cu o asemenea caracterizare, înalta doamnă n-o prea dorea în turma ei. Dar dacă zestrea era măricică, la urma-urmei o asemenea oiţă putea fi aşezată în turmă într-un loc care cu timpul să-i înfrângă nesupunerea.

— Ce zestre ai?

Ida ridică din umeri. Răspunse cu buzele aproape ţepene, cu glasul pierit:

— Nu ştiu!

— Tatăl dumitale nu ţi-a spus niciodată?

— Niciodată.

— Ce avere aveţi?

— Nu ştiu!

— E cu neputinţă să nu ştii măcar cât de cât.

— Nu-mi amintesc decât pivniţele, cu butoaie multe, nenumărate. N-am mai fost acasă de multă vreme.

Înalta doamnă fixa gânditoare un colţ al mesei de lucru.

— Ei bine, am să discut cu tatăl dumitale, când o să vină pe aici. Până atunci ai să rămâi în camera elevelor. Sora Ilona o să ia măsuri în ce te priveşte.

Ida salută dând din cap şi ieşi pe uşă clătinându-se.

După zece zile, lungi cât zece mii de ani apăru şi taică-său. Mater Ottilia veni în sala de muzică s-o anunţe pe Ida. Ida, cu capul vâjâind, se grăbi spre vorbitor.

Tatăl nu sosise încă. Trecu aproape un sfert de ceas până când i se auziră paşii venind dinspre cabinetul directorial.

Deci trecuse mai întâi pe acolo...

Era îmbrăcat cu o redingotă lungă şi neagră. Obrazul îi era proaspăt bărbierit, îşi ţinea în mână pălăria şi păşea gânditor de parcă ar fi numărat dalele albe şi negre de mozaic care acopereau pardoseala coridorului.

Ida merse totuşi bucuroasă în întâmpinarea lui. Îi sărută mâna, obrazul.

— Mă bucur că ai terminat cu bine – începu el.

Dar pe obraz nu i se citi nici cea mai străvezie undă de bucurie, ci mai degrabă o sumbră îngrijorare.

— Deci, mă bucur. Ei, acum în faţa ta se deschid două drumuri. Vrei să înveţi mai departe?

— La ce bun? izbucni Ida – când am o zestre atât de mare...

— La ce bun? Diploma e întotdeauna folositoare. Şi printre domnişoarele baroane sunt unele care... Astăzi şi fetele pot fi orice... Numai preoţi nu se pot face. Dar încolo, orice.

— Eu nu vreau să fiu decât femeie.

— Femeie?

— Femeie! Diploma e pentru bărbaţi. Dacă m-am născut femeie atunci să duc viaţă de femeie.

Tatăl parcă nici n-ar fi auzit-o.

— Am vorbit cu doamna directoare. Chiar acum două călugăriţe tinere frecventează Universitatea.

Ida îşi simţea buzele tremurând de durere.

— Nu sunt călugăriţă. Ce legătură am eu cu loja aceea a călugăriţelor?

— Am vorbit şi despre asta. Ai crescut aici, printre ele. Le eşti dragă. Ai o zestre de o sută de mii de coroane. Un

sfert depun înainte, restul când...

Ida închise ochii şi şopti abia auzit:

— Nu vreau să mă fac călugăriţă!

Apoi vocea îi deveni mai puternică.

— Vreau să trăiesc. Vreau să fiu femeie! De ce nu mă pot duce şi eu acasă, ca şi celelalte fete? Am împlinit optsprezece ani. Şi port încă uniforma de elevă. Alte fete la vârsta asta sunt şi mame. Ştiu că sunt frumoasă, am tot atâta drept la viaţă ca şi celelalte. Du-mă acasă!

Şi ochii îi plutiră în lacrimi. Buzele îi tremurară. Îşi împreunase mâinile a rugăciune.

Tatăl strânse sprâncenele şi clipi încurcat privind în gol.

— Păi – păru el să se scuze – te-aş fi scos eu mai de mult, dar ştii bine că nu avem nicio rudă de rangul tău. Toate sunt ţărănci. Ştii că am încercat aşa, la nimereală, tot felul de guvernante, dar nu te puteam lăsa pe mâna lor. Niciuna n-a corespuns... E drept că erau tinere şi monotonia din casă nu le prea plăcea. Acum am să caut una mai în vârstă, o cucoană scăpătată, cultă, demnă să te ia sub aripa ei ocrotitoare.

Ochii Idei se rotunjiră de spaimă. Gândindu-se la cucoana bătrână simţi un fior care îi aminti de severitatea doamnei directoare. Deci, şi acasă la fel?

— Nu mai căuta – şopti strângând pleoapele cu putere.

— Dar dacă trebuie...

— Poate că nu trebuie...

Atunci vocea tatălui deveni dură.

— Trebuie! Trebuie să ai alături o doamnă respectabilă. O mamă. O fată nu se poate fâţâi aşa, de una singură. Trebuie să mai aştepţi.

— Până când?

— Până găsesc o femeie. Ştii, Ida, eu cuvântul „vreau” nu doresc să-l mai aud spus de tine! În casa mea nu există decât un singur „vreau”, şi acela este al meu! Nici maică-ta n-a ştiut să înveţe asta niciodată! Dar tu, ai terminat şi liceul, ţi-ai dat şi bacalaureatul. După cât ai studiat s-ar fi cuvenit să ştii că un copil nu are voie să

rostească niciodată cuvântul „vreau”, în faţa părintelui său.

— Îmi cer iertare, tăticule – şopti Ida, cu ochii scăldaţi în lacrimi, n-am făcut decât să-mi exprim sentimentele şi în grabă n-am găsit un cuvânt mai cuviincios... nu fi supărat.

După ce se despărţiră îi veni în minte că ar fi trebuit să-i spună că va angaja ea pe cineva potrivit să-i ţină companie. Ea va angaja de acum încolo toţi servitorii: bucătăreasa, fata în casă, ajutoarea de bucătăreasă, deci va putea să-şi angajeze şi doamna de companie.

Acum însă nu mai putea schimba lucrurile. Nu putea să scrie toate astea într-o scrisoare, ea cunoştea regulile, ştia că toate scrisorile treceau prin mâna doamnei directoare. Scrisorile erau citite, se nota pe ele cuvântul „văzut” şi abia după aceea puteau ieşi din mânăstire.

Până la urmă se hotărî să accepte orice scorpie îi va aduce taică-său în casă numai să se vadă ieşită din închisoare! Ajunsă acasă va şti ea să pună mâna pe hăţuri, să strângă căpăstrul.

La gândul ăsta se înseninã şi în ziua aceea se privi îndelung în oglindă. Oare prin ce mijloace izbutise taică-său să le îmbuneze pe călugăriţe?

Acum putea merge zilnic în oraş. Se ducea la magazine, la piaţă – de cele mai multe ori o însoţea pe sora Amalia, administratoarea, o călugăriţă mititică şi cu priviri exaltate, sau pe Ştefania cea blândă şi grăsună, călugăriţa bucătăreasă, care trebăluia cu atâta sârg la bucătărie de parcă ar fi fost fata unui cârciumar.

La sfârşitul lunii august i se dădu voie să-şi schimbe uniforma de elevă. Doamna directoare puse să i se aducă un jurnal de modă şi se sfătuiră îndelung toată după-amiaza, ce stofă şi ce croială să-şi aleagă Ida. Aleseră o rochie pepit, dar jacheta şi pardesiul trebuiau să fie ca acelea purtate de eleve. I se dădu voie să-şi pieptene şi părul, altfel decât elevele care trebuiau să şi-l lege strâns la spate cu o fundă de mătase neagră. I se dădu şi o

cameră separată. Una dintre camerele de oaspeţi. Şi ca să nu lenevească în mânăstire o numiră profesoară suplinitoare, pe lângă profesoara de muzică, sora Eufrazia.

Ida era bucuroasă de micile schimbări intervenite în viaţa ei. Dar gândul care-i stăruia în minte era cum să facă să ajungă totuşi acasă. De câte ori auzea scârţâitul porţii trăgea cu urechea, aşteptând încordată să fie strigată de călugăriţa de serviciu. Uneori se gândea că nu va veni s-o ia tatăl ei ci femeia căreia va trebui apoi să i se supună. Odată s-a gândit că poate va veni să o viziteze chiar acel Bodoky.

La gândul acesta simţea trecând-o un dulce fior şi îşi pleca ruşinată capul.

Apoi începu un nou an şcolar. Cei mici puseră stăpânire pe ea. După sfeştanie, fetiţele se adunară în sala cea mare. Directoarea citi regulamentul şi dădu sfaturile de rigoare. Ida stătea şi ea în şir cu călugăriţele, ce-i drept mai spre marginea rândului, dar directoarea nu uită s-o prezinte şi pe ea elevelor.

— Domnişoara Ó Ida, va fi asistentă la exerciţiile la pian. Întrucât n-a îmbrăcat încă rasa călugărească, o să-i spuneţi în loc de „dragă soră”, „dragă domnişoară”. Elevele sunt datoare să i se supună în timpul programului aşa cum se vor supune şi călugăriţelor.

Când trecea pe coridoare sau îşi făcea apariţia în sala de muzică, elevele, mai ales cele din cursul inferior, o salutau la fel de respectuos ca şi pe călugăriţe şi Idei acest lucru îi făcea o deosebită plăcere. Mersul îi devenise maiestuos, ochii îi căpătaseră o seriozitate aparte, mişcările îi erau măsurate asemenea mişcărilor surorii Maria. Călugăriţele îi încredinţau şi alte supliniri când erau bolnave sau trebuiau să lipsească din diverse motive de la cursuri. Se întâmpla uneori să ţină locul chiar şi călugăriţei de la bucătărie. Cântărea făina, untura, condimentele cu mult mai multă grijă decât o făcea însăşi călugăriţa cu pricina. Lua măsuri, dădea porunci. Şi

uneori, uitând de trufaşa soră Maria, învârtea cu deosebită plăcere cu lingura în cratiţele cu mâncare.

La cursuri era mai puţin severă, niciodată nu mustra elevele, nu le pedepsea – pentru că nici sora Maria nu obişnuia să o facă, ba uneori când o fetiţă răspundea foarte bine îşi uita de prestigiu şi spunea bucuroasă:

— Bravo, vino fuga la mine să te sărut!

În schimb, când elevele se hârjoneau, le apostrofa cu atâta duritate încât se speriau mai tare chiar decât dacă le-ar fi pus la punct însăşi sora Maria.

— Linişte, vă rog!

Ştia să privească fulgerând din ochi, până îngheţa totul în jurul ei.

3

SPRE SFÂRŞITUL LUNII OCTOMBRIE, sora Ilona îi şopti în sufragerie:

— Tatăl tău se află la Pesta. Cere un ziar de la birou. A avut un proces cu un negustor polonez.

Ziarul era în cabinetul directoarei. Ida ezită să-l ceară. Îi era de ajuns să ştie că tatăl ei se afla în oraş.

Cu mâinile tremurând de emoţie, abia putu duce lingura la gură. Îşi frământa mintea cum să facă să-i poată spune tatălui ei că-şi schimbase gândul şi că primea să fie însoţită de orice fel de femeie numai să se poată duce acasă. Oare găsise pe cineva? Sau trebuie să mai aştepte? O, de s-ar vedea odată scăpată din mânăstire!

După-amiaza se prelungi într-o aşteptare încordată. La ora trei fu chemată să o suplinească, la o oră de istorie, pe sora Gemma, bolnavă de amigdalită.

Ida stătea la catedră şi asculta, absentă, elevele. Nu era atentă deloc la felul cum i se răspundea. Pândea, încordându-şi auzul. La sfârşitul orei uşa se deschise şi călugăriţa Klara îşi vâri boneta albă pe uşă. Îi făcu semn Idei chemând-o.

Ida păli de emoţie.

— Tata?

— Nu. A venit o domnişoară.

Ştiu îndată că era Bogár Ella. Trecuseră trei ani de când n-o mai văzuse, de atunci de când o anunţase că intrase ucenică la cofetărie. Ida se mai gândea uneori la ea. Îşi găsise probabil un rost, era mai plăcut printre tineri, printre mesele încărcate cu cafele şi îngheţate decât să-şi

tocească coatele pe băncile şcolii. Oare ce gând o adusese acum, aici?

Era sâmbătă. De unde ştia Ella că ea putea fi vizitată şi sâmbăta?

Strălucirea portocalie a soarelui care asfinţea pătrundea pe ferestrele coridoarelor luminând intrarea în vorbitor. În faţa uşii, în bătaia razelor stătea o doamnă purtând o foarte elegantă pălărie albă cu pene de struţ, un pardesiu din catifea verde, lung până la genunchi de sub care se zărea fusta scurtă din mătase neagră. Pantofii cu toc înalt din lac negru. Obrazul înflorit îi era înfrumuseţat de căderea meşteşugită a cârlionţilor ca penajul privighetorilor.

Aşteptând-o pe Ida zâmbea şi îşi potrivea ţinuta mândră a capului de parcă ar fi fost un păun care priveşte de sus o biată găinuşă.

Ida se apropie, orbită de eleganţa celeilalte.

— Ella, dumneata eşti?

— Eu sunt. Dar nu mă mai cheamă Ella ci Nora. Am trecut pe aici şi mi-am adus aminte de tine. Mi-am zis: „Ia să văd dacă Ida o mai fi aici!...” Am aflat de la portăreasă, spre bucuria mea, că eşti aici.

Ida apăsă pe clanţă adulmecând mirosul puternic de parfum al celeilalte.

În vorbitor nu mai era nimeni.

— Poftim. Dar cum adică Nora?

— Păi, Ella mi s-a părut prea comun... Te miră ce vezi, nu-i aşa? Sunt studentă la teatru. De doi ani. Apar şi pe scenă. Am fost şi premiată. Se spune despre mine că sunt talentată.

Şi povesti cum reuşise să fie primită la Conservator datorită unui actor în vârstă, pensionar şi profesor acum, care venise la cofetărie să bea un pahar cu lapte bătut la micul dejun. Era un om foarte drăguţ, un suflet bun şi generos. Venise şi a doua, şi a treia zi. „Pe dumneata, spusese el, Atotputernicul te-a făcut pentru scenă!” „Dar cum aş putea, ajunge acolo, pentru asta trebuie să mergi

la şcoală.” „N-ai să întâmpini nicio piedică, am să aranjez eu să fii scutită de taxe.” „Dar şcoala...” „Să citeşti şi să scrii ştii?” „Cum să nu, am făcut chiar şi două clase de liceu.” „Ajunge, pentru o mutriţă nostimă ca asta ajunge. Mutriţa e totul.” „Dar n-am cu ce mă îmbrăca.” „Îţi dau şi haine, mi-au rămas de la nevastă-mea o grămadă de boarfe.”

— Şi mi-a dat de toate, desigur că a trebuit să le transform. Da, un om foarte drăguţ şi tare cumsecade. Mare artist. Pe urmă adăugă râzând: Mare hahaleră!

Dinţii îi străluceau albi, buzele îi erau roşii.

Apoi deveni serioasă.

— O, de atunci s-au petrecut multe lucruri. Doar situaţia dumitale, sărmana şi buna mea Ida, a rămas aceeaşi. Ei, dar de ce nu ne-am tutui, cred că ţi-ar face plăcere...

Ida se crispă puţin, apoi întinse mâna. Îi plăcea efervescenţa tumultoasă a temperamentului Ellei, degajarea cu care se purta; cu siguranţă că avea şi un iubit.

Ida admiră pălăria Ellei. Când va ieşi din mânăstire îşi va cumpăra şi ea o pălărie la fel, exact la fel, doar cu penele ceva mai mici.

— Şi dumitale... ţie... îţi place meseria asta?

— Cum să nu-mi placă? ridică cochet şi vioi din umeri Ella – adică Nora. De pe scenă te măriţi mai uşor. Aş putea pune mâna pe un conte sau pe un baron. Te minunezi? Nu e deloc imposibil. Şi ce altceva îşi doreşte o fată decât să se mărite avantajos? Părinţii, oricum, nu-mi pot oferi această şansă. Ce zestre îmi pot da ei? Trei privighetori? Pentru asta nu m-ar lua nici măcar un ajutor de ospătar. Eu mi-am făcut singură norocul. Conte sau baron, mai jos nu vreau. Am să devin excelenţă, sau poate, cine ştie, chiar mai mult.

Şi, mândră, o străfulgeră cu privirea pe Ida. Apoi privi în jur şi zâmbi.

— Tu, e voie de fumat aici?

Ida deschise ochii mari.

— Nu ştiu.

— Trebuie să fie voie. Vin doar şi bărbaţi aici. Şi, fără să ezite, scoase din sacul de mână un portţigaret strălucitor, din argint. Îl deschise. O îmbie şi pe Ida.

— N-am fumat niciodată.

— Cu atât mai mult.

— Nu, nu!

Între timp, între buzele Norei ţigara străluci albă. Chibriturile le ţinea într-o cutiuţă mică şi elegantă de argint.

Îşi aprinse ţigara. Îşi încrucişă picioarele încălţate în pantofii de lac şi suflă fumul cu voluptate filtrându-l pe la colţul buzelor.

— Eu, drept să-ţi spun, m-am obişnuit. La Conservator fumăm în pauzele dintre cursuri. Fete, băieţi, toţi, toţi. Ăsta-i un amănunt care ţine de artă.

Sări de pe scaun. Se aşeză pe masă sprijinindu-şi pantofii de scaun.

— Mari şmecheri sunt băieţii. Dar sunt politicoşi cu noi. Sunt şi roluri în care te săruţi. Atunci le atragem atenţia de la început: „Ai grijă, că te pocnesc!” Uneori se obrăznicesc.

Vorbea şi chicotea cu plăcere. Şi-n timp ce Ella fuma, picior peste picior, suflând veselă fumul de ţigară, în uşă apăru deodată Ó Péter, iar în spatele lui, cu ochii holbaţi, călugăriţa economă.

Fetele se zăpăciră. Ida, înroşindu-se, se grăbi să-şi întâmpine tatăl. Dar ochii lui Ó Péter se lipiseră de fiinţa Norei.

— E cu neputinţă! se miră el. Dumneata eşti fiica lui Bogár? Dar unde trăieşte bătrânul şi bunul meu prieten? Vă rog, nu vă deranjaţi, fumaţi liniştită, am să-mi aprind şi eu o ţigară.

Ascultă cu compătimire relatarea Norei, cum că tatăl ei lucra la fabrica de gaz cu un salariu de numai o sută cincizeci de coroane pe lună.

— Te rog, Nora dragă, spune-i să se mute înapoi la mine. Eu îi dau leafă mai mare. Mi-a părut întotdeauna rău că ne-am supărat pentru o nimica toată... Unde locuiţi? Am să mă duc eu însumi să-l iau.

Vorbea blând, adresându-i-se Ellei, adică Norei, cu multă căldură. Abia după aceea i se adresă şi Idei. Îi spuse că încă n-a găsit o femeie potrivită căreia să i-o poată încredinţa, dar că tocmai îi recomandase cineva o baroană văduvă; o să-i scrie să vină să stea la ei.

Ida îl asculta fericită.

— Camera mamei, mai e la fel ca atunci când trăia ea? întrebă cu o umbră de vis în ochi.

— La fel.

— Şi ceasul? Călugărul...

— Şi ceasul. Numai că rareori mai trage bietul călugăr clopotul.

— O să-l tragă când am să fiu eu acasă. Nu-i aşa că acolo va fi camera mea?

— Sigur că va fi a ta.

Era bine dispus. Se uita cu ochi luminaţi de bucurie când la fiică-sa, când la Nora, scoţând nori deşi de fum din trabuc.

Apoi plecă împreună cu Nora.

4

IDA AŞTEPTA, AŞTEPTA MEREU...

Chiar atât de greu se hotăra baroana aia să pornească la drum? Probabil că tatăl ei uitase să-i scrie că locuinţa lor fusese cândva curte cu efigie nobiliară şi că în spatele casei aveau şi o grădină.

Aproape de Crăciun sosi o scrisoare cu litere aplecate când spre stânga, când spre dreapta, scrisă cu cerneală violet, un scris neformat, ca de copil. Ida o desfăcu tremurând. Iscălea Nora.

Draga mea Ida!

Te înştiinţez bucuroasă că tatăl meu şi-a recăpătat vechiul serviciu şi se află în foarte bună prietenie cu tatăl tău. Atâta doar că nu locuim în casa voastră, ci alături. Alaltăieri a fost masă mare la voi şi pe mine m-au chemat să cânt. M-am dus, bineînţeles, însoţită de mama. Am cântat şi am fluierat ca o privighetoare. Un succes grozav! Aici viaţa e foarte veselă. În oraş sunt şi mulţi tineri. Am să-l îmboldesc pe tatăl tău să te aducă acasă.

Ida privi scrisoarea minunându-se: „viaţă veselă”. Viaţă veselă, la tatăl ei? Nu-şi putea închipui deloc pe taică-său vesel, omul acela cu fruntea îngândurată şi cu figură atât de preocupată, veseli? Dar inima îi bătea de fericire gândindu-se ce prietenă bună îşi găsise ea în Nora.

„Mulţumesc. Îmboldeşte-l, îmboldeşte-l!” îi răspunse Ida pe o carte poştală prietenei sale Nora.

Şi aşteptă în continuare.

Trecu Crăciunul, trecură lunile de iarnă, nici taică-său

nu se mai arătă, nici Nora nu-i mai scrise.

Nerăbdarea care o tulbura devenise chinuitoare.

Ei, dac-ar avea bani... Dar în mâna ei nu foşniseră niciodată bancnotele. Şi nici bijuterii pe care să le poată vinde nu avea. Şi chiar dac-ar avea, încotro era gara? Cum se procurau biletele de călătorie? Auzise despre toate astea din şoaptele călugăriţelor dar ei lucrurile nu-i erau prea lămurite. Se gândea deseori la doica ei; dacă ar mai vizita-o o dată i-ar cere ei bani sau s-ar duce acasă cu ea. Şi, odată ajunsă acasă, în camera mamei sale, în camera ei, taică-său n-o mai putea alunga.

În prima săptămână a postului, în timpul exerciţiilor de pian, o elevă internă, Mészkuthy Jolán, o privi insistent pe Ida şi-i spuse confidenţial:

— Ştiu un secret.

Ida deschise larg ochii:

— Ce secret?

— Daţi-vă mai întâi cuvântul de onoare!

— E un lucru atât de important?

— Daţi-vă cuvântul că nu spuneţi nimănui...

— Bine, pe cuvântul meu!

— Fazekas a primit o scrisoare.

Ida bănui de îndată despre ce fel de scrisoare putea fi vorba, se auzeau uneori asemenea şoapte şi când fusese ea elevă. Porneau de undeva ca fiorul unui suflu nevăzut iscat cine ştie de unde printre trestii. Fiecare elevă îi şoptea celeilalte:

— Fazekas a primit o scrisoare...

Şoaptele se stingeau înainte de a ajunge la urechea călugăriţelor. Dacă s-ar fi aflat, scrisoarea ar fi fost confiscată. Vinovata ar fi fost pedepsită iar externa care strecurase scrisoarea ar fi fost eliminată. Pe vremea când fusese ea elevă se întâmplaseră astfel de lucruri. Ba o dată au eliminat chiar o elevă internă, căci găsiseră la ea şi scrisoarea de răspuns în care stăruia dizgraţioasa frază: *„Te sărut, ursuleţul meu”,* apoi un unu urmat de atâtea zerouri că şi Pitagora ar fi ameţit încercând să dea de

capăt cifrei aceleia.

Călugăriţele erau îngrozite.

— S-au molipsit cu toatele, şopteau ele.

Vinovata fusese izolată şi a doua zi scoasă din Institut.

Ida se sperie. Eleva Fazekas era o fetiţă blondă şi blândă, din clasa a şasea, o elevă care îi era foarte dragă, abia împlinise cincisprezece ani. Nici nu era cine ştie cât de frumoasă. Atât că nasul, gura îi erau bine armonizate. Părul îi era scurt, abia dacă-i venea până la mijlocul spatelui, ochii castanii priveau băieţeşte. Ida o plăcea pentru că era singura fată care bătea corect ritmul la pian. Pe celelalte trebuia să le reţină la acordurile lungi şi să le mâne la octave şi şaisprezecimi. Mai ştia despre ea că venise în şcoală cu recomandarea episcopului. Fiind fata unei sărmane învăţătoare văduve, beneficia de o bursă.

— Ce scrie în scrisoarea aia? o întrebă îngrijorată pe Mészkuthy.

Jolán ezită.

— Nu pot să spun, am jurat. Dar e cumplit de îndrăgostit, îl cheamă Bisi – cu i, nu cu y. Bisi. E din acelaşi oraş cu ea. E elev la şcoala de învăţători.

— Totuşi, scrie ceva care...

— Oho, scrie. Scrie cam aşa: *„Te iubesc cum iubeşte soarele marea, cum iubesc norii înaltului cer frumosul lac Balaton.”* Restul nu mai ţin minte. Numai la sfârşit zice: *„Te sărut aşa cum îşi sărută turtureaua perechea.”*

Ida se uită la fată simţind un fior ciudat. Dar curând îşi reveni.

— Fugi şi-o cheamă pe Fazekas. Dar să nu-i spui de ce-o chem!

Fata zbură.

Când veni, eleva Fazekas era atât de prost dispusă de parcă n-ar fi primit o scrisoare de dragoste, ci un pumn de paie uscate. Însă se uita liniştită la Ida aşteptând să i se spună de ce fusese chemată.

— Nenorocito! explodă Ida, dă-mi scrisoarea aia! Dacă

se află, vei fi eliminată!

Fata păli.

— N-o am la mine, bâlbâi, şi din ochi o străfulgera cu ură pe Mészkuthy.

— Unde este?

— În cartea de rugăciuni.

— O poate găsi oricine.

— Am ascuns-o în copertă. Am lipit-o acolo.

— Ad-o imediat încoace!

Ochii fetei se umplură de lacrimi.

— Mă denunţaţi?

— Nu. Dar vreau s-o văd totuşi.

Fata plecă grăbită.

Până să se întoarcă ea, eleva Mészkuthy terminase exerciţiile şi acum în locul ei stătea, chinuind clapele, o fată rotofeie şi negricioasă.

Ida făcu un semn şi eleva Fazekas îi întinse scrisoarea.

— Pentru Dumnezeu – să nu se afle cumva – şopti rugătoare – şi... să n-o rupeţi. Dacă plec în vacanţă de Paşti o iau cu mine.

— Vă şi întâlniţi?

Fata tăcu.

— Poţi pleca – spuse Ida severă, şi până să bată rotofeia acordurile, în spatele ei, Ida parcursese cu ochi lacomi rândurile scrisorii. Într-adevăr, aşa scria: *„Te iubesc... cum iubesc norii înaltului cer frumosul lac Balaton.”* O mulţime de neghiobii, dar cât de dulce o înfiora fiecare cuvânt, aşa cum înfioară adierea caldă a vântului petalele florilor de pe câmpii. Şi de câte ori scrisese „îngerul meu, minunea mea”, peste tot „înger” şi „minune” erau caligrafiate frumos şi cu grijă. În încheiere: *„Te sărut aşa cum îşi sărută turtureaua perechea”.* Această frază îi plăcu îndeosebi Idei, cu toate că nu văzuse niciodată cum îşi sărută turtureaua perechea.

Scrisoarea o mai citi o dată şi citi şi numele lui Bisi. Seara în camera ei o mai citi o dată până la numele lui Bisi. Dimineaţa o mai citi încă o dată şi o puse în buzunar

ca să i-o înapoieze fetei. O şi căută, dar pe urmă se răzgândi lăsând-o acolo în buzunar, socotind că, dacă i-o dă, ar putea să i-o găsească cineva.

După-amiază o chemă mater Sylvana, profesoara de matematică pentru elevele mici, călugăriţa pe care fiinţele lipsite de respect o porecliseră cămila cu o jumătate de cocoaşă. O rugă să-i ajute la verificarea temelor scrise.

Ida o ajută.

Seara, întâlni din nou fata. Băgă mâna în buzunar.

— Fazekas – îi spuse în şoaptă – arde-o. Arde-o imediat după masă.

Se scotoci prin buzunar, dar nu găsi scrisoarea. Îşi aminti că-şi scosese batista la mater Sylvana. Scrisoarea se afla lângă batistă, deci acolo era singurul loc, unde-o putuse pierde.

Se grăbi să se ducă la Sylvana. Dacă mater o va primi prost se va ruga de ea. Nu era Sylvana o maică a cărei inimă să nu poată fi înduplecată. Privi îngrijorată uşa. Cheia fusese scoasă din broască. Se grăbi spre refectoriu.

Un grup de călugăriţe şuşoteau între ele înconjurând-o pe mater Sylvana. Când intră ea se întoarseră şi rămaseră cu ochii aţintiţi asupră-i privind-o cu o uimire rece de parcă în încăpere ar fi intrat un străin.

Idei i se urcă sângele în obraji. Ce gândeau călugăriţele astea? Ar fi voit să strige: nu e scrisoarea mea! Dar se gândi la fată şi la faptul că ar fi fost eliminată pe loc. Tăcu. Acel: *„ca turtureaua perechea”* îi mai ardea încă obrajii: Ce neghiobie!

A doua zi, o călugăriţă, sora Ilona, o chemă în biroul directorial.

În birou, le găsi în faţa primei doamne pe elevele Fazekas, Mészkuthy şi pe încă una pe care o cunoştea numai din vedere. Cele trei fete aveau ochii înroşiţi de plâns şi obrajii brăzdaţi de lacrimi. În aerul din încăpere fâlfâiau aripi reci, de groază.

Directoarea nu terminase încă de vorbit cu Boriska

Fazekas.

— Care-i numele de botez al individului?

— Mihály.

— Deci Bisi Mihály...

— Nu, vă rog: Putnok Mihály.

— Aici nu scrie aşa. Dumneata spui un neadevăr!

Eleva Fazekas scutura, înecată de plâns, capul.

— Nu, vă rog cu cea mai adâncă umilinţă, el scrie aşa doar în glumă în loc de Misi. Pentru că odată eram răcită şi...

— Destul. Stai deoparte!

Şi directoarea întoarse nişte priviri de gheaţă spre Ida.

— De ce n-ai anunţat mata scrisoarea aceea?

Cuvântul *mata* o izbi aproape fizic pe Ida. Elevelor din cursul superior călugăriţele li se adresau cu dumneavoastră şi ea era acum mai mult decât o elevă, era profesoară suplinitoare.

— N-am considerat de datoria mea, răspunse rece Ida.

Şi îşi încrucişă privirea cu a directoarei.

— N-ai considerat de datoria dumitale? se revoltă directoarea, o asemenea înjosire a demnităţii mânăstirii pentru dumneata nu înseamnă nimic?

Ida simţi aerul înmărmurind în jurul ei. Dar în piept i se adunase toată revolta sclaviei; ce-i tot comandă această călugăriţă? Chiar dacă s-a născut într-un castel, la urma urmei nu-i decât o biată călugăriţă. Ea nu le mai privea pe călugăriţe cu o teamă respectuoasă. Ştia că cele mai multe veneau din case sărace şi mai cu seamă că nu poposiseră aici atrase de mirosul de tămâie. Nici măcar directoarea-baroană nu venise pentru asta. O călugăriseră cu de-a sila – cum voia să facă taică-său cu ea – din pricina unei prea intime prietenii cu un grăjdar! Şi tocmai una ca asta să-i dea lecţii?

— Nu văd nicio ruşine în toată treaba asta – răspunse hotărâtă Ida – oricărei fete i se poate întâmpla să i se scrie. Vinovat poate fi considerat doar acela care strecoară scrisoarea în Institut.

Eleva Fazekas ridică privirea. Doi ochi grei de lacrimi se lipiră de obrajii Idei plini de o caldă recunoştinţă. Ochii directoarei scăpărau scântei îngheţate.

— Nicio ruşine? Pentru dumneata o chestiune atât de cumplită nu-i o ruşine?

— N-am cunoştinţă de nicio chestiune cumplită. Această domnişoară are şaisprezece ani. Îşi petrece vacanţele acasă, a făcut cunoştinţă cu un tânăr cumsecade. Se iubesc. Cu timpul vor deveni soţ şi soţie. Asta e regula vieţii.

Ochii directoarei ieşiseră din orbite de supărare.

— Unde ai învăţat dumneata aceste lucruri josnice? Piei din faţa mea!

Ida rămase pironită locului, cu capul ridicat, cu obrajii palizi.

În ochi i se citea o amărăciune îndărătnică.

— Nu sunt lucruri josnice, răspunse, cu capul sus. Dumnezeu ne-a dat inimă ca să iubim. Această fată nu e vinovată. Vinovat e cel care-i asupreşte sufletul.

— Pe ce ton vorbeşti cu mine?

— Pe tonul adevărului, excelenţă!

Şi, continuă să stea palidă, mândră, cu capul sus, ca un ofiţer din serviciul de contraspionaj în faţa duşmanului ştiind bine că va fi împuşcat pentru că păgubise oastea duşmană. Atunci văzu Ida, pentru prima oară, obrazul directoarei înroşindu-se de furie şi ochii fulgerând de mânie.

— Cară-te!

Şi bătu din picior.

Ida făcu o plecăciune şi, cu paşi măsuraţi, se retrase. Peste un ceas, se pomeni cu două călugăriţe, sora Paula şi sora Ilona; în urma lor, o servitoare cu un braţ de lenjerie. Ambele călugăriţe aveau privirile atât de îngheţate de parcă petrecuseră cel puţin un ceas într-o gheţărie.

— Domnişoară – spuse sora Paula – strânge-ţi lucrurile. Plecăm chiar acum. Te conducem acasă.

5

AŞEZATĂ ÎN COMPARTIMENTUL DE tren, Ida avea o dublă senzaţie, uneori i se părea că o stafie o învăluie într-o suflare rece, alteori că o îmbrăţişează răsuflarea caldă a unui spirit bun, venit s-o salveze. Răsuflarea caldă era plăcerea călătoriei, trenul cu care nu mai călătorise de mică, oraşele, satele, câmpiile, oamenii necunoscuţi, lumea liberă, largă. Fiorul rece era pricinuit de teama celor ce aveau să spună tatălui ei călugăriţele.

După gara de la Fülöpszálás sora Paula, cea mică şi cu multe coşuri pe faţă, se hotărî în sfârşit să vorbească:

— Ida, dumneata nici măcar nu plângi. Parcă te-ai bucura că ai fost trimisă acasă.

Se simţea după cum rostea cuvintele că folosise voit formularea „trimisă acasă” în loc de exclusă sau dată afară. Ida zâmbi.

— Ce-am pierdut prin asta?

— Totuşi, să ajungi acasă în felul acesta...

— Cum adică în felul acesta? Ce lucruri rele îi puteţi spune tatălui meu? Am tăinuit scrisoarea unei eleve? Ei şi? O să spună şi el că bine am făcut.

— Nu-i sigur că va spune aşa.

— Dacă nu cumva o să zugrăviţi toată povestea în culori negre. Dumneata, soră Paula, mânuieşti ce-i drept destul de bine pensula cu vopsea neagră, iar dumneata, soră Ilona, afişezi cu multă artă o demnitate oficială, dar voi şti eu să-mi dovedesc dreptatea!

— Şi care e dreptatea dumitale? se miră Paula.

— Dreptatea mea e că eleva Fazekas e nevinovată.

— Nevinovată! se mirară deodată amândouă călugăriţele.

— Nevinovată, repetă calmă Ida. Poate că nici nu-l cunoaşte prea bine pe Bisi ăla. Poate că băiatul i-o fi scris scrisoarea doar în glumă.

— Atunci fata n-ar fi ascuns-o.

— Poate că tocmai de aceea a ascuns-o. S-o acuze doar cei care n-au ascuns niciodată în mânăstire nicio scrisoare şi nici vreo altă taină!

Această săgeată era îndreptată împotriva Paulei, care bârfea mereu trecutul celorlalte călugăriţe. Astfel, le sili să tacă.

Distrată, Ida privi pe fereastră. Nu văzu altceva decât nişte câmpii serbede, salcâmi desfrunziţi, câte o tarla înverzită de grâu de toamnă şi stâlpi de telegraf fugind îndărăt. I se părură totuşi interesante întinderea largă, bolta cerului brăzdată cu nori rari, lumea libertăţii.

Pe peronul unei gări, o ţărancă întoarse spre tren un copilaş mic de tot spunându-i:

— Vezi trenul?

Copilului nu i se vedea dintre scutece decât feţişoara mică şi îmbujorată. Ida îl privea minunându-se. „O, micuţul! Dac-aş fi jos pe peron, l-aş săruta!” Şi, cum trenul porni mai departe, Ida văzu încă multă vreme, cu ochii minţii, chipul acelei păpuşi înfofolite.

Coborâră din tren abia spre seară.

Razele soarelui mai luminau doar acoperişurile caselor. Pe străzile pline de noroi sufla un vânt rece înfoind fustele trecătoarelor.

Ida avu senzaţia că a aterizat într-un oraş străin, zadarnic privea pe ferăstruica birjei, nu recunoştea nicio casă, nu i se părea cunoscută nici măcar casa aceea mare, galbenă, fără etaje, pe frontispiciul căreia scria cu litere mari, aurii:

BAIE MUNICIPALĂ

Văzu primul semn cunoscut abia când ajunseră în faţa locuinţei lor, o firmă cu numele tatălui ei, atârnată deasupra unei prăvălioare adăpostite de o casă cu un singur cat:

Ó Péter, angrosist

Sub firmă, în prăvălie, o umbră deasă.

Sora Paula privi prăvălia, apoi îşi mută privirea spre poartă.

— Încotro s-o luăm, întrebă, acum călăuzeşte-ne dumneata, Ida.

— Păi, în prăvălie, s-ar putea ca tata să fie aici.

I se strânse inima. Îşi suflă nasul. Sora Paula deschise uşa prăvăliei. Cu un gest, Ida o pofti pe Ilona să intre, însă sora Ilona o împinse pe ea înainte. (Cum adică, s-o şteargă tocmai acum?)

În prăvălie tocmai se aprinsese lumina. Înăuntru nimeni în afara unui băiat de vreo şaisprezece ani, încins cu un şorţ verde. Stătea în genunchi şi strângea pe un făraş firimituri de dopuri. În prăvălie mirosea greu a vin, ca în gura unei pivniţe.

— Domnul Ó Péter – întrebă călugăriţa – domnul Ó Péter e aici?

— Nu este, răspunse puţin mirat băiatul cu şorţul verde, nu este acasă.

— Nu este acasă?

— Nu. Călătoreşte.

— Călătoreşte?

— A plecat la Szeged sau la Arad. Va lipsi vreo săptămână; dar e aici domnul şef al prăvăliei.

Cele două călugăriţe se priviră descumpănite. Ştiau că Ida nu are mamă. Cui s-o încredinţeze ele acum pe Ida?

— Şi în grija cui lasă domnul casa, când pleacă?

— Casa? Păi în grija menajerei, iar prăvălia în grija domnului Bogár.

Dar nici nu-şi isprăvi bine vorba că pe o uşă laterală

apăru un cap, o faţă pământie încadrată de o barbă. Omul privi mirat la călugăriţe.

Ida zâmbi.

Ochii domnului Bogár se deschiseseră larg şi obrazul i se înseninã.

— Domnişoara Ida...

— Tatăl meu e acasă?

— A plecat ieri. Pentru şase, şapte zile. Dar s-ar putea să sosească mai repede.

— Vă rog să ne conduceţi sus, căci eu am cam uitat cum e pe aici. Tatăl meu locuieşte aici, în casă?

Domnul Bogár întinse mâna amabil, voind să îşi ia pălăria din cui.

— Sigur, domnişoară. Unde să locuiască în altă parte? Aici, în casa asta veche.

Cele două călugăriţe îl urmară pe Bogár, ieşiră din prăvălie, intrară pe poartă, urcară scările, ajunseră pe coridorul de la etaj.

Când ajunseră sus, în dreptul primei uşi, Ida privi spre curtea largă şi zâmbi.

— Mulţumesc, acum ştiu. Vă rog, dacă aţi binevoi... să-mi aducă cineva cufărul. Plătiţi vă rog trăsura din contul tatălui meu.

Şi deschise uşa, poftindu-le pe cele două călugăriţe.

Paula intră prima, Ilona făcu un gest arătând că voia să intre în urma Idei.

Tocmai atunci apăru o bătrână îmbrobodită; pe faţa-i rotundă ca cercurile de tras la ţintă strălucea un năsuc mic, ascuţit şi roşu. La brâu avea o legătură cu chei. În mână, o măturică de periat haine.

— Dumneata eşti menajeră aici? întrebă Paula cu demnitate.

— Da, vă rog. Bună seara, lăudat fie...

— Menajera domnului Ó Péter?

— La dispoziţia dumneavoastră...

— Şi nu e nimeni altcineva din familie acasă? Din familia domnului Ó Péter?

— Nu, vă rog... nu este.

— Numai dumneata eşti?

— Păi, cam aşa, vă rog...

— Slujeşti de multă vreme aici?

— Păi, de sfântul Gheorghe se fac zece ani. Sau poate în miercurea de după sfântul Gheorghe. Nu mai ştiu în ce zi a fost sfântul atunci, ştiu doar că...

— Ei bine, am adus-o acasă pe domnişoara, pe domnişoara Ida, fiica domnului Ó Péter.

Femeia încremenise de smerenie.

— Când se întoarce domnul Ó Péter, spune-i că domnişoara a trebuit să vină acasă. De ce-a trebuit, o să-i scriem noi în scrisoare.

— Dumnezeu să te aibă în pază, Ida.

— Dar, poate o gustare...

— Nu, nu, mulţumim... O să găsim la gară.

Ida înţelese, ele nu puteau mânca la „oaia rătăcită”.

Le conduse pe scară şi îl rugă pe Bogár să le trimită, pe cheltuiala casei, cu trăsura la gară. Dar trăsura plecase şi călugăriţele nu voiră să fie chemată alta.

Abia după plecarea lor pătrunse Ida în casă. Prima încăpere era sufrageria. O masă mare, multe scaune. În cameră era frig. Şi totuşi, ce ciudat, camera i se părea mult mai mică decât o ştia ea! Îşi roti privirea prin încăpere. Prin uşa salonului văzu pianul. Era oare cel vechi sau e altul? În clipa aceea nu se gândi la nimic, simţi doar un puternic fior de bucurie. În sufragerie stăruia un miros stătut de vin.

Se întoarse grăbită spre stânga, spre camera mamei. Menajera o urma cu ochii holbaţi de parc-ar fi mers în urma unei stafii. Aprindea doar luminile.

Cele două paturi de fier, cunoscute, străluceau acolo lângă perete şi, deasupra lor, icoana Mariei. Doar culoarea camerei se schimbase, acum era vişinie în loc de galbenă cum o ştia ea. Scaunele, dulapurile erau altele. Ceasul cu călugărul clopotar dispăruse. În locul oglinzii mari de pe postament, o oglindă pe una din uşile

dulapului. Pe paturi în locul cuverturii vechi de pluş verde era o cuvertură vişinie. Camera, cu toate că era neîncălzită, mirosea frumos. Curând văzu de unde veneau aceste mirosuri plăcute, pe marmora lavaboului erau aşezate tot felul de sticluţe şi cutiuţe. Nu-şi aducea aminte ca maică-sa să fi folosit atâtea cosmeticale.

Se simţea totuşi în cuibul ei. Patul acela dinspre sobă fusese al ei. Acolo dormise ea cu maică-sa.

— Cufărul să mi-l aduceţi aici. Cum te numeşti mata, mătuşă dragă?

— Julcsa – răspunse femeia, ca trezită din somn.

— Dă-mi te rog cheia de la dulap.

— Cheia? Păi acolo sunt rochiile domnişoarei.

— Ce fel de domnişoară?

Ochii femeii clipiră des.

— Păi ale domnişoarei Erzsi, răspunse ea ridicând din umeri.

— Cine e această domnişoară Erzsi?

Tuşa Julcsa clipi din nou, încurcată. Îşi mângâia bărbia grasă cu nişte degete butucănoase şi roşii.

— Păi e domnişoara contabilă, spuse în sfârşit, aşa de parcă s-ar fi mirat ea însăşi de ceea ce spune.

Ida îşi zise că probabil taică-său voia s-o angajeze pe această domnişoară pentru ea. Dacă rochiile domnişoarei erau acolo, sigur că domnişoara dormea într-unul din acele paturi de fier.

— Şi unde este domnişoara asta? întrebă Ida cu sprâncenele strânse.

— A plecat şi ea pentru câteva zile. La Mohács, să-şi vadă părinţii.

— De aceea e atât de frig în camera asta.

— Am să pun imediat să facă focul, domnişoară...

Se auzi uşa de la sufragerie, apoi imediat un tropăit de paşi.

— Unde să punem cufărul? întrebă o servitoare rumenă la faţă.

Cum o zări pe Ida se grăbi să intre şi să-i sărute mâna.

— Bine-aţi venit, domnişoară, gâfâi.

— Şi o privi pe Ida cu ochii ei albaştri, strălucitori de bucurie.

— Aici, hotărî Ida, întorcându-se către femeie. Trebuie să fie şi o cameră de oaspeţi, sau poate chiar mai multe?

— Trei.

— Să mutaţi acolo rochiile domnişoarei împreună cu toate fleacurile astea de pe lavabou. Doar n-o să stau eu în camera de oaspeţi?

Fericită, dormi bine, după ce lăcrimă puţin gândindu-se la vremea când dormea aici sub aripa ocrotitoare a mamei sale...

— Oh, sărmana mea măicuţă... Afară, sub pământul rece...

Dimineaţa se trezi voioasă. La început, i se păru curios că nu aude soneria, dar îşi dădu seama îndată de ce.

— Libertate!...

Îşi puse halatul de casă, îşi vârî picioarele în papuci şi se grăbi spre bucătărie.

— Bună dimineaţa, tuşă Julcsa!

Inspectă cămara de alimente, se uită cum erau aşezate lucrurile şi în ce cantităţi.

— Pentru câte persoane gătiţi?

— Depinde când, cum, răspunse nesigură tuşa, la prânz numai pentru două, seara... depinde. Se întâmplă uneori să nu avem musafiri.

Răspundea fără chef şi o privea bănuitoare pe Ida.

— Cine sunt cele două persoane, la prânz?

— Păi domnul şi domnişoara Erzsi.

Ida privi mirată, dar nu întrebă nimic. Mai inspectă o dată cămara, apoi porunci ce anume să se pregătească pentru prânz.

— Ciorbă de peşte şi clătite. Nimic altceva. Pentru voi, poţi face mâncare separat. Mai cu seamă dacă nu sunteţi catolici. Ştiu că nu toată lumea ţine posturile. Deci poţi găti ce vrei. Câte persoane mâncaţi la bucătărie?

— Suntem numai două – adică Gyuri e al treilea – răspunse femeia pălind.

— Cine e Gyuri?

— Băiatul de prăvălie.

— Câţi bani v-a lăsat tata?

— Bani ne dă întotdeauna domnul Bogár, din casa de bani.

— De acum înainte bani îmi cereţi mie. Acum de câţi bani ai nevoie pentru cumpărături?

— Păi... ce fel de peşte doriţi?

— Pentru ciorbă e bună ştiuca sau crapul. Dacă vezi că e prea gras crapul, să iei o ştiucă.

Servitoarea sosi cu o găleată de apă, o lăsă jos grăbită şi se repezi să-i sărute Idei mâna. Ida o respinse.

— Nu e cazul să-mi tot săruţi mâna. Cum te cheamă?

— Anna, răspunse fata roşindu-se.

— Tu deretici odăile?

— Eu, domnişoară.

— În dormitor, draperia e plină de praf. Celelalte camere nu le-am văzut încă.

Şi mângâie obrajii fetii ca să-i mai potolească spaima.

Apoi urcă în cameră şi se îmbrăcă privindu-se fericită în oglindă. Îşi strânse părul în coc; fetele din internat ştiau să-şi pieptene părul în zece feluri diferite. O şi făceau când nu le vedeau călugăriţele. Părul pieptănat spre spate o jena. Ei bine, acum e liberă. Privea voioasă părul ridicat în coc, dar se gândi apoi că nu se va arunca în vâltoarea libertăţii chiar atât de repede, nu, va aştepta totuşi întoarcerea tatălui ei. Îşi desfăcu părul, şi-l lăsă pe spate, în faţă îl ridică puţin lăsând o şuviţă să-i alunece pe frunte.

— Primul lucru pe care îl voi cumpăra va fi un fier – gândi fericită – pe urmă rochii noi, multe rochii noi şi frumoase!

Şi, rotindu-se pe parchet, făcu trei piruete.

Se îmbrăcă şi porni grăbită spre prăvălie. O găsi închisă. Deci Bogár obişnuia să dea hanii după-amiaza

sau seara.

Se întoarse şi inspectă pe rând toate camerele.

În dreapta sufrageriei se deschidea un salon. Îşi aminti că acolo fusese o canapea învelită, ca şi scaunele, în catifea înflorată, o catifea de culoarea scorţişoarei, cu nişte flori mari. Acum văzu că tapiseria fusese schimbată în verde. Şi ceasul aurit de pe scrin era nou; mai erau acolo şi două vaze pentru flori, dar goale. Pe perete, un mic tablou elveţian şi un tablou reprezentând o câmpie cu o moară de vânt. Deci tablourile rămăseseră cele vechi. Scaunele erau verzi ca muşchiul copacilor. Stând în picioare, mângâie clapele pianului făcându-le să sune aşa într-o doară. O fi tot vechiul pian? Sau altul nou? se întrebă ea. Nu e de cea mai bună calitate! – gândi în trecere, dar nu e nici prost.

Camera următoare, o încăpere cu o singură fereastră, era un soi de birou. Aici se afla o masă de lucru în stil american, lângă ea un fotoliu îmbrăcat în piele galbenă şi un *presse-papiers* vopsit în verde pentru acte. Lângă perete, o canapea masivă, tot galbenă. Pe perete, un calendar cu file detaşabile. Într-un colţ, o casă de bani Wertheim. Cealaltă uşă a camerei, dublă, dădea direct spre scări. Uşa exterioară era de fier.

Se întoarse în sufragerie şi porni să vadă şi camerele de oaspeţi care erau aşezate pe culoarul dinspre curte... Curtea, la fel ca pe vremea copilăriei, era şi acum plină de butoaie. La fântână, doi oameni încălţaţi cu cizme năclăite de noroi clăteau butoaiele. Dincolo de curte, despărţită printr-un gard de şipci, o grădiniţă. În frigul plin de umezeală, se desenau siluetele copacilor desfrunziţi.

Uşa primei camere de oaspeţi era deschisă. O izbi un parfum cunoscut. Văzu dintr-o privire două paturi de lemn aşezate cap la cap. Ochii îi rămaseră holbaţi pe un tablou imens şi astfel se opri din explorarea camerei; sprijinită într-un cot, o femeie goală, aproape în mărime naturală. Ida privea uluită. Ea nu fusese niciodată la vreo galerie de

artă. Femeia goală era o copie a Venerei din Urbino[7], o litografie, stropită din belşug de muşte.

— Dezgustător! mormăi Ida, cum poate oare răbda tata aşa ceva?

În cameră văzu şi o uşă tapetată. O deschise, o baie smălţuită, albă, şi un cazan pentru încălzit apa, miros de săpun mucegăit. Nu-şi aducea aminte să fi existat o baie în casă. Închise de îndată uşa şi, grăbită, făcu o baie cu apă rece.

Apoi se duse să vadă a doua cameră de oaspeţi. Acolo, un singur pat cu cuvertură roşie, şi un încălţător de cizme. Dar pe pereţi văzu din nou o femeie goală. Era o altă copie după Tiţian, Venus din Madrid.

— Cumplit! se revoltă Ida – cum au putut ajunge aici aceste tablouri?

Nu voi să mai vadă şi a treia cameră de oaspeţi.

După-amiază, când îşi aşeza lucrurile în dulap, auzi pe cineva bătând la uşă.

— Intră!

Era taică-său. Avea obrajii palizi şi îngrijoraţi. Ochii îi erau aproape de două ori mai mari ca de obicei. Ida îi sări, fericită, de gât.

— Bine ai venit, tăticul meu drag, te-ai întors, în sfârşit! Te miri, nu-i aşa? Ei bine, m-au dat afară. Ei, nu te speria, n-am făcut nicio boroboaţă. O biată fată foarte săracă a fost prinsă cu nişte scrisori secrete, am încercat s-o apăr. Dealtfel au să-ţi scrie şi maicile. Cu siguranţă că ele vor denatura adevărul, dar să ştii că eu n-am greşit cu nimic.

Şi îşi sărută din nou tatăl.

— Sunt atât de fericită!

Taică-său era cât pe ce să se prăbuşească pe scaun.

— Dar, totuşi...

— Ştiu, ştiu la ce te gândeşti, tăticule: nu te teme pentru mine. N-am nevoie de niciun fel de zmeu gardian. Doar am nouăsprezece ani, azi, mâine, sunt fată bătrână.

[7] Celebrul tablou al lui Tiziano Vecellio (1488/90 – 1576) (n. tr.)

— Aş fi vrut să te fac doamnă... gemu cu faţa mohorâtă tatăl – cel puţin baroană...

— Baroană? Şi de ce n-aş putea deveni baroană dacă soarta îmi va hărăzi un baron?

Tatăl dădu îngrijorat din cap. Se ridică.

— Iartă-mă, dar sunt nevoit să te pedepsesc totuşi, timp de o oră, arest, în cameră...

Şi plecă.

Ida îl văzu uluită pe taică-său scoţând cheia din broască şi încuind uşa pe dinafară.

Nu trecu niciun sfert de oră şi auzi răsunând în sufragerie zgomot de paşi mărunţi. Ciocănituri.

Ida crezu că e servitoarea. Îi era ruşine că e sechestrată şi spuse cu voce tare:

— Ce doreşti?

— Voiam să te văd doar, Ida dragă – se alintă o voce răguşită de femeie – aştept până ce ieşi afară.

Idei, vocea puţin voalată, gutunărită parcă, i se păru cunoscută, dar în grabă nu ştiu cui să i-o atribuie. Se apropie de uşă cu intenţia de a privi pe gaura cheii, dar se sperie la gândul că şi cealaltă ar putea proceda la fel. Era cât pe ce să întrebe numele vizitatoarei, când avu revelaţia că dincolo de uşă se află Ella. I se împurpurară obrajii, situaţia o necăjea. Se opri în faţa oglinzii şi aşteptă să i se potolească focul ruşinii. Abia după aceea vorbi din nou.

— Dumneata eşti Ella? Adică Nora?

— Amândouă.

— Te rog întoarce cheia în broască. Distrat, cu gândul aiurea, tata a răsucit probabil, din obişnuinţă, cheia.

Până să se deschidă uşa îşi aminti că Ella fumează. Acolo, la Institut, trecuse peste asta – i se păruse surprinzător şi interesant – dar aici... Niciun fel de intimităţi!

Ella apăru în uşă cu zâmbetul pe buze, dar se vedea că e contrariată şi că o priveşte pe Ida cu o uimire distantă.

— Bună ziua – bâlbâi, neîndemânatică.

— Bine-ai venit, Ella – răspunse Ida fără chef.

Asta poate pentru că observase că părul Ellei era galben ca penajul canarilor, îl vopsea deci şi mai blond decât era. La Pesta mai văzuse ea păr vopsit – Paula îi atrăsese atenţia – călugăriţele priveau cu dispreţ femeile care făceau asemenea lucruri. Iar rochia, de tafta violet, i se păru teribil de elegantă şi de la modă!

Îi întinse Ellei mâna, dar cu condescendenţă, aşa cum întindem mâna unui datornic despre care ştim că a venit să-şi încaseze suma cerută.

— Bine-ai venit! Poftim, aşează-te. Cărui fapt îi datorez acest amabil interes din partea ta?

Ella era din ce în ce mai mirată.

— Am auzit că ai sosit – începu, aşezându-se pe scaun.

— M-au dat afară – răspunse scurt Ida.

Luă şi ea un scaun. Se aşeză, dar la o distanţă mai mare decât o cerea protocolul faţă de musafirii care-ţi sunt dragi.

— I s-a strecurat unei eleve o scrisoare de dragoste care a căzut în mâna mea. Ar fi trebuit s-o denunţ. Dar n-am făcut-o. Dealtfel mă şi plictisisem de robie.

Ella o asculta scrutând-o cu privirea. Era evident că nu credea nicio iotă din toată povestea.

Ida simţi neîncrederea celeilalte şi proasta dispoziţie îi spori.

Conversaţia continuă lâncezind. Ida asculta privind distant; uitându-se la picioarele Ellei, constată că are pantofi cocheţi, de lac, şi ciorapi de mătase... Ea nu avusese niciodată nici ciorapi de mătase, nici pantofi de lac şi iată că fiica unui salariat al tatălui ei... Sau poate că le primise tot din moştenirea soţiei acelui actor pensionar?

Între timp Ella sporovăia într-una, povestind cum urmează cursurile anului doi la Conservator, şi cum vine cu orice prilej acasă, măcar pentru două zile pe care le mai şi prelungeşte uneori. Nici ea n-are relaţii cu familiile din oraş. Nici n-o interesează, căci oraşul e un târg de

provincie cât se poate de plicticos. Făcea vizibile eforturi de a o antrena pe Ida în conversaţie încercând să şi-o apropie. În timp ce vorbea, iscodea pe furiş obrazul Idei voind să descopere dacă posomorala de care dădea dovadă era legată de vizita ei sau fata avea altceva pe suflet.

Aduse din nou vorba despre actorie spunând că ar vrea să devină soprană de coloratură, că dacă şi-ar face un renume în ţară ar încerca să cucerească scenele din Viena, Berlin, apoi s-ar duce la Paris, Londra şi chiar în America. Domnul Ó Péter se interesează îndeaproape de progresele ei. Ori de câte ori vine acasă o invită să cânte câteva cântece în faţa musafirilor săi.

— Sigur că mă însoţeşte şi mama – adăugă zâmbind.

— În faţa căror musafiri? întrebă Ida.

— În faţa invitaţilor domnului Ó. Domnul Ó are invitaţi în fiecare seară. Sâmbăta mai cu seamă. Nu sunt oameni prea simpatici. Dar uneori vin şi ofiţeri... Sigur, tu n-ai de unde să ştii încă. Sunt nişte domni foarte veseli şi poznaşi.

Ochii i se luminară de fiorul unui zâmbet şăgalnic. Se vedea bine că spusese mai mult decât ar fi dorit să spună. Ida o privi miratã.

S-ar fi bucurat să ştie că tatăl ei primeşte musafiri, dar din felul cum fuseseră rostite ultimele cuvinte simţi că nu era vorba de nişte vizite oneste de familie. Cuvântul „poznaşi” o atinse neplăcut. Înţelese că la aceste serate nu erau invitate şi doamne. Ida încruntă sprâncenele.

Ar mai fi dorit să afle dacă Ella nu întâlnise cumva la ei sau poate în altă parte un tânăr numit Bodoky, dar Ella o enerva în asemenea hal încât nu se putu lansa într-o discuţie cât de cât intimă. Ella îşi deschise poşeta şi scoase o batistă de batist cu margini albastre.

— Când am fost ultima oară la întâlnire, dumneata m-ai primit foarte drăguţ – spuse, ştergându-şi nasul. Ne şi tutuiam.

Ochii Idei fulgerară îngheţaţi.

— Nu mă tutuiesc cu nimeni – răspunse liniştită, în privinţa asta sunt englezoaică. Englezii nu-l tutuiesc decât pe Dumnezeu.

Ella păli. Se ridică de pe scaun. Se vedea bine că ar fi vrut să spună ceva care s-o jignească cumplit pe Ida. Dar înghiţi şi tăcu.

Dinspre sufragerie se auziră apropiindu-se nişte paşi apăsaţi, o călcătură de bărbat. În uşă se ivi chipul lui Ó Péter.

— Salutare! zâmbi blând. Salutare, Nora dragă! Şi întinse mâna radios îndreptându-se cu plecăciuni galante spre Nora. Mă bucur că te găsesc aici cu Ida. V-aţi şi împrietenit?

— Încercăm – răspunse zâmbind Nora, dar... aerul de mânăstire...

Şi se strâmbă ca de un miros neplăcut.

Domnul Ó Péter râse politicos.

— Ei, o s-o aerisim noi. Dar te rog, Nora dragă, poftеşte în salon. E mai cald acolo.

Şi îi deschise Ellei uşa. Îi făcu loc şi Idei să iasă înaintea lui.

Ella, adică Nora, se opri în mijlocul sufrageriei.

— Altă dată – spuse zâmbind.

Şi o salută pe Ida cu o înclinare a capului, asemenea baroanelor de pe scenă.

Domnul Ó Péter o conduse galant pe scări, până jos.

Ida asculta mirată tonul aproape intim şi vioiciunea cu care îşi vorbeau.

Oare ce relaţii existau între fata asta şi tatăl ei? Ó Péter reveni abia după vreun sfert de ceas, aducând cu sine un teanc de scrisori şi de ziare.

Îi făcu Idei un semn.

— Vino puţin la mine în cameră!

Ida îşi urmă tatăl trecând tăcută prin sufragerie şi prin salon. Tatăl se aşează la birou, Ida se afundă în fotoliul galben. Curioasă, îşi pironise ochii asupra lui. Tatăl scoase din sertar un trabuc şi-l aprinse. Îi întinse şi ei o ţigară.

— Fumezi? o întrebă el.

— Doamne fereşte! se sperie Ida.

— De ce? zâmbi tatăl, din partea mea poţi să fumezi liniştită. Azi cucoanele din lumea bună fumează la fel ca bărbaţii.

— Mulţumesc, nu simt dorinţa de a fuma.

Ó Péter alese din teancul de corespondenţă adus cu sine un plic îngust şi dreptunghiular.

Ida recunoscu formatul, scrisoarea sosise de la mănăstire. Stampila *Express* era parcă desenată cu litere vii.

Ó Péter citi scrisoarea cu atenţie, apoi ridică din umeri:

— Ei, capitolul ăsta s-a încheiat. Dar acum, unde să te aşez?

— E rău că sunt acasă?

— E rău. Pentru mine mai puţin, pentru tine mai mult. Vezi doar că asta nu e o casă pentru o doamnă. Intrarea e prin prăvălie. În curte butoaie, muncă brută, de pivniţă. Eu nu-mi adun milioanele în birouri mobilate cu fotolii de pluş şi cu mese sculptate. Pe urmă, aici vine o întreagă adunătură de bărbaţi. Crama, ca să-şi vândă marfa, trebuie să-i lase pe clienţi să guste vinul. Deverul, aici e în valoare de multe mii... Vorbea clipind mărunt şi privindu-şi genunchii, de parcă lor li s-ar fi adresat. Apoi ridică ochii şi-şi privi fata: Ce boroboaţă ai făcut azi-dimineaţă la bucătărie? N-ai ce căuta la bucătărie! Aici nu ne zgârcim la mărunţiş. Tu nu eşti născută să te speteşti în duhoarea bucătăriei. După moartea mea ai să dispui de milioane. Aveam de gând ca atunci când te voi scoate din mânăstire să te duc într-un castel. Dar în oraşul acesta nu e niciun castel. Eu însă nu-mi pot dirigui afacerile de la distanţă. Cine o să te ia pe tine din casa asta cu miros de vin? Chiar dacă ţi-aş găsi o guvernantă nobilă...

— N-am nevoie de guvernantă!

— N-ai nevoie? Adică tu crezi că ai să-ţi primeşti singură pretendenţii? Eşti fiica unui domn... Ori poate că o domnişoară poate primi vizita unor tineri la mânăstire?

— Despre asta nu mi s-a vorbit niciodată.

— Ei, vezi, asta e o greşeală! Vă învaţă latineşte, greceşte, chimie, fizică, dar nu vă învaţă cum să vă purtaţi în prezenţa unui tânăr. Asta nu face parte din programa analitică! Deşi asta ar trebui să fie materia de bază în şcolile de fete. Te-ai mirat, nu-i aşa, că am schimbat salonul şi sufrageria? Mie mi-e mai comod în felul ăsta. Eu îmi petrec ziua aici. Dacă vine un client nou îl informează cei din prăvălie. De acolo băiatul de prăvălie îl conduce la mine. Dacă e un client mai puţin important tratez cu el aici. Dacă e mai important îl poftesc în salon. Deci camera asta e mai potrivită pentru salon. Dar tu, aranjeaz-o, dacă vrei, cum a fost înainte. Cumpără orice mobilă îţi place. Ridică din umeri şi privi undeva, în umbra unui colţ al camerei: Nu ştiu cum va fi de aici înainte. Am căutat să-ţi găsesc o pereche potrivită, dar fiii magnaţilor se căsătoresc cu fete din cercurile lor, averile le-au cam scăpătat, sunt cartofori. La teatru, am văzut într-o piesă că pretendentul poate fi dus la vedere chiar la mânăstire.

— Nu se prea obişnuieşte!

— Dar se poate. Mă gândeam că dacă un tânăr distins te cunoaşte într-un cadru atât de frumos şi de pur... (dădu din mână). Dar ce rost are să mai vorbim despre asta. Comandă mobilă. Aranjează-ţi camera. Cumpără-ţi cărţi, parfumuri, ciorapi. Nu ştiu ce alte lucruri îţi mai trebuie. Dar cumpără orice. Uite o mie de coroane, să ai bani. Stai, îţi dau mai bine mărunt. Nu toate prăvăliile pot schimba o bancnotă de o mie...

Deschise casa de bani.

— Uite, ia opt sute... nu, numai şapte. Poţi cumpăra o mulţime de lucruri cu banii ăştia. Cumpărăturile mai mari să le treacă în contul meu. În oraşul ăsta, în contul meu poţi cumpăra străzi întregi. Şi angajează-ţi slugi, cameristă sau fată în casă sau ce vrei tu, dacă te simţi aşa de mare, fă cum crezi tu!

În noaptea aceea Ida abia putu lipi geană de geană – ca

şi cum aceea ar fi fost unica noapte în care putea plănui ce va cumpăra şi cum va cumpăra. Şi totuşi, noaptea aceea, încărcată de griji şi lipsită de somn, a fost singura ei noapte de fericire deplină trăită în casa părintească.

Libertate, dragoste!

Era ca o bilă de biliard care se putea rostogoli oriunde şi oricum! Avea senzaţia că floarea curată a dragostei nu era decât o floare negustorită de precupeţe pe care o puteai cumpăra oricând.

Se duse întâi la Oficiul de plasare, voia să angajeze o fată mai zdravănă cu o înfăţişare cât de cât plăcută, care s-o însoţească la cumpărături.

Oraşul era încă învăluit în ceaţă, pavajul umed păstra urme de noroi. Pe străzi se înghesuiau femei cu paporniţe pline: carne, cartofi, varză şi alte produse de băcănie. Ochi tulburi, somnoroşi. Miros de noroi şi de piaţă. Câte o trăsură jerpelită, căruţe cu lemne, cărbuni, ţărani încălţaţi cu cizme din piele de cal, potăi fără stăpân adulmecând pământul. Oamenii şi tot ce-o înconjura îi erau străini. Şi străzile îi erau străine. Dughenele murdare cu vitrinele încărcate de marfă proastă emanând o duhoare grea.

În toate ororile astea Ida găsea totuşi ceva plăcut. Faptul că putea circula singură, faptul că dacă se oprea undeva n-o îmboldea din urmă nicio observaţie severă, că se putea opri în faţa oricărei vitrine voia. Şi faptul că acest oraş era totuşi oraşul ei natal. Şi că era liberă, că va fi liberă toată viaţa ei!

Un tânăr cu o faţă mohorâtă şi cu nişte haine cenuşii o privi adânc în ochi, de parcă i s-ar fi părut cunoscută. Ida îl privi întrebătoare, dar cu răceală şi cel cu hainele cenuşii îşi urmă calea.

În piaţă găsi biroul Oficiului de plasare. Din biserică se auzeau sunete grave de orgă şi Ida intră înăuntru.

Fusese aici şi în copilărie, dar nu-şi mai amintea decât fluturarea unei flamuri cu chipul unei sfinte. Cum n-o zări nicăieri, biserica i se păru şi ea străină. Predica era pe sfârşite. Se aşeză pe o bancă, în spatele unei domnişoare

cu o căciuliţă tivită cu blăniţă neagră de castor.

Se cufundă în rugăciune. Dar, cum fata cu căciuliţă îşi pusese capul pe manşon, îngropându-şi obrajii în palmele împreunate, Ida o privi cu atenţie încercând să vadă dacă fata se roagă sau a adormit. Avea o căciuliţă din blană de castor, e adevărat, dar manşonul era ieftin, din blană de câine, vopsită.

Fata cu căciuliţă îşi ridică fruntea, scoase o batistă din manşon şi îşi uscă ochii. Abia atunci văzu Ida că fata plânge.

Până să iasă din biserică se deschiseseră şi marile magazine: două magazine cu mobilă, o librărie, o cofetărie, o bijuterie, o galanterie pentru femei şi, alături, un pălărier. La Pesta abia dacă îndrăznise să se uite spre asemenea vitrine, acum în schimb examina cu mare interes combinezoanele, broderiile, dantelăria, gulerele. Într-un colţ observă o umbrelă lungă de mătase verde.

În vitrina magazinului de mobilă îi atrase atenţia un birou micuţ. În vitrina librăriei observă bucuroasă o sumedenie de romane. Ar fi avut chef să intre de îndată, dar simţea că nu s-ar mulţumi cu un singur volum, ar cumpăra cu zecile.

În vitrina bijutierului îi plăcură medalioanele de aur şi o brăţară în formă de lănţişor, doar că veriguţele lanţului erau făcute din pătrăţele cu colţurile bine şlefuite. Catarama închizătorii era un lăcăţel pătrat prins la colţuri cu cinci bobiţe de diamant. Splendidă, brăţara strălucea, aşezată într-o cutiuţă elegantă, căptuşită cu mătase verde, ca apa mării.

În vitrină se ofereau privirilor strălucitoare ceasuri de aur, sfeşnice de argint, dar Ida nu vedea decât brăţara. Hotărî să trimită la mânăstire trei medalioane, ca amintire, unul pentru Boriska Fazekas, unul elevei Mészkuthy şi unul Paulei, care în ultimele luni îi fusese totuşi cea mai apropiată. Brăţara o va cumpăra pentru sine. Cel mai mult îi plăcea lăcăţelul. Şi viaţa ei fusese până acum zăvorâtă sub lacăt. Acum, în sfârşit, cheia era

în mâinile ei. Putea deschide lacătul oricând voia. Oare brăţara o fi scumpă? În prăvălie un vânzător scoase din vitrină două ceasornice de argint. Pe Ida o miră mărimea bărbii lui, blondă şi cârlionţată. După ce luă ceasornicele, vânzătorul dispăru din dreptul vitrinei.

— Trebuie să fie foarte scumpe – îşi zise Ida – am să-l întreb întâi pe tata. Aşa se cuvine.

Şi întoarse spatele vitrinei, grăbind paşii spre Oficiul de plasare.

În încăperea Oficiului aşteptau vreo şase femei, două dintre ele erau destul de bine îmbrăcate. Una, ofilită şi bolnăvicioasă, purta un palton uzat. O alta, mai tânără, cu priviri vioaie, îmbrăcată corect, purta un guler din vulpe roşie ros de molii. Nu avea mai mult de şaptesprezece ani.

— Caut o fată în casă – îi spuse Ida salariatei de la Oficiu. Ochii i se opriseră pe fata cu guler de blană. Era o fată plăcută, cu umerii puţin bărbătoşi, cu părul pieptănat simplu, întins pe spate şi asta îi dădea un aer aşezat şi blând.

— Asta n-are de lucru acum, îi spuse funcţionara, poftiţi şi înţelegeţi-vă cu ea.

O urmări cu interes pe Ida care i se adresă fetei:

— Ai mai lucrat la vreo casă de domni?

Fata se ridică umilă în faţa Idei.

— Numai la case de domni, sărut-mâinile, domnişoară, ultimul serviciu l-am avut la domnul Körösi.

— De ce religie eşti?

— Sărut-mâinile, sunt romano-catolică.

— Ce leafă pretinzi?

— Ultima oară, sărut-mâna, am avut douăzeci şi cinci de coroane.

— Dacă am să apreciez că eşti o fată bună, eu am să-ţi dau mai mult.

— Oh, domnişoară... sărut-mâna... cu respect...

— Dar în prima lună rămânem înţelese pentru douăzeci şi cinci de coroane. Cum te cheamă?

— Anna. Jantyik Anna, cu respect, domnişoară.

— Şi poţi veni chiar acum?

— Da, sărut-mâna, doar să-mi iau lucrurile... Unde locuiţi?

— Ştii casa domnului Ó Péter?

Obrajii fetei se schimbară de parcă ar fi fost pălmuiţi. Ochii o priviră bănuitor pe Ida.

— Acolo nu mă angajez!

Ida încremeni de uluire.

— De ce?

— Asta ai putea s-o ştii şi dumneata. Nici gând!

Se întoarse către celelalte. Râse.

— Nici gând...

Ida o privea contrariată.

— Te-aş fi angajat doar pentru nevoile mele – răspunse cu răceală – dar se pare că nu mai avem ce discuta.

— Nici în serviciul dumitale nu intru, domnişoară – râse fata.

Şi se aşeză lângă celelalte. Privea cu interes spre uşă.

În Oficiu intră o altă fetişcană îmbrăcată în negru, ceva mai tânără decât Ida, mai mică şi cu faţa mai îngustă. Pe cap purta o căciuliţă la modă, din blană de castor. În mână, un manşon din blană de câine.

Funcţionara spuse prevenitoare:

— Am să vă trimit eu o fată corespunzătoare (ridică pana, se aplecă asupra unui registru) pentru casa domnului Ó Péter...

— O fată cinstită şi bună – îi spuse Ida privind-o cu interes pe fata cu căciuliţă de blană.

Fata numită Jantyik fixa, zâmbind batjocoritoare, pantofii Idei.

Abia părăsi Ida Oficiul că auzi în spatele ei o voce subţire, gâfâită de emoţie.

— Scuzaţi, domnişoară...

Ida se întoarse.

În faţa ei stătea fata cu căciuliţă; era roşie la faţă din pricina grabei cu care o urmase.

— Iertaţi-mă că... aşa... pe stradă... Dar mi-a spus funcţionara că în serviciul dumneavoastră... Mă cheamă Nagy Ida... sunt învăţătoare calificată...

Ida zâmbi.

— Mie...

— Ştiu – îi tăie vorba fata, dar sunt într-o situaţie disperată, închise pentru o clipă ochii. Şi nu mă dau în lături de la niciun fel de muncă. Dar numai alături de oameni cu sufletul curat.

Şi ochii i se umeziră. Ida îi întinse mâna.

— Nu te necăji, Ida. Ai luat micul dejun? Vino, să intrăm aici la cofetărie, putem sta de vorbă nestingherite.

Au fost nevoite să se dea la o parte de pe trotuar ca să le facă loc unor beţivani, murdari de parcă ar fi dormit amândoi în lăzile de gunoi. Unul dintre ei, mare cât un elefant, cu mustăţi cărunte, avea un palton cenuşiu plin de pete. Celălalt, firav, cu ochii injectaţi de sânge, şchiop de piciorul stâng, purta o scurtă de piele neagră, şi nişte pantaloni rupţi şi murdari de noroi. Dar erau amândoi bine dispuşi. Se clătinau pe picioare, îmbrăţişaţi şi duhnind a rachiu, de la o poştă.

— Mi-e scârbă de beţivi, spuse Ida.

— Sunt îngrozitori, strâmbă din nas şi cealaltă Ida, cea cu blana de castor.

Întoarseră capul după ei privindu-i de pe celălalt trotuar. Uriaşul cu statură de elefant se tolănise pe strada pietruită, în timp ce pirpiriul trăgea de el din răsputeri.

— Hai, camarade.

— Mă dispreţuieşti, nu-i aşa, gemu uriaşul îndurerat.

— Nu te dispreţuiesc. Hai, bre, scoală.

— Ba ştiu eu că mă dispreţuieşti, mă priveşti de sus. Trecătorii râdeau. O femeie cu fustă neagră, scurtă, trecu strâmbându-se, pe lângă ei, îi ocoli şi scuipă.

— Mă dispreţuieşti – gemu elefantul. Cele două fete intrară în cofetărie.

Ida îi comandă fetei cu blană de castor o cafea.

— Şi prăjituri – o îmbie.

Pasărea urgisită de furtuna vieţii îi povesti Idei în timp ce îşi consuma cafeaua cât de greu reuşise să termine şcoala de învăţători. Tatălui ei, de meserie ceasornicar, îi slăbise vederea, nu mai putea lucra. Maică-sa se străduise să-i ajute mergând pe la diferite case să coasă, să spele, să deretice, să calce. Şi mai avea şi o surioară în vârstă de abia zece ani. Nădăjduise că dacă ea va obţine diploma de învăţătoare vor putea trăi modest toţi laolaltă, undeva într-un sătuc. Dar erau atât de multe învăţătoare încât nu izbutea nicicum să obţină un post. După multe anunţuri la mica publicitate reuşise să se angajeze educatoare la Kosice. Stăpânul ei era funcţionar la Casa de economii şi tată a patru copilaşi. O primiseră cu multă căldură, mai cu seamă bărbatul. Ea trebuia să doarmă cu copiii. Bărbatul se interesa atât de intens de educaţia copiilor încât venea şi noaptea să le supravegheze somnul. În a doua noapte o trezi şi pe ea.

— Pst – spuse – pst! Nu te speria, drăguţo!

Dar ea se sperie. A doua zi îşi căută alt serviciu. Spre norocul ei găsi o pereche în vârstă, acolo trebuia să ajute la învăţătură o fetiţă de treisprezece ani. Tocmai îşi adusese toate bagajele când află că soţii mai aveau un fiu jurist. Într-o duminică, familia plecă undeva în vizită. Ea rămase singură acasă. Juristul sosi pe neaşteptate şi intrând închise uşa pe dinăuntru cu cheia.

— Numai că eu am deschis geamul...

Zâmbi cu tristeţe şi mândrie.

— În decursul acestor doi ani am schimbat şapte sau opt case. Într-un loc femeia era orgolioasă şi eu trebuia să mănânc la masa slugilor, în bucătărie. În altă parte, soţul venea beat acasă în toiul nopţii şi, cum servitoarea dormea greu şi nu auzea niciodată soneria, trebuia să-i deschid eu uşa. În cele din urmă am ajuns aici, în oraşul acesta. Ieri, în gară la Budapesta, m-a acostat o femeie cu multe şiruri de mărgele, cu lanţuri şi cu cercei de aur, m-a întrebat dacă n-aş vrea să mă angajez într-un loc foarte bun. Am venit deci să văd acel loc foarte bun. În

locul acela atât de lăudat, în primul sfert de ceas am spart geamul şi am strigat după ajutorul poliţiei. Dacă din întâmplare nu s-ar fi găsit prin preajmă un poliţai nu ştiu ce m-aş fi făcut...

Fata povestea toate astea lăcrimând, uneori cu tristeţe, alteori cu un zâmbet vag.

— Nu vreau să mă terfelesc. Nu vreau să devin o zdreanţă – spuse cu violenţă – toţi bărbaţii le privesc pe educatoare ca pe nişte târfe. N-am să mă mai angajez într-un loc unde să nu ştiu dinainte ce mă aşteaptă şi unde n-am să verific bine dacă uşa odăii mele se poate încuia noaptea pe dinăuntru. Mai bine mă angajez vânzătoare la o prăvălie unde lucrează numai femei. Aş vrea să pot câştiga atât încât să mă pot duce la ministru ca să-i azvârl diploma în faţă; la ce mi-au mai dat-o dacă n-au o şcoală unde să-mi poată asigura un post?

O imploră pe Ida s-o angajeze, nu se temea de niciun fel de muncă, voia doar să-şi poată câştiga pâinea cea de toate zilele, măcar până când va fi numită undeva, pe un post de învăţătoare.

— Ei, dac-aş putea trăi pe picioarele mele...

Ida o asculta înfiorată de groază. Dar îi plăcea bărbăţia cu care făcuse faţă tuturor necazurilor. Dealtfel se vedea în ochii ei că era o fiinţă dârză.

Când plăti consumaţia, îi întinse o bancnotă de o sută de coroane.

— Te rog – îi spuse cu ochii calzi de duioşie – primeşte-i din partea mea. Nu ca un bacşiş, ci ca de la o soră. Eu n-aş putea să-ţi poruncesc, iar tu să trudeşti alături de mine ca o servitoare! Ia banii ăştia, du-te la ministru şi spune-i şi lui tot ce mi-ai spus mie.

— Îmi ajunge doar un sfert din suma asta, ba chiar şi mai puţin – bâlbâi fata cu ochii scăldaţi în lacrimi de recunoştinţă. Dumnezeule, există totuşi şi oameni buni pe lume!

Şi împinse înapoi banii.

— Iertaţi-mă, nu pot primi atât de mulţi bani.

— Dar trebuie să-i primeşti! Eu sunt încăpăţânată, foarte încăpăţânată. De mică mi se tot spune că am o fire rea, de catâr. Deci eu nu renunţ. Dacă nu-i primeşti, mă lipseşti de o bucurie. Primeşte-i, Ida.

Când se despărţiră, o sărută.

Ida cercetă până la amiază vitrinele prăvăliilor de pe strada mare şi din piaţa principală a orăşelului. De cumpărat nu cumpără însă nimic, pentru că niciodată în viaţă nu cumpărase nimic şi acum i se părea ciudat să intre singură într-un magazin. Se temea ca nu cumva negustorii, observându-i lipsa de experienţă, s-o păcălească, şi nici nu se prea simţea în largul ei mânuind banii.

Aşa că nu intră decât în librărie. Cumpără câteva partituri muzicale, apoi un roman de Jokai Mór şi o traducere în nemţeşte a unei cărţi de Mark Twain. Apoi zări o broşură franţuzească, discursul ţinut la şedinţa Parlamentului de către Victor Hugo. Nu citise până acum niciun rând scris de cei doi. Istoriile literare predate în şcoală nu-i menţionau.

Librarul, un om negricios cu ochi bulbucaţi, îi oferi politicos cărţile şi o întrebă pe ce adresă să i le trimită.

— Am să le iau cu mine – răspunse Ida.

Când ajunse acasă o aştepta altă surpriză: în locul sufrageriei era instalat salonul. Din dormitor dispăruse unul din paturile de fier şi o noptieră. Parchetul era murdar şi zgâriat. O fată cu o fustă creaţă şi roşie se trudea să cureţe geamurile. Numai în ciorapi, fata îşi lăsase ghetele frumoase cu şireturi jos, pe podea. Fusta neagră şi haina pe care le purta deasupra erau frumos întinse pe pat. Ochii îi erau negri, miraţi, ca ai câinilor obişnuiţi să stea întinşi în pragul uşii stăpânului, pândindu-i mişcările. Se vedea că nu e nici ţărancă, nici domnişoară. Ida n-o cunoştea. Fata n-o salută.

— Cine eşti dumneata? o întrebă Ida.

Fata nu răspunse.

— Nu auzi? continuă Ida, eşti în serviciul nostru sau te-

au chemat doar ca să ajuţi?

Fata nici nu întoarse capul, ca şi cum nu i s-ar fi vorbit ei. Închise geamurile apoi se încălţă, strângând şireturile grăbită, cu nişte mâini înroşite de apă şi de frig.

— Eşti surdă? întrebă Ida mai tare.

Fata nu răspunse. Cu gesturi parcă speriate întinse mâna după fusta şi haina lăsate pe pat. Când se îmbrăcă Ida văzu că era drăguţă, avea probabil vreo şaptesprezece ani, privirea îi era limpede, obrajii rotunjori. Ochii larg deschişi, ochi negri şi reci, umbriţi de nişte sprâncene negre, aproape unite între ele. Buzele, groase şi roşii.

— Iertaţi-mă, spuse zâmbind.

Vocea avea un timbru neplăcut, strident şi tărăgănat.

— Eşti de pe aici? întrebă Ida.

Fata privea cu atenţie obrazul Idei.

— Azi a-am-m venit – se bâlbâi ea.

Şi strânse în grabă cârpele şi praful de curăţat geamuri.

— Şterge şi podeaua – spuse Ida – să fie curată.

Fără să răspundă, fata ieşi din cameră.

În locul ei veni Anna. Făcu un gest să-i sărute Idei mâna, apoi se răzgândi şi, îmbujorată, rămase pe loc.

— Podeaua – spuse Ida. I-am spus fetei ăleia dar... E nebună sau surdă?

— Surdomută, domnişoară. A angajat-o domnul azi, ca să vă servească. Şi pe ea o cheamă tot Anna, aşa că menajera a spus să-i zicem Panni.

— Să mă servească pe mine, sau pe domnişoara Erzsi?

— Pe dumneavoastră, domnişoara Erzsi nu se mai întoarce. A trimis azi după lucruri. A fost mama dânşii să le ia, a luat până şi săpunul de toaletă cu toate că nu mai rămăsese din el decât o foiţă subţire ca o monedă de cinci coroane.

Ida asculta tăcută.

În aer se răspândiră sunetele clopotelor. Era ora prânzului. Chiar în clipa aceea, pereţii se cutremurară de nişte ţipete furioase, venite din curte. Era vocea lui taică-

său:

— Se poate să n-ai nici atâta minte? Fir-ar...

Şi urmă o înjurătură birjărească. Ida se cutremură de parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în urechi. Pălind, se apropie de fereastră. Era într-adevăr tatăl ei. Arătând spre un butoi, ţipa la un om încins cu un şorţ de piele.

Brutalitatea cuvintelor o ului pe Ida. Doamne, tatăl ei...

Nu trecu niciun sfert de ceas când auzi în salon zgomotul paşilor lui.

— Ei, drăguţa mea – o salută voios domnul Péter – pe unde-ai hoinărit atâta vreme? Ia te uită, eşti cumva bolnavă?

— Nimic, îmi trece repede...

— Ei, pe unde-ai fost? Ce-ai comandat? Ce-ai cumpărat?

— Numai vreo trei cărţi, răspunse Ida, evitând să-şi privească tatăl.

— Doar trei cărţi? Dar rochii? Dar mobilă? Altceva, ce ţi-ar fi dorit sufletul?

— Mai e vreme.

— Fată, tu eşti bolnavă. Chem un doctor...

— Nu, nu. Mi-a trecut.

— Hai, vino, sărută-mă şi să ne aşezăm la masă.

În sufragerie erau doar două tacâmuri. Domnul Péter înfuleca vioi şi flecărea.

Ida abia atinse mâncarea. Nu-şi putea privi tatăl.

— Am pus să se scoată unul din paturi. Ai văzut? Cel al maică-tii. Celălalt e al tău de când erai mică. Mai încolo, dacă vrei, vei dormi şi în celălalt. Maică-ta te iubea foarte mult. Dacă ar fi trăit nu te-ar fi lăsat să pleci de lângă ea.

Idei i se umeziră ochii.

— Cine venea pe la noi? Cine erau prietenele ei? întrebă cu inima strânsă.

— Nu-ţi pot spune decât nume. Dar numele nu reprezintă nimic. Persoanele nu le cunoşti.

— Spune-mi-le, ca să le cunosc.

— Avea doar trei prietene. Soţia unui medic, naşa ta,

care s-a mutat de aici încă în anul în care a murit maică-ta. A plecat în Ardeal sau poate în altă parte. Apoi tot o soţie de doctor. Aceea a murit. A treia a fost prima nevastă a primarului nostru. Cred că şi aia a ajuns în iad unde o aşteaptă pe naşă-ta, să clocotească împreună în cazanul cu smoală.

Ida căscă ochii mari.

— Le-ai urât atât de mult, tăticule?

Tatăl ridică din umeri.

— Unica distracţie a femeilor din oraşele de provincie este să se zădărească una pe alta. Sigur, împotriva soţilor.

— Dar eu, cu ce familii am să fac cunoştinţă aici?

— Dacă m-ai fi întrebat asta cât ai fost la mânăstire, n-ai mai fi tânjit atâta după casă. Sunt şi aici familii onorabile, dar eu n-am intrat niciodată în saloanele lor. Nici ei într-al meu. Cum să te duc la vreunul dintre ei atâta vreme cât ar trebui să mă prezint eu însumi?

Ida îl privi uluită.

Ea îşi imaginase scenă cu scenă felul cum va face ea cunoştinţă cu fetele din oraş, cum îşi va alege dintre ele una sau două prietene mai apropiate, cum vor flecări, se vor consulta cu privire la toalete, baluri, spectacole, cum vor cânta la pian, vor dansa, se vor plimba – desigur însoţite de cavalerii de frunte ai oraşului.

Tatăl ghici la ce se gândea fata. Situaţia îl indispunea şi pe el.

— Dealtfel nici măcar nu sunt de rangul tău – spuse cu dispreţ – nu au nici pe departe cultura ta. Aici viaţa de societate e cu totul altfel. Aici nu ai societate. Şi cei care de bine de rău ar mai putea fi nu sunt pe potriva ta.

Ida se întristă.

Taică-său înfuleca cu poftă tăiţei cu brânză. Înfigea furculiţa în grămadă răsucind-o şi vâra în gură dumicaturi zdravene.

— Trebuie să căutăm o baroană sau o contesă scăpătată de care să dispui cum vrei. Ai putea să şi

călătoreşti cu ea. Ţi-ar face cunoştinţă cu tineri din lumea bună şi ai putea alege dintre ei... Numai că până acum, n-am găsit niciuna.

— Dar, tăticule, cum de n-ai găsit niciuna?

— Aş fi putut găsi trei. Am dat peste o baroană la Pesta, o nemţoaică, baroană veritabilă. Era beată până şi când m-am dus eu să mă înţeleg cu ea. Am adus o baroană de la Viena. Aia nu voia să se despartă de căţelul ei. Se sulemenea cu atâta făină pe obraz încât atunci când îşi făcea vânt cu evantaiul, făina se spulbera învăluind-o în nori. S-ar fi găsit şi o contesă veritabilă, franţuzoaică. Atât de civilizată încât n-ar fi pus picior peste picior nici dacă ar fi trebuit să-şi scoată un ghimpe din talpă. Şi atât de săracă încât la spălat nu dădea niciodată mai mult de o cămaşă, o batistă şi o singură pereche de ciorapi. Dar aceea avea o fată de paisprezece ani şi doi băieţi mai mici. Băieţii erau la Institut. Acuma, închipuie-ţi tu cum ar fi fost ca ea să care după sine şi pe fie-sa şi pe tine. De câte ori ţi-ai fi cumpărat tu rochii sau bijuterii...

— Sigur, nici nu putea fi vorba.

— Ei vezi? Şi pe urmă cei doi plozi unde să-şi petreacă vacanţa dacă nu pe lângă mama lor? Baroana asta mi-ar fi plăcut, pentru că prima întrebare pe care mi-a pus-o a fost câţi cai de călărie am în grajd.

Ida nu-l mai asculta pe taică-său, ci se uita la el cum mânca întocmai ca un ţăran, clefăind într-una.

6

IDA TRĂIA O SENZAŢIE ASEMĂNĂtoare acelora care după o îndelungată dorinţă de a vedea Italia reuşesc în sfârşit, dar visul li se împlineşte în toiul iernii.

Citea, cânta la pian, sau stătea cu privirile aţintite în gol, tristă ca o lebădă cu aripile frânte.

Zilnic, tatăl o îmboldea să-şi cumpere rochii, să-şi mobileze odăile după gustul ei, să cumpere partituri, cărţi. Dar Ida cumpăra în general numai cărţi, bune, proaste, câte trei-patru volume. Unele dintre ele le citea ruşinată, cu obrajii scăldaţi în purpura vinovăţiei. Abia le începea şi o şi apuca sila de parcă ar fi ţinut în mână o scuipătoare. Arunca volumul în foc. Îşi închipuise dragostea ca pe ceva de o curăţenie desăvârşită, nu aşa cum o descoperea ea în cărţile cu pricina.

Odată taică-său i-a propus s-o viziteze pe Nora.

— Ea te-a vizitat. Se cuvine să-i întorci vizita. E o fată cultă şi cântă frumos... Nu degeaba a crescut printre păsările. Tu ai cânta la pian, ea are voce frumoasă, ce bine v-aţi petrece timpul împreună.

— Nu, asta nu!

— De ce?

— Aşa...

— Una mai cultă n-ai să găseşti în oraşul ăsta. Nici chiar în judeţ...

— Nu, nu...

— Şi dacă vreau eu?

Spusese aceste cuvinte pe un ton la fel de dur ca atunci când îşi mustra slugile din curte.

Ida păli. O cuprinse o cumplită senzaţie de apăsare. I se îngreună până şi respiraţia. Era cât pe ce să spună de ce se fereşte de Nora, dar învăţase să-şi ţină limba în frâu.

Tatăl se ridică de la masă. Îşi puse pălăria pe cap.

— Azi după-amiază la patru, mergem în vizită.

Şi ieşi.

Ida rămase de parcă i s-ar fi turnat o tonă de plumb în cap. Istovită, se ridică. Îşi căută cu ochii mantoul. I se părea că aerul din casă se rarefiase, nu mai putea respira.

Unde să se ducă? La biserică, la prăvălii... După-amiaza biserica era închisă şi în toiul amărăciunii cui i-ar fi ars să mai facă târguieli?

Ochii i se opriră pe vitrina librăriei. Intră.

Ca să mai treacă timpul şi să-şi ostoiască amărăciunea începu să aleagă nişte cărţi. Într-un ceas se adunaseră vreo cincizeci de volume, romane, poezii, o carte de bucate şi chiar şi o carte nemţească de grădinărit, pe care o alesese numai pentru că văzuse pe filele ei planşe cu flori frumos colorate.

Poate că ar mai fi ales şi alte cărţi dar în magazin intră un domn uscăţiv, îmbrăcat într-o redingotă neagră.

— Bine-aţi venit, domnule profesor – îl salută amabil vânzătorul.

Îşi dădură şi mâna. Profesorul se interesă dacă a sosit cumva o carte grecească. Nu sosise. Apoi se aşeză lângă sobă într-un fotoliu împletit şi, punând picior peste picior, o privi fix pe Ida.

Ida observă că omul purta ochelari, că avea mustăţi negre tunse scurt şi că, din plictiseală, îşi tot bălăngănea galoşii.

— Unde doriţi să trimitem cărţile? întrebă vânzătorul.

Ida îşi dădu seama că trebuie să spună cine e de faţă cu domnul acela. Era cât pe ce să spună că va trimite servitoarea să le ia, dar vânzătorul şi sunase la telefonul interior.

— Bodoky! spuse librarul la telefon, ia-ţi pălăria şi haina

şi vino încoace.

Idei îi tremurară genele la auzul numelui de Bodoky. Privea, aşteptând, spre camera din dosul prăvăliei. Se auzi zgomot de paşi grăbiţi, cineva urca pe scări. Pe deschizătura trapei apăru căpăţâna mică a unui tânăr. Ochii îi erau injectaţi, poate de nesomn, poate de plâns. Părul pomădat, de culoarea lutului, era pieptănat într-o parte. La gât avea o cravată neagră cu picăţele roşii, legată strâmb deasupra unui guler moale de o curăţenie îndoielnică. Apoi, apăru un trup subţirel şi ciolănos învelit într-un palton cafeniu. În faţa Idei stătea un tinerel cu părul lins, cu mustăcioară roşcată, ţinând în mână o pălărie tare, neagră şi soioasă. Un ins cu desăvârşire necunoscut.

— Împachetează cărţile astea şi du-le domnişoarei ordonă stăpânul.

Bodoky împachetă şi legă cu gesturi îndemânatice cărţile, privind-o atent pe Ida.

În prăvălie nu rosti nicio vorbă, dar cum puse piciorul pe scara de la intrare o întrebă:

— Unde le ducem, domnişoară?

— În strada Fürdő, spuse Ida cu ochii încă larg deschişi, la casa domnului Ó Péter.

Şi pândi, aşteptând să vadă cum va reacţiona băiatul îmbătrânit înainte de vreme la numele de Ó Péter.

— La domnul Ó Péter? întrebă Bodoky înviorându-se. La Alt Peti?

— Îl cunoşti?

— Eu să nu-l cunosc? zâmbi Bodoky. Îl ştiu de când eram de-o şchioapă. Păi eu sunt maistrul lui de pian. Mi se mai spune şi Fiszd..úr[8]. M-a botezat aşa Stern farmacistul.

Politicos, trecu în partea dreaptă a Idei şi mută balotul de cărţi pe umărul stâng ca să n-o lovească.

— Maistru de pian? se miră Ida.

[8] Joc de cuvinte: „fa-dur” în maghiară, în ortografia din text; domnul Fiszd – domnul Fa (n. tr.).

— Maistru de pian – confirmă voios Bodoky – în fiecare sâmbătă. Uneori e chef mare acolo... Se adună câte douăzeci... Toţi băutori de forţă, unul şi unul. Singurul intrus e Stern, farmacistul. În schimb el e cel mai ghiduş. Nu-l cunoaşteţi? El o să vă furnizeze pomezile, parfumurile. Pentru că dumneata eşti, nu-i aşa, domnişoara cea nouă care i-a luat locul lui Erzsi? Acolo schimbările se fac întotdeauna repede. Ca la cinematograf, *„Îmi aduc fata acasă”,* spune cu convingere Alt Peti. Plăteşte şi marş. Pe toate le expediază astfel. După o vreme o să te expedieze şi pe dumneata. Cu toate că dumneata pari mai deşteaptă decât cele de până acum. Noi credeam că urmează la rând Nora. Numai că ea nu se prinde în capcană aşa uşor ca păsările lui tat-su. E o vulpiţă şireată. Şi mai bine-zis privighetoare. Fluieră grozav. Doamne, cum mai dansează bestia! Pe masă!... Dumneata dansezi? Nu? Ei bine, vedem noi deseară. Cânt eu ceva atât de îndrăcit încât ai să toceşti fără să vrei podeaua... Dacă aude Nora, crapă de necaz. Grozav îl mai fierbe pe bătrân...

Ida se clătină ameţită.

— Ce înseamnă „fierbe”? întrebă ea gâfâind.

— Fierbe? Putem să mergem şi mai încet, domnişoară, dacă vă oboseşte drumul. Păi „fierbe”, adică îl pune pe jar... (Şi săltă pe umeri pachetul de cărţi.) Mamă, câte cărţi. Vă plac cărţile? O domnişoară ca dumneata nu s-a lipit încă de Ó Péter. În schimb a avut dintr-acelea care nu ştiau nici măcar să citească. Ei, cum o chema oare pe aia... (Şi privi în gol.) „Kuki”. Sigur, numele ei adevărat nu era Kuki, ci Karolin sau aşa ceva. Nu, nu era Karolin că ăleia îi ziceau Krinolina. Naiba ştie. Alt Peti se pricepe să dea porecle hazlii. Dumneata n-ai încă nicio poreclă? Până deseară o să ai, n-avea grijă.

Pe lângă ei trecu în goană o caleaşcă la care erau înhămaţi patru cai. Ida nu se uită nici la trăsură, nici la cei tolăniţi pe pernele ei, nici la noroiul străzii care ar fi putut s-o stropească. Sufletul îi era răscolit de o asemenea

greaţă încât, dacă n-ar fi fost pe stradă, cu siguranţă că i-ar fi venit rău.

Bodoky mai spuse vrute şi nevrute cosind parcă aerul cu picioarele lui subţiri şi crăcănate. Era un flăcău ordinar şi flecar. Ida îl urma fără să-l mai audă de parcă nici n-ar fi vorbit cu ea. Păşea doar, grăbită, atât de grăbită încât, atunci când cotiră colţul străzii lor, Bodoky gâfâia extenuat.

— Lasă cărţile aici, în prăvălie, o să le ducă sus feciorul, spuse Ida. Mulţumesc.

Şi, distantă, salută cu o înclinare uşoară a capului. Intră în casă pierind din faţa lui Bodoky, întocmai ca o nălucă.

După-amiază, pe la patru, taică-său intră în camera ei. Era foarte dichisit: avea pălărie rotundă de culoarea paiului, şi o cravată de mătase. Obrazul îi era proaspăt ras. Mustăţile răsucite cu grijă la oglindă. Hainele, parfumate.

— Eşti gata, Ida dragă?

În loc de răspuns Ida întinse mâna după pălărie.

Când se întoarse către taică-său, acesta încremeni: ochii fetei erau roşii. Obrajii palizi, brăzdaţi de urmele şiroaielor de lacrimi.

— Ce-i cu tine?

— Mă supun – bâlbâi Ida – e de datoria mea să mă supun.

Şi din ochi lacrimile stăteau gata să izvorască din nou.

— Nu, în felul ăsta nu poţi veni cu mine – spuse tatăl uluit – nu înţeleg... Totuşi, ce-i cu tine?

— Mă supun, mă supun cu plăcere – repetă Ida.

Şi strânse puternic buzele stăpânindu-şi tremurul. Ó Péter o privi cu sprâncenele strânse.

— Parc-aş vedea-o pe răposata maică-ta. Dacă nu-i plăcea nasul cuiva, ei bine, nu-i plăcea şi gata. Bătea din picior şi plângea.

Taică-său ieşi din odaie, dar la picioarele scărilor se opri şi se întoarse să se uite. Ida stătea la fereastră

privind cu ochii scăldaţi în lacrimi norii alburii de primăvară. Nu-i aruncă lui taică-său nicio privire. Ó Péter o aşteptă o vreme după care, cu sprâncenele încruntate, se întoarse şi plecă.

Din ziua aceea se văzură din ce în ce mai rar. Nici înainte vreme tatăl nu prea venea acasă la cină. Dar din ziua aceea, fata mâncă singură şi dimineaţa şi la prânz.

Vremea devenea din ce în ce mai însorită, mai caldă.

Ida stătea tot timpul în cameră, citea sau privea în gol cu capul lăsat într-o parte. Nicio cunoştinţă, doar surdomuta. Prânzul şi masa de seară i le servea ea. Când se ducea la biserică, Panni o conducea. Când îşi termina treaba în casă, fata se aşeza în faţa uşii croşetând.

Ida era aidoma unei prizoniere. Se făcea din ce în ce mai palidă. Se sprijinea pe braţele fotoliului şi se străduia să fie atentă la ceea ce citeşte dar filele cărţii nu se întorceau; privea fără sfârşit aceeaşi pagină, o începea, dar nu reuşea să citească nici măcar trei fraze şi o lua iar de la început.

Iată însă că într-o zi, la prânz, tatăl se aşează din nou la masa din sufragerie. Era iarăşi vesel, cum fusese mai înainte, şi îi vorbi fetii cu căldură.

— Porţi încă şi acum rochia asta pepit de la mânăstire, de ce nu-ţi comanzi rochii de primăvară? Ţi-am spus să nu te gândeşti la bani, spune-le să treacă totul în contul domnului Ó Péter. Sau, dacă nu eşti obişnuită cu asta...

Băgă mâna în buzunarul hainei şi scoase un portofel mare, negru, din care alese o bancnotă de o mie.

— Ia-o, una, două, trei... Uite, îţi dau trei mii. Cu suma asta poţi să-ţi comanzi şase rochii, nu una. Nu te zgârci, cum făcea maică-ta.

Între cele două feluri de mâncare, vorbi iar:

— Îţi spun, aşa printre altele, că am aflat că la Viena există un pension pentru fete. E înfiinţat de călugăriţe, pentru tinerele fete, orfane, destul de bogate ca să trăiască pe contul lor, dar care nu au rude sub ocrotirea cărora să poată sta.

— Mulţumesc – clipi Ida cu ochii în farfurie. Sunt sătulă de mânăstire.

— Nu te silesc. Mai am o informaţie. E vorba de văduva unui general de dragoni. Are patruzeci de ani. E o femeie singuratică, dintr-o familie nobilă. Îi plac muzica, excursiile în munţi. Vorbeşte franţuzeşte, nemţeşte şi italieneşte. Te-ar lua la ea. I-am şi scris.

La început Ida ascultă cu interes relatarea, apoi se întristă. Reieşea clar că taică-său voia s-o îndepărteze din casă. Şi ei i-ar fi plăcut să plece, dar nu aşa, să fie la cheremul oricărei cuconiţe nobile... Şi pe urmă, doamna aceea, dacă era încă tânără, vroia cu siguranţă să se mărite. Cu luciditatea specifică femeilor simţi că, acceptând, ar ajunge din nou în colivie. Nici colivie, nici zgardă, nimic şi niciodată în viaţă.

— Nu mă interesează – răspunse scurt.

Tatăl ridică din umeri. Mânca absorbit, concentrat.

— Du-te şi-ţi cumpără ce vrei, după pofta inimii – spuse el după-masă.

Şi se retrase în biroul său.

Ida, privind în gol, se pierdu din nou în hăţişul gândurilor. O durea faptul că tatăl ei era atât de îndepărtat sufleteşte de ea. De câte ori nu văzuse la mânăstire fetele fugind în întâmpinarea taţilor lor, întocmai ca puii neajutoraţi; taică-său, nici habar n-avea de ea, îi arunca bani cu nemiluita şi cu asta, basta!

La urma urmei trebuia să se obişnuiască cu toate, era doar tatăl ei. „Chefuieşte fiindcă e bărbat. Bărbaţii nu sunt ca femeile. Până şi regilor le place să bea!” Ah, numai cu „bestia aia blondă” nu se putea împăca. La urma urmei taică-său o fi el un ţăran necioplit, dar minte avea destulă. Era un om bun şi deştept. Îi plăcea societatea veselă. Ei şi? Nu-l credea în stare să se încurce cu Nora!

Se strâmbă puţin, apoi deveni iar visătoare.

Dar dacă răceala dintre ei se datoreşte firii sale, despre care călugăriţele spuneau că e îndărătnică? N-ar fi fost

oare mai bine să se fi dus cu el la Nora şi acolo să se poarte rece, distant? Tatăl ar fi văzut atunci cât sunt ele de diferite şi s-ar fi îndepărtat şi el de Nora. După aceea ar fi făcut câteva reflecţii şi tata ar fi înţeles că Nora e o dezmăţată. Armonia inimilor lor nu s-ar fi destrămat.

Şi mulţi alţi dacă, dacă; simţi în piept un imbold cald: ce-ar fi să intre acum în biroul tatălui, să i se arunce în braţe şi să-i spună: „Tăticule, iubeşte-mă!” Ochii i se umeziră, se ridică şi trecu grăbită prin salon şi prin sufragerie. Puse mâna pe clanţa uşii biroului. Deschise binişor.

Tatăl dormea pe canapea. Pe podea, un ziar. Se vede că-i căzuse din mână. Dormea. Întins pe canapea, dormea cu gura larg deschisă.

Ida ridică ziarul. Privi în jur: unde să-l pună oare? Apoi nu-l puse nicăieri, îl luă cu ea în salon. Şi-l citi.

Paginile politice n-o interesau, o interesa doar nuvela.

Acum putea citi şi nuvelele din ziar, orice. Totuşi pentru început îl răsfoi pe tot. Mai întâi o ştire de la Tribunal, al cărei titlu mare îi atrase atenţia: *Un interesant proces de divorţ.* Pe ultima pagină nimeri cu degetul într-o gaură. La rubrica de Mică publicitate fusese decupat un dreptunghi micuţ – probabil tatăl tăiase un anunţ interesant pentru afacerile lui.

Printre anunţurile mai mari zări reclama unui bijutier. Atunci îşi aminti de bijutierul din oraş şi de medalioanele cu chipul Madonei. Cum de uitase de medalioane?

Se îmbrăcă şi se pregăti să iasă în oraş.

Câţi bani să ia la dânsa? Toţi n-o să-i ia, s-ar putea întâmpla să-i piardă. Medalioanele nu erau mai mari ca o monedă de cinci coroane, deci nu puteau costa prea mult. Îşi puse două sute în geantă şi se îmbrăcă.

— Hai, Panni!

Se opri în faţa vitrinei bijutierului şi mai privi o dată medalioanele. Între timp ochii căutau brăţara, brăţara aceea atât de frumos lucrată din lănţişor, cu lăcăţel şi cu

diamante. N-o mai vedea acolo. În locul ei străluceau alte trei brăţări, dar niciuna atât de frumoasă ca aceea. Cine ştie, poate că bijutierul totuşi n-o vânduse.

— Rămâi afară – îi spuse mutei.

Şi intră.

În prăvălie, o femeie tânără aşezată pe un scaun peria un lanţ gros de aur – era o femeie cu guşă şi păr negru, creţ. Când intră Ida, femeia zâmbi profesional.

— Cu ce să vă servim?

Ida ar fi deschis vorba cu medalioanele, dar cum în faţa ei stătea o evreică, evită.

— Mai deunăzi am văzut o brăţară în vitrină – începu direct – un lănţişor cu închizătoare în formă de lăcăţel.

— Ştiu – răspunse amabilă femeia – nu mai este acolo? Se vede că soţul meu a vândut-o de curând.

Deschise un sertar şi începu să caute printre obiecte.

— Văd că s-a vândut – spuse, dar avem aici altele mai frumoase, domnişoară. Şi foarte ieftine.

— Eu pe aceea aş fi vrut-o.

— Ne-au sosit azi inele foarte frumoase şi de ultima modă.

Şi spunând aceasta, deschise în faţa Idei o cutiuţă din catifea neagră în care străluceau, oferindu-se privirilor, mai bine de o sută de inele.

Ida privi gânditoare inelele. Nu avea niciunul.

Acum îi era îngăduit şi ei să poarte inel. Ba chiar trebuia. Unde se mai găseşte măcar o singură femeie pe lume care să nu poarte inel? Ştia şi ce piatră se potrivea la unele rochii. Numai diamantul se putea purta la orice.

Se opri la un inel subţire cu diamant. Îşi aminti apoi că maică-sa avusese o mulţime de inele de tot felul – acelea trebuiau să existe încă. Curios lucru că tatăl nu i le arătase până acum. Dar un inel cu diamant parcă nu-şi amintea să fi avut mama.

— Numai opt sute de coroane, domnişoară. Avem şi mai ieftine. Şi îi arătă câteva inele cu piatră mai mică.

Ida rămăsese cu ochii lipiţi de acela care costa opt sute

de coroane.

— E veritabilă?

— Cum să nu? Avem şi inele cu pietre false. Poftim. Le ţinem separat. Dar nu i le-aş fi oferit domnişoarei... Eu ştiu să deosebesc clientul de la prima ochire.

— Şi nici din preţ nu lăsaţi?

— Niciun bănuţ, domnişoară. Pentru că văd eu şi cui îi pot cere peste preţ şi cui nu.

Ida privea şovăind inelul.

— Nu am atâţia bani la mine...

Şi îi păru rău că lăsase banii acasă. Ce prostie!

În prăvălie intră negustorul cu bărbuţă blondă, cu priviri obosite, un om mărunţel şi cu umeri înguşti, un om din categoria acelora care, priviţi din spate, par şi la cincizeci de ani nişte băieţei. Femeia îi aruncă o privire grăbită ridicându-şi sprâncenele şi coborându-şi-le imediat.

— Nu-i nimic, domnişoară, vi-l punem deoparte. Sau dacă doriţi vă conduc acasă şi mi-l plătiţi acolo. Locuiţi departe?

— Pe strada Furdo. Poate ştiţi prăvălia domnului Ó Péter.

Negustorul cel blond ajunsese între timp în dosul tejghelei şi stătea acum lângă femeie.

— Domnul Ó Péter – spuse înviorându-se deodată – sunteţi poate fiica lui? Mă bucur foarte tare. Şi tu îi arăţi excelenţei sale domnişoarei inele de-astea de serie? Astea nu sunt pentru dânsa.

Şi, foarte sprinten, deschise o casetă de fier de unde scoase o mulţime de cutiuţe din marochin.

— Binevoiţi, vă rog. Acestea sunt diamante şi briliante adevărate...

Şi se întoarse mustrător către nevastă-sa:

— Cum îţi închipuiai aşa ceva... pentru excelenţa sa, domnişoara?

Femeia plecă ruşinată de lângă tejghea.

— N-am ştiut... vă rog să mă iertaţi.

Bijutierul scoase într-adevăr câteva inele minunate.

— Poftim: acesta e un briliant veritabil. Şi acesta. Ultima modă pariziană. Astea toate sunt veritabile. Nici n-aş îndrăzni să-i ofer fiicei domniei sale domnului Ó Péter marfă de calitatea a doua. Nu-i aşa, domnişoară, că domnia-sa tatăl dumneavoastră v-a spus să veniţi la mine? Eu sunt furnizorul dumnealui. Binevoiţi să priviţi briliantul acesta minunat, oval. E o piesă demnă de o prinţesă.

Ida deveni bănuitoare. Bijutierul spusese că e furnizorul tatălui ei. Oare tatăl ei făcea şi comerţ cu bijuterii? Sau poate cei care cumpără vin dau adălmaşul în inele? Sau e vorba cumva de inelele mamei?

Alese inelul care i se păru a fi cel mai ieftin dintre toate şi întrebă de preţ.

— Vă rog, asta am să rezolv cu tatăl dumneavoastră. Arătaţi-i inelul şi spuneţi-i doar că l-aţi cumpărat de la mine. Şi întinse mâna după un registru. Îl deschise cu degete îndemânatice şi începu să-l răsfoiască. Deschise la o pagină, muie tocul în cerneală.

Ida văzu uimită scris pe foaie numele tatălui ei: Ó Péter.

— Un inel cu briliant... 2570 de coroane. S-a rezolvat, domnişoară.

Ida rămase ţintuită locului. I se păru o îndrăzneală prea mare ca ea să încarce dintr-un capriciu conturile tatălui ei cu o sumă atât de mare, cu toate că el o îndemnase să cumpere tot ce şi-ar dori... Dar cine ştie, dacă mai păţeşte la fel ca şi cu brăţara? Se mai gândi puţin, apoi îşi puse inelul în deget.

Pe stradă se gândi totuşi că ar fi bine să se supună voinţei tatălui ei. La urma urmei trăia acum într-o altă lume: mânăstirea şi casa lor erau la fel ca Europa şi America. Între ele, mări şi oceane nesfârşite. Pentru ea lumea trebuia să fie lumea tatălui ei. Era de datoria ei să fie supusă şi amabilă. Chiar dacă tatăl ei nu era de neam, era totuşi tatăl ei. Un burghez necioplit şi provincial, dar

era părintele ei. Şi dacă i se va ivi un soţ la fel de necioplit, va fi totuşi soţul ei şi cu asta basta. Viaţa e un şir continuu de concesii. Va merge cu plăcere şi la familia Bogár. Va merge supusă, cu tatăl ei.

Nu, până acum nu se purtase deloc cum ar fi trebuit.

Se gândi bucuroasă la inel. De când îl avea până şi oraşul i se părea mai frumos. Şi Panni mai drăguţă. Lumea era frumoasă şi era plăcut să trăieşti în ea!

Se opri brusc: poate că acum când tatăl îi dăduse atâţia bani nu s-ar fi cuvenit să cumpere inelul în cont.

Poposise în faţa unei papetarii şi cum fata cea surdă se oprise şi ea, se întoarse către vitrină prefăcându-se că o priveşte. În vitrină erau expuse tot felul de rechizite pentru şcolari. Zări printre ele un volumaş legat în piele şi cu închizătoare; pe copertă era gravat cu litere aurii: *Jurnal.* La mânăstire erau vreo trei fete care-şi scriau jurnalul – Végh Mariska îl scria cu cifru, un cifru a cărui cheie o ştiau toate fetele. Pe ea n-o tentase niciodată o asemenea încercare. Se gândea la toate astea aşa printre altele, preocupată doar de inel şi de ce-o să spună tăică-său. Poate că purtarea ei îl va supăra. Nu, de aici înainte n-o să-şi mai supere tatăl!

Şi se întoarse la bijutier.

— Vă rog să nu înscrieţi inelul în contul tatălui meu, e o cheltuială a mea personală. Mâine dimineaţă am să vă aduc banii. Vă rog să mă tăiaţi din registru.

— Cum doriţi, domnişoară.

Când ajunse din nou în faţa papetăriei privi *Jurnalul.* Îi plăcea faptul că închizătoarea avea o cheiţă. Intră şi-l cumpără.

La început se gândi să-şi însemneze în el primele amintiri, să scrie despre o păpuşă cu cap de porţelan căreia i se destrămase burta şi cursese din ea o mulţime de rumeguş, şi ea, se mirase că păpuşile mănâncă rumeguş.

Ajunsă acasă îşi schimbă gândul. Dacă ar fi început cu trecutul, caietul s-ar fi umplut cu amintirile ei de la

mânăstire. Dar merita oare să-ţi aminteşti de anii aceia? Nu, viaţa ei începuse în ziua în care îşi recăpătase libertatea şi în ziua în care îşi cumpărase inelul.

Inelul îi strălucea pe deget. Îl privi cu plăcere. Ce frumoasă îi devenise mâna prin strălucirea inelului! Avea mâna frumos formată şi albă ca a călugăriţelor. Cunoştea vreo opt feluri de cremă folosite de elevele externe pentru îngrijirea mâinilor şi încă câteva secrete ale înfrumuseţării lor.

Când puse piciorul pe scară îşi scoase inelul. Va fi mai bine să i-l arate tatălui când încordarea dintre ei se va fi risipit cu totul.

Dar această speranţă nu i se împlini prea curând. Din camera tatălui răzbăteau zgomotele unor voci bărbăteşti. Era acolo un client, se tocmea. Însoţindu-l pe străin, tatăl coborî în prăvălie.

Preţ de vreun sfert de ceas Ida îşi privi inelul. Apoi începu să-şi scrie *Jurnalul* cu litere mărunte şi rotunjoare din înşiruirea cărora se ridicau, precum stâlpii de telegraf dintre mărăcini, codiţele înalte ale literelor l, t, d, b şi k.

12 aprilie

Azi e ziua mea de naştere. Viaţa mea de până acum nu pot spune că a fost viaţă. Viaţă înseamnă fericire. Acolo unde nu există fericire, acolo nu există nici viaţă. Doamne, călăuzeşte-mi paşii să găsesc bărbatul ale cărui buze vor rosti numele meu însoţindu-l de şoapta: „Fericirea mea!”

Ajută-mă, Doamne, să fiu fericită!

. . . . . .

E cinci, tata se întoarce în biroul său. Trec grăbită prin salon voind să-i sar de gât, să se destrame odată acea umbră rece care ne desparte acum.

Dar acel străin, un gânsac cu haină de astrahan – nu plecase încă. (Semăna cu baloanele lansate în aer la sărbătorile populare.) Număra nişte bancnote pe biroul

tatii.

— Ce vrei? mă bruscă tata.

— Nimic – bâlbâii eu. N-am ştiut... Iertaţi-mă...

Şi m-am aşezat în salon ca şi cum m-ar fi lovit cineva în cap.

Peste câteva minute tata deschise uşa.

— Ce voiai? întrebă mai blând.

— Aş fi vrut doar să întreb, răspunsei umilă – dacă nu m-aş putea duce cumva la Ella... adică la Nora. Îmi pare rău că m-am ferit arunci...

Faţa i se înseninã.

— Ei bine, vino. Tocmai mă pregăteam să mă duc acolo. Şi se grăbi să-şi ia pălăria şi paltonul.

Când deschise uşa încă mă mai îmbrăcam. Îşi pusese o cravată de mătase de culoarea florilor de mac, şi mustăţile îi erau mai răsucite ca înainte.

— Tăticule, îi spusei, aşezată încă în faţa oglinzii – nu-i aşa că tu ai păstrat inelele răposatei mele mame?

Am văzut în oglindă că întrebarea îl descumpăneşte.

— Nu le-am păstrat – mârâi apoi furios – erau demodate şi fără nicio valoare. Le-am vândut.

— Atunci n-ai să te superi poate că am cumpărat un inel...

— Cum o să mă supăr – răspunse, înseninându-se. Mă şi gândisem să-ţi spun să-ţi cumperi câteva, dar am tot uitat. De la cine le-ai cumpărat?

— Drept să-ţi spun nu ştiu cum îl cheamă. În piaţa Szécsényi. A costat cam mult.

— Mult? Cât?

— Nici nu îndrăznesc să-ţi spun. E frumos.

Şi i-l arăt.

Îl priveşte. Dă din cap.

— Şi ai luat-o de la început cu briliant? Ei, nu poate fi chiar atât de scump. Cât a costat?

Îi spun.

Dă din cap.

— L-ai luat de la Blau, copilandrul acela cu barbă, nu-i

aşa? Ei lasă, Iafet, că te aranjez eu! Apoi tare: Altădată, dacă vrei să cumperi diamante întreabă-mă şi pe mine, că doar nu cumperi varză!

— L-am cumpărat din banii primiţi la prânz.

— L-ai şi plătit? Altădată să nu te grăbeşti prea tare cu achitatul. Învaţă şi tu să faci afaceri. Dar acum grăbeşte-te. Că se întunecă.

Citisem într-un roman că femeile au darul de a presimţi totul. Pe stradă mă încerca o senzaţie penibilă. Am îndepărtat-o.

Nora ne-a primit cu o bucurie febrilă. Eu am tutuit-o de la început şi asta a înveselit-o şi mai mult. Maică-sa, respectuoasă, se bucura şi ea. Era o cucoană vârstnică. Avea părul frizat şi la tâmple îi atârnau două smocuri creţe ca ciucurii de la iatagane.

M-a mirat pompa cu care era aranjată camera Norei, pereţii tapetaţi cu roz, mobila albă. Şi lampa era tot roz. Dar nu se gândise că pianul de lemn de abanos nu se armonizează cu aceste culori.

Eram uluită.

— Ce pian frumos – astea au fost primele cuvinte pe care le-am rostit – cu siguranţă e şi bun.

— Ibach.

— Ibach? Cântă ceva să-i aud tonul.

— Oh, eu sunt abia începătoare – se ruşină Nora, apăsând aşa într-o doară pe un *si* – cântă tu! Eşti doar maestră a pianului.

Dar în clipa aceea am încremenit. Întinzând mâna spre clape am văzut strălucirea unei brăţări. Brăţara, brăţara care-mi plăcuse mie?

Putere! Nu mă părăsi tocmai acum. M-am aşezat la pian aşa ca să nu mi se poată privi faţa.

. . . . . .

La mânăstire le auzisem pe fete spunând despre mine că sunt un temperament liniştit. Statuia doamnei de gheaţă – ziceau ele, după bacalaureat. Fetele se mirau de calmul meu şi eu mă miram de mirarea lor. Pentru că eu

sunt cu totul deosebită de ceea ce se poate numi calm. Abia dacă m-aş preface într-o mare s-ar vedea cât sunt de învolburată. Şi, de când am venit acasă, sufletul mi-e răscolit de furtunile strânse în genuni. E drept că nu-mi salt picioarele ca o mâţă care a nimerit pe plita încinsă. Şi când privesc pe cineva nu clipesc ca unul căruia i-a intrat praf în ochi. Dar să spui că eu sunt calmă...

Nici nu mai ştiu cum am plecat de la oamenii aceia amabili. Le-am cântat marşul funebru de Beethoven, pe urmă, ameţită, am lăsat capul în jos.

— Mi-e rău – i-am zis tatii – să mergem acasă.

S-au agitat, m-au doftoricit cu ceai, cu apă de colonie, cu oţet aromatic. Între timp sosi acasă şi Bogár care mă sfătui să mestec boabe de piper. Păsărelelor bolnave le face bine uleiul sau piperul. Dar eu o ţineam morţiş: acasă şi iar acasă...

M-am târât până acasă sprijinită de braţul Norei.

Tata a trimis după doctor. M-am trezit cu un medic tânăr cu verighetă pe deget, care îşi răsucea ochelarii dându-şi importanţă. De cum a intrat mi-a spus să mă dezbrac până la talie. Ei da, cum să nu! I-am spus că mă simt mai bine. După ce-a plecat, ca să scap de Nora am spus:

— Mi-e somn, am să mă culc.

Şi m-am culcat fără să mai mănânc. Am băut doar siropul de zmeură pe care doctorul mi-a spus să-l iau cu linguriţa.

13 aprilie

M-am trezit aproape la fel cum mă culcasem. Toată noaptea m-am frământat gândindu-mă cum să-mi scap tatăl din plasa în care căzuse. Dimineaţa tata a bătut în uşă. M-a întrebat cum mă simt. I-am spus că nu mai am nimic şi să nu-l lase pe doctor să intre. După aceea a venit Nora. Ei i-am spus că mi-e rău şi că mi-e greu mai ales să vorbesc. Cu toate astea ea a rămas lângă mine şi

a flecărit mai bine de un ceas. N-am scos niciun cuvânt. Când mă uitam la ea, o priveam aşa cum privim şerpii la grădina zoologică. Apoi a venit doctorul.

— Neurastenie – îşi dădu el importanţă – încă în formă incipientă.

„Măsuri preventive”, „soluţii calmante”, „cură de apă rece”, „plimbări pe vreme frumoasă”...

Râdeam în sinea mea. Adică n-am prea râs, măcar de-aş fi putut râde... Şi am avut şi o confirmare a stării mele jalnice. Pentru că cine nu s-ar fi prăpădit de râs văzând-o, în timpul prânzului, pe Panni, aşezată la geam şi făcând semne repezi cu mâinile, de parcă ar fi împletit un ciorap? Mă uit bine, oare să fi înnebunit? Fiindcă făcea semne cuiva de afară, sar din pat şi mă duc la fereastra cealaltă. Jos, în stradă, un golan soios. Făcea şi el semne arătând, cu dreapta, degetele murdare ale mâinii stângi. Oare cabalinul ăsta îi e frate sau...? Dar cum or fi descoperit limbajul ăsta cu degetele? În primul moment am zâmbit, apoi am devenit gânditoare. Până şi doi muţi au găsit mijlocul de a se înţelege.

Băiatul a făcut-o atentă pe fată că mă uit la ei pentru că ea a închis fereastra şi s-a întors cu faţa îmbujorată spre mine.

Nu i-am spus nimic.

Tata a venit acasă dimineaţa. Se clătina pe picioare. Asta m-a îmbolnăvit într-adevăr.

14 aprilie

Târg. După slujba de la biserică am trecut pe acolo cu Panni, mai mult ca să-mi fac o idee despre cum arată aşa ceva.

La cortul cu păpuşi din cofeturi a fost foarte plăcut pentru că am putut să fericesc câţiva copii. Stăteau acolo şi priveau cum altora li se cumpăra din minunăţiile acelea dulci. Numai o fetiţă de şase ani mi-a mulţumit cu vorbe, ceilalţi doar din ochi. Unui băieţaş desculţ de vreo cinci

ani i-am cumpărat un husar mare, cel mai mare. L-a privit cu ochi strălucitori şi a fugit.

Mai neplăcut mi s-a părut oborul de cai şi orătănii. Egoismul acela bestial cu care oamenii vor să profite de semenii lor. Strigăte deşănţate. Rapacitatea oribilă cu care găinile îşi smulg una alteia maţele semenelor lor moarte. Şi înjurăturile acelea grosolane, blestemele... Mi-a fost ruşine că trebuie să-i numesc pe cei văzuţi acolo semenii mei, oameni.

Şi bietele animale! Trase de funii. Vaci supuse, cai nervoşi. Un bou frumos, cu ochi blânzi. Cu câtă resemnare stătea nefericitul aşteptând să cunoască biciul noului său stăpân!

15 aprilie

Panni a venit la mine cu o femeie care după port părea să fie nevastă de meseriaş. Am recunoscut-o îndată. Era maică-sa. Avea obraji la fel de plini, sprâncenele la fel de apropiate.

M-a rugat s-o păstrez în serviciu pe Panni. E fată bună chiar dacă e surdă. Şi nici măcar nu munceşte pentru bani pentru că ei au casă şi vie şi meseria e şi ea bună. Bărbatul ei e dogar, lucrează mai mult pentru tata.

Am liniştit-o spunându-i că nici prin minte nu mi-a trecut s-o îndepărtez pe Panni, care s-a dovedit a fi o fată supusă şi atentă.

— Dar de ce-o lăsaţi să fie slujnică dacă sunteţi înstăriţi? am întrebat eu. Poftim, staţi jos.

— Eh, vă rog frumos – oftă femeia – mare necaz avem noi cu fata asta, în oraş a apărut un ucenic tipograf surdomut şi numai Cerul ştie cum s-au descoperit. De atunci fata mea nu se gândeşte decât la el. Fuge într-una acolo. Îi cară toate alea golanului ăluia cu cap de cal – căci are o uitătură de parc-ar fi un cal speriat. El o aşteaptă la poartă. Ea îi face semne de la geam. Toată lumea râde de ea...

— Iertaţi-mă, dar nu înţeleg, mie mi se pare că sunt foarte potriviţi.

— Vai, deloc.

— Se înţeleg mai bine ca noi ăştilalţi.

— Dar ce fel de pereche sunt ei?

— Pereche adevărată sunt oamenii care se potrivesc. De ales, aleg sentimentele, acel ac de magnet pe care Dumnezeu l-a aşezat în inimi.

Femeia dădu din cap.

— Dacă e şi surd şi mut măcar de n-ar fi şi nebun. Ar avea ea şi altul, un fecior mai de soi. Acela nu e surdomut şi are douăzeci şi cinci de ani. Părinţii sunt înstăriţi. Băiatul o iubeşte pe Anna. E mereu cu ochii pe ea, când se întâlnesc şi ar fi luat-o chiar anul acesta. Tocmai de aia am şi învăţat-o pe Anna să vorbească...

În cameră intră tata.

Am liniştit-o pe femeie spunându-i că de când e la mine, Anna, adică Panni, nu s-a mai dus la tipografie şi am să am eu grijă să nu plece nesupravegheată.

Tata îmi spuse că a cumpărat un automobil. M-a chemat să-l văd. Nora mă aştepta jos în maşină, să mergem să facem un tur...

— Vai, tăticule dragă, eu simt o antipatie grozavă faţă de orice maşină...

— Vino măcar să-l vezi.

— Mi-e şi groază...

16 aprilie

Din nou acest aer care mă sufocă. În fiecare după-amiază tata se plimbă în maşină cu Nora. Eu nu-mi pot aduna puterile ca să-i spun tatii ce fel de femeie e aceea de care se ocupă el într-un fel atât de necuviincios pentru vârsta lui!

Cu siguranţă Nora mi-a intuit părerea pentru că de când am fost bolnavă n-a mai trecut pe aici decât o singură dată. I-am vorbit atât de rece şi am privit-o de

parcă aş fi privit prin sticla goală a unui borcan de castraveţi...

Sper să nu mă mai deranjeze.

17 aprilie

N-am altă distracţie decât biserica şi un roman-foileton a cărui apariţie a început acum în ziar. Pare un roman cu atmosferă mai curată ca cele citite până acum. Îmi petrec timpul mai mult în grădină. Înfloresc pomii şi tufele. Câtă splendoare, dacă până şi prozaicii pruni îmbrăcaţi în floare sunt eleganţi, dar oare când înfloresc sunt fericiţi copacii?

Panni trebuie să stea toată vremea lângă mine. Coase. Îşi face o rochie de stambă roz, pentru primăvară. Când se apropie de gard mă duc şi eu lângă ea. Am prins-o de două ori făcându-şi semne cu mutul ei. Am încercat s-o conving să nu se opună voinţei părinţilor. Sufletul părinţilor e oricum mai apropiat de ea ca al oricui altcuiva. *Soţi care se despart,* despre asta poţi citi zilnic în ziare, dar despre părinţi care se despart de copiii lor nu se scrie niciodată.

A plâns. Am consolat-o spunându-i că nici măcar nu e un băiat frumos. Are un cap ca de armăsar. Dar ea continuă să plângă.

Mi se pare ciudat faptul că nu găsesc în toată casa nici măcar o fotografie a mamei. Noi nu avem album de fotografii. Pe tata nu-l pot întreba. Din cuvintele aruncate până acum am dedus că n-a fost o căsnicie fericită.

În schimb, fotografia din tinereţe a tatii e pusă în salon între fotografiile părinţilor lui. Poate că e o fotografie de când era flăcău. Şi nici pe mine nu m-a fotografiat nimeni niciodată. Poate pentru că – aşa cum îmi spusese doica – semăn la chip cu mama.

18 aprilie

Azi la prânz, tata a tăcut într-un fel deosebit.

Spre sfârşitul mesei mi-a vorbit:

— Ida, situaţia ta este într-un fel o situaţie imposibilă. Ce-ai spune dacă m-aş căsători?

L-am privit cu o asemenea spaimă încât şi-a mutat privirea de pe obrazul meu în farfurie şi a continuat să mănânce cu un calm evident prefăcut.

— Ţi-aş spune – i-am răspuns într-un târziu – că e cu neputinţă.

— Şi de ce ţi se pare cu neputinţă?

— Ai cincizeci de ani...

Ridică din umeri.

— Aşa, în aparenţă. Dar de fapt nu pentru mine m-aş însura eu ci în primul rând pentru tine. Şi pe urmă e nevoie de o femeie aici. Vezi şi tu ce pustie e casa. Aşa cum trupul omului nu face două parale fără suflet, nici casa nu e casă fără o femeie. Eu sunt veşnic ocupat cu afacerile. Şi nu pot accepta ca fata mea să fie o domnişoară care să pută a ceapă.

— Mai bine soţia?

— Nici soţia. Nevasta mea va fi o doamnă; o mulţime de slugi îi vor aştepta ordinele: bucătăreasă, fată în casă, ajutoare de bucătăreasă, lacheu, da, lacheu cu mănuşi albe.

— Atunci de ce n-aş fi eu aceea care să dea ordine?

— Pentru că slugile nu se supun fetelor. Fata este copil. Chiar când e mare, ca tine. Îţi înţeleg rezerva, toate fetele respectă amintirea mamei şi consideră orice altă femeie un intrus. Înţeleg prea bine gândul tău. Nici măcar la furie nu mi-a spus nimeni niciodată că sunt prost!

Abia auzeam ce spune. Mă simţeam ca acei cărora li se pune laţul de gât, dar nu li-l strâng de tot...

— Tăticule – mă înăbuşeam – nu se poate!

Faţa îi deveni aspră.

— Obişnuiesc să rezolv prompt până şi cele mai importante chestiuni de afaceri. Deci îţi comunic că mă însor. Desigur mi se pare inutil să-ţi mai spun şi numele

aceleia pe care o iau de nevastă. În schimb nu mi se pare inutil să-ţi atrag atenţia că trebuie să te adaptezi! E de datoria ta!

— Cu cine să mă adaptez?

— Cu soţia mea. Mama ta de-a doua. Nora.

M-am ridicat.

— Nora? Doar n-ai să te căsătoreşti cu ea... cu o...

Mă privi atât de crunt că-mi îngheţară cuvintele pe buze. Deşi nu voiam să spun decât: o fată atât de necinstită. Ne priveam în ochi ca doi tigri întărâtaţi.

În sfârşit se ridică şi el şi spuse, sau mai degrabă urlă:

— O iau pe Nora! Şi dacă îndrăzneşti să-i faci zile fripte, ai să vezi tu de ce-s în stare!

Dar până să termine el de spus asta, eu, palidă de moarte, mă şi prăbuşisem pe scaun.

După-amiază m-am străduit să lucrez ceva, mai mult ca să-mi uşurez chinurile. Am curăţat, cu Panni, tablourile din salon.

Am observat în spatele fotografiei tatii o gaură mică. Am scos cuiele şi ce găsesc în dosul tabloului? O iconiţă cu chipul Mariei, dintr-acelea care se pun în cărţile de rugăciuni. Înălţarea Mariei la cer, copie după Murillo.

Cum putea să ajungă iconiţa asta acolo? Numai aşezată de mâna mamei. Cu siguranţă că a scos-o din cartea de rugăciuni şi a aşezat-o în spatele fotografiei, ca Madona să-l ferească de orice necaz!

Emoţionată, am sărutat cu evlavie icoana şi am aşezat-o la loc. M-am răzgândit şi am scos-o din nou, n-am nicio amintire de la mama, s-o am măcar pe asta. Icoana a fost atinsă de mâinile ei. Şi poate şi de buzele ei când se ruga. Poate că ea mi-a călăuzit paşii să curăţ tablourile şi să-mi dăruiască astfel această icoană. Oh, iată şi o picătură dulce în paharul amărăciunilor!

19 aprilie

Noapte de nesomn. Am aţipit abia în zori. M-am spovedit, m-am împărtăşit. Am recunoscut că n-o pot socoti pe Nora om. Preotul nu mi-a cerut să-mi schimb gândul.

La slujbă nici nu m-am rugat pentru altceva, decât să-l ferească cerul pe tatăl meu de păianjenul acela viclean.

M-am întors acasă întărită sufleteşte. La masă nu l-am salutat pe tata decât cu o scurtă înclinare a capului. La început tăceam amândoi, mâncam. El, de parcă s-ar fi gândit la afacerile lui. Eu, de parcă i-aş fi respectat tăcerea.

La felul trei vorbi în sfârşit:

— Încă nu ţi-ai comandat rochii?

— Dacă tatăl meu îmi porunceşte...

Răspunsul meu umil şi calm i-a mai înmuiat faţa.

— Dacă n-ai aflat încă adresele croitorilor de pe aici am să-ţi trimit eu o croitoreasă bună. Dar dacă n-ai încredere, poţi să-ţi comanzi lucrurile la Pesta, la Monaszterly, croitoreasa de aici o să-ţi ia doar măsurile. Poate că a citit în ochii mei căldura recunoştinţei deoarece continuă şi mai amabil: Dar dacă nu te mulţumeşte nici Monaszterly am să scriu la Viena, sau chiar la Paris. Una sau două rochii de damă nu vor subţia conturile mele. Eşti ciudată, alte femei sunt nebune după toalete şi tu te îmbraci atât de modest ca şi cum tatăl tău ar fi un zilier nenorocit.

— Rochia asta până acum mi-a plăcut, i-am răspuns liniştită. Nu sunt cochetă din fire. Dar dacă tatăl meu îmi porunceşte...

— Cochetă, cochetă! Dacă eşti femeie trebuie să fii şi cochetă. Bărbaţii asta pretind.

— Binevoieşte şi dispune.

La auzul cuvântului binevoieşte, clipi. Poate că l-a impresionat, sau poate a simţit că-i pregătesc ceva.

Eu eram atât de liniştită încât cred că aş fi putut duce de jur-împrejurul casei pe palma întinsă un pahar plin ochi cu apă – fără să-l clatin măcar. Simţeam că în bătălia asta eu voi fi cea mai puternică.

După ce se aduse cafeaua am şi deschis focul.

— Tată, e de datoria mea să-ţi cer iertare pentru purtarea de ieri. M-a mirat atât de tare vestea căsătoriei dumitale că nu m-am gândit decât la mine. Abia mai târziu mi-am dat seama că în primul rând chestiunea te priveşte pe dumneata şi nu pe mine. Îmi cer iertare.

— Ba te priveşte şi pe tine, fetiţa mea – răspunse calm – e şi treaba ta. Sigur că m-ar bucura dacă nu mi-ai îngreuna situaţia.

— Oricum mi-ar fi greu... Dar nimeni pe lumea asta nu mi-ar fi mai de nesuportat...

— Nimeni pe lumea asta? Dar de ce tocmai ea? Când femeia asta e plină de drăgălăşenie, de veselie? În casa asta mohorâtă e ca o rază de soare. O rază dătătoare de viaţă.

— Ei, nu e chiar o rază de soare. Iartă-mă că am o altă părere despre ea. Razele de soare sunt neprihănite. Dar dacă tatăl meu îmi porunceşte, e de datoria mea...

— Neprihănite? Dar ea ce cusur are?

— În limbaj feminin: *are trecut.*

— Are trecut? Ce fel de trecut are? Şi cum pot şti cartofii înfloriţi în dosul geamurilor mânăstirii cine ce trecut are?

— Ea singură şi-a strecurat în dosul acelor geamuri mărturisirile.

— Ce fel de mărturisiri?

— În limbaj feminin, e o fire cam... darnică.

— Darnică, darnică, dar cum se manifestă mă rog această dărnicie?

— Eu nu ştiu ce înţelesuri are cuvântul „darnic”. Aşa spuneau călugăriţele şi dac-ar fi venit să mă mai vadă nu i-ar fi îngăduit să intre.

— Ce puteau şti călugăriţele despre ea?

— Nimic în afara celor ce mi-a povestit ea mie.

— Şi ce ţi-a povestit?

Mă privea cu nişte ochi cum cred eu că priveşte leul din menajerie oaia sortită lui ca hrană. Eu însă i-am răspuns

cu calm:

— Întreab-o dumneata, tăticule, dacă au ţinut-o părinţii la şcoala de actorie sau a ţinut-o altcineva? Întreab-o cine i-a cumpărat rochiile şi bijuteriile?

Aşteptam ca tata să mă sfâşie sau să mă sfărâme. Eram gata să primesc moartea asemenea creştinilor lui Nero închişi în Coliseum.

Ochii tatii mă priveau fix. Aerul din odaie părea încremenit de parc-ar fi fost de sticlă, un cub mare de sticlă în care se scufundaseră două fiinţe vii.

Se gândi o clipă şi ridică din umeri.

— Rochii fără nicio valoare, bijuterii de bazar. Dacă ar fi fost chiar aşa de „darnică” ar fi avut bijuterii mai de soi. Degeaba o huleşti în faţa mea! Degeaba o ponegreşti! Degeaba o umpli cu lături! O iau! Punct!

Şi bătu cu pumnul în masă făcând să salte farfuriile.

20 aprilie

A venit croitoreasa şi mi-a adus nişte materiale.

Mi-am ales o rochie neagră şi o redingotă castanie. I-am spus că le vreau simple din toate punctele de vedere. Numai pe redingotă i-am permis să pună un guleraş din catifea neagră şi pasmanterii din mătase.

— Parcă ar fi o rochie de doliu – observă croitoreasa.

— Nu-ţi face griji, i-am răspuns scurt.

„Dacă va trebui s-o conduc pe Nora în faţa altarului cu asta o să mă îmbrac” – mi-am zis eu cu amărăciune. După-amiază a venit Nora.

E de o îndrăzneală şi de o obrăznicie greu de descris!

M-a găsit plângând. Nu i-am răspuns la salut, nici mâna nu i-am întins-o. Nici măcar n-am privit-o. S-a aşezat şi după puţină vreme a început să vorbească.

— Ştiu ce te supără. Dar de ce mă urăşti? Pentru că îl fac fericit pe tatăl tău? Mă angajez să-l fac fericit toată viaţa.

— Dumneata îl faci fericit?

— Iarăşi mă iei cu „dumneata”?
— Doar n-am să-mi tutuiesc mama!
Şi-am râs cu amărăciune.

21 aprilie

Mă rog, mă rog într-una şi plâng. Lacrimile mele sunt rugă fierbinte.

...Camera mamei mele să fie camera ei! Scaunul mamei, scaunul ei! Patul mamei mele, patul ei!... Va da dispoziţii, va împărţi ordine!... Al ei va fi aerul! Casa! Grădina! Averea! Banii! Şi cei doi ochi ai tatălui meu!

Pe mine mă va înlătura din toate drepturile şi averea, aşa cum m-a înlăturat din inima tatălui meu!

În salon vor sta Bogárii! La masă vor întinge Bogárii! Pe scări vor călca Bogárii! Şi pe mine Bogárii ăştia mă vor privi ca pe o potaie de prisos pe care, de dragul stăpânului, trebuie s-o rabde.

Dumnezeule, scapă-mă din iadul acesta cumplit!

Aşa se încheiau toate rugăciunile mele! Aşa se încheia până şi *Tatăl nostru!*

După-amiază i-am scris surorii Paula rugând-o să mă recomande la vreo mânăstire, m-aş angaja să predau pianul, sau orice altceva. Aş locui extern pentru că nu suport atmosfera de internat. I-am descris cauzele cumplite care mă silesc să părăsesc casa părintească. I-am scris clar că nu voi mai putea rămâne aici mai mult de două-trei săptămâni.

Am dus eu însămi scrisoarea la poştă. Recomandat. Express.

De la poştă, la mormântul mamii. I-am cumpărat azalee albe, şi le-am transportat eu însămi pentru că i le duceam mamii.

Şi Panni îşi usca lacrimile alături de mine. Se vede că fata asta bună mă iubeşte cu toate că n-are de unde să ştie de ce plâng atât de mult.

— Nu fi tristă – i-am spus – am să te iau cu mine la

Pesta. E un oraş mare şi frumos. Ai să vezi acolo multe palate şi ne vom duce şi la Operă. Chiar dacă nu auzi muzica te poţi desfăta privind spectacolul.

Am răsădit azaleele. Panni mi-a săpat gropile pentru rădăcini. În tot cimitirul nu există mormânt mai împodobit ca al mamei mele. Pe drumul de întoarcere a început să-mi pară rău că trimisesem scrisoarea aceea. Sora Paula nici măcar nu putea răspunde, darămite să mă poată ea recomanda pe mine. În schimb va arăta scrisoarea mea în sala de mese şi toate călugăriţele vor zâmbi ironic:

— Aha, acum vede ea că era mai bine aici. Aşa-i trebuie!

22 aprilie

N-am mai citit ziarul de o săptămână, cu toate că romanul acela... fata aceea parcă aş fi chiar eu, cu alt nume, şi în mediu saxon. Până şi frumuseţea ei... Deşi s-ar putea ca eu să nu fiu chiar atât de frumoasă. Dar frumoasă tot sunt, cu siguranţă, pentru că, îndată ce mă zăresc, bărbaţii încremenesc în poziţie de drepţi, mă urmăresc cu privirea şi uneori chiar întorc capul după mine. La Pesta, socoteam că mă privesc pentru că mergeam însoţită de o călugăriţă şi călugăriţele sunt într-o oarecare măsură femei sfinte. Aici însă nu sunt însoţită de nicio călugăriţă, deci nu după ele întorceau ei capul ci după mine; slavă Domnului că sunt frumoasă. Şi mă potrivesc cu acea Edit prin faptul că soarta ei prefigurează viitorul meu: adică în ce fel mama vitregă reuşeşte să o îndepărteze din casă şi din sufletul tatălui pe fiică. Edit pleacă şi se angajează servitoare. Am întrerupt lectura acolo unde fiica lordului pleacă la Londra şi se angajează slugă.

Ştiu dinainte că va păţi ca acea sărmană Ida care avea căciuliţă din blană de castor.

Am pus deoparte toate ziarele şi le-am luat azi ca să le citesc, am să văd măcar ce mi se va întâmpla, şi cum!

Dar ce ghinionistă sunt, tata a decupat tocmai de pe dosul povestirii mele un anunţ de mică publicitate.

Mă uit la celelalte ziare. Fiecare număr are câte ceva decupat. Ochii mi se opresc pe titlul unei rubrici. Căsătorii. Domni văduvi sau celibatari, văduve şi fecioare se oferă necunoscuţilor, cu avere şi fără, decent sau cu obrăznicie. Mai lipseşte doar anunţul: *Dinţii în bună stare, digestie normală.*

Foarte urât.

Ciudat însă că tăietura făcută de tata e tocmai la rubrica aia. Mă uit la celelalte exemplare. Tăietura se repetă mereu la aceeaşi rubrică.

Ce fel de ofertă de căsătorie îl poate interesa într-atât pe tatăl meu încât să decupeze zilnic câte ceva de acolo? S-ar putea ca vreunul din prietenii lui să-şi caute astfel perechea. Poate chiar domnul Fiszd? Dar de ce s-ar ocupa tocmai tata cu treaba asta? Probabil pentru că el merge la Pesta şi călătoreşte şi în alte localităţi şi cu prilejul acesta se duce să vadă şi pretendentele.

O chem pe Panni şi o rog să se ducă la tutungerie să cumpere, dacă mai găseşte, numărul de ziar care era ciopârţit. A plecat.

A întârziat mult, se vede că şi-a vizitat şi mutul (începuse să-mi pară rău că am trimis-o pe ea). Într-un târziu soseşte gâfâind. Aduce şi ziarul.

Încep să citesc romanul şi când sfârşesc fragmentul, cum e şi firesc, mă uit să văd ce anunţ a decupat tata.

Şi găsesc următoarele:

(Doresc să-mi mărit fata cu un tânăr cultivat a cărui profesiune sau ocupaţie este cât de cât nobilă, cu condiţia să nu fie beţiv, cartofor şi să fie sănătos. Zestrea fiicei mele constă acum din 300.000 de coroane bani gheaţă. Mai târziu, moştenirea ei va fi mai mare, atingând ordinul milioanelor. Adresa la agenţie)

Parcă s-ar fi prăbuşit casa cu mine. Simţeam

deschizându-se podeaua sub mine. Parcă m-ar fi pocnit în cap o secure de măcelărie. N-am fost niciodată bolnavă în viaţa mea dar acum m-am îndreptat clătinându-mă spre pat.

Să mă ducă tatăl meu pe mine la târg ca pe o vită!

Ca pe boul acela cu ochii blânzi...

25 aprilie

Zac de trei zile.

Doctorul vine la mine să mă vadă în fiecare zi. Îmi poate lua pulsul, îmi poate privi şi limba, mai cu seamă limba. Dar ca să-i arăt pieptul, asta nu, nu permit.

Tata nu e acasă şi e spre norocul lui că tocmai acum nu-i acasă. A fost şi Nora la mine. Chiar în primă zi. I-am spus doar atât: „Vă rog, plecaţi...” Dar în glasul şi în ochii mei aceste cuvinte aveau înţelesul de: „Cară-te de aici! Azi mai sunt încă stăpâna casei!”

S-a şi cărat, ca o potaie opărită.

Prima noapte n-am putut dormi deloc. M-am zvârcolit şi am plâns gândindu-mă că trebuie să-mi fac seama. Îi stau în cale. Propriul meu tată să mă înlăture. Îndatorirea mea filială este să fiu ascultătoare faţă de el.

Ştiu că sinuciderea face parte dintre păcatele cele mai grave şi eu nu m-am abătut niciodată de la prescripţiile celor zece porunci. Dar dacă în faţa mea se cască o prăpastie... Şi n-am nicio ieşire! Şi n-o pot ocoli!

În casă nu există niciun pistol. Nicio puşcă. Dar oare aş putea intra într-o prăvălie să cumpăr un pistol? Cu siguranţă că fetelor nu li se vând pistoale şi mai cu seamă unei fete pe fruntea căreia se vede urma sărutării îngerului morţii.

Şi nici otravă nu avem în casă. Azi nu se mai vând nici măcar chibrituri cu vârf de fosfor.

M-am gândit la frânghie, la apă, la inaniţie, la cum m-aş putea arunca în faţa trenului. Mă suceam şi mă răsuceam în aşternut. Oh, de ce nu se poate muri doar la rostirea

cuvântului *vreau!*

Beznă, beznă! Beznă de iad în care nu e nicio rază călăuzitoare, nici drum înainte sau înapoi! M-am cufundat din nou în rugăciune. Aşa cum cred că se rugase Daniel în peştera sălbăticiunilor, dar la a treia frază cuvintele mi s-au oprit pe buze...

Şi atunci lacrimile au izbucnit şiroaie.

28 aprilie

Tata n-a sosit nici azi. M-am gândit că am să-l întreb, cu toată liniştea de care poate fi în stare o fiinţă cu suflet neprihănit:

— Tată, oare viaţa mea îmi aparţine? Sau crezi că viaţa copilului aparţine părinţilor asemenea vieţii vitelor sortite abatorului?

Părinţii pot avea dreptul să hotărască cine anume poate fi pereche demnă pentru copilul lor. În schimb, dreptul fetei este să accepte acea alegere sau nu.

Dacă tatăl meu nu gândeşte aşa, nu există altă soluţie decât să mă salvez plecând de aici. Banii care mi i-a dat până acuma sunt parte din moştenirea mea de la mama. Sunt destul de puternică să mă susţin stând pe propriile mele picioare. Am să-i învăţ pe copii, sau dacă sunt fete pot fi chiar şi mai în vârstă. De mutat nu mă voi muta la niciun fel de familie. Am să închiriez o cămăruţă ieftină. La început am să trăiesc din banii pe care îi am, până îi termin îmi voi face un rost, ca să-mi asigur traiul muncind.

Şi perechea am să mi-o găsesc eu singură. La urma urmei Dumnezeu le ajută până şi pe vrăbii să-şi găsească perechea fără niciun fel de mică publicitate. O să mă ajute şi pe mine.

29 aprilie

Tata nu s-a întors încă.

M-am sculat din pat. Mă simt în puteri. Mi-am adunat toate lucrurile în cufăr. Şi totuşi nu pot pleca fără să vorbesc cu el.

Văzându-mă bolnavă, Panni s-a speriat grozav. De câte ori mă vedea plângând plângea şi ea, aşa că i-am spus ce mă supără:

— Nu sunt bolnavă, Panni. Dar înţelege şi tu, vrea să mă silească să mă mărit cu cineva pe care nu-l iubesc.

Sufletul acesta simplu înţelege fiecare cuvânt după mişcarea buzelor.

— Să nu vă lăsaţi! scârţâi ea cu asemenea sunete încât a trebuit să-i închid gura.

Dar cuvintele ei au fost pentru mine un balsam cum cred eu că a fost picătura de răcoare strecurată de Lazăr în para iadului.

— Nici nu mă gândesc – i-am zis – am să plec de acasă.

— Merg şi eu cu dumneavoastră! Nu mă lăsaţi! Luaţi-mă şi pe mine!

Şi îşi împreună palmele, rugându-mă. Am sărutat-o.

— Te iau cu plăcere. Dar va trebui să-i întreb mai întâi pe părinţii tăi...

— Nu-i întrebaţi!

— Nu, fără asta nu se poate. Ei vor fi cu siguranţă de acord, măcar să te îndepărteze de Pista.

— Pista vine cu mine! strigă ea bătând din palme. Unde merg eu merge şi Pista.

„Ei, asta nu-i încă sigur – mi-am spus – fata n-a mers niciodată cu trenul şi n-o să ştie numele oraşului. Am să le spun doar părinţilor ei unde ne ducem.”

Apoi mi-am căutat banii, voiam să-i număr să ştiu de cât dispun.

Îndată ce am deschis sertarul am văzut că gentuţa nu e la locul ei. Mă fulgeră gândul că am pus-o lângă mormântul mamei, când am răsădit azaleele. A rămas acolo. Aveam şi inelul în geantă.

30 aprilie

Mi se prăvale în fiecare zi câte o stâncă pe umeri! M-am spovedit din nou. I-am spus preotului că nu mă pot supune dacă vor să mă mărite cu cineva pe care nu l-am ales eu.

Mi-a răspuns că în faţa altarului, la cununie, eşti întrebată: „Te-a silit cineva să te căsătoreşti?” Stai doar în faţa altarului şi trebuie să spui adevărul. Făcu şi o remarcă, înţelegând că nu întotdeauna bunele intenţii ale părinţilor sunt înţelese de copii. Niciun copil nu s-ar duce la şcoală dacă ar fi lăsat la bunăvoia lui. Şi chiar la o vârstă mai matură se întâmplă ca fiii să nu înţeleagă bine intenţiile întotdeauna bune ale părinţilor care au mai multă experienţă decât ei. Mi-a spus să mă gândesc la Abraham şi la fiul lui.

Nu m-am împărtăşit. Până să-mi vină rândul plecasem din biserică.

Şi asta, pentru că după spovedanie m-am gândit că Abraham trebuie să fi avut o stare de demenţă senilă avansată când se pregătea să ucidă pe singurul său fiu. Iar Isac ori trebuie să fi fost tâmpit, ori n-a băgat de seamă intenţiile tatălui său.

Simţeam că păcătuisem din nou. Preotul începuse slujba, eu nu-i mai puteam mărturisi aceste păcate suplimentare aşa că am ieşit din biserică. Am scris pe un bileţel următoarele: *„Să mi se trimită cărţi cu privire la căsătorie”,* şi am trimis-o pe Panni la librărie. (De când ştiu că Bodoky lucrează acolo, evit să intru în prăvălie.)

Fata s-a întors aducând trei volume.

Acasă mă aştepta o telegramă:

„Sosesc la trei, să te găsesc acasă! Tata!”

Buum! Simţeam prăvălirea stâncii zdrobindu-mă.

Se vede că Ella i-a telegrafiat că am dat-o afară. Tata îmi va pretinde să-i cer scuze. Poate vrea să-i sărut şi mâna? Deci mă înjosesc pe cât se poate! Nici n-a intrat încă aşa cum se cuvine în casă şi mă şi calcă în picioare.

Mi se rupea inima. Aveam senzaţia că dacă tata îmi va

cere să mă fac preş la picioarele Norei o voi face rămânând totuşi eu cea demnă şi cu capul sus! Am să rostesc cuvintele pe care mi le va cere, dar obrazul meu va exprima un asemenea dispreţ încât ea nu va putea să nu-l simtă.

M-am spălat cu apă rece şi m-am apucat să citesc cărţile primite. Prima: *Culegere de legi cu privire la căsătorie*; a doua: *Cartea lui Mantegazza* în traducere germană; a treia: o culegere despre *Procese celebre de divorţ.*

Mă interesa un singur lucru: ce căi de ieşire există din căsnicie?

PARTEA A TREIA

1

DOMNUL Ó PÉTER ÎŞI FĂCU APA-
riţia la ora trei după-amiază.

Sosi cu maşina, însoţit de un tânăr cu joben şi cu haine de culoare deschisă. În faţa casei încetini, apoi îşi continuă drumul.

Opri ceva mai încolo, în faţa Băii municipale. Acolo, domnul cu joben coborî din maşină. Schimbă câteva cuvinte cu domnul Ó Péter după care intră în clădirea Băii. Venise cu un geamantan, de unde se vedea că nu era din oraş. Aripa din faţă a clădirii era hotel, deci însemna că va locui acolo.

Ó Péter întoarse maşina, încetini din nou în faţa casei, dar opri ceva mai încolo, în faţa locuinţei familiei Bogár, coborî şi intră în casă.

Maşina se întoarse şi opri din nou în faţa Băii. Şoferul coborî şi intră în vorbă cu o femeie care părea a fi nevastă de meseriaş. Vântul sufla rece, femeia îşi înfăşură strâns broboada neagră în jurul gâtului. Cerul era închis şi înnourat.

Ida văzuse toate acestea privind de la fereastră.

Dacă în telegramă n-ar fi scris: *„Să te găsesc acasă”,* s-ar fi dus la gară să-şi aştepte tatăl. Dar de ce oare nu venise tata de-a dreptul acasă, de vreme ce i se părea atât de important să o găsească acasă? De ce s-a dus întâi la Nora?

Stătea la fereastră şi privea afară. Era îmbrăcată în rochia pe care o purtase la mânăstire şi ţinea în mână *Culegerea de legi cu privire la căsătorie.* Paloarea

obrazului dădea ochilor ei liniştiţi şi negri o strălucire şi mai întunecată ca de obicei.

După vreun sfert de ceas, Ó Péter ieşi din casa Norei şi grăbi pasul spre casa lui.

Ida îl aştepta la uşă. Chipul tatălui era întunecat. Nici nu-şi salută fata, nici n-o sărută.

— Îmbracă-ţi rochia nouă – spuse rece – şi aşteaptă în salon.

Intră în camera lui.

Ida îşi puse rochia neagră. Îşi pieptănă părul pe spate, aşa cum obişnuise în ultima vreme la mânăstire. Se aşeză în salon.

Uşa care dădea spre sufragerie era deschisă. Auzi un zvon de voci dinspre birou. Dar mai distinct se auzea vocea tatălui ei. Vorbea pe un ton oficial, ca la o convorbire de afaceri. Cealaltă voce era a unui bărbat străin. Nu putea distinge cuvintele, dar nici nu trase cu urechea.

— O afacere cu vinuri – gândi – slavă Domnului, o să mai uite clevetirile Norei, miorlăiturile ei şi n-o să fie chiar atât de furios pe mine. Şi dacă mă sileşte să mă duc jos, rochia asta e tocmai ceea ce trebuie: o toaletă de înmormântare.

Se ridică şi se duse la fereastră. Razele soarelui care asfinţea luminau cele două ferestre ale salonului. Era ora la care, de obicei, Ida închidea obloanele ca să nu se decoloreze tapiseria verde a fotoliilor. Acum însă nu se mai gândea la asta. Stătea la fereastră şi privea în gol, spre acoperişurile caselor.

Dar nu stătu nici cât ai zice pe nerăsuflate *Tatăl nostru* că se şi deschise uşa biroului. Apăru tatăl ei:

— Eşti aici?

Şi deschise larg uşa.

— Poftiţi – spuse.

În uşă apăru un tânăr în redingotă neagră, blond, bine făcut şi cu o înfăţişare serioasă. Mersul şi ţinuta îi erau ca ale unui ofiţer îmbrăcat în haine civile. Părul blond, tuns

scurt, parcă ar fi fost o perie.

Privirea străinului se opri dintr-o dată pe făptura Idei.

Ida îşi privea doar tatăl, întrebătoare, aşteptând parcă ceva. Dar obrazul lui era încremenit.

— Domnul Balogh Csaba – spuse Ó Péter cu un gest protocolar de prezentare – soţul tău. Mâine după-amiază vă căsătoriţi.

Se răsuci pe călcâie şi se întoarse în birou.

Cuvintele îi fuseseră atât de dure, de poruncitoare, încât dacă în mijlocul salonului ar fi căzut trăsnetul, Ida n-ar fi fost atât de înspăimântată.

Csaba stătea cu ochii sticlind în faţa fetii.

Ida îl privea pe distinsul domn cu totul şi cu totul străin cu nemişcarea de stană a unei statui de marmură.

— Vă rog să mă iertaţi – vorbi în sfârşit, cu buzele tremurânde, Csaba – nu aşa îmi închipuisem... Şi dădu zâmbind din cap: Tatăl dumneavoastră este un om puţin cam ciudat... mi-am închipuit că pentru început se va limita să facă doar prezentările...

Ida îl privea ca pe un monstru marin răsărit pe neaşteptate dintre valuri. Apoi, închizând ochii, strânse puternic pleoapele. Se aşeză, prăbuşindu-se aproape, în fotoliu.

Csaba continua să stea în picioare. Faţa i se liniştise. Privea în jur. Apoi îşi opri din nou ochii asupra fetei. O privea liniştit, mirat, cu milă. Dar şi cu oarecare dispreţ.

— Vă rog să mă iertaţi – repetă cu o politeţe rece – eu n-am nicio vină pentru brutalitatea cu care domnul, tatăl dumneavoastră, vi s-a adresat. Nu mi-a comunicat în prealabil modul cum va face prezentările.

Ida îşi ridică privirea asemeni unui muribund şi, cu un oprobriu rece, privi picioarele, apoi obrazul lui Csaba.

— Oare nu pentru asta aţi venit?

— Ba da, pentru asta am venit.

Ida se ridică ameţită.

— Şi credeţi că eu am să mă mărit? Astfel?

Csaba deschise larg ochii.

— Dacă eu cred? Aşa a fost anunţul. Dar, desigur, aveţi dreptul să mă refuzaţi.

— Da, îl am. De la Dumnezeu.

— Deci mă refuzaţi.

— Da. Şi, privindu-l dur pe Csaba, drept în adâncul ochilor, repetă: Da!

Csaba rămase împietrit. Stătea şi se uita cu ochii holbaţi la fata aceea palidă şi de o demnitate sumbră.

— Permiteţi-mi, vă rog, poate că-mi spuneţi totuşi ce obiecţii aveţi în ce mă priveşte?

— Modalitatea în sine! Nu ştiu nici cine, nici ce sunteţi şi nici nu sunt curioasă să aflu.

Şi, rostind aceste cuvinte, îi aruncă lui Csaba o privire mândră şi îndărătnică, de parcă l-ar fi întrebat din ochi de ce nu pleacă.

Csaba clipi mirat de vreo câteva ori. Stătea încă pironit locului.

— Iertaţi-mă, dar nu e vina mea – spuse, în sfârşit. S-ar fi cuvenit poate ca tatăl dumneavoastră să mă fi prezentat cu câteva cuvinte de recomandare, să vă spună că sunt jurnalist şi că fac parte dintr-o familie în faţa căreia de obicei se deschid şi nu se închid uşile. Sau dac-ar fi spus măcar atât: „N-a fost puşcăriaş.”

— Şi cu toate astea acceptaţi să vă căsătoriţi astfel?

Csaba ridică semeţ capul:

— Şi dumneata te căsătoreşti astfel!

Şi privirea îi alunecă spre vârful încălţărilor fetii ca apoi să urce din nou spre obrazul ei.

Ida era palidă. Se aşează. Îşi îngropă din nou capul în mâini.

De afară se auzi zgomotul roţilor unei căruţe şi foarte curând zgomotul se pierdu. Camera deveni din nou tăcută ca o criptă.

Ida făcu un semn, arătând vlăguită un scaun. Csaba se aşează.

Tăcură amândoi. Csaba admirând fata, fata cu obrajii îngropaţi în palme. Doar tictacul ceasornicului tulbura

liniştea adâncă a salonului.

Prima care se mişcă, într-un târziu, fu Ida. Îşi ridică faţa aşa cum şi-o ridică ocnaşii aşezaţi pe scaunul de tortură în dorinţa de a afla ce li se mai poate întâmpla.

Csaba stătea drept, calm, hotărât, cu ochii pironiţi pe obrazul fetei.

Ida întrebă asemenea unui foarte sever judecător de instrucţie:

— Ce religie aveţi dumneavoastră?

— Ca şi dumneavoastră.

— Deci ştiţi probabil cum se desfăşoară ceremonialul cununiei?

— Ştiu.

— Şi veţi spune că mă iubiţi?

— De ce nu? Unul dintre preceptele principale ale fiecărei religii este să-ţi iubeşti semenii.

— Preotul îţi pune întrebarea cu alt sens.

— Ce şi cum înţelege el este o chestiune care-l priveşte personal.

Ida îl privea cu un dezgust rece aşa cum îl priveşte anchetatorul pe răufăcător.

— Mă priveşte şi pe mine – spuse, bărbăteşte. Vorbind cu tatăl meu v-aţi pus oare problema, că prima întrebare este asta: „Te-a silit oare cineva prin grai sau prin faptă?”

— Dacă acestea sunt singurele temeri pe care le aveţi, pot să vi le destram cu uşurinţă.

— Cu uşurinţă?

— Vom face numai cununia civilă, nu şi pe cea religioasă.

Ida privea în gol cu sprâncenele strânse.

Csaba tăcea.

Se auzeau până la ei paşii apăsaţi cu care Ó Péter măsura camera de alături oprindu-se din când în când de parcă s-ar fi aşezat şi pornind apoi din nou.

Într-un târziu, Ida îşi ridică privirea.

— Eşti un nobil cinstit?

Csaba se ridică şi ridică semeţ fruntea.

— Această întrebare n-a îndrăznit să mi-o pună încă nimeni până acum. Am spus doar că n-am stat la puşcărie. Nici acuzat n-am fost niciodată. Trăiesc din munca mea. Nu sunt nimănui dator cu niciun ban, nici cu vreo făgăduială neîmplinită.

Se ridică şi Ida.

— Cer timp de gândire un ceas – spuse, palidă şi cu o înfăţişare îndurerată – un ceas cred că-mi acordaţi. Li se acordă doar şi condamnaţilor la moarte. Acelora li se acordă chiar trei zile.

Csaba se înclină.

— Puteţi rămâne aici, hotărî Ida. Şi se îndreptă spre camera ei.

Se auzea cum păşeşte prin cameră, oprindu-se uneori. Din când în când ofta de i se rupea sufletul. Se distingea fâşâitul unor pagini răsfoite febril.

Ó Péter vârî capul pe uşa salonului.

— Unde e fata?

Csaba făcu un semn spre camera ei.

Privindu-l pe Csaba, Ó Péter înţelese că aşteaptă ceva, deci fata nu-l refuzase dintr-un foc. Intră şi îşi scoase tabachera.

— Aprinde, frăţioare dragă.

Sumbru, Csaba refuză cu un semn de negaţie. Neliniştea care i se citea în ochi era asemenea neliniştii celor care aşteaptă sentinţa unui juriu plecat să delibereze.

Ó Péter se retrase.

Nu trecuse nici măcar o jumătate de ceas şi Ida se întoarse în cameră.

Chipul îi era ca al Mariei Stuart în drum spre ghilotină.

Csaba se ridică.

— Mă căsătoresc cu dumneata – începu fata cu simplitate – dar nădăjduiesc că vei considera drept ca în afara contractului oficial de căsătorie să încheiem un contract aparte. De fapt căsătoria civilă nu este altceva decât tot un contract.

Csaba se înclină:

— Declar dinainte că subscriu.

— Primul punct al contractului nostru: căsătoria civilă mă leagă de dumneata numai formal, în faţa lumii.

— Primesc.

— Notează.

— E de prisos.

— Al doilea: divorţez când vreau eu.

— Primesc.

— Notează, te rog.

— E cu totul de prisos. Aşa cum e de prisos să-mi notez numele dumitale sau al tatălui dumitale.

— Când vom fi singuri, dumneata mi te vei adresa spunându-mi domnişoară.

— Cu plăcere, domnişoară.

— De faţă cu străinii poţi să-mi spui cum doreşti.

— Cum îmi veţi permite.

— Şi nu vei încerca niciodată să-mi atingi, nici măcar mâinile!

Şi îl privi ameninţătoare.

Csaba se înclină.

— Cum doriţi, domnişoară.

— Am fost străini unul pentru celălalt până acum un ceas. Vom rămâne străini şi de aici înainte.

— Înţeleg.

— Cu desăvârşire străini.

— Cu desăvârşire străini. Înţeleg.

— Promiteţi pe cuvântul dumneavoastră de onoare?

— Pe cuvântul meu de onoare.

Ida plecă pleoapele ca legendara Lucreţie când îşi înfipsese pumnalul în piept. Rămase aşa câteva minute.

În sfârşit, Ida îşi ridică privirea.

— Atunci îl puteţi anunţa pe tatăl meu că îi îndeplinesc porunca.

Csaba rămase nemişcat.

— Domnişoară – spuse liniştit – daţi-mi voie să spun şi eu ceva.

— Poftiţi...

— Femeia care încearcă să se căsătorească prin mijlocirea publicităţii, dovedeşte prin acest gest că nu e în căutarea fericirii, ci în căutarea unui soţ. Nu pot să trec sub tăcere faptul că mă impresionează sinceritatea dumneavoastră, observ însă că nu doriţi nici măcar un soţ. Îl vreţi doar de formă, de ochii lumii. Şi asta doar atâta vreme cât nu vă puteţi dezlega barca de corabia mea. Ei bine, pe lângă celelalte, promit că atâta vreme cât veţi rămâne alături de mine, cursul vieţii dumneavoastră va fi calm şi liniştit. Nu vă voi limita acţiunile. Nu vă voi tulbura însingurarea. Un lucru însă vă cer să nu uitaţi: câtă vreme îmi purtaţi numele...

Ida îşi simţi umerii înfiorându-se.

— La ce vă gândiţi?

— La ceea ce v-aţi gândit şi dumneavoastră când v-aţi înfiorat. Vedeţi că şi eu vorbesc la fel de deschis, domnişoară. E o trăsătură a firii mele. Şi încă ceva: eu vă dau un nume şi o situaţie onorabilă în societate, dumneavoastră aduceţi în această căsnicie o zestre. Zestrea este de trei sute de mii de coroane. A treia parte din această sumă domnul Ó Péter o achită imediat, două treimi abia peşte un an. Aceşti bani eu nu-i consider ai mei. Dar timp de un an îi manipulez eu. De acest an am însă nevoie pentru că onoarea numelui meu ar avea de suferit dacă soţia mea, adică aceea care în faţa lumii îmi este soţie, m-ar părăsi imediat după căsătorie.

Ida asculta cu ochii închişi. Nu răspunse. Csaba mai aşteptă puţin, apoi se apropie de uşa camerei lui Ó Péter. Bătu în uşă.

— Am isprăvit, domnule Ó Péter. Ne-am înţeles cu domnişoara. Ó Péter intră în cameră, cu o figură destinsă, păstrând în ochi doar o uşoară umbră de nedumerire. Domnişoara şi-a exprimat doar dorinţa de a nu desăvârşi actul căsătoriei prin cununie religioasă. Eu am acceptat cu plăcere această condiţie.

Ó Péter ridică din umeri.

— Cum doriţi. Aş avea însă şi eu câte ceva de spus. Fiica mea a moştenit întru totul firea maică-sii, este încăpăţânată şi voluntară, nu se supune nici unei constrângeri, dar nu face parte din categoria femeilor dezmăţate. Acest defect trebuie să-l iei în consideraţie, frăţioare. Cred însă că nu am oferit suficientă vreme soţilor să se cunoască. După trecerea acestui an eu am să-i dau în loc de două sute de mii de coroane, cinci sute de mii. Moştenirea fetii dinspre partea maternă o dau la cununie, zestrea de la mine, peste un an. Această sumă o depun încă în cursul săptămânii în garanţia unui notar din Budapesta. Veţi putea intra în stăpânirea ei numai dacă veţi dovedi cu acte că, începând de acum, un an încheiat veţi locui sub acelaşi acoperământ. După moartea mea, fiica mea are drepturi depline asupra întregii moşteniri.

Csaba nu răspunse, privea absent ca unul care aude lucruri care nu-l privesc pe el.

Ó Péter se întoarse către fiica lui:

— Ai de făcut vreo observaţie sau poate ai vreo dorinţă? Ţi-o îndeplinesc.

— Atâta doar – răspunse Ida, privind concentrată covorul – că doresc să merg la starea civilă în această rochie şi să nu fiu nevoită să-mi pun cunună pe cap. Nu-mi place fastul. Şi încă ceva: de la ceremonie, soţul meu să mă însoţească la mormântul mamei. Părăsind casa părintească se cuvine, cred, să-mi iau rămas bun de la mama mea.

2

PLOUA CU GĂLEATA, ŞUVOAIELE de apă scăpate din băierile cerului spălau străzile bătute de un vânt îngheţat de primăvară. Cortegiul marital încăpu într-o singură maşină: mireasa, mirele, tatăl, Bogár, unul dintre martori. Al doilea martor se şi afla în maşină: era şoferul.

Cununia făcu mai puţină vâlvă în oraş decât ar fi făcut poate vânzarea unei perechi de găini în faţa primăriei. Cu toate că, în vederea îndeplinirii formalităţilor, însuşi primarul îmbrăcat în tradiţionalele haine de sărbătoare îşi încinsese mândru panglica tricoloră.

În evident contrast cu pompa arborată de primar era simplitatea miresei şi a suitei sale. Doar mirele şi tatăl miresei îşi puseseră redingote. Bogár purta sacoul negru de fiecare zi cu care lucra în prăvălie, iar şoferul era îmbrăcat în scurta lui obişnuită de piele cu care stătea la volan.

Mireasa nu-şi scosese nici măcar pardesiul, iar în mână purta doar un modest buchet de lăcrămioare albe. Ce-i drept, mirele trimisese de dimineaţă, de la hotelul unde locuia şi unde îşi petrecuse serile în compania domnului Ó Péter, un buchet uriaş, dar Ida alesese doar câteva floricele pe care le legă într-un buchet alături de nişte frunze culese din grădina casei, astfel că acum buchetul arăta ca acele bucheţele modeste care se vând pe câteva parale în gări.

Amândoi mirii rostiră mohorâţi acel obligatoriu *da,* după care primarul îi declară căsătoriţi.

Apoi primarul îşi drese vocea şi începu un discurs:

— Este şi pentru mine o sărbătoare – recită popeşte – să pot aşeza mâna fiicei unui bun şi vechi prieten în mâna unui tânăr de nădejde. Dragostea lor, încolţită cu ani în urmă în atmosfera pură a unei mânăstiri – continuă el spre uimirea deplină a mirelui – a înflorit azi cu petalele albe ale cununiei. Şi desigur, fericiţi sunt nu numai ei, ci şi tatăl, cetăţean de seamă al oraşului nostru, care, bucurându-se, binecuvântează zborul singurului porumbel al casei sale. Fie dat ca în cuibul ce şi-l vor dura, drumul unei vieţi îndelungate să fie însoţit de fericirea acestui ceas al inimii lor!

La început, Ida îl privi de parcă ar fi vrut să desluşească vorbele neînţelese ale unui preot care predica într-o limbă străină. Apoi pe buze îi apăru o undă de dureroasă ironie.

Ce minciuni i-o fi spus Ó Péter primarului şi cum reuşise el să aranjeze să nu se facă nicio masă sărbătorească, Csaba n-avea cum să ştie niciodată.

Pe o ploaie torenţială, maşina porni spre cimitir. Ida, ocrotită de umbrela pe care o ţinea deasupra ei Csaba, îmbrăţişă şi sărută piatra udă a crucii de la căpătâiul mamei. Tatăl era şi el prezent. Privea mormântul cu plictis, adăpostindu-se sub umbrelă.

Ida îşi depuse buchetul lângă azalee, rupse apoi un fir de iarbă de lângă cruce şi, îndreptându-se către Csaba, spuse:

— Putem pleca! Ochii îi erau scăldaţi în lacrimi.

Maşina îi duse direct la gară.

Panni, cu un singur geamantan, îi aştepta pe peron – un geamantan mare din piele galbenă – în care încăpuseră toate rochiile şi lenjurile Idei.

— Am să-ţi scriu când poţi veni la Pesta, Panni, îi spuse Ida fetei şi o sărută.

Abia atunci vorbi şi tatăl adresându-se ginerelui său.

— Încotro veţi călători.

Csaba o privi întrebător pe Ida.

Ida ridică din umeri.

— La Veneţia – propuse Ó Péter. Dar de aici nu se

eliberează bilete decât până la Pesta.

— Perechile nobile nu se mai duc în călătorie de nuntă la Veneţia, spuse Csaba; dealtfel voi face cum doreşte Ida.

Ida se gândi la boul acela legat de frânghie pe care-l văzuse în obor. Dacă l-ar fi întrebat careva: „Încotro te duci”, şi boul ar fi putut vorbi, ce-ar fi răspuns oare?

Trenul intră şuierând în gară. Ida, fără niciun sentiment, sărută mâna tatălui. Tatăl sărută obrazul fetii, tot fără niciun sentiment. Mirii se urcară în vagonul de clasa întâi.

Ida nu scoase capul pe fereastră ca să-şi ia rămas bun, cu privirea, de la tatăl ei.

3

ÎN COMPARTIMENT ERAU NUMAI ei doi – Ida la fereastră, Csaba în colţul celălalt, lângă uşă. Tatăl le înlesnise posibilitatea de a se cunoaşte cumpărându-le toate locurile din compartiment. Stăteau fără să-şi vorbească.

Picăturile de ploaie loveau în fereastra compartimentului. Ida privea cu interes şuvoaiele care se scurgeau pe fereastră asemuindu-le cu şiroaiele de lacrimi ce se preling uneori pe obraz.

După o vreme se uită la geamantan, se ridică şi se urcă pe banchetă.

— Doriţi să scoateţi ceva din geamantan? întrebă Csaba amabil. De ce nu-mi spuneţi?

Ida îl privi mirată.

— Cum aş putea să mă adresez unui străin?

Şi îl privi pe Csaba de parcă l-ar fi văzut atunci pentru prima oară în viaţa ei.

— Sunt asigurată prin girul unui cuvânt de onoare că noi doi suntem cu desăvârşire străini – spuse ea severă.

— Vă asigur, domnişoară, că n-am uitat – răspunse Csaba calm, dar până şi un străin îndeplineşte din politeţe o dorinţă atât de neînsemnată a unei doamne.

În timp ce-şi exprima gândul, aşează geamantanul în faţa Idei în aşa fel ca să-l poată deschide. Discret, se întoarse în timp ce Ida îşi scoase cartea şi închise geamantanul.

— Mulţumesc.

Csaba puse geamantanul la loc.

Ida deschise cartea. Dar abia începu să citească şi îi

spuse, peste umeri, lui Csaba:

— Dacă doriţi, puteţi fuma.

Csaba îi răspunse tot peste umăr:

— Mulţumesc, nu obişnuiesc să fumez în prezenţa unei doamne străine.

— Dacă sunteţi fumător puteţi fuma şi în prezenţa unei străine dacă i-aţi cerut în prealabil permisiunea.

— Ştiu. Aştept de obicei ca să aprindă întâi doamna o ţigară.

— Nu fac parte din categoria femeilor care fumează. Dealtfel mi-aţi fost prezentat, aşa că nu sunteţi chiar un necunoscut. N-am înţeles că vom fi străini, aşa, la modul protocolar. La urma urmei vom fi nevoiţi să locuim, poate chiar să şi mâncăm împreună. M-am gândit doar la intimităţi şi la dorinţa mea de a fi scutită de ele când suntem împreună.

— De asta nu vă temeţi, domnişoară.

— Şi în cazul ridicării geamantanului am folosit cuvântul străin din acelaşi motiv.

— A fost de prisos, domnişoară, obişnuiesc să mă ţin de cuvânt.

— Vă mulţumesc pentru aceste amabile cuvinte liniştitoare, voiam să mai spun că, în faţa lumii, am să rabd orice intimitate obişnuită, în cercurile cultivate, în manifestarea relaţiilor dintre soţi. N-am să uit că datorez acest lucru demnităţii numelui ce-l port.

— Vă sunt recunoscător.

Csaba spuse aceste cuvinte cu politeţea măsurată cu care ar fi spus o vorbă de mulţumire oricărei persoane străine. Apoi îşi aprinse ţigara, puse picior peste picior şi privi atent spre culoarul vagonului.

Ida citea.

Prin faţa compartimentului, îndeosebi în staţii, era un du-te-vino neîntrerupt. Câte unii priveau pe geamul compartimentului şi dacă erau bărbaţi ochii le rămâneau lipiţi de chipul Idei. Un june era cât pe-aci să-şi sucească gâtul uitându-se la ea.

Într-una din gări vânzătorii de ziare îşi strigau marfa. Csaba coborî şi cumpără un ziar. El îşi citi ziarul, iar Ida continuă să citească din carte, atât de netulburată de parcă ar fi stat în liniştea propriei sale camere.

Terminând de citit, Csaba lăsă ziarul să-i cadă din mână.

— Vă rog să mă iertaţi, domnişoară, că vă tulbur, spuse el, peste o jumătate de ceas vom sosi la Pesta. Trebuie să vă informez că locuinţa mea este o locuinţă de celibatar şi că dispun de o singură încăpere.

— Doar nu v-aţi închipuit că...

— Tocmai despre asta voiam să vorbesc. La ce hotel să vă duc?

— Nu cunosc niciunul dintre ele.

— N-aţi tras niciodată la vreun hotel, aici în oraş?

— Niciodată, nici aici şi nici în altă parte. Poate că ştiţi că am locuit la mânăstire.

— Tatăl dumneavoastră mi-a spus, domnişoară, dar nu l-am crezut întru totul. Deci n-aţi călcat niciodată într-un hotel?

— Nu. Am să încerc să mă orientez.

— Nu veţi întâmpina nicio dificultate: eu am să închiriez o cameră, bineînţeles cu două paturi, pe numele noastre, ale amândurora. Apoi eu mă voi retrage în vechea mea locuinţă.

— Dar ce va spune tatăl meu dacă, venind la Pesta, va vedea că nu locuim sub acelaşi acoperiş?

— E vorba doar de câteva zile. Am unele probleme de rezolvat. Trebuie să-mi dau şi demisia de la ziar. Şi rudele...

— Nădăjduiesc că nu mă veţi prezenta rudelor!

— Nu aveam intenţia. Dar va trebui să plec pentru trei zile...

— Oamenii mă vor vedea singură?

— Nu-i vorba decât de trei zile. După aceea vom fi văzuţi împreună la micul dejun, la prânz şi seara.

— Credeam că vom avea o locuinţă cu patru, cinci

camere şi cu personal de serviciu.

— Vom avea. Dar, cum spuneam, după acele trei zile. Sau poate vă e frică?

— Frică nu-mi este. Nu mă tem de nicio fiinţă omenească. Dar mă simt dezorientată... Sunt abia două luni de când am părăsit mânăstirea.

— Numai două luni?

— Da, două luni.

— Şi cum să interpretez cuvântul „părăsit”?

Ida ridică din umeri:

— M-au dat afară.

Şi continuă să citească.

Csaba îşi instală soţia la hotelul Metropol.

Închirie o cameră cu două paturi şi întinse îndată mâna spre pălărie.

— Am să vin să vă iau la masă – spuse – mă duc la redacţie. La ce oră putem lua masa, domnişoară?

— La şapte, dacă n-aveţi nimic împotrivă.

— În Capitală şapte e prea devreme. Să zicem la opt.

Ida clipi îngrijorată.

— N-am la mine niciun ban... niciun filer.

— Dar nici cheltuieli nu aveţi, zâmbi Csaba.

Apoi brusc zâmbetul îi îngheţă pe buze. Păli.

Oare femeia asta îşi închipuie că o va lua din loc cu cele o sută de mii de coroane?

Scoase portmoneul din buzunar şi îl depuse pe masă în faţa Idei.

— Poftim – şi buzele îi tremurau – luaţi-vă cât doriţi. Se întoarse cu spatele.

Traversă camera cu paşi atât de apăsaţi încât aproape găuri podeaua cu călcâiele.

Ida ridică din umeri.

— La ce bun, dacă spuneţi că n-am pe ce cheltui?

Csaba, palid încă, puse portofelul la loc în buzunar şi îşi luă rămas bun salutând rece, cu o înclinare a capului.

Seara s-au dus să mănânce la restaurant.

Csaba privi în jur. La o masă îl văzu pe Nagy Ákos cu soţia. Amândoi îi erau cunoştinţe apropiate. Femeia era cu vreo zece ani mai în vârstă decât Ákos, o doamnă coaptă şi bine făcută, mai cu seamă la lumina becurilor arăta încă destul de bine. E drept că era pricepută în mânuirea fardurilor, dar la urma urmei fiecare îşi valorifică farmecul cum se pricepe. Când zâmbea, caninul stâng, îmbrăcat în aur, strălucea. Părul castaniu, prea abundent, era probabil în cursul zilei podoaba vitrinei vreunuia dintre coaforii oraşului.

— Sunteţi singuri, sau mai aşteptaţi pe cineva?

— Suntem singuri. Poftiţi.

Csaba profită de ocazie bucurându-se că nu e nevoit să se plictisească în tovărăşia Idei.

— Soţia mea, o prezentă; Nagy Ákos, prietenul meu, şi soţia sa.

— Soţia ta? se aprinse Nagy Ákos. Dar de când eşti căsătorit?

— De mult. De azi după-amiază de la ora două. Am sosit chiar acum.

— Te fe-li-cit – se bucură femeia. Ei, dar zău că e interesant! Cum te cheamă, draga mea? Pe mine mă cheamă Margit. Sper că vom fi prietene bune. Aşează-te lângă mine!

— Ákos, las-o azi pe Ida să stea lângă mine.

Se aduse peştele. Familiei Nagy Ákos i se aduse un platou cu două cupe mici cu maioneză. Femeia trase platoul ei apoi, după ce servi şi bărbatu-său, luă o bucată frumoasă din farfuria ei şi i-o trecu lui.

Între timp, vorbea fără întrerupere.

— Şi acum, Ida, unde vă continuaţi călătoria de nuntă?

— Soţul meu are de rezolvat aici unele probleme, spuse Ida clipind.

— Eh, toţi bărbaţii sunt la fel! Nu-şi putea rezolva treburile înainte de nuntă? Când ne-am căsătorit noi, soţul meu s-a apucat să citească, de dimineaţă, în pat,

ziarele; discursurile politice l-au absorbit într-atât încât a uitat cât este ceasul. Totuşi unde plecaţi?

— La München, răspunse Csaba în locul Idei.

Idei îi tremurară pleoapele.

— La München – întări şi ea – Veneţia nu mai e *comme il faut!*

— E adevărat, acolo nu se mai duc în voiaj de nuntă decât parveniţii, şi, sporovăind într-una îşi îmbia soţul: Mai serveşte, dragă, din maioneza asta, e bună! Proaspătă!

— Serveşte tu, îngeraşule!

— Ei, hai, serveşte-te, te rog...

— Veneţia, strivi Ákos cuvintele dând la o parte un os, Veneţia rămâne întotdeauna Veneţia: eternul romantism. E adevărat că se duc acolo parveniţii, dar şi lorzii. Acum, la începutul lui mai, e nespus de frumos. Nu te fandosi, Margit, dacă ne-am fi căsătorit azi, n-ai fi vrut să vezi decât Veneţia.

— Priveşte mâna asta – se minună doamna Nagy Ákos apucând-o pe Ida de încheietura mâinii, ai văzut vreodată o asemenea frumuseţe?

— E într-adevăr frumoasă – spuse şi Ákos. Chiar dacă nevastă-ta ar fi fost o femeie urâtă nu m-aş fi mirat că i-ai cerut mâna. Dacă te reîntorci la sculptură, nu va fi nevoie să umbli în târg după modele.

Csaba privi mâna Idei.

— Ce-i drept, n-a prea ridicat şiştarul – glumi – şi nici coada sapei n-a ţinut-o, abia a ieşit din mânăstire.

— Din mânăstire? se miră doamna Nagy Ákos – doar n-ai fost călugăriţă?

— Era cât pe ce – zâmbi Ida – dacă nu s-ar fi ivit Csaba...

Atunci îi spuse soţului ei pentru prima oară pe nume, fapt care o făcu să roşească.

Flecăreau, râdeau. Se înveseli şi Ida. Dar între timp era atentă la felul în care se poartă doamna Nagy Ákos cu soţul ei.

Alese şi ea felii de peşte şi le puse pe farfuria soţului ei. Când pe platou rămase o singură felie i-o oferi lui Csaba:

— Serveşte, dragule, serveşte, eu am mâncat destul.

— Mulţumesc, îngeraşule – jucă şi Csaba rolul soţului.

Doamna Nagy Ákos râdea, lăsând să i se vadă strălucirea aurie a caninului.

— Ce jenaţi sunt încă! Abia îndrăznesc să se privească. După-masă, Csaba îşi conduse soţia în cameră.

— Lumina se aprinde de aici. Dincoace e soneria...

— Mulţumesc, văd şi eu...

— Cred că nu veţi uita să încuiaţi uşa. Încălţările, dacă aveţi o singură pereche, se pun la uşă. Mâine dimineaţă am să vin între orele opt şi nouă. Vom mânca împreună. Vă atrag însă atenţia să nu vă îndepărtaţi prea mult... Sau poate e bine să vă comunic încă de pe acum...

Şi se opri. Se gândea. Privea, cu ochii întunecaţi, în gol.

— Dacă ceea ce vreţi să-mi comunicaţi e o poveste mai lungă, puteţi lua loc – spuse Ida cu tonul cu care ar fi vorbit unui străin venit să aducă o înştiinţare care ar necesita explicaţii mai detaliate şi pe care-l vedea pentru întâia oară.

— Atâta doar – spuse Csaba rămânând în picioare – că eu voi pleca mâine la ora zece. Îmi pare rău, foarte rău, dar e important, e vorba de o chestiune de familie, foarte dificilă, care mă obligă să plec. Abia în tren mi-am amintit că în comuna aceea pricăjită unde voi poposi eu nu există niciun hotel. Oare nu v-aţi putea duce pentru trei zile la mânăstirea aceea? Ca musafir?

— Nu.

— Sau poate la altă mânăstire de femei.

— La mânăstiri sunt primite numai călugăriţele venite în vizită.

— Atunci puteţi rămâne trei zile aici, în hotel? Sau poate aveţi cunoştinţe, vreo familie care v-ar putea adăposti? Le-am plăti dacă ar fi săraci sau dacă nu sunt, le-am face un cadou.

Ida îl privi îngrijorată.

— Nu cunosc pe nimeni – spuse, în sfârşit – şi sunt cu totul lipsită de experienţă în vârtejurile şi pe cărările vieţii. Dar dacă este posibil ca o femeie să rămână singură într-o cameră de hotel...

— Este posibil. De ce n-ar fi posibil? Cereţi să vi se aducă micul dejun în cameră. La prânz coborâţi în sala în care am fost noi. După-amiază puteţi merge în salonul din partea cealaltă, cel care dă spre stradă. Peste drum este şi o cofetărie... Şi totuşi, nu vă pot lăsa aici...

Se plimba agitat prin cameră, cu ochii ţintă la parchet de parcă ar fi vrut să descopere din ce esenţă lemnoasă e fabricat.

— Mă puteţi lăsa aici – spuse Ida.

— Nu. Pentru că dumneata ai să hoinăreşti pe stradă... şi seara... Nu, asta nu se poate cu niciun chip!

Şi se aşeză pe un scaun. Îşi sprijini în mâini faţa îngândurată, privind fix mijlocul odăii.

Ida se aşeză şi ea la masă şi îl privi aproape speriată pe Csaba.

Avusese într-adevăr de gând să se plimbe prin oraş, să privească îndelung acele vitrine pe care nu le putuse privi însoţind călugăriţele şi voise să meargă şi la Muzeul de Artă, unde nu intrase niciodată. Se gândise să meargă şi la parcul de distracţii. Şi de ce n-ar fi putut circula şi ea pe străzi asemenea sutelor de mii de locuitori ai oraşului?

Nu-l înţelegea pe Csaba.

— Nu, nu puteţi rămâne – dădu Csaba din cap.

— La urma urmei, unde te duci dumneata? – izbucni Ida – de e chiar atât de urgent...

— Asta nu vă priveşte pe dumneavoastră, domnişoară.

Şi ochii celor doi soţi se măsurară timp de câteva minute cu atâta răceală încât dacă între ei ar fi fost aşezat un termometru mercurul lui ar fi coborât cu siguranţă mult sub zero grade...

— Conform înţelegerii noastre – continuă Csaba – suntem străini. Dumneata a trebuit să te măriţi grabnic, nu ştiu de ce...

— Şi dumneata a trebuit să te căsătoreşti, şi n-am întrebat de ce...

— Nici eu n-am întrebat.

Şi privirile lor parcă cerneau brumă peste masă.

— Deci vom petrece un an împreună. Am promis că voi fi un soţ corect. Şi dumneata ai promis că vei fi o soţie corectă. După ce-am închis uşa în urma noastră suntem străini.

Ida deşi, clipind des, rostise cuvintele cu calm şi pe un ton de o seriozitate oficială, se scuză:

— Aproape că mi-e ruşine că am depăşit limita cu întrebarea: „Unde vă duceţi?”, dar am greşit numai prin exprimare, am întrebat doar ca să... nu mă socotiţi un balast.

— Şi totuşi problema asta nu se poate rezolva altfel.

— Îmi pare rău.

— Vă angajaţi ca timp de trei, sau poate chiar patru zile... să nu părăsiţi hotelul? Sau veniţi cu mine şi-am să vă caut pentru aceste câteva zile, acolo, în sat, la notar sau la învăţător o cameră? Poate că o fi şi vreun restaurant pe acolo.

— Veţi rămâne şi dumneavoastră acolo?

— Nu, eu am să merg mai departe. În satul acela e de fapt gara. Eu mă duc într-o altă comună, a patra de acolo...

Ida lăsă capul în jos.

— Şi de ce nu m-aş putea duce şi eu în comuna aceea? Pe cât mi-ar sta în putinţă nu v-aş reţine... v-am mai spus-o...

— Asta e din nou o chestiune care nu vă priveşte.

— Atunci rămân mai bine aici. N-am să ies din hotel.

— Făgăduiţi?

— Făgăduiesc.

Csaba se ridică.

Se înclină.

Plecă.

Punând mâna pe clanţă se opri brusc de parcă ar fi

încremenit.

— Nu vă pot lăsa aici. Totuşi nu vă pot lăsa aici!

— Dar eu vreau să rămân aici!

— Vreţi?

Ida clipi.

— Scuze! Ştiu că timp de un an în faţa lumii am datoria de a mă supune. Deci să corectăm: mai degrabă aş rămâne aici.

— Nu puteţi rămâne – spuse Csaba scurt.

Salută şi plecă.

4

CSABA NU AVEA ÎNTR-ADEVĂR INtenţia de a o duce pe Ida în casa lor. Nu numai pentru că simţea în suflet o nemulţumire aprigă împotriva cumnatului său, dar şi pentru că nu o considera pe Ida demnă să fie prezentă şi încă şi îmbrăţişată de Jolán. Oare nu mărturisise chiar ea că fusese dată afară din mânăstire? Şi cu câtă obraznică seninătate o spusese! De ce-au dat-o afară? Dar ce îl interesează asta pe el? Probabil că nu pentru vreo chestiune care ar putea ajunge vreodată în faţa justiţiei. Numele soţului nu poate fi pătat de niciun fel de nesupunere mânăstirească.

Călătoriră tăcuţi deci, la fel ca şi în ziua precedentă.

De plouat nu mai ploua. Aerul era rece, tăia respiraţia şi cerul era mohorât. Ida stătea la geam înfăşurată în pardesiu şi citea un roman. Csaba, lângă uşă, urmărea ştirile publicate în ziar, cu interesul cu care mai poate urmări ceva o inimă sfâşiată de supărare şi de amărăciune.

Trimisese o telegramă să vină trăsura să-l aştepte la gară. Jolán îl va aştepta probabil acasă, nu numai din cauza vremii proaste, ci şi din pricina copiilor. Sigur că pregătise tăiţei cu jumări şi cu brânză, stropiţi din belşug cu smântână şi cu untura scursă din jumări. (Tăiţeii de aici, din Capitală, sunt doar o imitaţie neizbutită a acelora.) Iar cumnatul... ei bine, nu numai că nu-l va aştepta la gară, dar o va şterge şi de acasă ca nu cumva să dea ochi cu el.

În primul ceas al călătoriei stătură singuri în compartiment. Ida la fereastră, Csaba lângă uşă. Apoi se

urcă o doamnă tânără îmbrăcată într-un pardesiu englezesc cu nasturi mari, cu o pălăriuţă de vânătoare pe cap – aşa, un fel de cuconiţă de la ţară, cu miros de hambar, însoţită de un băieţel de vreo trei anişori. Pe obrazul ei îngust, sub stratul de pudră, se vedeau pete maronii specifice bolnavilor de ficat.

— Există şi un compartiment pentru doamne, vă rog – o apostrofă Csaba indicând cu arătătorul compartimentul alăturat – acesta e pentru fumători.

— Nu-i nimic – răspunse doamna – vine şi soţul meu.

Şi într-adevăr pe culoar se vedea ţopăind un munte de om cu barbă şi pipă vânătorească. Vârî capul pe uşă:

— Este loc? Eu rămân aici, afară.

— Poţi să intri – îl îndemnă doamna cu pete pe faţă – şi domnul acesta fumează.

Şi îi scoase băieţelului pardesiul. Îl aşeză, îmbrăcat în nişte hăinuţe de catifea neagră, pe celălalt loc de lângă fereastră. Se aşeză şi ea pe locul de la mijloc, în faţa Idei.

— Păi, dacă nu vă e cu supărare – mormăi senin bărbosul – ziua bună.

Şi se aşeză şi el în faţa lui Csaba, lângă uşă.

Băieţelul, umflat ca o gogoaşă de bâlci, o fixă câteva minute pe Ida, apoi îşi mută privirea pe plafoniera compartimentului. Îl examină minuţios şi pe Csaba. Apoi se uită la cartea pe care o citea Ida.

Se dădu jos de pe banchetă şi se vârî în sufletul Idei zgâindu-se la copertă.

— Jani – spuse maică-sa, ce lipsă de politeţe!

Ida îi zâmbi copilului. Îi întinse cartea:

— Uite-o dragă, citeşte, şi se întoarse spre mamă: Lăsaţi-l să se distreze.

De aici, cum era şi firesc începură să vorbească, aşa cum obişnuiesc femeile. Una al cărui suflet era copilul, cealaltă gata să primească copilul cu toată căldura sufletului ei. Inimioara îmbrăcată în catifea se interesă de carte atâta vreme cât îi trebui să constate că n-are poze. Apoi prinse aripi şi începu să meargă de colo, colo

strângând pe degeţelele lui tot fumul şi praful ce se adunase pe geam, pe butoane, pe pervazuri. Maică-sa încercă să-l aşeze pe banchetă.

— Janika, ia uită-te pe fereastră!

Janika privi supus două, trei minute, apoi se gândi să-i arate doamnei străine ce ştie el să facă. Încercă o tumbă pe perna banchetei şi mai, mai s-o lovească pe Ida cu picioarele în nas.

— Ei, ia trage-i una la fund – mormăi uriaşul.

Csaba îi spuse Idei:

— Poate ar fi mai bine să te aşezi aici, la mijloc...

Ida se supuse şi atunci cele două femei reluară firul discuţiei. Doamna întrebă dacă ea şi Csaba erau soţ şi soţie. Ida confirmă. Moşiereasa îi privi dulceag.

— Trebuia să-mi dau seama de la început. Vă potriviţi de minune. De când?

— De ieri – răspunse Ida cu seriozitate şi puţin ruşinată.

— Abia de ieri? se miră moşiereasa, păi, atunci sunteţi în călătorie de nuntă.

Ida confirmă.

— Soţul meu – continuă justificându-se – s-a aşezat lângă uşă ca să-şi fumeze ţigara, nu i-a trecut încă politeţea de logodnic.

Moşiereasa se întoarse, cu ochi surâzători, spre soţul ei:

— Tu ai fost politicos până în a treia zi după nuntă. Acuma, cu pipa adorm, cu pipa mă trezesc.

Uriaşul ridică din umeri zâmbind.

— Domnul nu fumează pipă?

— Nu prea. Uneori, foarte rar, trag puţin tutun marinăresc.

— Eh, atunci puteţi fi politicos şi în a cincea zi...

Se înseninară. Zâmbiră. Se prezentară. Începură să vorbească despre timp, despre gospodărie, bucătărie, servitoare, creşterea preţurilor, despre inteligenţa lui Janika, despre diferenţa dintre lămpile cu gaz şi cele cu spirt şi dacă în pogăcele cu jumări se pune rom sau nu.

Apoi trenul încetini din nou şi locomotiva fluieră. Cei doi soţi se ridicară, le părea rău că trebuie să coboare.

— Doamne – îşi luă rămas bun moşiereasa, cât de fericiţi trebuie să fiţi!

Apoi trenul porni din nou.

Ida se aşeză din nou la geam şi-şi reluă lectura întreruptă. Csaba, rămas lângă uşă, continuă să fumeze. Vorbi abia pe la ora prânzului:

— Azi o să mâncăm ceva mai târziu şi încă nici măcar nu ştiu unde şi ce. Trenul soseşte acolo la 13:46. Eu sunt fumător, rezist.

Ida răspunse fără să ridice ochii de pe carte.

— Iar eu, nefiind fumătoare, rezist şi mai bine.

— S-ar putea să fiţi nevoită să vă mulţumiţi cu câteva ouă fierte sau jumări.

— Mă mulţumesc.

Cu puţin înainte de ora două, Csaba dădu jos din plasă cele două geamantane.

— Coborâm – îi spuse Idei.

Locomotiva şuieră şi trenul îşi încetini mersul. Csaba privi pe fereastra culoarului. În faţa gării se vedea aşteptând o şaretă galbenă. Îndată ce-o zări, Csaba deduse că trăsura era plecată la drum cu cumnatul. Acasă Jolán o să-şi scuze bărbatul spunând că plecase încă de ieri la oraş.

Apoi mai privi o dată pe fereastra culoarului şi păli brusc.

— Hm!

Trenul se opri. Csaba făcu semn unui vizitiu cu pene negre de struţ la pălărie. Cele două geamantane erau pregătite la uşă.

— Bine-aţi venit, excelenţă!

— Hai, coboară geamantanele că trenul nu stă decât un minut.

Şi, grăbit, îi întinse Idei mâna voind să o ajute, dar ea sărise sprintenă pe peron.

În faţa gării îl aştepta Jolán. Era îmbrăcată cu o haină

de un albastru închis, cu o croială largă; pe cap purta o pălărie simplă de postav negru, împodobită doar de voalul ridicat. Faţa bolnăvicioasă îi trăda îngrijorarea, privirea îi era încărcată de semne de întrebare.

Se grăbi să-l întâmpine pe Csaba.

— Banii – gâfâi ea de cum îl văzu – ce-i cu banii? N-ai scris nimic!

Îşi desfăcu braţele a îmbrăţişare abia după ce văzu semnul liniştitor pe care i-l făcu Csaba înclinând capul. Cu ochii scăldaţi în lacrimi îl sărută pe Csaba, apoi se prăbuşi plângând la pieptul lui.

— Oh, Dumnezeule – suspină, slavă ţie, Doamne!...

Ida stătea, prost dispusă, în spatele lor. Ţinea încă în mână cartea. În prima clipă, la auzul cuvântului „bani” deschisese larg ochii şi privirea îngheţată rămăsese fixată asupra lui Jolán. Apoi deschise cartea şi, stând în picioare alături de ei, continuă să citească.

Csaba se desfăcu din îmbrăţişarea soră-sii.

— Jolán – spuse, şi vocea îi tremura – va trebui să mai aştepţi puţin aici la gară. Trebuie să o duc pe această doamnă în sat. Intră până atunci la şef sau plimbă-te pe peron.

Şi, fără să aştepte vreun răspuns, se întoarse spre Ida:

— Poftiţi!

O urcă pe Ida în trăsură, un fel de docar mirosind a fân şi a cărui banchetă se legăna pe arcuri.

— Să nu întârzii mult, dragul meu Csaba – strigă soră-sa după el.

Csaba o ajută pe Ida să urce şi aşeză cu mişcări mecanice peste picioarele lor pătura aspră şi neagră din păr de vacă. Îi prinse marginile sub picioarele Idei fără măcar să-i treacă prin minte că gestul e mai intim decât l-ar fi îngăduit relaţiile lor.

— Putem pleca!

Găsiră adăpost la notarul din sat, într-o vilă cu foişor. În problema mesei se înţeleseră de îndată cu notăreasa. Ida nu-l rugă pe Csaba să nu întârzie mult făcând-o să-l

aştepte. Ascultase fără niciun interes târguiala dintre frate şi soră citindu-şi cartea în picioare, de parcă toată discuţia n-ar fi privit-o în niciun fel.

A doua zi, seara, târziu, pe la ora nouă, după ce se întunecase de-a binelea sosi şi Csaba. Poarta era închisă. Câinele lătra furios.

Bătu în fereastra care dădea spre stradă.

— Eu sunt, domnişoară!

Prin crăpăturile jaluzelelor se văzu aprinzându-se lumina şi silueta Idei apropiindu-se. Apoi se deschise fereastra interioară. Ida apăru la geam cu pardesiul pe umeri, cu părul desfăcut pe spate. Cu mâna stângă strânse la gât gulerul ridicat al hainei.

— Dumnezeule, cum m-ai speriat!

— Iertare, nu credeam că vă culcaţi atât de devreme.

— Nu sunt nici cinci minute de când m-am culcat.

— Am venit doar să vă întreb dacă nu aveţi nevoie de ceva.

— Mulţumesc, nu am.

— Casa, masa sunt acceptabile?

— Mulţumesc, sunt acceptabile.

— Deci nu aveţi nimic de spus?

— Nimic.

Csaba scoase de sub braţ o legăturică albă.

— Îmi pare rău că din cauza mea...

— Dar, vă rog, v-am spus dinainte. Stau aici cu mai multă plăcere decât aş fi stat la hotel.

— Am adus un teanc de reviste ilustrate *Tolnai,* dacă terminaţi cartea...

— Mulţumesc.

Şi Ida luă, săltând peste pervaz, aproape două kilograme de reviste ilustrate.

Privind obrazul lui Csaba, la lumina care se filtra din spate, Ida se sperie; faţa lui era ca a acelor bolnavi din spitale care trecuseră printr-o operaţie gravă.

— Deci, nicio dorinţă? repetă Csaba întrebarea şi îşi pregăti pălăria pentru salut.

— Mulţumesc, niciuna. Cel mult... aş întreba, când să vă mai aştept?... Pentru că aţi spus că mâine sau poimâine...

— Mâine nu se mai poate. Poimâine. Sper că termenul nu se va prelungi. Deşi nu pot şti nimic dinainte. Nădăjduiesc...

— Bine. Şi nu vă faceţi griji din pricina mea. Să nu vă osteniţi mâine din nou venind până aici de la patru comune depărtare. Mai ales cu grijile pe care le aveţi acum.

— Mulţumesc, domnişoară. Noapte bună.

— Noapte bună.

5

LA ÎNTOARCEREMAI ZĂBOVIRĂ două zile la Pesta. Ida la hotel, Csaba în locuinţa lui şi împreună doar în timpul meselor. Apoi se urcară din nou în tren.

În compartiment găsiră doar două locuri libere, cele de la mijloc. Celelalte locuri erau ocupate de un canonic bătrân, cu o figură bolnăvicioasă, ceilalţi trei călători păreau a fi evrei. Unul dintre ei, un tânăr cu faţa bărbierită, o privi cu interes pe Ida şi, politicos, se ridică de pe locul de lângă fereastră cu siguranţă ca să se poată aşeza în faţa ei.

Astfel cei doi soţi trebuiră să stea alături.

În apropiere de Veröce, Ida întrebă într-o doară, în şoaptă:

— Unde mergem?

— Azi numai până la Viena – răspunse Csaba tot într-o doară.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă la München. Îmi pare rău, dar drumul va fi lung. Putem să ne oprim la Salzburg. Se gândi o clipă; după care continuă mai puţin încordat: Vă pare rău poate că nu v-am comunicat dinainte unde plecăm? Vă rog să mă iertaţi, dar pentru mine zilele care au trecut au însemnat ani. Îmi simt şi acum capul asemenea unei pietre de moară. Dar socot că nu vă interesează. Dacă doriţi, putem zăbovi patru-cinci zile la Veneţia.

Obrazul Idei se umbri de un zâmbet amar.

— La Veneţia? Mulţumesc, să mergem în direcţia în care am pornit.

Ţinea în mână o carte cu coperţi cenuşii. O deschise, apoi o aşeză din nou pe genunchi.

— De ce nu rămânem la Budapesta?

— Peste un an. Dar de ce aţi fi dorit să rămâneţi la Budapesta? Doar nu cunoaşteţi pe nimeni. Dumneavoastră aţi spus că în afară de mânăstire nu aveţi pe nimeni în Budapesta.

— Nu am pe nimeni, răspunse Ida privind fix în faţa ei.

Apoi ridică privirea.

— Oare la München există Universitate?

— Drept să spun, nu ştiu. Cu siguranţă, trebuie să fie. Dar ce treabă aveţi dumneavoastră la Universitate?

Ida dădu din cap.

— Nu cred că ar fi o chestiune care să vă privească.

Şi se întoarse spre fereastră privind cetatea Visegradului. În ziua aceea cerul era primăvăratic, aerul călduţ. Câmpiile erau înverzite şi smălţate cu flori. Plopii erau înfrunziţi, prunii îşi scuturaseră florile şi mugurii frunzelor stăteau gata să se desfacă. Dincolo de Dunăre o barză cu aripile larg desfăcute se ridicase spre înălţimi.

Csaba, cu coatele sprijinite de genunchi, cu capul lăsat într-o parte, stătea cufundat în gânduri. Ridicându-şi cartea, fără să vrea, Ida îi aruncă o privire. Gulerul era larg şi de sub el se vedea strălucind marginea subţire a unui lănţişor de aur.

Ochii Idei se opriră pe lănţişor. Asemenea bijuterii poartă femeile, pe lanţ e agăţată de obicei icoana Mariei sau o plăcuţă fină de aur pe care e gravat în email chipul Madonei, numai că femeile îl poartă de obicei aşa ca să se şi vadă.

Csaba purta într-adevăr o asemenea podoabă. I-o dăruise sora lui atunci când plecase în prima sa călătorie peste hotare. „Priveşte, Csaba – îi spusese, asta e o amintire rămasă de la mama noastră. Am şi eu una la fel. Aş dori s-o porţi. Şi pentru ceea ce reprezintă şi în amintirea celei care ne-a lăsat-o.” Şi Csaba, de dragul soră-si şi în amintirea mamei sale, o lăsase să-i prindă

lănţişorul în jurul gâtului. De atunci nici nu-l mai scosese.

Ida era încredinţată că de lanţ e prins un medalion cu chipul femeii aceleia cu fruntea înaltă care-l primise pe Csaba cu o bucurie atât de sinceră şi de evidentă, acolo, în gară, şi din cauza căreia ea fusese nevoită să se plictisească timp de patru zile încheiate într-o casă de ţară mirosind a igrasie.

Călătorii evrei din compartiment se văicăreau discutând cotele Bursei şi foarte curând se îndreptară spre vagonul-restaurant.

Csaba îşi consultă ceasul, era aproape cinci.

— Ce-ar fi să ne ducem să mâncăm ceva?

Ida, tăcută, îşi închise cartea.

Ca să ajungă la vagonul-restaurant trecură prin vreo trei vagoane. Csaba se opri în uşa vagonului şi se uită dacă erau locuri.

— Locuri sunt – îi spuse Idei aflată în urma lui – în partea cealaltă, la masa aceea mare.

Şi îi făcu loc să intre înaintea lui.

Vagonul-restaurant era într-adevăr plin de călători. În aer plutea un miros plăcut de ceai, cafea şi tutun.

Trecând printre mese observară priviri şi capete întorcându-se în urma Idei.

Ida auzi exclamaţia unei femei:

— Frumoasă pereche!

— Două camere alăturate – spuse Csaba la recepţia hotelului.

— Alăturate nu mai avem – spuse cu părere de rău recepţionerul – dar vă putem oferi o cameră frumoasă cu două paturi.

Ida clipi speriată.

Csaba spuse cu seriozitate:

— Mergem la alt hotel!

Şi se urcară din nou într-o trăsură.

— Dar – spuse Ida pe drum – nu e nevoie să fie alăturate, camerele pot fi şi separate.

— Pentru nota de plată e mai bine aşa – răspunse Csaba, vom avea de dovedit că am locuit în tot acest răstimp împreună, deci va trebui să păstrăm documentele.

Trăsura îi duse la „Magyar Korona”, apoi la „Tegethof”. În sfârşit, la „Kaiserin Elisabeth”, găsiră două camere alăturate.

— Doriţi poate să mergeţi la teatru? întrebă Csaba după ce li se aduseră bagajele, sau mergeţi la masă şi apoi vă culcaţi, domnişoară?

Era încă spre asfinţit.

— La teatru? – se miră Ida – singură? Ştiţi desigur, că n-am fost niciodată la teatru.

— Nu, nu singură. Aţi învăţat, cred, la mânăstire că o femeie onestă nu circulă niciodată singură după asfinţitul soarelui.

— N-am învăţat – se sperie Ida.

— Atunci, ce-aţi învăţat, domnişoară?

— Credeam că tata v-a spus că mi-am dat examenul de maturitate.

— Aţi dat examenul de maturitate şi nici măcar atâta lucru nu ştiţi?

— Am aflat acum. Îmi cer scuze. Credeam că aţi primit de la tatăl meu unele informaţii despre mine.

Acum privirea îi era din nou mândră şi distantă. Csaba simţi ironia din tonul ei.

— Vă rog, domnişoară, – se înclină Csaba politicos.

Tocmai atunci se aprinseră şi becurile lustrei. Ida privi uşa care despărţea cele două camere.

— Mulţumesc – spuse – aş dori să mergem doar la masă şi dacă nu aveţi nimic împotrivă poate ne ducem într-un loc unde este şi muzică. Îmi place muzica. Şi cum nu avem prea multe a ne spune...

— Dimineaţa, în jurul orei nouă, ne continuăm călătoria. Sau aţi dori să rămânem aici câteva zile?

— Nu, fă cum doreşti dumneata. Pentru mine ori Viena, ori Kamciatka e totuna, amândouă îmi sunt la fel de

necunoscute. Am să întârzii puţin căci vreau să mă spăl.

Se spălă repede şi îşi puse o rochie dintr-o stofă subţire, albastră. În prima lor călătorie la Pesta văzuse o rochie asemănătoare purtată de o căpitănească. Cu prilejul celei de a doua călătorii îşi cumpărase şi ea una şi-şi luase şi o pălărie cu borurile ceva mai largi decât cea pe care o purtase înainte. Bătu în uşă, apoi o deschise un pic.

— Sunt gata!

Era proaspătă ca florile de liliac sărutate de roua zorilor şi cu pălăria cea nouă părea foarte elegantă. Se mişca pe coridoarele şi pe scările hotelului austriac de parcă s-ar fi născut acolo.

Csaba uită să-şi mai ia ochii de la ea.

— Cunosc aici un restaurant bun – spuse, când ieşiră pe stradă, numai că n-are muzică. La Viena, restaurantele cu muzică sunt nişte localuri ordinare. Miros a bere şi fum. Deci, vă întreb, vreţi să ascultaţi muzică oricum sau am putea mânca într-un loc civilizat, la o masă frumos aranjată şi abia pe urmă să mergem la un local unde puteţi asculta muzică? Sunt aici nişte localuri unde cântă tarafuri ungureşti.

— Mă las cu totul în seama dumneavoastră, răspunse Ida politicos.

În aerul călduţ al serii de primăvară lumea se înghesuia pe Kärtner Strasse. Jobene, toalete elegante, unde de parfum răspândite de câte o doamnă ce trecea pe lângă ei. Careva o împinse pe Ida. Fetei lucrul i se păru neplăcut. Observă că aproape toate femeile mergeau ţinându-şi însoţitorul de braţ, aşa că la un moment dat spuse:

— Dacă-mi permiteţi – şi vocea îi era rugătoare – am să mă prind de braţul dumneavoastră.

— Dar vă rog – spuse Csaba mirat – m-aş fi oferit eu însumi. E mare înghesuială. Şi dealtfel n-are niciun rost în afara casei să ne purtăm ca nişte străini. În faţa oamenilor suntem doar soţ şi soţie. Chiar şi pentru străini.

Aşa că atunci când doriţi, luaţi-mă de braţ şi purtaţi-vă cu familiaritatea cu care se poartă alte soţii cu soţii lor. E chiar indicat să vă obişnuiţi, la München mă duc ca şi cum m-aş duce acasă. Prietenii mei de acolo, pictori, sculptori, căsătoriţi sau necăsătoriţi, vă vor lua drept soţia mea. Sunt băieţi buni, veseli. Mă tem chiar un pic că dumitale nu-ţi vor fi pe plac.

— De ce nu? Până acum veselia, societatea au lipsit cu desăvârşire din viaţa mea. Şi femeile se veselesc uneori între ele, dar asta e cu totul altceva.

— Sunt însă printre ei şi unii foarte neobişnuiţi. Dealtfel tagma pictorilor se deosebeşte de orice altă tagmă socială. Dacă ne ducem în popor, ştim dinainte că toţi sunt ţărani, dacă ne ducem printre măcelari, ştim că vom avea de-a face cu nişte brute. Cizmarii vor vorbi cu precădere despre piele şi despre politică... Artiştii au mereu câte o mică amărăciune în vârful limbii, amărăciune care răzbate chiar şi în glumele lor. Numai pictorii nu au nimic care să-i deosebească. Ar putea fi domni şi totuşi nu sunt. Dar nici ţărani nu sunt. Nu sunt nici măcelari, nici actori, nici oamenii momentului dat. Sunt tot atât de diverşi ca o salată asortată. Uneori, în aceeaşi fiinţă întâlneşti trăsăturile unui ţăran, dibăcia unui meseriaş îmbinate cu înclinaţia pentru afaceri a unui negustor şi cu fervoarea temperamentului gitan. Ai să te miri cum de se pot întâlni pe aceleaşi buze aforismele filosofice cu prostia cea mai crasă. Sau înţelepciunea în vorbe cu nesocotinţa în fapte şi invers. Sunt printre ei şi indivizi foarte preţioşi. În fiecare grup găsim unul sau doi pe care am dori să-i vedem închizând uşa pe dinafară.

— Mie nu-mi pasă! Nu-i bag în seamă şi atunci nici ei nu au de ce să-şi bată capul cu mine.

— Constat cu plăcere, domnişoară, că sunteţi inteligentă. M-a surprins plăcut încă de la prima noastră întrevedere sinceritatea şi inteligenţa dumneavoastră.

Buzele Idei se arcuiră într-un zâmbet cu o discretă notă de ironie şi reproş.

— Mi-e teamă că începeţi să-mi faceţi curte.

Cuvintele rostite nu erau numai ironice, ci şi spuse cam de sus. Dar după asfinţitul soarelui toate femeile simt puterea dominatoare a bărbatului. Femeia, abia după asfinţitul soarelui îşi dezvăluie toată măreţia ei, şi, la lumina lunii, toată vraja. Romeo nu-şi rosteşte întrebarea „Cine este acea doamnă care întinde acum frumoasa-i mână cavalerului?” la ora opt dimineaţa.

Csaba se înfioră.

— Nu intenţionam. Dar poate e mai bine pentru amândoi dacă în locul unui ton distant şi rece am folosi un ton cald, ca între cunoştinţe apropiate. Nu doresc să ne abatem de la înţelegerea noastră. Un lucru promis şi garantat cu cuvântul meu de onoare, puteţi fi sigură că pentru mine e sfânt!

— Vă mulţumesc pentru această asigurare. Aş vrea să-mi daţi voie să vă spun că am fost plăcut surprinsă de greşeala mea în a vă...

Brusc, un domn mărunţel cu joben, voind să evite un domn mai înalt, se izbi în aglomeraţia străzii de Ida. Îşi ceru scuze. Scoţându-şi jobenul acesta se izbi de un alt trecător.

Csaba coborî cu Ida de pe trotuar şi o luă pe o străduţă mai liniştită.

Ida aştepta ca el să-i ceară să termine fraza începută.

Dar Csaba nu mai rosti niciun cuvânt.

Merseră aşa până ieşiră pe bulevard şi intrară într-un local liniştit şi cu mese acoperite cu feţe de masă albe.

Obrazul Idei devenise din nou impasibil, privirile lui Csaba gânditoare. Îşi comandară separat felurile de mâncare şi berea. Ida nu aşeza bucăţile alese pe farfuria lui Csaba. Iar Csaba abia dacă o privea.

Restaurantul era destul de aglomerat, dar se mai găseau şi mese libere mai prin fundul încăperii. La masa vecină, un austriac singuratic, chel, de vârstă mijlocie, îi arunca ocheade Idei. După ce termină de mâncat se sprijini de masă lăsându-se pe un cot. Ochii lui o fixau pe

Ida întocmai ca obiectivul unui aparat de fotografiat.

După-masă, ajutorul de ospătar îi oferi Idei cărţi poştale vieneze. Ida alese o ilustrată înfăţişând grupul statuar din marmoră realizat de Canova ca podoabă a mormântului principesei Maria Cristina, depusă în templul călugărilor din ordinul Sfântului Augustin.

O mâzgăli cu un creion, scriindu-i tatălui ei doar atât:

„Supusa dumitale fiică: Ida.”

Apoi tăcură din nou, cu paharele de bere dinainte.

Csaba, privind în lături, îl observă pe austriac. Îşi încruntă sprâncenele şi se întoarse spre el. Ida nu-i văzu privirea, intui însă din rigiditatea gestului că va avea loc o scenă neplăcută.

— Plătiţi şi să plecăm.

— Încă nu – răspunse Csaba fără să se întoarcă.

În schimb domnul cel chel chemă chelnerul, plăti şi o luă din loc.

Abia după aceea Csaba se întoarse.

— De ce nu-mi spuneţi când vă fixează cineva?

Ida ridică din umeri.

— Nu ştiam dacă trebuie să spun sau nu. Mie mi-e foarte penibil.

— Altă dată să-mi spuneţi imediat.

— De ce? Ce puteţi să-i faceţi?

— Să-i trag o palmă!

Îi făcu semn chelnerului şi îşi scoase portofelul. Apoi scoase un carnet şi notă suma cheltuită. Ida vorbi abia după ce ieşiră din local.

— Poate ar fi mai bine să nu mai mergem nicăieri. Sau poate dacă dumneata vrei...

— Nu, nici eu nu doresc.

— Nu ştiu de ce, dar mă simt obosită. Poate de la bere. Azi am băut bere pentru prima oară. Şi asta numai din curiozitate. Vă rog să nu loviţi pe nimeni.

— Bine, dar dacă e obraznic?

— E neplăcut pentru mine. Şi la Budapesta... Vă amintiţi poate că odată, la restaurant, v-am rugat să schimbăm locul.

— Din acelaşi motiv?

— Din acelaşi.

— De ce nu mi-aţi spus?

— E mai bine că am tăcut. N-aş putea să suport...

— Dar e de datoria dumitale! Pe tipii ăştia obraznici îi punem la punct. Femeile care permit...

— Numai că eu n-am văzut. Nu observ aceste lucruri.

— Destul că văd alţii şi în faţa celorlalţi dumneata eşti soţia mea. Sper că asta nu se va repeta.

Apoi îşi urmară drumul, intrară tăcuţi în hotel, pe urmă în cameră.

Csaba închise uşa dintre cele două camere, după ce înclină politicos din cap.

După câteva clipe o auzi pe Ida întorcând încetişor cheia în broască.

6

DIMINEAŢĂ ÎŞI CONTINUARĂ CĂlătoria spre München.

Şi, pentru că Ida nu părea obosită, nu mai coborâră la Salzburg.

Călătoreau acum cu clasa a doua, aşa îi propusese Csaba înainte de plecare. Îi explicase că numai pe teritoriul Ungariei era nevoie să călătorească în vagon de clasa întâi, acolo unde se amestecă într-un mozaic european apusul şi răsăritul, Evul Mediu şi contemporaneitatea, acolo unde rochiile de stambă şi fir sunt totuna şi oamenii se uită bănuitori unii la alţii până şi în compartimentul de lux, sau poate mai cu seamă acolo. În schimb în Germania oamenii sunt mai dintr-o bucată şi mai încrezători.

— Eu, când sunt singur, călătoresc cu clasa a treia – spuse Csaba – aici n-ai să vezi negustori ambulanţi nici vagabonzi; chiar şi călătorii de la clasa a treia sunt din lumea bună. Sau poate dumneata, domnişoară, nu eşti înclinată să faci economii!

— Nu ştiu – ridică Ida din umeri – până la nouăsprezece ani n-am mânuit bani.

— Dar acum câţi ani ai? Iartă-mi întrebarea, dar ca *soţ* m-ar interesa vârsta soţiei mele...

— Nouăsprezece ani şi trei săptămâni. Să călătorim cu clasa a treia.

— Cu a doua.

— Cum voiţi...

Ida nu-şi deschise de îndată cartea, ci ascultă cu interes vorba nemţească.

La Linz, pe locul din faţa ei se aşează un domn cu barbă şi sprâncene foarte negre. Hainele şi geamantanul erau şi ele la fel de negre. Gulerul cămăşii, apretat. Era un domn în vârstă de vreo treizeci şi cinci de ani.

— *Pardon, Madame* – spuse, cu o politeţe umilă – *êtes vous une française?*[9]

Şi făcu un semn către cartea aşezată lângă Ida.

— *Mais non, Monsieur* – răspunse Ida surprinsă, şi îşi îndreptă întrebător ochii spre Csaba.

Csaba îi răspunse din ochi şi doar cu o uşoară mişcare a capului că poate vorbi cu călătorul picat între ei din ţara străveche a Franciei.

— Atât doar că înţeleg limba – continuă Ida amabilă tot pe franţuzeşte.

— Vă rog să mă iertaţi – urmă franţuzul să se scuze – dar e un lucru atât de neobişnuit ca o doamnă să citească o asemenea carte ştiinţifică şi nu un roman... încât am simţit nevoia să-mi exprim nedumerirea.

— Nu e decât o întâmplare – zâmbi Ida – suntem nevoiţi să călătorim şi întotdeauna, pentru drum, îmi iau două cărţi, una germană şi una franţuzească. În librăria în care am nimerit acesta a fost unicul volum în franceză, l-am cumpărat socotind că voi găsi în el ceva interesant.

— E interesant, desigur, toate scrierile lui Raoul Pictet sunt interesante – zâmbi franţuzul – dar sunt cam dificile pentru doamne.

— Dificile? Eu cumpăr autori francezi tocmai pentru că se exprimă limpede. Când mă obosesc textele germane mă odihnesc citindu-le pe cele franceze.

— În schimb, în tren, nu prea e cazul să citeşti – dădu din cap, cu seriozitate, franţuzul – literele gotice strică în mod deosebit ochii, iar pentru frumoşii dumneavoastră ochi ar fi păcat. Spunând acestea îi aruncă o privire şi lui Csaba.

Csaba stătea morocănos la locul lui. Nu înţelegea conversaţia celor doi, franţuzeşte ştia numai câteva

[9] Iertaţi-mă, doamnă, sunteţi franţuzoaică? (fr.) (n. tr.).

cuvinte uzuale necesare spre a se face înţeles în călătorii, în hoteluri sau restaurante. Din intonaţie şi din expresia feţei franţuzului pricepu însă că îi face curte Idei.

Ida zâmbi.

— Sunteţi poate oculist?

— Nu, sunt dirijor. Dar uneori şi dirijorii sunt preocupaţi de păstrarea ochilor, de aceea ştiu ce ar putea să le facă rău şi ce nu. Până la treizeci de ani, nimic. După patruzeci, totul le face rău.

Ida ar fi dorit de mult să afle numele celui care compusese *Ave Maria.* La mânăstire caietul cu note avea scoarţe legate şi din spirit de economie coperta iniţială fusese înlăturată. Văzuse vreo cincizeci de compoziţii intitulate *Ave Maria,* dar niciuna nu era cea care-o interesa pe ea. Auzind cuvântul „dirijor” nu-şi putu înfrânge dorinţa de a întreba:

— Muzică de capelă?

— De scenă – răspunse dirijorul politicos.

Ida coborî, dezamăgită, pleoapele.

— Nu cunosc muzica de scenă.

— Cum, doamna mea, nu cunoşti muzica de scenă? Dar atunci ce fel de muzică cunoşti?

— Numai clasică.

— Şi cu siguranţă compozitorul preferat e Mendelsohn.

— Beethoven. Dar îmi place şi Mendelsohn.

— Şi compozitorii francezi?

— Gounod, Bizet... sunt doar divertismente. Revin întotdeauna la Beethoven. Îi ştiu aproape toate sonatele.

— Cu mâinile astea? Şi cum cuprindeţi octavele?

— Cuprind chiar şi nonele.

— Imposibil!

— Cu o mică săritură.

Şi vorbiră îndelung despre muzică.

Csaba stătea plictisit lângă ei. Îl plictisi până şi faptul că franţuzul se prezentă. Acesta văzuse că au amândoi verighete, deci considerase necesar să se prezinte şi Idei şi lui.

— Vă rog să traduceţi – spuse Csaba – regret că nu ştiu franţuzeşte şi că nu mă pricep la muzică.

La una din gări, călătorul care stătea în stânga lui Csaba coborî.

— Dacă doriţi, pot trece eu pe locul acela, îi spuse Ida lui Csaba, pe ungureşte.

— De ce-aş dori? Presupun că vă face plăcere să discutaţi cu cineva ca să vă treacă timpul mai uşor.

Ida se ridică.

— Îmi pare rău, dar trebuie să schimb locul, aici trage, e curent la picioare.

Şi se aşează în stânga lui Csaba.

— De ce v-aţi părăsit locul? întrebă Csaba morocănos.

— Devenise prea curtenitor.

Csaba ridică din umeri.

— Dacă nu e obraznic, îl puteţi asculta. Îndatoririle pe care le aveţi faţă de cinstea numelui meu nu merg până acolo încât să nu puteţi asculta unele galanterii nevinovate. Pentru femei, o asemenea situaţie e întotdeauna o desfătare.

Vorbeau peste umăr, dar pentru că vorbeau ungureşte nu vorbeau pe un ton atât de scăzut încât să nu fie auzit şi de alţii.

— Sunteţi un domn înţelegător – spuse plictisită Ida – dar mă gândesc că poate vă indispune. N-am uitat nici eu înţelegerea noastră.

— Vă mulţumesc, nu mă indispune. Doresc doar să nu cochetaţi cu nimeni. N-am nimic împotrivă ca dumneavoastră să vă străduiţi, timp de un an, să vă asiguraţi un soţ. Dar nu într-un mod compromiţător. Nu într-un fel în care aţi putea provoca şoapte şi zâmbete la adresa noastră. E un lucru firesc ca fiecare femeie să aibă un soţ. Cât timp nu-l are, să-l caute. Când l-a găsit, să-l ţină bine. Gândesc că dumneavoastră aţi depăşit faza căutărilor. Vă rog, nu e necesară nicio mărturisire. Deci dacă l-aţi găsit, n-am nimic împotrivă să vă scrieţi. Dar lumea să nu ştie. Vă asigur că n-am să vă deschid

scrisorile.

Ida asculta uluită.

Mai târziu când se duseră să mănânce în vagonul-restaurant, la una din mesele mari auziră vorbindu-se ungureşte. La masă stăteau şase persoane şi toate şase vorbeau ungureşte, printre ele şi dirijorul considerat franţuz.

La înapoierea în compartiment, franţuzul nu-i mai dădu Idei nicio atenţie.

De la Viena, Csaba îi telegrafie unui prieten, Mikey Pista:

„Sosesc seara la ora opt cu soţia. Găseşte-mi la hotel două camere alăturate. Să iei masa cu noi.”

Călătoria lungă o obosi totuşi pe Ida. Cu un ceas înainte de sosire se ghemuise somnoroasă lângă Csaba.

Într-un târziu se văzură strălucind luminile electrice ale Münchenului. Locomotiva fluieră şi trenul îşi încetini mersul. Csaba coborî geamantanele şi căută şi chitanţa cu care trebuia să scoată lada depusă la vagonul de bagaje.

— Am ajuns.

Trenul se opri. Călătorii se precipitară. Csaba se apropie de fereastră şi privi afară. Pe peron se auzi strigându-se: „Mulţi ani trăiască!” Ida ascultă şi-l privi nelămurită pe Csaba. Csaba se mulţumi doar să zâmbească.

Când ajunseră la coborâre şi păşiră pe trepte, aerul îmbibat de fum de cărbune ars răsună de un „Trăiască!” şi mai puternic. Un grup de bărbaţi îi privea zâmbind. Printre ei, un ins cu barbă mare şi cu plete lungi. Pălării fluturate în semn de salut. În grup se vedeau şi vreo trei femei.

— Noroc! Bine ai venit! îl salutară cu toţii, bucuroşi, pe Csaba.

Csaba îşi ajută soţia să coboare, apoi se sărută cu un

tânăr pletos, îmbrăcat cu o pelerină. Îl prezentă Idei:

— Mikey Pista.

Ceilalţi continuau uralele.

Toţi o priveau cu ochi larg deschişi pe Ida. Csaba îşi prezentă soţia celor trei femei.

Domnul cu pelerină – un domn brunet, puţin ţigănos şi cu obraz foarte îngust – adusese un buchet mare de flori. Făcu un semn celor din grup şi se aşezară cu toţii în semicerc. Mikey rosti pe rând numele fiecăruia. Ida abia prididea cu strângerile de mână. Apoi Mikey luă o poziţie marţială:

— Dragul nostru Csaba, fii binevenit! Nu ne-a surprins numai venirea ta ci şi faptul că ai adus cu tine şi muza care te inspiră şi pe care ai şi înlănţuit-o cu veriga de aur a cununiei. Doamna mea, vă salutăm, înmânându-vă acest buchet de flori. Primiţi-l cu plăcere.

Şi porniră spre ieşire. Ida mergea înconjurată de femei. Csaba, în urma lor, cu camarazii.

— Avem camere? fu prima întrebare a lui Csaba.

— Aveţi – răspunse Mikey – cum să n-aveţi!

— Atunci te-aş ruga să-mi rezolvi şi problema lăzii.

Mikey o rezolvă pe dată. Îi făcu semn unui tânăr modest îmbrăcat, care mergea mai la margine, privind-o pe Ida cu o uitătură cum trebuie să fi fost aceea a lui Adam când a văzut-o pentru prima oară pe Eva în faţa lui.

— Scoate de la bagaje lada lui Csaba, pune-o pe trăsură şi întoarce-te îndată.

Tânărul plecă.

— Dar – îl prinse Csaba pe Mikey de braţ – Csorba nu ştie la ce hotel vom sta, poate întârzie la ghişeu...

— Nu veţi merge la hotel, amice, ci într-o cameră frumoasă, curată, minunată. E a proprietarului meu. Pentru noaptea asta va fi a voastră. Veţi dormi într-un pat cu baldachin cum n-a avut nici împăratul Ludovic. Mobilă de expoziţie, prietene, premiată.

Csaba înmărmuri.

Dar n-avu timp nici măcar să crâcnească, pentru că

vorbeau câteşicinci deodată.

— Nu sunteţi obosiţi? Pentru că noi ne gândeam să luăm masa împreună. Dacă petreceţi măcar un ceas cu noi va fi minunat, ne mai spuneţi una, alta, despre cei de acasă. Faceţi asta, măcar de dragul femeilor. Vedeţi doar că au venit şi ele să vă întâmpine. Erau curioase să-ţi vadă aleasa inimii.

— Voiau să ştie dacă e mai frumoasă ca ele – spuse bărbosul care mergea în dreapta lui Csaba.

Deci Csaba cu Ida o porniră spre locuinţa ce le fusese rezervată. Îi întâmpină zâmbind o doamnă bavareză secondată de o *kammerjungfer*[10] cu bonetă albă, scrobită, care îi pofti în cameră.

— Nu vă temeţi – zâmbi Csaba observând disperarea Idei la vederea patului cu baldachin uriaş, după-masă eu am să vă conduc până acasă, apoi o să-mi caut adăpost la vreunul din hotelurile din apropiere.

La masă, într-un separeu al unui mic restaurant din apropiere, se adunară vreo cincisprezece ortaci. Pe unii dintre ei Csaba îi cunoscu chiar în seara aceea. Dar în străinătate, ungurii toţi sunt fraţi. Femei erau cinci. O pictoriţă cu nişte sâni ca nişte baloane, cu cercei negri din mărgele şi cu un ceas de aur în formă de broşă prins de piept. O sculptoriţă cu feţişoara mică, slăbuţă, cu ochi albaştri, frumoşi, mici, iradiind duioşie şi cu un început de riduri în jurul ochilor. (Avea o brăţară frumoasă dintr-o sârmă de aur răsucită de trei ori.) O doamnă bolnăvicioasă, cu cearcăne vineţii sub ochii negri şi mici ca de şoricel, purtând o frumoasă şi clasică coafură în stil grec. Şi două fete, amândouă studente la Academia de Pictură.

Fetele nu erau frumoase. Una dintre ele era tunsă băieţeşte; părul îi acoperea ceafa în cute întoarse la vârfuri cu fierul de frizat; îi fusese prezentată Idei sub numele de Iulia. Cealaltă fată avea doar gulerul bluzei şi haina de croială bărbătească, obrajii îi erau plini şi

[10] *Kammerjungfer* – cameristă (germ.) (n. tr.).

îmbujoraţi, ca de copil, era mărunţică şi îndesată.

Societatea aceasta formată din oameni pletoşi, majoritatea îmbrăcaţi în haine de catifea, femeile care îi vorbeau ca şi cum s-ar fi cunoscut de multă vreme, i se păru ciudată Idei.

— Aici, aşează-te aici, Ida dragă, la locul de cinste.

— Dar sunt de faţă doamne mai respectabile, se eschivă Ida modestă privind spre doamna cu sânii ca baloanele şi spre sculptoriţa cu feţişoara mică.

— Azi tu eşti decană – spuse răspicat cea cu pieptul voluminos.

În faţa tacâmului, la locul de cinste, strălucea un superb buchet de irişi albi şi pe faţa de masă erau presărate violete. Localul nu era cine ştie ce elegant dar strălucirea imaculată a feţei de masă şi curăţenia domnişoarelor care serveau încântau ochiul.

— Ei, ia loc, Ida dragă – o îndemnă Csaba – azi suntem musafiri de onoare.

Dar Ida reuşi să se aşeze totuşi singură în centru, la dreapta femeii cu pieptul opulent. O prinse de braţ cu gingăşie pe sculptoriţa cu feţişoară mică şi o aşează în stânga ei. Csaba nimeri mai încolo, între femeia cu coafură greacă şi Mikey. De îndată ce se aduse supa de fasole cu gutui se porni şi flecăreala.

Csaba le povesti celor aşezaţi lângă el cum se învârtea roata vieţii la Pesta. Le spuse că el n-a putut lucra nimic şi că deci nici la Salon n-a prezentat nimic, dar că pictorii şi sculptorii de la Pesta lucrează şi se tot ciorovăiesc cu juriul. Şi enumeră nume de oameni şi de lucrări. Spuse despre un anume pictor numit Cellestin că tot căutând secretul lui Stradivarius, creează mai multe viori decât tablouri.

— Mare păcat ar fi dacă l-ar descoperi – dădu Mikey din cap – un tablou bun valorează mai mult decât o vioară de mâna a şaptea.

Apoi şi cei din München îşi comunicară noutăţile vorbind despre operele expuse în expoziţia deschisă de

curând. Ida auzi cuvinte şi nume necunoscute până acum: stuck, plen-air, grand art, manechin, juriu, matt, gang, italic, vernisaj, lazur, pastişă şi multe altele. Vorbiră mult despre tablourile noi, iar dintre pictorii germani, despre Stuck[11]. Dintre pictorii francezi despre Dagnan-Bouvert[12] căruia, în timpul cât lipsise Csaba din München, noul muzeu municipal îi achiziţionase un tablou înfăţişând Madona.

— În tablouri are câte ceva bun dar şi câte ceva prost – spuse bărbosul – de parcă de mic copil s-ar fi juruit vreunui vopsitor de firme legându-se să picteze împreună şi să nu schimbe nimic din ce aşterne pe pânză pictorul de halbe şi cârnaţi.

Toţi râseră.

— Ei, dar bardul acela... se auzea o voce ironică, guturală.

Ida privi într-acolo. Cel care vorbise era un domn elegant, cu gât lung ca de girafă. Înălţimea gulerului şi lărgimea manşetelor erau remarcabile.

— Şi silueta aceea de precupeaţă – continuă – dacă cineva i-ar acoperi obrazul ai putea să juri că-i o precupeaţă.

— Ah, dar şi obrazul – spuse Mikey dând din cap – Csaba, n-ai văzut în viaţa ta o madonă cu asemenea trăsături mongole. Acolo s-ar fi potrivit o faţă ca a soţiei tale.

Ida asculta toate acestea doar cu jumătate de ureche, căci în jurul ei femeile vorbeau cu însufleţire.

— Eşti şi tu pictoriţă? întrebă sculptoriţa.

Ida zâmbi.

— N-am încercat niciodată.

— Atunci eşti cu siguranţă model – spuse femeia cu

[11] Franz von Stuck (1863 – 1928), pictor, grafician şi sculptor german, tipic reprezentant al secesionismului münchenez, creatorul unor opere cu caracter erotic (n. tr.).

[12] Pascal Adolphe Jean Dagnan-Bouvert (1852 – 1929), pictor francez de o manieră rigidă. Viaţa poporului din Bretagne i-a inspirat opere cu tematică religioasă. A fost şi portretist (n. tr.).

pieptănătura greacă şi ochi de şoarece – acum înţeleg...

Ida nu pricepu ce sens are acest „acum înţeleg.” Şi nici ce sens ar putea avea cuvintele „cu siguranţă, model”. Din convorbire înţelese doar că femeile încercau să descopere motivele pentru care o luase Csaba de nevastă.

Dar prea mult timp n-avea să cugete la sensul întrebărilor, fiindcă se iveau mereu altele: Va găti acasă sau vor mânca la restaurant, ca alţi pictori din grupul lor?

— N-am discutat încă despre asta cu soţul meu – răspunse Ida încurcată.

— Sigur, marea iubire... şi râseră.

— Asta v-a scăpat!

— De când sunteţi căsătoriţi? întrebă peste umărul sculptoriţei femeia cu coafura greacă.

— Abia de o săptămână.

— Numai de o săptămână?

— Csaba ăsta a fost întotdeauna atât de ciudat – zise Mikey zâmbind. Nu ne-ai suflat o vorbă că eşti logodit, că ai o porumbiţă, o pereche. Spune-ne măcar acum unde şi cum ai picat în capcana tufei de trandafiri?

Întrebarea îl crispa puţin pe Csaba. Ida clipi, devenind brusc încordată.

— Unde? – răspunse în sfârşit Csaba – păi, într-un salon, lângă un pian. Din o sută de căsătorii nouăzeci şi nouă au la origine un salon şi un pian. Împrejurările sunt interesante doar în romane. Dă tocăniţa aia mai încoace...

Un artist cu urechi clăpăuge vorbi dulceag de pe undeva din preajma cucoanei cu coafură grecească:

— E de-ajuns să te uiţi la nevasta lui Csaba şi înţelegi pe dată că nici nu s-ar fi putut întâmpla altfel.

Grupul aplaudă vesel. Şi conversaţia curse lin pe făgaşul ei.

Abia acum începea Ida să desluşească una câte una figurile şi persoanele din jurul ei. Până acum nu-l remarcase decât pe Mikey, tânărul brun cu trăsături energice, care îi oferise la venire, buchetul de flori. Dacă

l-ai vedea cu o vioară în mână ai fi tentat să crezi că s-a născut undeva, într-o şatră. Mikey se uita cu drag la Csaba.

Artistul cu urechi clăpăuge, care să tot fi avut vreo treizeci de ani, arăta de parcă ar fi stat îndelung într-un lagăr de exterminare prin inaniţie, unde şi-ar fi ţinut zilele exclusiv cu ardei iute; faţa îi era îngustă, nasul la fel de îngust şi pe cât de îngust pe atât de roşu. Groasă îi era doar cravata înnodată ca o fundă şi croită dintr-un material potrivit mai degrabă pentru covoare decât pentru cravate. Dar ochii îi erau vioi şi surâzători.

Apoi îi reţinu atenţia un urs păros, un om de aproape patruzeci de ani căruia doar nasul nu-i era invadat de peri. Stătea tăcut, cu privirile scufundate în farfuria din faţa lui şi ridicându-şi sprâncenele stufoase doar atunci când îşi îndrepta furculiţa plină spre buzele ascunse de mustăţile stufoase. Undeva, pe la capătul mesei, stătea şi tânărul cu mustăţi rase pe care Csaba îl rugase să aibă grijă de bagaje. Aceluia Ida îi ştia şi numele, îl chema Csorba Matyi, şi Csorba Matyi – când îi mulţumise pentru serviciul făcut – îi sărutase mâna. Femeile îi spuseseră că e originar din pustă şi că e student la Academie, bursier, ajutat de un magnat. El, sărmanul, se aşezase prost acolo lângă uşă, platourile pline zburau deasupra capului său ameninţătoare ca sabia lui Damocles.

— Capul la cutie, Csorba – îi strigau de fiecare dată ceilalţi.

Şi râdeau de spaima lui.

Cele trei chipuri erau atât de frapante încât abia după ce le privi în amănunt Ida îşi opri ochii, mai atent, asupra doamnelor: cele două fete, tânăra cu pieptănătură greacă, cearcăne vineţii şi ochi mărunţi de şoricel. Bărbatul blond-roşcat, cu urechi clăpăuge, o îndemna cu dragoste pe femeia cu ochi de şoarece: „Nu e cu piper, Miluşka dragă, poţi mânca.” Şi el însuşi mânca cu grabă, de parcă s-ar fi hotărât să isprăvească cel dintâi.

Pe masă puseseră şi câteva carafe cu vin. Chelneriţele

turnau în pahare.

— Un toast! Sörbereky! se auzi o voce.

Şi pe loc, toată lumea se ambală.

— Să-l auzim! Să-l auzim pe Sörbereky!

Ursul se sculă şi îşi aşează cravata pierdută pe undeva pe sub barba stufoasă. Privirea îi lunecă spre Ida şi spre Csaba, apoi înapoi spre farfurie.

— Onorată societate – începu maiestuos – ca Napoleon la Austerlitz, azi, nicio glumă! (Zâmbeşte.) Un ales al artei, bun prieten al nostru s-a întors din lunga sa călătorie aici (Ovaţii), în această Mecca a artei şi şi-a adus cu sine comoara, dragostea... (Ovaţii.) Nu ovaţionaţi încă, gorilelor... dragostea l-a ajutat să răpească din lumea fantasmelor o încântătoare prezenţă reală: a zecea muză! (Ovaţii.)

— Trăiască a zecea mu-mu...

Csaba fusese cel care strigase, dar strigătul i se frânse pentru că o picoliţă îl stropise din belşug cu bere. Râseră cu toţii.

— Să-l auzim pe Sörbereky!

— ...a zecea muză, despre a cărei existenţă arta penelului şi a dălţii aflase, fără însă să-i ştie şi numele. Iată că l-am descoperit acum: se numeşte Ida... (Ovaţii.) Nu ovaţionaţi încă, maimuţe pavian ce sunteţi! Csaba a fost întotdeauna norocos. Când am să joc la loterie, am să-l pun pe el să-mi aleagă numerele. Acum, pe scurt, doar atât: pe lângă un cald bun-venit îi prezentăm tinerei doamne, care cu venirea ei ne-a adus primăvara, omagiile noastre şi o rugăm să ne considere prietenii ei aşa cum ne consideră şi Csaba şi să-l facă fericit până la adânci bătrâneţe... (Ovaţii) – nu ovaţionaţi încă, cimpanzeilor! – dăruindu-i până la adânci bătrâneţe căldura sufletului şi inimii sale. Să fie mereu, amândoi, la fel de fericiţi ca în prima clipă când s-au cunoscut (Ovaţii), ca în prima zi în care şi-au pus în deget simbolul de aur al veşniciei, şi ca în săptămâna de început a lunii lor de miere! Să trăiască!

Urmară ovaţii, pahare ciocnite, strângeri de mâini. Perechea de tineri căsătoriţi era vizibil emoţionată. Csaba, le mulţumi tulburat în numele lui şi al soţiei sale pentru primirea prietenească ce le-o făcuseră.

— În special ţie îţi mulţumesc, prietene Sörbereky: sufletul tău bun şi nobil a depăşit de astă dată pornirea ta spre glumă. Mica mea soţioară întâlneşte azi pentru prima dată o societate de artişti şi nu e încă obişnuită cu atmosfera mucalită în care se complac artiştii. Dar pot să anticipez spunând că nu-i va fi greu să se obişnuiască. Pentru că, evident, n-a crescut în mijlocul unor foci şi simte cu siguranţă nobila căldură a sufletelor voastre. Rog, în mod deosebit, pe doamnele din societatea noastră artistică s-o primească cu dragoste.

— Asta n-o să ne fie prea greu – se întrecură doamnele în amabilitate.

— Pentru mâine am să te acaparez la o cafea – şopti sculptoriţa cu faţa micuţă.

— Nu, mâine e la mine, se opuse cea cu pieptul opulent, locuieşte mai aproape de mine. Poimâine am s-o conduc eu până la tine, Ofelia.

— Numai că – se scuză Ida – mâine şi poate şi poimâine vom căuta... împreună cu soţul meu o locuinţă. Poate ştiţi undeva o casă cu patru camere...

— Cu patru camere... se îngrozi cea cu pieptul mare – de ce cu patru camere? Pentru nişte tineri căsătoriţi o casă cu patru camere! Dar asta e o cheltuială cumplită! Şi privi scrutător gâtul, degetele şi braţele Idei, deşi remarcase de la început că Ida nu poartă nici lănţişor, nici brăţări, şi că pe deget îi străluceşte doar luciul simplu şi nou al aurului verighetei.

— Nu ştiu ce gândeşte Csaba – se apără Ida – n-am vorbit încă decât aşa, în treacăt, despre asta.

— Chiria n-ar fi scumpă, îşi dădu cu părerea sculptoriţa numită Ofelia, dar mobila costă mult. Dealtfel Mikey spunea că aţi putea rămâne acolo unde v-a cazat. Alături e o încăpere potrivită pentru atelier, cu vedere spre

miazănoapte.

Ida tăcea încurcată. Între timp, observând că Csorba Matyi vorbeşte cu Csaba, evident despre ea, trase cu urechea.

— Am nevoie, prietene, de ochii nevestii tale ca flămândul de o bucată de pâine. Ai să-mi îngădui să urc în atelierul tău pentru o jumătate de oră?

Şi cum observă nelămurirea Idei, adăugă întorcându-se spre ea.

— Iertare, doamna mea, dar o pictez acum pe Maria Magdalena ascultând predicile lui Cristos. Şi cum e şi firesc, o fac frumoasă, numai că până acum n-am găsit ochii potriviţi. Parcă însuşi Dumnezeu ar fi îndrumat aici paşii dumitale pentru desăvârşirea tabloului meu!

Csaba îl apostrofă aproape supărat.

— Ia nu mai vorbi asemenea prostii! Ăştia nu-s ochi de Magdalenă.

Artistul cu gât de girafă examină cu o indiferenţă ostentativă obrazul Idei. Dădu din cap:

— Nu poţi picta o Magdalenă cu asemenea ochi. Caută nişte ochi de evreică!

— Bine spune soţul meu, aprobă sculptoriţa.

Csorba ridică din umeri:

— Ce te pricepi tu la asta, Ofelia?

Priviră şi alţi pictori oglinda curată a ochilor Idei care reflectau încă toată candoarea mânăstirii, suflet fără gânduri ascunse, priviri încrezătoare şi nevinovate de copil.

Părosul dădu dezaprobator din cap.

— Mi-e mi-ar trebui mai degrabă gâtul ei – spuse cu seriozitate. Lucrez la o Beatrice, Csaba, o scenă din Dante. Cred că nu trebuie să-ţi spun mai mult, Csaba.

Un alt pictor îi lăudă statura şi, cu toţii, mâinile.

Ida asculta fericită aceste vorbe şi complimente. Nu auzise niciodată atâtea lucruri frumoase despre sine. Simţea că toţi îl invidiază pe Csaba. Într-adevăr, fata tunsă băieţeşte o examina, fulgerând-o, cu atâta răceală

încât era cu neputinţă să nu o simtă.

La urma urmei de ce-o luase Csaba tocmai pe ea?

Şi de ce n-o luase pe cucoana aceea de la ţară din cauza căreia o luase pe ea? De ce n-a venit Csaba cu ea aici? Era, desigur, măritată! Nici măcar n-o privise destul de bine. Ce-i drept, nu i-a fost prea greu să se prefacă, i se făcuse lehamite gândindu-se la ce-au fost atât de necesari banii ei! Iată pentru ce-o cumpărase pe ea acest domn de la Pesta! Dar văzuse totuşi că nu era atât de frumoasă ca ea, şi parcă era şi ceva mai în vârstă. Aceste amănunte mai uşurară întrucâtva penibilul situaţiei prin care trecuse.

Camera se umplea cu nori groşi de fum. Aprinse şi Csaba o ţigară. Doamna Mikey luă şi ea o ţigară şi o îmbie şi pe Ida.

— Nu obişnuieşti?

Vorbeau, flecăreau, din ce în ce mai însufleţiţi.

— Chitara! Iános, chitara – se auzi strigând cineva.

Şi vreo cinci inşi repetară îndemnul.

— Chitara, Sörbereky. Măcar un singur cântec.

Csaba se ridică şi îi făcu semn Idei.

— Nu, astă-seară nu – se scuză el – soţia mea este obosită. Gândiţi-vă, noi suntem pe drum de azi-dimineaţă.

O parte din prieteni îi conduseră până în poarta casei.

După plecarea lui Csaba, Ida îşi scoase pălăria în faţa oglinzii de pe consolă şi aprinse lumina de lângă oglindă.

Părul îi era în ordine. Faţa îi era mai frumoasă ca oricând. Îşi privi îndelung ochii. Să fie într-adevăr atât de frumoşi ochii ei? Auzise asta deseori la mânăstire. Dar una e când ţi-o spun femeile şi alta când o spun bărbaţii. Şi cu totul şi cu totul altceva când o spun pictorii şi sculptorii. Pictorii se pricep grozav la de-astea. Continuă să se privească, să-şi privească ochii şi când începu să-şi desfacă părul. Acum însă îşi privea şi mâinile mişcându-se şi mânuind pieptenul şi peria.

Îşi privi şi gâtul. Era încă un gât subţirel de fată. La mânăstire nu-i remarcase nimeni gâtul. Nici ea nu şi-l

privise niciodată bucurându-şi ochii. Dar acum ştia că şi gâtul îi era frumos. Femeia cu piept opulent n-avea gât deloc. Gâtul sculptoriţei era vânos, de câte ori întorcea capul sub piele se vedea o vână groasă cât latul unui deget. Nu se uitase niciodată să vadă frumuseţea gâtului cuiva.

Şi îşi întoarse capul, când la stânga, când la dreapta. Într-adevăr gâtul ei nu era urât deloc. Îl privea fericită.

Stinse becurile de lângă oglindă şi-şi despachetă, visătoare, cămaşa de noapte şi papucii. Era obosită. În urechi şi în minte îi mai răsunau glasurile serii. Se aşeză pe marginea patului şi căzu pe gânduri stând cu coatele sprijinite pe genunchi, cu picioarele atârnate în gol.

Ce seară plăcută a fost! Şi cum o sărbătoriseră, ca pe o regină! Până şi picoliţele cu şorţuri şi cu scufii albe o priveau mirate! Boberdky ăla, poreclit Sörbereky[13] era un om foarte drăguţ! Şi femeile erau simpatice. Flora, femeia cu pieptul bogat, parcă i-ar fi fost o soră mai mare! Se potriveau de minune, până şi în muzică aveau gusturi asemănătoare. S-au şi sărutat la despărţire.

— Sper să mă vizitaţi încă în cursul acestei săptămâni – îi spusese la plecare.

Părea să fie o femeie bogată. În cerceii din urechi avea nişte briliante cât bobul de mazăre. Şi ceilalţi fuseseră amabili şi binevoitori. Până şi artista studentă, cu toată invidia ei. Dar ce să facă săraca, doar nu era vina ei că se născuse astfel!

Şi de ce oare îl iubeau cu toţii atât de mult pe Csaba? Până acum ea îl dispreţuise, îl luase drept un instructor de dans fără clienţi iar politeţea lui un fel de poleială: se rupe poleiala şi rămâne tinicheaua. Se pare totuşi că omul acesta pe care nevoia i-l alesese drept soţ avea ceva de valoare. Cu câtă superioritate stătea printre ei, şi ce zâmbet arbora! De când erau împreună, el, până azi, nu zâmbise niciodată, sau poate cel mult cu ironie. Şi cât

[13] Joc de cuvinte: *Borberek* – valea vinului, *Sörberek* – valea berii (n. tr.).

de tare i se schimbă trăsăturile când e destins, când zâmbeşte! Ca şi cum altul şi nu el ar fi acela care se însoară în fiecare a treisprezecea lună alegându-şi mireasa de la mica publicitate... Se vedea clar că se simţea bine în societatea artiştilor. Doar la discursurile lui Bor şi Sörbereky se întunecase puţin. Ei, dar şi acela, bine o mai brodise. Dar dacă omul acesta are unele calităţi de ce se poartă atât de morocănos tocmai cu ea? De ce nu-i spusese şi el că are ochi, gât, statură frumoasă şi că mâinile ei erau o minune? Era pictor, se pricepea. Şi de ce îi ascunsese că e pictor? Spusese că e ziarist, apoi că e sculptor. Deci minţise. De ce minţise? De ce se purta ca armăsarul dus la târg, gata să jure alături de stăpână-său că n-are nicio hibă? De ce n-avea ochi să vadă că mâinile ei sunt frumoase? S-ar fi cuvenit ca măcar o singură dată să-i sărute mâna. Bine că nu i-a sărutat-o, dar de cuvenit s-ar fi cuvenit... Dirijorul, presupusul francez, i-ar fi sărutat cu plăcere mâna cu toate că nu era pictor... Csaba e într-adevăr un om ciudat. O spusese şi Mikey: „Csaba a fost întotdeauna ciudat!”

Bine, ciudat, dar trebuia să recunoască faptul că era deştept. Şi iar îi răsunară în urechi cuvintele toastului rostit de păros: „Să-l facă fericit cu toată căldura sufletului şi inimii ei...” Păi, nu-l face fericit? Este ea de vină că nu-l face fericit? Alţii sunt fericiţi doar privind-o. Pe Csaba nu-l face fericit? Ea să fie de vină? Altul oricum nu poate aştepta să-l facă ea fericit. În afara momentului penibil al toastului, seara fusese plăcută. Când Csaba o condusese în cameră îi stătea pe limbă să-i spună:

— Am sentimentul că trebuie să vă mulţumesc dumneavoastră pentru această seară plăcută.

Dar tocmai atunci camerista deschisese uşa întrebând:

— *Wünchen Sie noch etwas, gnädige Frau?*[14]

Csaba, îngândurat, măsura camera în lung şi în lat. Iar ea, văzând patul cu baldachin, simţise o greutate pe suflet. Stătea tăcută privindu-şi buchetul.

[14] Mai doriţi ceva, doamnă? (germ.) (n. tr.).

— Mâine dimineaţă – spuse Csaba – la ora opt sau la nouă, am să fiu aici. Luăm micul dejun la restaurant apoi, dacă doriţi, căutăm o locuinţă. Dacă nu găsim, luăm un apartament la hotel. Aici nu putem rămâne.

Şi îşi privi ceasul.

— Oho, e aproape miezul nopţii! Poate că am să vin abia după nouă. Sunt obosit. Cu siguranţă că şi dumneata eşti obosită. Grăbeşte-te să te culci. Noapte bună!

Salută. Dar se întoarse pe dată:

— Era cât pe ce să uit...

Scoase cheia geamantanului şi, somnoros, luă din geamantan o geantă mai mică. Închise cu grijă geamantanul şi puse cheia în buzunar.

— Noapte bună, domnişoară.

De ce îşi încuiase geamantanul? Se ferea oare de ea? Nu, nu de ea, dar erau şi slugi pe acolo... Singură...

Stătea în pat şi se ruga. Dar n-ajunsese să termine rugăciunea şi îi apăru din nou figura distinsă a sculptorului Ofelius care-i privea ochii... „Ochii aceştia nu sunt ochi de Magdalenă.”

Închise pleoapele şi adormi fericită.

7

DIMINEAŢĂ, LA NOUĂ FIX, CSABA ciocăni la uşă.

— Eu sunt, dacă nu v-aţi îmbrăcat încă vă aştept jos în stradă.

Ida deschise uşa.

— Mă plimb de o jumătate de ceas prin faţa casei – continuă Csaba stând în faţa uşii – aţi ridicat storurile cu cinci minute înainte de ora opt şi jumătate. M-am gândit să vă las să vă îmbrăcaţi liniştită. Aţi dormit bine?

— Mulţumesc, bine – răspunse Ida deschizând larg uşa, astfel că Csaba putu să vadă în întregime interiorul camerei.

Dar ochii îi trădau lipsa celor opt ore de somn. Idei îi stătu pe limbă să întrebe: „Dar dumneavoastră aţi dormit bine?” Renunţă, între ei erau doar nişte străini. Dacă ar îngădui încă din prima lună ca relaţiile dintre ei să devină mai apropiate, cine ştie dacă Csaba n-ar profita.

— Am găsit cameră – continuă Csaba din prag, deci vă rog să vă strângeţi lucrurile, la ora zece o să vină lacheul de la hotel să le ia. Pot să vă ajut dacă este ceva care...

Şi privi spre papucii galbeni de mătase din faţa patului şi spre cămaşa de noapte întinsă pe pat.

— Nu, spuse Ida, aproape cu spaimă, nu intraţi. Aşteptaţi-mă afară pe coridor.

Cu obrajii împurpuraţi îşi strânse precipitată lenjurile şi le împături, strânse fileul de păr, pieptenele şi peria.

— Am găsit o cameră dublă la Bellevue – continuă Csaba coborând scările – nu e un loc prea bun, tramvaiele fac cam mult zgomot, dar sper să găsim cât de curând o

locuinţă mai liniştită.

Stăteau la masă în restaurant când prin faţa geamului trecu o femeie îmbrăcată în negru care le aruncă o privire. Era femeia aceea palidă, cu ochi de şoricel, aceea căreia i se spusese: *„Nu are piper, Miluşka”.*

Femeiuşca salută zâmbind. Ida îi răspunse la zâmbet şi la salut.

— Ce fel de nume este acesta, Miluşka? întrebă Ida, întorcându-se spre Csaba.

Csaba ridică din umeri.

— Nu ştiu. Asta e a patra nevastă a lui Kender Pista şi pe toate le-a numit Miluşka.

— A patra? Şi mor, sau se despart?

— Se despart.

— Dar el pare un soţ tandru.

— Tandru şi inteligent. Tocmai de asta. De câte ori se însoară cu câte cineva se înţeleg să rămână împreună atât cât ţine iubirea. După aceea căsnicia devine un iad.

Ida privea gânditoare fundul ceştii de ceai din faţa ei. Csaba îşi aprinse o ţigară.

— E drept – spuse el aruncând chibritul în cană, că la ei acest „cât ţine iubirea”, nu are sensul pe care-l are în alte căsnicii. E un tip leneş şi chefliu. Nu lucrează decât strâns cu uşa. Nu toate femeile au destulă răbdare...

Îşi scoase ceasul şi îl privi.

— E încă prea devreme – spuse – acum peste tot se face curăţenie. Dar poate ar fi bine să nu începem să căutăm casă chiar în dimineaţa asta.

Ida întinse mâna după mănuşi.

— Eu m-aş duce la biserică. Dumneavoastră nu obişnuiţi?

— Nu. Pentru pictori lumina de dimineaţă e foarte importantă. Şi înainte de masă e şi sporul mai mare. Deci, duceţi-vă la biserică. Până atunci eu am să privesc sculpturile expuse la muzeul municipal. Unde ne întâlnim? Sau vă aştept aici şi veniţi cu mine?

Ida îşi încheie mănuşile gândindu-se.

— Nu, nu mă aşteptaţi – spuse, privind spre geam – spuneţi-mi doar unde să vă aştept la prânz? Acasă? Sau...

În clipa aceea la geam se ivi din nou doamna Kender întorcându-se repede spre intrare. În mână avea o sacoşă şi în sacoşă o conopidă.

— M-am grăbit grozav – gâfâi, şi ochişorii negri şi inteligenţi îi sclipeau de bucurie – ca să vă mai găsesc aici. Aseară, când mergeam spre casă, îi spuneam bărbatului meu că...

— Dar stai jos, Miluşka dragă – o îmbie Ida.

— ...că voi căutaţi o casă cu patru camere. „Phii, spune el, de ce nu mi-ai spus de la început? Casa lui Palmer are tocmai bine patru camere. S-a mutat de o săptămână.” Aşa că am fugit repede după conopida asta, să nu mă întorc fără nimic, acasă... Spunea ieri bărbatu-meu că a văzut aici, la Schneider, conopide frumoase. Sunt foarte ieftine şi foarte gustoase dacă le înăbuşi în smântână. Hai, veniţi cu mine! Am uitat cum se numeşte strada, dar ştiu casa. Şi am mai auzit de o casă cu patru camere a judecătorului Danauer. Bărbatul meu a făcut anul trecut portretul nurorii şi al nepotului său. Ei, din mai până în noiembrie stau undeva, la ţară. Deci o închiriază până în noiembrie. E undeva pe lângă Grădina Engleză. Între Grădina Engleză şi râul Isar. E drept, e ceva mai departe. Şi nu ştiu dacă s-au mutat ori nu. Toate ferestrele dau spre grădină.

— Asta e bine – observă Csaba, şi îşi privi din nou ceasul.

— Până la prânz aveţi destul timp s-o vedeţi.

— Dumneavoastră nu veniţi?

— La ce bun? Mie mi-ajunge să ştiu că a locuit acolo un pictor. Trebuie să existe deci o cameră potrivită pentru atelier. Dacă celelalte părţi vă plac, acontaţi-o. Cincizeci de mărci sunt de ajuns.

— Unde ne întâlnim la prânz?

— Dacă nimeriţi drumul înapoi...

— Nimeresc!

Şi cele două femei plecară.

Csaba porni să privească statuile. Îl interesa acum orice sculptură. Şi îl neliniştea gândul că poate printre sculptorii tineri se găseşte vreunul care să fi descoperit şi el taina lui: extazul.

Ei bine, nu vedea nicăieri nicio fărâmă de extaz. Poate foarte puţin în lucrările cu tematică de luptă. Dar nobilul extaz al sufletului, nicăieri.

În jurul orei unsprezece se plictisi, trecu la galeria de pictură a municipiului ca să privească noutăţile despre care îi vorbiseră colegii.

În faţa Mariei lui Dagnan-Bouvert simţi că picioarele îi prind rădăcini în podea: *Maria cu pruncul.* Pruncul înfăşurat într-o basma cafenie se odihnea în braţele Mariei. Din basma şi prin ţesătura ei străbătea strălucirea aurie a sfântului duh.

Niciun pic de extaz. Maria însăşi nu era de o frumuseţe divină. Şi totuşi tabloul... era uluitor. Uluitoare era frumuseţea ideii!

— Frumuseţea ideii, mormăi cu ochi pierduţi în gol.

— Tablourile lui Szinyei-Merse[15] erau numai culoare şi iarăşi culoare. Culoarea e idee. În tabloul cu nori alburii, intitulat *Privighetoarea,* iese în evidenţă culoarea trupului femeii; alături, culoarea ierbii, iar ultramarinul cerului pluteşte deasupra trupului şi a pajiştii. Unde e ideea în tablourile lui Courbet? Şi ale lui Bastien-Lepage? Şi Manet? Şi Cezanne? Şi Gauguin?

„De ce oare nu-mi mişcă sufletul?”

Prin faţa ochilor săi trec unul după altul maeştrii marilor galerii europene – noi şi vechi – dar pe care din tablouri se simte oare pecetea nemuririi?

Aici culorile nu se joacă între ele, ochiul nu e încântat nici măcar de virtuozitatea desenului. Chipul Mariei e chipul unei pământene. Artistul nu s-a gândit o clipă

[15] Szinyei-Merse Pál (1845 – 1920), unul din cei mai de seamă pictori maghiari ai secolului al XIX-lea, mult controversat. Se remarcă prin peisaje şi modul de a sugera lumina (n. tr.).

măcar la frumuseţea chipului ei. Securea de dulgher atârnată pe perete e zugrăvită parcă de un pictor de firme... Deci, puterea ideii!

— Deci totul constă în idee!...

Deci ideea devine totul atunci când se integrează în fluxul continuu al eternităţii. Dar ce este oare eternitatea?...

În sfârşit îşi privi ceasul. Trecuse o jumătate de ceas peste ora prânzului.

Se întoarse brusc. Era cât pe ce să se izbească de Ida.

— Dar dumneata ce cauţi aici?

Ida se scuză clipind des:

— Nu m-am mai dus până acolo. Îndată ce am urcat în tramvai, doamna Kender s-a întâlnit cu o cunoştinţă, o nemţoaică. A întrebat-o dacă locuinţa e liberă. Femeia i-a spus că s-a închiriat chiar ieri unui cofetar. Aşa că am coborât din tramvai.

— Dar cealaltă, aceea a lui Danauer?

— Nu m-am mai dus.

— Şi pe unde aţi umblat până acum?

— Doar la biserică.

— Atâta vreme la biserică?

— Nu, doar cât a durat slujba. Pe urmă m-am gândit să vă aştept în faţa gliptotecii. Dar v-am văzut intrând aici, şi mi-am scos şi eu un bilet de intrare.

— Dar eu stau aici de un ceas şi jumătate!

Ida ridică din umeri.

— Păi, am stat şi eu.

— Unde?

— Aici, în spatele dumneavoastră!

— De ce nu m-aţi făcut atent?

— M-am gândit că poate vă deranjez...

Csaba era uluit.

— Ei bine, asta e frumos – spuse, revenindu-şi – mulţumesc!

Ochii lui priviră înduioşaţi câteva clipe faţa liniştită şi pură a Idei. Poate atunci o privea pentru prima oară. Apoi

redeveni distant.

— Să mergem să mâncăm.

Mâncară în doi, la un restaurant din apropiere. Îşi comandară felurile separat spunând doar, uneori: „şi mie la fel”.

— După-masă – spuse Csaba în timp ce mânca supa – putem începe să căutăm locuinţă. Pentru că la Bellevue n-o să prea puteţi dormi. Ce locuinţă să închiriem? Mobilată? Sau nemobilată?

Ida îl privi, uşor nelămurită, pe Csaba.

— Păi, cum vă place dumneavoastră.

— Nu e chiar aşa, domnişoară. Dacă o închiriem mobilată e foarte scumpă. O locuinţă cu patru camere mobilate e foarte costisitoare.

— Atunci nemobilată.

— Văd că nu pricepeţi despre ce este vorba. Eu dacă sunt singur am nevoie de o singură cameră, cel mult două. Pe mine nu mă interesează dacă e mobilată cu piese sculptate din nuc sau cu laviţe ţărăneşti, pe mine mă interesează fereastra. Dar dumitale îţi trebuie şi un salon şi un dormitor separat şi desigur un aranjament luxos, ca acasă.

— Eu n-am spus nimic. N-am pretins nimic. Atâta doar, să am o cămăruţă a mea, separată...

— Încă nu vorbim aceeaşi limbă. Am întrebat dacă să închiriem o locuinţă mobilată sau nemobilată? Cu alte cuvinte: peste un an vă veţi muta înapoi la tatăl dumneavoastră sau poate la altcineva în Ungaria? Sau veţi rămâne aici? Pentru că dacă vă întoarceţi în ţară transportul mobilei e atât de costisitor încât cu banii aceia vă puteţi cumpăra alta.

— Păi atunci... dar am spus de fapt că aveţi libertatea să hotărâţi. Timp de un an dispuneţi dumneavoastră, întotdeauna soţul este cel care hotărăşte.

Buzele îi fremătară într-un zâmbet uşor. Csaba dădu din cap:

— Nu sunt soţ, deci nu hotărăsc. Închiriez locuinţa. Două camere am să trec în contul dumitale, două în al meu. Dacă e nevoie şi de bucătărie vom împărţi cheltuielile şi acolo. N-am discutat încă dacă facem menaj acasă sau vom mânca la restaurant. Las asta la voia dumitale.

— Cum doreşti.

— Cum doreşti dumneata, domnişoară. Dar ca să revenim la problema principală, deci dumneata îţi aranjezi dormitorul cum doreşti, cu mobilă cumpărată sau închiriată. Asta e cheltuiala dumitale.

Ida deschise ochii.

— Cheltuiala mea?

— Îmi pare rău, dar azi nu sunt încă în situaţia să... Poţi fi convinsă că n-aş fi deschis măcar discuţia. Dar şi cavalerismul se poate întinde atât cât...

— Nu înţeleg, se miră Ida...

— Ce nu înţelegi, domnişoară?

— Că vorbeşti despre conturi separate. Oare nu ajunge...

— Suma de bani? Acea sută de mii de coroane pe care mi-a dat-o tatăl dumitale? Ajunge, ajunge din plin. Vezi doar că viaţa aici e mai ieftină.

— Atunci cum să înţeleg conturile separate?

— Conturi separate: al meu şi al dumitale. Ai văzut doar că ori de câte ori cheltuiesc bani notez sumele pe foi separate. Ce cheltuieşti dumneata şi ce cheltuiesc eu. Dar de ce oare te miră asta? Dacă nu m-aş fi vârât într-o mică încurcătură financiară nici prin cap nu mi-ar fi trecut să notez în cont separat cheltuielile dumitale. Dar nu ştiu exact când scap de greu, aşa că sunt nevoit s-o fac.

— Dumnezeule, am trăit întotdeauna cu credinţa că înţeleg limba vorbită...

— Iar eu am trăit cu impresia că vorbesc limpede. Deci să recapitulăm totul în trei fraze: 1. Ne-am căsătorit şi dota dumitale pentru acest an este de o sută de mii de coroane. 2. În realitate nu ne-am căsătorit, deci în

realitate eu nu sunt soţul dumitale, deci eu nu dispun decât temporar de banii dumitale. 3. Peste un an ne facem socotelile, deci eu voi restitui suma rămasă din banii primiţi. Am să adun cheltuielile dumitale pe un an şi dacă Dumnezeu mă ajută am să pun la loc ceea ce am cheltuit pentru mine în acest an. Dacă nu mă va ajuta vei primi o chitanţă precum că-ţi datorez suma respectivă.

Ida înmărmuri.

— Nu primesc – bâlbâi, pierită. Mă gândeam deseori cu părere de rău că te împovărez într-atâta.

Csaba ridică din umeri.

— Dacă nu primeşti, am să depun în numele dumitale suma, în contul vreunui institut de binefacere. Ei îţi vor trimite o scrisoare de mulţumire confirmând suma.

În timpul acestei convorbiri terminaseră şi masa alcătuită din supă şi friptură de viţel cu spanac. Când puneau furculiţa jos, când o ridicau din nou. Ca în timpul unei serioase convorbiri de afaceri.

Ida nici nu-şi dădea seama ce mănâncă. Îi spunea automat picoliţei:

— *Mich auch*[16].

La ultimele cuvinte rostite de Csaba nu mai avu putere să răspundă.

Dar se pare că nici lui Csaba nu-i era plăcut modul acesta distant şi rece de a discuta pentru că la cafea îşi mai îndulci vorba.

— Dar de ce nu te-ai dus să vezi locuinţa aceea de la Danuer sau Danauer sau cum l-o fi chemând?

Ida se strâmbă puţin.

— Nu prea mi-a plăcut cucoana aceea.

— Care? Doamna Kender? E o persoană drăguţă şi blajină.

— Da, drăguţă...

— O găinuşă albă şi bolnăvioară.

Ida se frământa luptându-se cu sine dacă să spună ce are pe limbă sau nu. În sfârşit spuse:

[16] Şi mie la fel (germ.) (n. tr.).

— Mi-a povestit pe drum cum s-au cunoscut ea şi Kender şi cum s-au îndrăgostit unul de altul.

— Dar asta e foarte interesant. E un subiect care pe femei le pasionează întotdeauna.

— Dar mi-a mărturisit că de fapt sunt împreună doar aşa... nu sunt cununaţi.

Şi privi concentrată paharul.

Csaba era uluit.

— Dar dumneata eşti cununată cu mine?

Ida ridică liniştită privirea de pe pahar uitându-se la Csaba.

— Dar sunt oare soţia dumitale? Eu nu-ţi sunt soţie.

8

AVURĂ NOROC. ÎNCĂ ÎN DUPĂ-amiaza acelei zile găsiră locuinţă: era cea de la Danauer!

O locuinţă foarte potrivită pentru nevoile lor. Mobilele, ce-i drept, nu prea erau în pas cu moda, serveau cu credinţă preacinstitei familii a judecătorului Danauer de vreo patruzeci de ani – dar ferestrele din salon, sufragerie şi cabinetul de lucru dădeau spre Grădina Engleză. Ferestrele dormitorului dădeau spre curte.

Csaba îşi alese de îndată ca atelier biroul judecătorului. Era chiar lângă salon, ceva mai mic decât sufrageria şi avea o singură fereastră, dar o fereastră mare. Camera avea intrare directă din antreu, aşa că pe acolo puteau circula nestingherite modelele.

Familia judecătorului îi primi cu plăcere fiindcă n-aveau copii. Familiile cu copii strică mobila. Csaba le spuse de la început că nu le trebuia mobila, avea de gând să stea cel mult un an la München, deci se mulţumeau cu o mobilă ieftină de bazar. Gazdele se arătară cam descumpănite, plecau să-şi petreacă vacanţa de vară la fiul lor, la Johanneskirchen – ce să facă acum cu mobila de acasă, să o depoziteze în pod? Mai bine s-o lase pe loc.

Se înţeleseră repede. Csaba va plăti şapte sute de mărci pentru şase luni. Pentru folosirea mobilei, a bucătăriei, a veselei şi a vaselor urmau să mai plătească trei sute de mărci. Familia judecătorului le lăsă pe una din fetele lor de serviciu care oricum le era de prisos la ţară şi apoi Käthen trebuia să vadă de casă şi era şi pricepută la bucătărie.

Astfel reuşi tânăra pereche să se mute într-o locuinţă în

care găsiră totul de-a gata, de la canapelele elegante tapisate cu pluş verde până la oloiul de uns balamalele uşilor. Aveau până şi un pian. Atâta doar că din camera destinată atelierului trebuiau să mute în celelalte încăperi câteva mobile.

A doua zi se şi mutară.

Csaba plecă grăbit la o prăvălie să-şi cumpere şevalete, pânze, vopsele. Ida plecă grăbită la altă prăvălie, după şorţuri albe. Pentru că era hotărâtă să n-o lase pe Kati să gătească în stilul ei nemţesc. Şi Kati plecă grăbită la piaţă după carne, zarzavaturi şi altele.

Prânzul îi găsi aşezaţi la masă atât de familiar ca şi cum ar fi fost obişnuiţi cu asta de când lumea.

— Kati asta nu găteşte rău – spuse Csaba după ce mâncă nişte pui pane şi o supă minunată. Sau poate dumitale nu ţi-a plăcut, domnişoară?

Ida răspunse zâmbind:

— Ba da.

Îl privise pentru prima oară pe Csaba, mai lung şi zâmbitor. Fata aduse la masă tăiţei cu brânză.

— Ei, dar asta n-ai făcut-o dumneata, Kati.

— Nu, eu am gătit – răspunse Ida, de data asta fără zâmbet, dar cu calm...

Csaba se servi de două ori cu tăiţei, fără să spună nimic. Venise la masă cu un carnet pentru schiţe. În timpul mesei îl scosese de câteva ori din buzunar şi trăsese câteva linii. Ida nu privise foaia, pentru că pe ea nu o interesau tablourile lui Csaba. Dar când, spre seară, Csaba plecă de acasă, ea intră în atelierul lui şi aruncă o privire cercetătoare voind să ştie ce se petrecea acolo.

Pe două suporturi stăteau pregătite două şevalete pe care era întinsă o hârtie groasă de desen. Ambele planşe erau neatinse. Câteva planşe din hârtie cartonată fuseseră aşezate lângă perete. Ida se uită şi la ele. Pe una văzu o schiţă, o familie aşezată la masă, o siluetă de femeie, cu braţele desfăcute, doar că mâinile atârnate îi erau retezate din încheieturi. Câteva linii trase cu

cărbune. Nu se putea vedea nici dacă femeia era îmbrăcată sau nu. Schiţa părea făcută de o mână neexperimentată de copil.

În după-amiaza celei de a treia zile Ida se gândi că ar putea începe să facă nişte vizite. Se gândea că probabil şi Csaba avea de gând să-şi viziteze prietenii care fuseseră în seara aceea prezenţi la masă, pe cei necăsătoriţi îi va vizita singur, pe ceilalţi, împreună cu ea; sigur că va vizita şi familia Kender.

Privi ceasul, trecuse cu câteva minute de trei. Să intre oare în atelier sau să aştepte până iese el? Mai bine să aştepte.

Din atelier parcă se auzeau nişte voci. Vocea lui Csaba le domina pe celelalte.

— Voi gândiţi cam ca albina care se întoarce la stup. Socotiţi că buzunarul meu va fi un fel de buzunar ca al lui Mednyánszky...

Cu cine vorbeşte oare? Cu vreo cunoştinţă din Ungaria? Sau cu careva dintre cei care fuseseră la masă?

— Dar eu nu ţi-am cerut niciun franc – întrerupse cu o voce jignită un bărbat – eu am spus doar atât: să veniţi ca naşi. Până acum n-ai fost căsătorit, nici prin minte nu mi-a trecut. Suntem camarazi şi prieteni vechi, mă gândeam că ai să primeşti cu plăcere...

Ida trăgea cu urechea la uşă.

— Ai început prin a-mi spune că nevastă-ta e bolnăvicioasă şi că de două luni n-ai vândut niciun tablou.

— De trei, nu de două; de trei luni şi jumătate.

În sufletul Idei curiozitatea feminină se lupta acum cu demnitatea. Baroana se încontra cu fiica de burghez. Numai că fata de burghez o potoli repede pe baroană – intuise cu siguranţă că până şi o baroană s-ar apleca până la gaura cheii şi ar da închizătoarea la o parte. Deci se uită şi ea pe gaura cheii.

Ochii i se opriră miraţi pe o faţă cu piele foarte brună. O fată brună, cu o rochie ordinară şi cu nişte buze foarte umflate. Era atât de neagră că parcă ar fi ieşit dintr-un

horn. Şi părul îi era ciudat de negru. Şuviţele de păr erau încurcate şi lipite ca şi cum nu s-ar mai fi spălat pe cap de cel puţin o lună de zile. Ochii îi erau mici şi inexpresivi. La gât purta un şirag de corali ieftini. Dar nu fata era cea care vorbea cu Csaba. Ea stătea tăcută şi privea plictisită pe fereastră.

Apoi de undeva de lângă geam se auzi vocea lui Csaba.

— Bine că mi-ai amintit: nevastă-ta a mai şi făcut prostia să-i spună Idei în ce şatră de ţigani v-aţi cununat. Ei bine, nevastă-ta să ia aminte că nu mai poate veni aici. Soţia mea nu numai că n-o să vă fie naşă, dar nici nu trebuie să ştie despre ce e vorba. Aflaţi că nevastă-mea a crescut într-o mânăstire şi exigenţele ei morale întrec orice imaginaţie. Îmi pare foarte rău, Pista, dar eu trebuie să respect sensibilitatea soţiei mele.

— Ei da, se vede că-şi cam ţine nasul pe sus. În prima clipă am crezut că ţi-e model.

— Să nu spui aşa ceva!

Urmară câteva fraze care nu se auziră, apoi din nou Ida putu distinge cuvintele lui Csaba.

— Te asigur că am să fiu mai mult decât politicos cu soţia ta, dar ţineţi şi voi seama de situaţia mea.

— Ea nici n-a dorit, adică...

— Prefer să vorbim cinstit.

— Adică, tu ştii că e bolnavă de stomac. Tot timpul e bolnavă de stomac. Şi asta pentru că, dacă o zi n-o doare nimic, mănâncă de parcă ar fi un câine de vânătoare ţinut toată ziua la post. Dar tot am să mă cunun cu ea. Din suta de mărci, de dragul ei am să prăpădesc douăzeci. Prea mă pisează de mult.

— Află, te rog, zise din nou Csaba şi spune-le-o şi celorlalţi, că eu nu m-am însurat cu parale.

— Nu cu parale? E drept că o astfel de femeie n-o iei pentru bani...

— Păi n-ai văzut că nu are niciun fel de bijuterii? Nici măcar o brăţară?

— Atunci din ce-ai închiriat locuinţa asta atât de

elegantă?

— Dar ce, eu ţin oare socoteala banilor tăi? N-are şi buzunarul meu dreptul să poarte atâţia bani cât să-mi pot închiria o casă şi să mă pot apuca de lucru?

— Ei cum, păi dar...

— Am să plec de aici fără niciun ban. Dar ce-ţi datorez eu ţie, Pista... Şi ca să mă pricepi mai bine, uite, află că am în mine o groază de idei pentru tablouri, dar n-am răgazul nici măcar să le schiţez. Curios e că de îndată ce-am păşit pe pământul Münchenului am simţit dogoarea fierbinte a dorinţei de a crea.

— Ei bine, dă-mi măcar cincizeci de mărci, Csaba. Mi-e tare ruşine să-mi stric obrazul pentru o asemenea sumă, e o nimica toată, zău aşa!

— Nu pot...

— Dacă nu-mi dai măcar treizeci de mărci, am să-mi vând haina şi pălăria telalului, aici, drept în faţa casei tale.

— Mă îngrozeşti.

— Mă poţi salva şi cu douăzeci de mărci dacă ai atâta prietenie pentru mine cât are cineva faţă de un câine cumpărat cu două zile în urmă.

— la zece mărci. Dar sunt ultimii, Pista, până când voi găsi cumpărători pentru tablouri. Tu ştii că vorba mea e sfântă.

Cel care ceruse banii plecă.

Ida părăsi uşa şi se aşează lângă pian. Pe rafturile din lemn de abanos se aflau o mulţime de partituri. Îşi trase taburetul lângă fereastră. Răsfoi curioasă partiturile. Erau numai lieduri, polci şi valsuri, creaţii ale meşteşugarilor muzicii cotidiene.

Deschizând uşa atelierului, Csaba îşi vârî capul pe uşă:

— Eşti aici, domnişoară?

La răspunsul Idei intră în cameră. Era îmbrăcat cu un halat de lucru, albastru, lung până la genunchi. Îşi şterse mâinile cu un prosop.

— Mă gândeam că azi am putea începe vizitele. Ne-am

duce numai în trei locuri. Ceilalţi nu se aşteaptă să-i vizităm. Cânţi la pian, domnişoară?

— Uneori.

— Şi de ce n-ai cântat până acum? Să nu-ţi închipui că mă deranjezi. Poţi cânta înainte de prânz. După-amiază, când pictez, nu. Poftim, până mă îmbrac, poţi să cânţi!

Şi se retrase.

Ida alese un lied care i se păru ceva mai bun decât celelalte şi îl interpretă. Apoi închise pianul şi-şi puse pălăria. Aştepta, puţin emoţionată, ca Csaba să spună ceva, sau să iasă şi să o laude. Complimentul este şi el un amănunt al intimităţii, iar ea nu putea îngădui niciun fel de intimitate.

Csaba intră în cameră. Era îmbrăcat în costumul său cafeniu, păros, de primăvară; îşi luase şi umbrela...

— S-a înnorat puţin – spuse – dar poţi lua umbrela de soare. E cinci, putem porni, la ora asta toţi şi-au isprăvit de băut ceaiul.

Idei i se strânse inima pentru că Csaba nu făcuse nicio remarcă în privinţa liedului. Ar fi putut spune măcar aşa simplu, alb, că a fost frumos. Până şi un cal şi-ar fi ciulit urechile auzind acel *passage* cu trei octave.

Se aranjă în faţa oglinzii fără să scoată o vorbă şi o lăsă pe Kati să îi potrivească încet cutele hainei. Încheindu-şi mănuşile, întrebă:

— La cine mergem?

— La familia Szél, ei stau cel mai aproape de noi.

— Pentru cât timp?

— Poate pentru o jumătate de oră; poate pentru două ceasuri. Poate...

— La prima vizită?

Csaba zâmbi puţin ironic.

— Vizită! Crezi că mergem în vreun salon? Ne ducem într-o mansardă. Crezi că la uşă te aşteaptă un lacheu în livrea? Mare ne va fi norocul dacă la uşă n-o să mi se arunce în cap vreo piesă de îmbrăcăminte, pe care văzând-o, dumneata să fugi îngrozită pe scări aruncându-

ţi şi umbrela.

— Dar cine sunt aceşti Szél, atât de îngrozitori? Şi de ce ne ducem la ei?

— Cine? Ai stat doar lângă ea. Dacă-mi amintesc bine v-aţi şi sărutat.

— Cu amândouă femeile care au stat lângă mine. Dar care din ele era doamna Szél?

— Cea grasă.

— Flora?

— Ea.

— Dar îi străluceau în ureche nişte cercei.

— Americani. Îi poartă numai seara. Nu e niciun motiv de mirare. Cerceii, grăsimea sunt numai faţadă. În realitate e o unguroaică foarte cumsecade. Mikey e cel mai bun prieten al meu, e un om genial şi are un suflet ales.

— Mikey? Am înţeles că mergem la Szél.

— Mikey Szél Pista, pe tablouri scrie numele Mikey cu y.

Vremea era închisă pregătindu-se de ploaie. Pe stradă, bărbaţii purtau umbrele, iar doamnele pardesie.

Pe strada Terezia trebuiră să părăsească trotuarul pentru că se turna asfaltul... Ida ar fi trecut strâmbând din nas pe lângă cazanul cu smoală, dar Csaba se opri.

— Hei, Jancsi! Ţi-a murit stăpânul?

Un muncitor murdar, în vârstă de vreo treizeci de ani, lăsă cazanul şi-l salută bucuros pe Csaba.

— Să trăiţi, preaonorate domn. N-a murit. Dar nici prea mult n-o mai duce.

— E bolnav?

— Nu e sigur că e bolnav. Dar nici sănătos nu e. N-are cum să fie sănătos.

— Zace?

— Când zace, când şade. Dar în ultima vreme mai mult zace.

— Când l-ai părăsit?

— Nu l-am părăsit. Trec pe acolo în fiecare seară. El mi-

a spus să-mi caut ceva de lucru. Mi-aş fi căutat oricum.

— Unde stă acum?

— Tot unde am stat.

Csaba o căută din ochi pe Ida. Îşi închipui că se depărtase voind să evite mirosul de păcură. Ida însă, cu batista la nas, stătea în spatele lui.

— Mergem la bătrân.

Ida nu întrebă cine era bătrânul. Csaba îi spuse abia după ce cotiră pe o străduţă mai liniştită:

— Un pictor bătrân, un foarte bun prieten de-al meu. Un om cam ciudat. Îmi cer iertare, nici nu te-am întrebat dacă vrei să mergi sau nu. Dar pe stradă suntem soţ şi soţie. Soţia navighează întotdeauna pe ambarcaţiunea soţului.

— Poftim, navighează încotro doreşti.

Şi navigară pe mai multe străduţe înguste. Toată conversaţia lor se mărgini doar la o observaţie a Idei:

— Ciudat lucru că în oraşul acesta nicio stradă nu se numeşte *cale,* toate sunt *bulevarde.*

Ar mai fi voit să adauge: „Ce anume se cheamă aici Gasserhauer?” Dar cum Csaba tăcea, îşi lăsă întrebarea nerostită.

Csaba se opri lângă un atelier mecanic şi trase de lanţul soneriei.

— Mergem la domnul Halász – îi spuse Csaba fetei care deschisese poarta.

— Este acasă – răspunse copila amabilă, onorând pălăria Idei cu o privire plină de respect, este acasă. Zace.

O curte îngustă în care se hârjoneau câţiva nemţişori. Cămăşuţa unuia era zdrenţăroasă şi murdară, în schimb privirile îi erau ca ale viteazului ucigător de balauri din poveste. Patru oleandri ofiliţi pe partea mai însorită a curţii, biete plante prăfuite. În dos, pe o scară care ducea la pod, la etajul al treilea, o înnăditură de vreo doi metri mărginită cu grilaj de fier se deschidea într-un coridor de scânduri; o uşiţă dărăpănată, lângă ea o fereastră cu

canaturi putrede, afară, un scaun de bucătărie şi pe balustrada de fier o pereche de ciorapi bărbăteşti, galbeni, cu tălpile găurite. Se vedea bine că încăperea fusese construită anume ca atelier de pictură. La München până şi coteţele pentru orătănii se construiesc cu gândul că în lipsă de găini le va închiria un pictor.

— Dacă vă plictiseşte – spuse Csaba – puteţi să vă plimbaţi pe stradă până vin eu.

— Aş prefera să urc, dacă credeţi că pot intra în camera unui bărbat – chiar bătrân fiind – care stă în pat.

— Mai bine nu. Aşezaţi-vă aici afară, lângă uşă. Priviţi acest sfeşnic imens de Bavaria.

Bătu în uşă:

— Eu sunt, dragul meu Balász!

— Intră!

Se auzea limpede tot ce vorbeau. Ida asculta cu interes.

— Dumnezeu te-a adus, frăţioare, rază de soare! Cum ai picat aici? Din cer? Ia te uită, mai pot avea şi eu zile fericite. Stai jos. Aprinde-ţi o ţigară dacă ai. Vorbeşte, mult, mult de tot.

— Păi, în primul rând, spune-mi, frate Balász, eşti bolnav? Sau leneveşti doar?

— Şaptezeci şi doi de ani...

— Asta nu e o boală. Confratele nostru Vastagh Gyuri[17] pictează încă stând în picioare şi după aceea o ia pe jos până la Buda, la „Három nyolcas” să mănânce. La vârsta asta Tizian era încă un june. Madarász Viktor[18] începe abia acum a doua tinereţe.

Bătrânul se interesa de toţi, întrebă şi de Benczúr[19], şi

[17] Vastagh Gyorgy (1834 – 1922), pictor maghiar preocupat de a introduce etnografia în pictură. Portretist de seamă (n. tr.).

[18] Madarász Viktor (1830 – 1917), unul dintre cei mai mari romantici-academici din pictura maghiară, preocupat mai cu seamă de subiectele istorice şi de portret (n. tr.).

[19] Benczúr Gyula (1844 – 1920), principalul reprezentant al academismului în pictura maghiară. Mare colorist, cu o tehnică prodigioasă, a dat o pictură somptuoasă şi inspirată mai ales din

de bătrânul Molnár[20], de Szinyei Merse şi de Vágo Pali[21]. Apoi se interesă de Csaba, de viaţa lui, de ceea ce pictase de când nu se mai văzuseră. Csaba îi spuse pe unde fusese, ce văzuse şi că era cât pe ce să ancoreze în gazetărie.

— Asta nu-i decât un episod – spuse bătrânul – revenim întotdeauna pe cărarea principală. Vezi, şi Madarász Viktor a vândut fiare, apoi s-a întors. Szinyei Merse a tuns oi şi tot s-a întors.

— Şi cum lucrează! Cu ce elan tineresc!

Bătrânul oftă.

— Ei sunt ei. Iar eu sunt eu. Eu am şi murit, Csaba. A mai rămas un pic de suflet în mine, ca într-o băşică dezumflată.

— Aş, cum să fi murit, frate Balázs, cât timp ne mai interesează câte ceva, trăim. Iar pe tine te-a interesat întotdeauna ceea ce e frumos. Văd că şi vioara mai are încă cele patru corzi. Te pomeneşti că uneori seara încânţi luna cu vreo melodie.

— Nu, de mult nu mai cânt. Ultima oară, am cântat în seara de Crăciun, nişte colinde. Atunci i-am şi desfăcut corzile. Hai, ia-o din perete. Cântă-mi un cântec vechi, să aud pentru ultima oară glasul tinereţii mele.

— Ia nu mai vorbi ca un lăutar pe patul de moarte, în ochi îţi străluceşte vigoarea vieţii! Şi, spunând asta, Csaba se apucă să lege, să acordeze, să ciupească încet corzile viorii.

— Se reflectă în ei doar strălucirea geamului – spuse, moleşită, vocea bătrânului.

Ida asculta cu ochii aprinşi. Csaba cânta la vioară? Nu spusese până acum niciun cuvânt despre asta.

Vioara continua să geamă, să ofteze. Între timp, Csaba

---

mitologie. Are multe portrete reprezentative (n. tr.).

[20] Molnár József (1821 – 1899), pictor maghiar romantic; a abordat subiecte istorice, pictură de gen, peisaje (n. tr.).

[21] Vágo Pál (1853 – 1928), pictor maghiar; adept mai întâi al curentului münchenez zis anecdotic, trece apoi la compoziţia istorică de mari proporţii şi la frescă (n. tr.).

îl întrebă pe bătrân din ce trăia. Ducea cumva lipsă de hrană sau de bani?

Bătrânul îi spuse că se asigurase. Avea treizeci de tablouri nevândute, Jancsi îi aducea în fiecare seară apă, pâine şi ceva de-ale gurii. Când se vor isprăvi banii va duce un tablou la... – rosti un nume german – şi îl va vinde pe o sută de mărci.

— Îmi ajunge, pentru cât mai am eu de trăit.

Csaba acordă vioara şi începu îndată să cânte cântecul lui Sobri. Ida asculta uluită cât de minunat interpreta Csaba. Urmă apoi *Sárga rigó most hullatja a tollát*[22]*.* Şi încă vreo două cântece atât de vechi încât Ida nu le ştia. Cele două melodii le recunoscuse pentru că la mănăstire avea voie să cânte din Liszt şi din Sobri. Iar cântecul privighetorii îl cântase odată eleva Fazekas când nu era de faţă nicio călugăriţă.

Idei îi plăcu îndeosebi cântecul privighetorii, degetele îi fremătau de parcă ar fi avut în faţă clapele pianului.

— A fost frumos – mulţumi la urmă bătrânul, măcar de-ai putea veni în fiecare zi să-mi cânţi! Cântecul readuce timpul care a trecut. Nu-i păcat că a trecut, dar e plăcut să ne readucem aminte de el.

— Dacă aş avea timp, frate Balázs...

— Aşa-i, aşa-i. Pictorul, când e tânăr, ar zugrăvi şi cerul dac-ar fi de pânză. Îndreaptă-mi, te rog, perna, dacă tot eşti aici. Dar ai pictat totuşi câte ceva cât ai fost departe?

Csaba îi spuse că îl pasionase sculptura, dar că acum se întoarce la penel.

— Căci – zise el – pe pânză pot să pictez chiar şi o statuie. Dar sculptorul nu poate ciopli în piatră cum piere soarele lui Tölgyes[23] în câmpia aburindă.

— Aşa suntem noi când suntem tineri. Ţi-ai putea închipui oare că eu la vârsta ta mă dădeam în vânt după muzică? Am văzut apoi un portret de femeie care pe

[22] Acum îşi pierde mierla penele (n. tr.).

[23] Tölgyes pare un personaj fictiv: istoria artelor maghiare nu-l consemnează (n. tr.).

bărbie avea pictat până şi un coş. Ţi-ai putea închipui oare că de zgaiba aia mică s-a rupt roata căruţei mele? Dar fiecare se realizează până la urmă în domeniul care îi e mai drag. Cea mai bună e opera care... Ridică-mi puţin perna, Csaba dragă... Mulţumesc. Despre ce vorbeam? A, da, cel mai bine ne iese ceea ce facem cu dragoste. De fapt trăim doar atâta vreme cât preţuim ceva. Ce preţuiesc eu azi?

— Ia nu mai cârti, frate Balázs. Vino mâine la mine la masă. Va fi o masă simplă, dar bună, o să-ţi facă nevastă-mea nişte tăiţei cu brânză de-ai să-ţi lingi degetele.

— Te-ai însurat? Ia te uită – şi nu spui nimic despre asta!

— Da.

— Bine-ai făcut. Sper că-ţi dai seama şi tu.

— Îmi dau seama.

— E în firea lucrurilor, bărbatul tânăr să nu hoinărească aşa, ca un câine fără stăpân... şi familia e, în viaţă, un lucru de preţ... Gaz pentru lampa vieţii... În lampa mea s-a terminat gazul. Csaba... sunt ultimele pâlpâiri...

— Lasă! Te mai văd eu dansând, frate Balázs.

— S-a terminat melodia. Ştiu. Pentru că, vezi, eu nu mai preţuiesc nimic. Bani? Onoruri? Banii folosesc ca şi oloiul de uns roţile... să nu scârţâie. Onorurile... Fleacuri! Preţuirea artistică?... Ce-i drept, adevăraţii giganţi sunt artiştii... Poeţii... Regi ai minţit... Dar şi ei pier în bezna veşniciei.

— Eşti bolnav, frate Balázs. Eşti un om înţelept, dar eşti un om bolnav.

— Copilului îi e de preţ orice lucru cu care se poate juca. Tânărului îi e de preţ tot ce-l înarmează pentru viaţă. Tatăl pune preţ pe viitorul urmaşului său. Dar ce preţ mai poate avea o cioară bătrână ca mine?

— Viaţa, frate Balázs...

— Ei, un om de vârsta mea ştie prea bine ce e viaţa. Nu mai are nimic de aşteptat de la ea!

Vocea bătrânului se voala de parcă ar fi rostit cuvintele

prin somn:

— Nici măcar nu mai gândesc. Trec zile întregi fără să gândesc... Doar noaptea uneori... Atunci îmi apare în faţa ochilor imaginea unui chip palid de femeie, un chip frumos şi alb... Ochii negri, îndureraţi, întredeschişi... Dar nu acolo e trăsătura de maestru ci în umbra de pe gât... Umbra aceea diafană, albăstruie numai penelul meu ar putea s-o redea.

— Vezi, frate, că tot mai ai ceva de preţ în viaţă: ideea artistică. Ideea! Ideea! Vezi că ideea e mai preţioasă chiar decât viaţa. Dar acum iartă-mă, omul însurat e întotdeauna strâns cu uşa. Peste câteva zile am să vin din nou.

Când Csaba părăsi camera, soarele presăra cu ultimele raze ale după-amiezii acoperişurile caselor.

— Iertare – se scuză el faţă de Ida – pentru această lungă aşteptare. Dar gândeşte-te că, venind la un asemenea bătrân singuratic şi bolnav, nu puteam să mă ridic după zece minute de pe scaun şi să plec. Şi porni înainte pe scări în jos continuând să se scuze: Nu l-am văzut de mult... De atunci a îmbătrânit, e cu un picior în groapă. Nici n-o să mai iasă el de aici decât tras de gloaba Sfântului Mihail. Dădu din cap. Pe stradă continuă: Nu se prea împrietenea cu nimeni. Mai ales cu pictori nu. Deşi e o fire deschisă. Cred că se ruşina că vorbeşte prea mult. Poate de aceea îi şi ocolea pe oameni pentru că ştia că nu-şi poate ţine limba în frâu. Eu l-am cunoscut la un negustor de tablouri unde i-am văzut o pânză intitulată *Sfântul Paul* sau aşa ceva; era el însuşi predicând, cu fruntea foarte încruntată. Nu-şi pictase decât capul şi mâna cu arătătorul ridicat. Dar faţa aceea bătrână arsă de soare, ochii obosiţi şi inspiraţi... n-am mai văzut aşa ceva. „Eh, ce cap interesant!” am exclamat. Şi el era acolo, în prăvălie. Mi-a întins mâna. Un altul ar fi spus mulţumesc. El a zis: „Vă felicit.” „De ce?” „Aveţi ochi.” Şi m-a întrebat de ce neam sunt. I-am spus că sunt ungur. „Ei – spuse pe ungureşte – atunci de două ori felicitări.”

Ida simţi că Csaba se străduie să o răsplătească într-un fel pentru aşteptarea ei îndelungată. Înainte nu se întinsese niciodată atâta la vorbă.

— Bătrânul n-a pictat altceva decât capete – continuă Csaba, ajutând-o pe Ida să treacă de partea cealaltă a străzii – numai capete. Capul său propriu şi al acelui Jancsi care mesteca smoala în cazanul acela. Şi capul portăresei. Şi alte capete care îi pozau gratuit. Un cearşaf de pânză pe umeri şi şi-a creat modelul biblic, roman sau grec. Muncă de două zile dar în fiecare tablou o trăsătură, o umbră, culoarea, ceva care trăda mâna unui maestru. A fost prea leneş pentru compoziţii mari. Într-un fel era lipsit şi de putere. Bătrânul e dintre aceia care ştiu cam ce-ar trebui, dar la o adică se împotmoleşte. A dus-o greu. Doar când vindea câte un tablou intra într-o berărie să mănânce o mâncare ieftină şi caldă. Pe Jancsi l-a adus acum douăzeci de ani din Ungaria. Era un copil de ţărani rămas orfan. Îi muriseră ambii părinţi în aceeaşi zi într-un foc mare. Cred că a învăţat la Lenbach...

Toate astea le spuse aşa ca pentru sine mergând agale spre casă. Ida îl asculta tăcând mirată.

Hurducăitul unei căruţe cu bere îl făcu pe Csaba să tacă sau poate tăcuse fiindcă observase că Ida tăcea.

— Iartă-mă că te-am lăsat să te plictiseşti atâta vreme, dar în camera bătrânului e atâta învălmăşeală încât te-ai fi jenat. Este uluitor de dezordonat. Ce-i drept, duminica mai mătură Jancsi, dar... papucii şi pieptenul, şi ibricul de cafea şi crema de ghete şi toate celelalte sunt claie peste grămadă în mijlocul mesii. Şi pe urmă...

Dădu din cap şi tăcu.

Abia când ajunseră pe strada pe care locuiau, mai vorbi:

— Azi nu ne mai putem duce la familia Szél. Mâine. Nu, nici mâine, după-amiază sunt ocupat. Poimâine.

9

ÎN ZIUA ACEEA, ÎN CURSUL DIMI-neţii, Ida cunoscu din întâmplare o nemţoaică, vecina lor de la etaj. Când se întorcea cu Kati de la târguielile de dimineaţă nemţoaica scutura lângă scări un costumaş cu guler de marinar. Kati salută cu „Kistihand”; Ida salută şi ea dând din cap. Apoi se opri.

— Suntem chiriaşii familiei Danauer – spuse, amabilă – suntem din Ungaria. Nu ştim dacă se obişnuieşte pe aici să-ţi vizitezi vecinii... Soţul meu se numeşte Balogh. Pe mine mă cheamă Ida.

Femeia fu bucuroasă. Ea se numea Josefina Miller. Soţul ei era profesor universitar. Erau căsătoriţi de şapte ani. Aveau un băieţel, Fritz, care acum era plecat la Talkirhen la bunica, să se bucure de primăvară la ţară. Au avut şi o fetiţă, Tinuţa, dar murise de vărsat, cu trei ani în urmă. Oh, era o fetiţă atât de drăguţă, vioaie şi inteligentă.

Şi ochii femeii se umeziră, se umeziră şi ochii Idei. Doamna Miller mai spuse o dată că fetiţa ei fusese o fiinţă fermecătoare.

— Daţi-mi voie – continuă doamna Miller – să-i aduc portretul să vedeţi că n-o laud degeaba. Sau poate intraţi o clipă să vedeţi şi portretul lui Fritz în ulei. Intraţi, *liebe Nachbarin*[24] numai pentru o clipă. Ştiu că dimineaţa sunteţi şi dumneavoastră ocupată.

Când ieşeau din casă, peste un sfert de oră, îşi spuneau pe nume. Ida cunoştea acum toate neamurile doamnei Miller după fotografii, după schiţe, ulei tempera, acuarele

[24] Vecină dragă (germ.) (n. tr.).

şi ştia şi că doamna Miller se dăruise total copilului şi familiei sale, că bărbată-su fuma pipă şi că ea cânta la pian; duşumelele le lustruia în fiecare joi, morcovi nu gătea niciodată – în schimb în fiecare miercuri aburea pe masă spre desfătarea soţului ei, o pulpă de viţel; că hainele îmblănite nu se puteau purta pe dos, dar se puteau întoarce; că cel mai mare compozitor contemporan era Joachim Raff, că doamna Miller avea o reţetă grozavă de fursecuri scrisă de însăşi cofetarul Curţii, că în casa Millerilor nu existau ploşniţe şi că doamna Miller moştenise nişte cercei de la o mătuşă de la care nici nu se aştepta şi al cărei soţ fusese general în Kamerun de unde plecase, nenorocitul, optând pentru o carieră comercială în colonii.

Doamna Miller află că Ida crescuse la o mănăstire, că sufleul de ardei era grozav, că şi Ida cânta la pian, că nici la ei n-aveau ploşniţe şi că nu văzuse niciodată un teatru pe dinăuntru.

În cursul după-amiezii Ida îi şi făcu o vizită doamnei în cauză. Se scuză că venise singură spunând că ziua soţul ei nu era dispus să se desprindă nici măcar pentru un ceas de lângă şevalet. Apoi mai veniră două nemţoaice în vizită. Pe urmă sosi şi domnul profesor; avea o barbă blondă, foarte plăcută, atâta doar că dinţii de sus îi erau cam lungi; debită atâtea lucruri năstruşnice încât la fiecare vorbă spusă de el doamnele râdeau cu hohote şi râdea şi Ida cu ele. Vedea acum pentru prima oară în viaţa ei un bărbat drăguţ şi glumeţ. După a treia frază dinţii prea lungi i se părură necesari pentru a sublinia glumele. Nu-şi închipuise până atunci că în germană există atâtea jocuri hazlii de cuvinte. Se simţea nespus de veselă.

— Spune-mi, dragă Ida, zise una dintre cucoane – toate unguroaicele sunt atât de frumoase ca dumneata?

— Nu – răspunse profesorul în locul ei – cel mai frumos pleacă întotdeauna peste hotare. Ce bine ar fi dacă l-am cunoaşte şi pe soţ, e un bărbat tânăr, voinic şi frumos,

tocmai pe potrivă. Spre marea mea părere de rău n-am avut ocazia până acum decât să-l văd, ne-am salutat de vreo trei ori întâlnindu-ne pe scări.

— Adu-l pentru câteva clipe şi pe dumnealui – se rugă doamna Miller. Să stea cu noi cinci minute, pe urmă îl lăsăm să se întoarcă la munca lui. Noi o să vă întoarcem vizita mai pe seară, când oricum nu pictează. Adu-l, Ida dragă, să vadă şi doamnele un bărbat frumos.

— E un domn foarte distins – continuă şi profesorul să-l laude pe Csaba – se vede că e deprins cu oamenii inteligenţi. Consider un noroc să...

Cele două doamne venite în vizită insistară şi ele:

— Adă-l, dragă, cât mai suntem şi noi aici. Fă-ne bucuria de a cunoaşte şi noi o pereche tânără şi frumoasă.

Ida sări fericită în picioare. Era încântată de atâtea laude. Dacă pe Csaba îl ştia lumea de soţ, de ce nu s-ar lăuda cu el?

Porni în goană cu capul înfierbântat. Dar când ajunse în salonul lor, aerul i se păru mai rece. Se opri.

Oare Csaba nu se va speria de o invitaţie atât de neaşteptată? Dar în faţa lumii ei sunt soţ şi soţie şi trebuiau s-o demonstreze cu orice chip. Ce, Csaba n-o târâse şi el la bătrânul Balázs şi n-o lăsase să aştepte un ceas şi jumătate aşezată pe un scaun nenorocit lângă o pereche de ciorapi rupţi şi umezi? Şi pe urmă, pe drumul spre casă, îi vorbise de parcă ar fi uitat că sunt doi străini, atmosfera nu poate rămâne tot timpul îngheţată.

În atelier era linişte. Oare să nu fie acasă?

Ida apăsă cu grijă pe clanţă şi aruncă o privire... Dar ce văzu o îngheţă dintr-o dată. Vreo stafie? Nicio stafie: ci fata aceea brună pe care o văzuse mai zilele trecute; despletită, cu părul murdar şi încâlcit şi cu picioarele dezgolite până la genunchi stătea pe divanul lui Csaba; cu o mutră plictisită tocmai îşi lega la brâu juponul de culoarea sfeclei.

Ida închise uşa la loc şi clătinându-se pe picioare se

retrase în dormitorul ei. Căută colţul cel mai îndepărtat al camerei şi se prăbuşi pe un scaun.

Îşi trase cu o asemenea putere capul între umeri încât aproape că o duru.

Csaba o căutase în timp ce ea fusese în vizită. Kati îi ceruse voie Idei să plece câteva ore în cursul după-amiezii să-şi viziteze mama şi italiencei, modelul lui Csaba, i se făcuse frig.

Era rece în ziua aceea aşa cum e deseori în mai. Modelul se dezbrăcase dar tremura.

— E frig aici, *Herr Mahler*[25]*.*

Csaba o strigase pe Kati din bucătărie, dar cum era şi firesc Kati nu-i răspunse.

Se dusese deci în camera Idei s-o roage să-i spună lui Kati îndată ce s-o ivi să aprindă focul în atelier.

Dar nici pe Ida n-o găsise acasă.

Făcuseră focul şi în seara precedentă. Se gândi că poate găseşte nişte surcele pregătite în vreuna din sobe. Deschise uşiţele, uitându-se. La urmă de tot intră chiar şi în camera Idei. Nici acolo nu găsi decât cenuşă.

Dar ce cenuşă ciudată, neagră... Aducea cu un fel de acoperiş de casă. Şi alături, un fel de închizătoare cu alama înnegrită de foc.

Se uită mai atent, văzu că fusese o carte, o carte cu închizătoare, deci în faţa lui stătea scrum o carte cu închizătoare. Ida o deschisese şi o vârâse în foc. Hm!

O scoase cu atenţie. Cartea se nărui. Dar pe coperta făcută scrum se puteau citi literale negre, lucioase: *Jurnal.* Hm!

La mijloc hârtia rămăsese albă pe o porţiune de vreo două degete. Pe acel rest de hârtie se puteau citi nişte cuvinte de început de frază. Cuvinte scrise în ungureşte. Hm! De ce îşi arsese oare Ida *Jurnalul?* Hm!

S-o fi gândit desigur că i-l va citi cineva. Dar cine mai ştia ungureşte în casă? Numai el singur. Ida îşi arsese deci *Jurnalul* ca să nu cadă în mâinile lui. Hm!

[25] Domnule pictor (germ.) (n. tr.).

Închizătoarea era asigurată cu cheie, deci domnişoara se gândise că acel cineva care ştie ungureşte îl putea deschide cu o cheie falsă şi afla de ce se măritase dumneaei cu atâta grabă.

În seara aceea Ida nu veni la masă. Csaba nici măcar n-o întrebă pe Kati unde îi era stăpâna.

Zile în şir Ida nu se putu uita la Csaba.

Csaba se făcea că nici n-o bagă de seamă. O saluta cu politeţea lui obişnuită, aşa cum saluţi un străin. Stătea la masă de parcă ar fi stat la o masă de restaurant cu cineva cunoscut doar din vedere. Conversaţia se limita la câte o întrebare la care Ida răspundea scurt cu câte un da sau nu.

A doua zi Ida se scuză în faţa vecinilor spunându-le că avusese o ameţeală şi trebuise să stea culcată, că soţul ei va veni altădată, deocamdată era foarte ocupat cu pictura. Vecinii ascultară zâmbind. „Vă felicit” – o complimentă profesorul insinuant.

Apoi Ida refuză să-i mai viziteze şi pe pictori.

— Te rog – îi spuse lui Csaba, să mă scuzi spunându-le că am primit veşti proaste de acasă, care mă indispun. Altădată.

Csaba se întrebă care erau veştile proaste pe care le primise de acasă. Lucra. De dimineaţă până seara stătea în atelier. Uneori pleca grăbit pentru câte o oră. Se întorcea cu suluri mai mici sau mai mari de hârtie şi continua să lucreze. Abia după ce se lăsa seara pleca pentru mai multă vreme. Nu obişnuia să spună unde se duce.

— Azi am o întâlnire cu nişte bărbaţi – spuse o dată – nu mă aştepta la masă.

Uneori, când mânca seara acasă, se întâmpla să se ridice de la masă şi să revină cu caietul de schiţe. Îl punea lângă farfurie şi schiţa, cu mişcări iuţi, ceva.

Seara ieşea şi se întorcea după miezul nopţii.

Rar, se întâmpla să intre în camera lui şi să cânte la vioară. Ida nu-l asculta. Închidea uşile dintre camere sau

îşi făcea de lucru în bucătărie. Aproape că se bucura că Csaba n-o invită niciodată să cânte la pian.

Într-o dimineaţă, în timp ce pregătea nişte sarmale cu orez, Kati dădu zâmbind din cap:

— La dumneavoastră totul e altfel. Nu mă miră că până şi îngerii sunt altfel.

— Îngerii? Despre ce fel de îngeri vorbeşti, Kati?

— Îngerii din cer, *gnädige Frau.* La noi când îi pictează au aripi, ca şi cum ar fi din pene albe sau colorate.

— Şi la noi, Kati.

— Lăsaţi că am văzut eu cum îi pictează domnul, îngeri cu aripi de liliac.

Şi râse.

Ida nu ştia despre ce e vorba. De atunci ea nu mai aruncase nicio privire în atelierul lui Csaba. N-o interesau nici caietele lui de schiţe.

Cum Csaba tocmai lipsea de acasă, Ida îşi făcu curaj şi intră în atelier. Văzu uluită, pe o pânză, aproape în mărime naturală, strălucirea roşietică a trupului unei femei goale zburând cu braţele şi picioarele desfăcute. De la umeri şi până la călcâie i se întindeau pe spate un fel de aripi ca de liliac. Capul îi atârna într-o parte, aşa încât din obraz nu i se vedea decât linia nasului. Părul nepieptănat îi cădea până la coapse, acolo se aduna umbrind spre dreapta adâncitura trupului.

— E italianca aia care vine după-amiaza pe aici, spuse Kati.

În capul Idei abia atunci se făcu lumină; deci pictorii îşi pictează tablourile după modele vii! Dar oricum, tot era un lucru scârbos. Şi italianca aceea cât de neruşinată putea fi!

După asta, Ida se mai îmblânzi puţin faţă de Csaba. Acceptă tacit ca în locul severului „dumneavoastră” el să i se adreseze cu „dumneata”, ea oscilând după caz între cele două formulări. Începu să se ducă iar în vizită pe la pictori. Acolo se vorbi despre modele, despre cât sunt de scumpe, mai ales modelele de compoziţie. Ştia şi ea

acum ce înseamnă un model, ştia că un model se dezbracă într-o zi de mai multe ori decât face baie într-un an.

Pictorii şi pictoriţele erau nişte musafiri ciudaţi poposiţi în München. Familia Mikey locuia într-adevăr într-o mansardă, dar nu într-una dintr-acelea destinate slugilor sau spre a fi închiriate studenţilor, ci într-una pe care şi-o aranjase cândva un pictor ca atelier, închiriind un pod mare, ridicând nişte pereţi din ghips şi făcând astfel un loc spaţios de lucru. Ferestrele erau tăiate direct în tavan.

Această singură încăpere servea familiei Mikey de sufragerie, dormitor, camera copilului şi atelier. Mobilele, fiecare altfel, nici măcar scaunele nu erau două la fel. Dar fiecare piesă sculptată s-ar fi potrivit bine într-un palat. Şi nici covoarele nu păreau să fie dintre cele ieftine. Nimeni n-ar fi putut spune în ce culoare erau zugrăviţi pereţii încăperii pentru că peste tot atârnau tablouri. Toate tablourile viu colorate. Pe un şevalet, un tablou abia început reprezenta o cavalcadă în două sau trei culori. În mărime naturală, doi bărbaţi încleştaţi într-o luptă în faţa zidurilor unei cetăţi.

La intrare se burzului la ei un căţel mititel. Dar un băieţaş brunet – un Mikey de opt anişori – îl ridică iute în braţe şi strigă bucuros:

— Nene Csaba! Bine-ai venit la noi!

— Te miră, nu-i aşa, locuinţa noastră? Dar în afară de fecioraşul ăsta nu avem alţi copii şi Pista s-a obişnuit de când era flăcău cu camera asta şi n-ar schimba-o nici măcar pentru o locuinţă cu cinci camere şi cu parchet pe jos. Iar eu nu-i stric cheful. Dac-ar locui într-o pivniţă, aş sta şi eu acolo cu el. Dragostea e totul, draga mea, dar nu-i cazul să-ţi spun asta tocmai ţie. Noi suntem căsătoriţi de nouă ani, dar trăim şi acum ca-n luna de miere.

Mikey nu era acasă. Femeia îl scuză spunând că bărbatul ei, în luna mai, pleacă deseori. Peisajele le asigură banii pentru cheltuielile zilnice. Lucrează acasă, la tabloul cel mare, numai în zilele înnorate şi ploioase.

— Ascultă, Pet, dă căţelul afară. Crezi că tuturor le plac javrele?

Locuinţa sculptoriţei cu faţă micuţă era mai elegantă. Casă cu patru camere, salonul separat de sufragerie, atelierul în altă clădire.

Acasă, nobleţea ei preţioasă nu mai era chiar atât de evidentă. Mai ales că venise în salon ţinându-şi în braţe, înfăşurată într-o cuvertură albă, fetiţa, o păpuşică blondă de şapte anişori.

— Pe Klárika noastră – o prezentă Idei, privind copilul cu ochi extaziaţi – o doare puţin gâtuţul, dar e pe vindecate.

Fetiţa se ruşinase. Semăna leit cu maică-sa aşa cum seamănă bobocul de trandafir cu o floare deschisă şi puţin trecută.

Ida o luă în braţe şi se întoarse spre Csaba cu un vag reproş în priviri:

— Şi dumneata care nu mi-ai spus că au copil, i-aş fi adus nişte dulciuri.

— N-am ştiut nici eu. Cu Imre ne întâlnim doar la Luitpold.

Pe urmă femeile îi întoarseră Idei vizita şi se trezi dintr-o dată cu atâtea prietene încât uneori se adunau şi câte cinci la ceai. Flecăreau, cântau la pian, uneori cântau şi din gură. Rareori venea şi Csaba pentru o clipă, ieşind din atelier aşa cum era îmbrăcat, în halat de lucru. Se scuza spunând că trebuie să-şi continue treaba şi le îndemna să se distreze nestingherite.

Soţiile pictorilor ştiu ce înseamnă când un pictor „arde”. Câte unul e atât de plin de inspiraţie încât îşi continuă lucrul şi seara la lumina lămpii. De cele mai multe ori, tablourile lucrate astfel se pregătesc pentru expoziţie, deci au termen.

Femeile flecăreau nestingherite.

Uneori venea şi doamna Miller şi atunci vorbeau nemţeşte. Ida vorbea bine nemţeşte, numai că învăţase încă de mică să-şi ţină limba în frâu. Mânăstirea te învaţă

adesea să pui stavilă gurii şi cine a crescut acolo se deosebeşte vizibil de restul femeilor care cotcodăcesc toate deodată. Uneori venea vorba şi despre lucruri mai femeieşti. În asemenea ocazii Ida tăcea, roşind. Când era întrebată, scăpa, cum scapă femeile, schimbând vorba.

La ultima întâlnire fusese iar în primejdie. Doamna Miller povesti cum îşi cunoscuse soţul încă de pe vremea când era elevă. Cineva ducea pe stradă o capră bătrână şi neagră şi ea, înfricoşată, se refugiase sub un portic lângă un băieţel de vreo treisprezece ani. „Nu te teme – o încuraja el – te apăr eu dacă e vreo primejdie.” A doua zi băiatul a salutat-o. Se roşiseră amândoi. A treia zi a condus-o acasă de la şcoală şi se roşiseră când dădură mâna, la portiţă. După zece ani, fără să mai roşească, s-au căsătorit.

Atâta a fost destul ca să dezlege şi limba doamnei Mikey, care spuse că întâlnirea ei cu Mikey a fost asemenea întâlnirii pescarului cu peştele uriaş care-l trage după el în apă. Se dusese cu nişte fete la o cafea într-o grădină la Fonyod şi fetele se plângeau că tinerii nu mai sunt ca altădată, nu se mai gândesc la căsătorie.

— Când vreau, e de ajuns să zâmbesc şi mi-am şi găsit un curtezan care să mă ia de nevastă – m-am lăudat eu.

Fetele m-au privit neîncrezătoare. Ba unde au şi zâmbit batjocoritor pentru că, ce-i drept, împlinisem douăzeci şi trei de ani. Nu mă măritasem nu pentru că nu m-ar fi cerut nimeni ci pentru că eram năzuroasă.

Fetele nu credeau.

— Uite colo, pe mal, vin trei tineri, dintre ei îl cunosc numai pe fratele meu. Spuneţi voi care să fie peste un ceas cavalerul meu?

Tinerii erau încă foarte departe, nu li se distingeau chipurile. Una din fete arătă un tânăr cu pantaloni albi: acela.

Fratele meu, pe atunci student în anul întâi la drept, aducea zilnic doi, trei prieteni la ceai. Era un băiat foarte sociabil. Când s-au apropiat am văzut că cel cu pantaloni

albi era mult mai tânăr ca mine. Ţinea la subţioară un caiet de schiţe. Fratele meu l-a prezentat drept student la pictură. Nici nu mă gândeam la căsătorie, voiam doar să le arăt fetelor cum se ameţeşte o muscă. Nu vorbeam decât cu el, îl priveam numai pe el şi îi zâmbeam numai lui. A doua zi mi-a adus flori. A treia zi îşi instalase şevaletul în faţa casei. Toamna ajunsese să spună că-şi distruge viitorul dacă nu pleacă să studieze la München, dar că nici pe mine nu mă poate lăsa. Ei, şi m-am măritat cu el ca să nu-şi distrugă viitorul...

Pe urmă povesti şi sculptoriţa cum se măritase cu bărbatul ei; povestiră şi celelalte femei.

— Ei, acum e rândul tău, îi spuse doamna Miller Idei – povestea căsniciei tale e încă proaspătă. Nici n-au apucat să se ofilească trandafirii cununii de mireasă.

Sculptoriţa cu faţa mică bătu bucuroasă din palme:

— În amănunt, primele douăzeci şi patru de ore!

Numai mulţumită culorilor limpezi ale obrazului ei nu-şi dădură seama cât de tulburată era Ida.

— Istoria căsătoriei mele – spuse ea zâmbind – începe cu o melodie, dar doamna Miller n-ar înţelege-o fără să audă cântecul. Voi îl ştiţi.

Şi se aşeză la pian şi începu să cânte *Zboară, privighetoare.* Se gândea că până termină ea melodia asta lungă femeile vor trece la alt subiect de conversaţie, aşa că nu lungea numai acordurile dar mai adăuga şi altele de la ea.

Emoţia împrumuta degetelor ei un freamăt uşor. Notele care imitau sunetele tilincilor se transformau în dulci şi triste şoapte muzicale. Apoi Ida, întărind acordurile, ajunse din nou la sunetul dantelat al tilincilor. Dar puterea îi pieri din nou şi notele scăzură sub degetele ei, la gândul că... dacă totuşi... ce să le spună?

Şi iarăşi obosiră, şuşotiră şi se destrămară zvonurile tilincilor sub degetele ei. Nu-şi dădea seama ce ieşise din acel cântec redat astfel, dar ascultătoarele, într-un dulce extaz, nici nu îndrăzneau măcar să clipească.

Deodată se deschise uşa atelierului, Csaba băgă capul pe uşă şi le salută pe doamne.

— Vin îndată – şopti încet şi cu blândeţe.

Mirat, privi spre colţul de lângă uşă, privi pianul şi o privi şi pe Ida. Obrazul Idei era transfigurat. Cu capul plecat, încheie cântecul lăsându-l să se piardă într-un dulce suspin.

— A fost minunat! aplaudară femeile.

Csaba rămase în prag privindu-şi uimit soţia.

— Adă şi vioara – îi strigă doamna Mikey.

— Şi vioara – repetă sculptoriţa.

Aproape că nu-şi mai găseau locul pe scaun la gândul că vor auzi un duet frumos.

Csaba reveni aducându-şi vioara. Le arătă cu părere de rău că îi lipseau două coarde.

...Puţin după plecarea femeilor sună la uşă un domn bătrân şi trist, ca un sfânt Niculae slab şi îmbrăcat în haine moderne. Părul îi atârna în şuviţe albe, netunse, până la umeri. Ochii negri se pierdeau în pungile obrajilor de culoarea frunzelor veştede. În mână ţinea un bucheţel de lăcrămioare tivit cu flori de nu-mă-uita, staniolul mărturisea că sunt flori cumpărate de la florărie.

Csaba era singur acasă. După ce Ida le condusese pe cucoane până la scări, intră la doamna Miller, care o rugase să-i cânte şi soţului ei acel *wunderschönes Lied*[26] maghiar.

— Frate Balázs! îl primi cu bucurie Csaba pe bătrân, ei, slavă Domnului. Vezi că tot mai e gaz în lampă! Vino, stai jos! Mă bucur grozav!

— Eh, gaz mai e, dar nu prea mult – zâmbi bătrânul şi se aşează – şi puţinul acesta îl datorez nevesti-ti. Pentru asta am şi venit ca să... Mi-a spus însă Käthen că nu-i acasă. Îmi pare rău. Ei îi datorez... Te rog pune florile astea în apă.

— Soţiei mele? se miră Csaba. Cum aşa?

— Cum, tu nu ştii nimic? Nu i-ai spus tu?

[26] Minunat lied (germ.) (n. tr.).

— Nu. Ce anume?

— Păi să mă îngrijească.

Csaba rămase cu gura căscată.

— Te-a îngrijit?

— Văd că nu ştii nimic. A doua zi după ce-ai fost la mine, la prânz a venit ea. Mi-a adus o cană cu supă. O supă de oase atât de concentrată că te-ar fi sculat şi din morţi. Mi-a făcut şi ordine în cameră. Măi Csaba, grozav trebuie să te iubească Dumnezeu pe tine dacă ţi-a sortit ca pereche un asemenea înger. Dar unde e?

— Nu ştiu. Parcă la vecini...

— Pe urmă, în ziua următoare, a venit servitoarea... Şi asta în fiecare zi, până m-am făcut bine. Nu, Csaba, eu asta nu pot primi. Toată viaţa mi-a fost groază de amabilităţi. Te îndatorează şi eu n-am putut suporta să am vreo obligaţie, nici măcar când e vorba de recunoştinţă. Şi nici măcar faţă de un asemenea înger!

— Ia nu mai vorbi verzi şi uscate! Mai bine vino să vezi ce lucrez. Şi te rog să-ţi spui părerea sincer!

Îl pofti în atelier. Pe două şevalete erau întinse două pânze. Pe unul o familie de meseriaşi în jurul unei lămpi de petrol aşezată pe o masă. Capetele neterminate nu se vedeau încă decât ca nişte globuri: două femei şi trei bărbaţi. În spate, un băiat sprijinit în coate. Unul dintre bărbaţi citea. Feţele celorlalţi erau întoarse spre el.

Celălalt tablou reprezenta o femeie cu aripi de liliac. Era aproape gata.

— Aprinde o havană, frate Balázs, sunt bune şi uşoare.

Bătrânul privi pânza, o examină. Aprinse havana şi iar se uită la pânză.

— Ce-i asta? Vreun simbol?

— Idee. N-ai cum s-o înţelegi încă, frate Balázs. Deşi va fi gata săptămâna asta. Pe cealaltă o schiţez fără model. Am să-ţi vorbesc deci despre femeie şi aştept să-ţi aud părerea. Dar, te rog, stai jos. Stai, să-ţi pun şi perna asta aici. Deci titlul tabloului este *Liliacul.* Am văzut în copilărie cum îşi atârnă ţăranii la porţi, la uşa grajdurilor, lilieci. Cu

siguranţă o superstiţie. Mi-era întotdeauna milă de bietele animale...

— Înţeleg. Frumoasă idee.

— Mila asta mi-a dat ideea să reprezint liliacul printr-o femeie. Aici, sub încheietura mâinii şi lângă gleznă am să pictez cuiul. Sub cui voi pune picături roşii de sânge.

— Interesant. Şi nou.

— Vreau să pară bătută în cuie pe o scândură scorojită, ăsta va fi fundalul. Trebuie să fiu foarte atent la nuanţe. Mai ales că de doi ani n-am pus mâna pe pensulă.

— Şi tabloul celălalt?

— Se intitulează *Biblia* şi cu asta am spus tot. Un bărbat citeşte din *Biblie,* ceilalţi îl ascultă cu smerenie. Reuşita depinde de felul cum voi picta feţele, ochii. Dacă aş putea să le împrumut acea smerenie la care mă gândesc...

Bătrânul privea mohorât tablourile.

— Hm!

— Tare aş vrea să ştiu ce-i lipseşte acestui tablou? Ce nu e bine? Pentru că simt că-i lipseşte ceva, dar nu reuşesc să descopăr ce anume.

— Hm. Desigur...

— De aceea l-am şi lăsat deoparte şi am început *Liliacul.* E imposibil ca ideea în sine să fie proastă.

Bătrânul dădu din cap.

— Bune. Ambele idei sunt bune.

— Vai, cât mă bucur!

— Şi eşti un om fericit pentru că ai pofta şi energia să te înhami la asemenea lucrări de proporţie.

— Aş lucra şi în somn.

— În tinereţe aveam şi eu asemenea idei, dar n-am reuşit niciodată să fac mai mult decât un portret... Expresia unor priviri... linia nasului, a bărbiei, o umbră sub ochi, în gropiţe, sau în pometii obrajilor... Culoarea şi moliciunea obrajilor! Ai văzut vreodată vreo figură reuşită într-un tablou? Eu, niciodată.

— Toate par a fi făcute din piele de mănuşi, lemn

vopsit, sau porţelan. Şi cât de diferit e tenul la patruzeci de ani faţă de cel de la douăzeci, cel obosit după-amiază faţă de cel proaspăt de dimineaţă. Tenul puţin aburit de sudoare faţă de cel proaspăt spălat. Şi unde mai pui diversitatea nuanţelor de lumină! Şi diversitatea buzelor! Aşează-te o dată, lateral, la un concert şi nu privi nimic în afară de buzele femeilor.

— Am făcut-o, frate Balázs, şi chiar la un concert.

— Dar ai privit numai liniile. Priveşte culoarea, umbrele. Şi odată cu ele priveşte culoarea obrajilor şi a bărbiei. Câte o linie, culoare sau umbră a trezit în sufletul meu extazul asemănător extazului pe care-l simt exploratorii când descoperă lucruri necunoscute încă omenirii. Ei, obrazul se închega el, dar mi se termina pâinea. Trebuia să mănânc. Atunci tăiam figura de pe pânză şi i-o duceam vampirului. Cu timpul n-am mai pictat decât figuri. Dar portrete, nu... Portretistica e meşteşug...

Dădu din cap. Ţigara i se stinse în mână. Csaba îl asculta concentrat: aştepta ca bătrânul să spună totuşi ceva.

Într-un târziu îşi înălţă capul, privi tablourile şi pe Csaba.

— Amândouă tablourile sunt proaste. Ei, nu e cazul să te prăbuşeşti pentru atât. Ţi-o spune prietenul, nu criticul. Ideea e frumoasă, dar realizarea e proastă. Dacă scrii pe tabloul acela *Biblia* nu înseamnă că prin asta va şi deveni *Biblie.* Poate fi şi sfântul Petru. Ideea lămpii cu petrol nu e cea mai fericită. Aici n-ai voie să străluceşti prin efecte de lumină. Ar înlătura ideea. Eu i-aş pune mai degrabă să citească ziua, la o lumină care se strecoară de sus prin geamlâcul unui subsol. Şi titlul tabloului ar fi *Duminică pascală.* Cuvântul *Biblie* ar fi pe cotorul cărţii aflate pe masă. Şi încă ceva, aici toate feţele sunt smerite, până şi cea a copilului. Ai mai putea picta un copil de vreo trei, patru ani, căruia îi fuge gândul la joacă. Să zicem că se hârjoneşte cu o mâţă...

— Mulţumesc – gâfâi Csaba – înţeleg...

— Celălalt tablou cum se intitulează?

— *Liliacul.*

— Titlul e bun. Bine nu e că se lăbărţează ca un X. Asta, dragul meu Csaba, e un stil care etichetează.

Csaba îl asculta amărât, dar ochii i se fixaseră cu o evlavioasă atenţie pe chipul bătrânului.

Bătrânul dădu din cap.

— Zugrăvirea unei asemenea combinaţii figurative animal-om nu iese bine dacă foloseşti culori vii. Dacă tabloul nu e real nici culoarea nu poate fi reală. Fă-i un laviu, albastru, înecă-l într-o lumină selenară. Compoziţia e greşită dealtfel prin faptul că modelului i-ai îndepărtat picioarele. Aşa ceva n-am văzut nici pe frescele de la Pompei. Ar fi mai artistic dacă te-ai limita numai la cele două cuie de sus şi i-ai lăsa picioarele să atârne. Atunci cele două picioruşe, subţirele, lipsite de vlagă, s-ar legăna unul lângă altul! N-ar fi aşa, ca la primadone... Sunt sigur că ai lucrat după modelul acela italian...

— Mulţumesc, mulţumesc mult, frate Balázs.

— Mă bucur că mă înţelegi. Alţi pictori tineri strâmbă din nas când îi lămuresc, când îi corectez.

Se ridică. Oftă, aşa cum oftează bătrânii care sunt mereu obosiţi.

— Dar cu ochii mei de septuagenar am priceput că dacă-i spun câte unuia care e greşeala, are senzaţia că nu tabloul, ci mintea lui o ia razna. Cu cât o vorbă e mai adevărată cu atât se receptează mai greu. Infirmul are sentimentul că dreptul lui la viaţă nu este acelaşi cu al celui sănătos. Deci, să nu ai cumva acest sentiment, Csaba. Tu nu eşti infirm, atâta doar că ochilor tăi le lipseşte experienţa a cincizeci de ani. Vine şi asta. Experienţa o adună timpul. Ei, Dumnezeu să te binecuvânteze, dragă Csaba. Îmi pare nespus de rău că n-am putut vorbi cu îngerul tău păzitor, cu fiinţa aceea nespus de drăguţă. Spune-i că am plecat din localitate. Transmite-i recunoştinţa mea şi calde sărutări de mâini.

— Aprinde ţigara, frate Balázs.

— Mulţumesc, nu-mi mai tihneşte. Şi puse ţigara în scrumieră.

Csaba îşi luă pălăria şi vestonul. Îl conduse pe bătrân cu o duioasă atenţie.

— Tu te mai cauţi încă, Csaba – continuă bătrânul după ce coborâră – şi eu te-aş ajuta din toată inima să te găseşti. Dar fiecare vede altfel, gusturile diferă. Şi cel mai important e că fiecare artist realizează ceva nou, ceva ce n-a existat înaintea lui sau chiar dacă a existat, n-a fost atât de desăvârşit. Cum aş putea şti eu în ce constă acel nou pe care-l vei aduce tu? Iar dacă aş şti, n-ar mai fi nou.

Şi se opri, împlântându-şi bastonul în caldarâm. O umbreluţă albă se înclină pe partea opusă a străzii şi o femeie tânără cu ochi mici şi negri veni grăbită spre ei. Era Miluska lui Kender.

— Bună ziua, nene Balázs! Bună ziua, Balogh! O veste mare! gâfâi ea, cu obrajii în flăcări. O veste uriaşă!

Csaba zâmbi:

— A vândut Pista tablouri?

— Asta nu-i nimic! Eu, de azi-dimineaţă, sunt doamna Kender. Sunt doamna Kender István, da!

— Te felicit!

— Spuneţi-i şi Idei. Am plâns grozav. Odată la beţie, mi-a spus soţul meu de ce nu vine Ida la noi. Am să te las îndată – am urlat la el – dacă nu rezolvi imediat problema asta. El ar fi pornit-o pe loc spre preot, dar era miezul nopţii. A doua zi dimineaţa se eschivă din nou. Dar eu am început să-mi fac bagajul şi împachetând de zor plângeam de sărea cămaşa de pe mine. El, înjurând vârtos, s-a apucat să termine un tablou. Azi sau mâine se duce să depună actul de căsătorie.

Cei doi bărbaţi ascultau tăcuţi şi zâmbitori potopul de vorbe. În sfârşit, doamna Kender îşi văzu de drum purtând, triumfătoare, strălucirea fericită a ochilor ei negri.

Cei doi păşiră un timp în linişte. Csaba medita.

Apoi îl apucă pe bătrân de braţ.

— Am să-ţi spun eu, frate Balázs, ce caut eu şi nu găsesc. Când am fost ultima oară pe aici am fost vrăjit de două statui. Una, grupul acela de dansatori realizat de Carpeaux. A doua, statuia lui Berthelier de la Genova. Mi-am zis că în sfârşit am găsit cheia artei: extazul. Am venit aici cu gândul să învăţ partea de meşteşug a sculpturii, dar am avut prilejul să văd două tablouri. Unul, *Maria* lui Dagnan-Bouvert. Al doilea. *Jocul valurilor* de Böcklin[27]. Unde e extazul în aceste două pânze? Pentru că în tabloul lui Böcklin doar mâna aceea de femeie, cufundată în apă, te mişcă.

Bătrânul se opri zâmbind.

— Descoperirea extazului am trăit-o la şaptezeci de ani.

— Extazul. Deci, totuşi, extazul!

— Extazul. Dar nu extazul pe care-l reflectă opera, ci acel extaz, dragul meu Csaba, din care izvorăşte opera. Extazul e acel foc din care se nasc diamantele. O flacără mică dă un diamant mărunt. O vâlvătaie mare, puternică, naşte un diamant mare. Dar să le zicem lucrurilor pe nume. Ajunge să spunem în loc de extaz vibraţie, vibraţie emoţională. Artistul imortalizează această vibraţie. Pentru că este atât de vrăjit de vibraţia sa, încât doreşte să o reţină, să beneficieze de ea şi mâine, şi poimâine, toată viaţa. Aşa cum bogatul, sărman cu duhul, pune bine talgerul de argint, mătăniile de fildeş, colanul de perle care i-au încântat lui ochii, spre a se putea bucura de ele, mereu el şi cei din jurul lui, şi dacă moare el să-i încânte pe feciorii şi fiicele lui, aşa şi artistul se străduie să fie, să dăinuie. Acest divin *a dăinui...* La asta trebuie să te gândeşti... Numai că artistul ajunge în posesia comorii sale plătind din greu! izbucni el deodată pe un ton iritat.

[27] Arnold Böcklin (1827 – 1901), pictor şi sculptor elveţian, remarcabil prin realizarea unui simbolism specific al naturii şi prin forţa sa de colorist. A realizat scene mitologice şi mai ales animale silvestre şi marine (n. tr.).

Plăteşte un preţ cumplit. Succesul îl costă bucuriile tinereţii, o mulţime de chinuri, de renunţări, neguri şi spini, preţul victoriei se măsoară în ani de amărăciune... Continuă dând cu tristeţe din cap: Şi totuşi artistul are sentimentul că nu plăteşte niciun tribut. I se pare că totul i-a venit pe degeaba. În sufletul oricui se pot naşte armonii divine, dar nu oricine ştie să le eternizeze, încrustându-le în marmură sau aşternându-le în vers. Numai artistul! Artistul, artistul autentic. Şi cu cât e mai cu adevărat artist, cu atâta o face mai desăvârşit. Şi cel mai desăvârşit e acel artist care reuşeşte să dea acelei vibraţii un asemenea chip încât cel care îi priveşte opera să simtă aceeaşi vibraţie emoţională pe care a simţit-o şi artistul când a zămislit-o, când a creat-o şi a desăvârşit-o.

Izbi cu bastonul în caldarâm.

Csaba se simţea cum se va fi simţit Saul când l-a învăluit cu razele sale lumina cerească, inundându-l.

Nici nu mai auzea ce spune bătrânul. Când ajunseră în dreptul porţii casei sale, bătrânul începu să vorbească din nou despre acea lumină diafană care poate umbri faţa şi gâtul unei femei palide.

— Dar unde să găsesc eu un asemenea chip – se văicărea bătrânul izbind din nou în caldarâm – doar fetele au pieliţa atât de fină şi doar în spital afli o asemenea paloare. Nu, nu pot muri până nu aştern aşa ceva pe pânză!

În săptămâna următoare bătrânul muri.

Prima zi după înmormântare, stând la masă, Csaba începu să vorbească.

— Îmi îngădui o întrebare, domnişoară?

— Poftim, *domnule Balogh.*

— De ce nu porţi şi dumneata, ca atâtea alte femei, bijuterii?

— La ce bun?

— Ca să fii văzută. Mai cu seamă soţiile pictorilor

poartă.

— Iartă-mă, n-am ştiut.

— E lesne de înţeles, femeile care nu poartă bijuterii se presupune că le-au amanetat.

— Mă ierţi, nu m-am gândit la asta.

— Soţiile pictorilor mai poartă bijuterii şi pentru ca atunci când în casa lor intră câte un negustor de tablouri să nu îndrăznească să le subaprecieze tablourile crezându-i săraci. Sau poate nu ai bijuterii?

— Nu am.

— Cum aşa? Doar tatăl dumitale e milionar.

Ida ridică din umeri.

— Niciunul dintre noi nu şi-a pus problema.

— N-am văzut la dumneata nici măcar un ceas, un ceas de damă.

— Până acum nu mi-a trebuit.

— Trebuie să-ţi cumperi ceas, brăţară, inel, cercei.

— Renunţă la cercei.

— Atunci ceas, brăţară.

Ida acceptă cu un surâs vag.

— La dispoziţia dumitale...

— Nu e o dispoziţie, ci o dorinţă. Speram să-ţi preîntâmpin o dorinţă. Sigur că în contul dumitale.

— Nici nu mă gândeam altfel.

— Şi rochia... Nu cumva eşti zgârcită, domnişoară?

— N-aş crede. Dar pentru cine să mă gătesc?

Răspunsul îl descumpăni o clipă pe Csaba, apoi răspunse:

— Pentru semenii dumitale, domnişoară. Aşa cum eu n-am apărut în faţa dumitale nici măcar fără cravată. Aşa cum eu nu te-am văzut niciodată nepieptănată, în papuci sau în cămaşă – pentru că mă socoţi străin, aşa cum te respect şi eu, ca pe o femeie străină... Ştii ca şi mine lucrurile astea, la ce să le mai analizăm? Dacă ne-am îmbrăca numai pentru noi, pe vreme de caniculă doamnele n-ar putea privi lumea nici măcar pe fereastră.

— Suficient. Am înţeles.

— Această rochie simplă din Klot...

— Nu m-am împopoţonat niciodată.

— E adevărat că eu n-am niciun drept să mă amestec...

— Am dat la cusut o rochie de saten, cu dungi albastre. Dacă altă culoare sau alt material ţi-ar plăcea mai bine...

— N-am să mă amestec. Dar o rochie atât de simplă e sărăcăcioasă.

— Distinsă, dacă e bine croită şi curată.

Şi pe buze îi flutura umbra unui surâs.

În timpul conversaţiei Csaba stătuse întors într-o parte. Nu-i aruncase Idei nicio privire. Mesteca în ceaşca cu cafea şi fuma.

După scurtă vreme Ida spuse:

— Şi eu aş avea ceva de spus, domnule Balogh.

— Poftim, te rog.

Şi se întoarse politicos spre Ida.

— Ieri, femeile au hotărât ca duminică să iasă la iarbă verde, la Nymphenburg.

— Prietenii?

— Prietenii şi familia Kender.

— Ei, am şi uitat. Trebuie să-i faci o vizită doamnei Kender.

— Am şi fost la ea. Mi-a trimis certificatul de cununie într-un plic. Va veni şi ea.

— Deci ne-ai angajat?

— Am spus că dacă soţul meu nu lucrează...

— Ai spus bine. Lucrez. Şi se întoarse din nou, sprijinindu-se într-un cot. Scoase vreo trei rotocoale de fum, apoi continuă ceva mai blajin: dar nu te pot lipsi de asemenea plăceri mărunte, aşa că ne vom duce...

— Oh, pentru asta, nu...

— Vom merge. Dealtfel dumneata trebuie să ieşi în lume şi într-o societate unde sunt şi tineri necăsătoriţi...

Ida zâmbi. Auzi în urechi ecoul vorbelor rostite de tatăl ei. Pe faţă îi trecu fâlfâirea unui zâmbet trist.

— Îţi mulţumesc pentru grija paternă pe care mi-o porţi – răspunse încet, cu o undă de ironie – dar nu intră în

obligaţiile dumitale.

Acum veni rândul lui Csaba să zâmbească. Trase adânc din ţigară apoi continuă cu seriozitate:

— Deci ne vom duce. Îţi atrag însă atenţia că societatea pictorilor e foarte neconformistă. Dacă vin multe doamne se vor juca şi jocuri de societate.

— Vom juca.

— Hm. Nu e un lucru chiar atât de simplu.

— Nu văd nicio complicaţie. La mânăstire jucam în fiecare duminică. Aveam multe distracţii plăcute. Luau parte până şi călugăriţele mai tinere.

— E vorba de altceva. Ţi-am spus că pictorii sunt ca iezii care sar pârleazul când scapă din laţ.

— Nu pricep ce te îngrijorează?

— N-aş spune chiar că mă îngrijorează, doar că... Unde sunt şi fete, pictorii holtei joacă şi un fel de gajuri. Nu se dau în lături nici cei căsătoriţi...

— Atunci nu ne vom da nici noi. La drept vorbind dumneata joci de minune rolul de soţ. Şi fără regulile impuse de gajuri.

— Aşa-i, numai că... Am sentimentul că la mânăstire jocurile erau cu totul diferite. Tineretul, la schimbarea gajului, născoceşte tot felul de pedepse hazlii.

— Va fi cu atât mai vesel. Viaţa mea la mânăstire a fost la fel de tristă ca unui fir de iarbă crescut la umbră. Iubesc strălucirea soarelui, veselia. Ajunge cât am fost de tristă încă din copilărie.

— Nu înţelegi, nu ştii. Sunt hârjoane destul de neastâmpărate. Flăcăii se aranjează să poată săruta fetele. Femeile sunt puse să se sărute cu bărbaţii lor.

Csaba spuse toate astea pe un ton de parc-ar fi vorbit despre plăcerile vaccinului antivariolic. Ida îl privea tulburată.

— Păi, atunci... noi... nu vom juca.

— Dacă convenim să ne ducem nu le putem strica cheful. Trebuie să ne purtăm ca soţ şi soţie. Trebuie să ne şi surâdem. Şi să ne îngăduim între noi faţă de alţii unele

intimităţi mărunte. Ţi-e greu, şi nici mie n-o să-mi fie uşor.

— Bun, atunci nu ne ducem.

— O dată putem să ne eschivăm. Dar nevestele pictorilor nu se pot claustra toată vara. Bărbaţii hoinăresc toată vremea şi ele nu pot trăi închise între ziduri. Când vremea e frumoasă, duminică, toată lumea iese la iarbă verde. Dacă ar vedea că ne izolăm s-ar îndepărta de noi. Deci ne vom duce. Şi dacă nu se poate altfel, nu ne vom da în lături nici de la jocuri. Dacă-mi cade în sarcină să te sărut, vom proceda ca la teatru, dumneata te vei feri cu ingenuitate feciorelnică, şi eu mă voi preface că te sărut.

Ida, cu obrajii în flăcări, fixa un punct undeva, pe lângă farfuria din faţa ei.

— Iar eu... spuse după un timp Ida, ridicând ochii.

— Dumneata ai să-mi acoperi, ca din cochetărie, capul cu şalul şi ai să te apleci astfel o clipă spre mine. Suntem, după părerea lor, tineri căsătoriţi, vor trăi cu ideea că ne jenăm în faţa lumii.

Ida, cu faţa mohorâtă, medita.

— Nu, să nu ne ducem – şopti apoi, dând din cap.

Şi se ridică de la masă.

Dar se duseră totuşi.

Auziră că cele două fete se pregăteau să plece acasă. La München rămâneau doar cele trei neveste şi cu Ida patru. Deci nimeni nu va fi tentat să organizeze jocuri.

Ziua aceea a fost pentru Ida o zi a bucuriilor.

În dimineaţa acelei duminici primi Ida prima scrisoare de la tatăl ei. Scrisoare recomandată, într-un plic cu antetul firmei: *„Ó şi Stern – depozit de vinuri.”*

Era cam ciudat.

Cine era acest Stern cu care se întovărăşise tatăl ei? Şi de ce se întovărăşise?

Şi scrisoarea era ciudată la pipăit, ca şi cum înăuntru ar fi fost o cheie, cheia unei camere. Pe plic era scris şi ungureşte şi nemţeşte: „Conţinutul: Cheie. *Inhalt: Schlüssel”.*

Nu s-a bucurat de sosirea scrisorii. Prăpastia care se căscase între ea şi tatăl ei era atât de adâncă încât nu exista nicio punte care ar fi putut să o facă accesibilă. Ida îşi anunţase tatăl, în rânduri seci, îndeplinind o obligaţie filială, că locuieşte la München şi-i dăduse adresa. Nu se aştepta la un răspuns. Nici nu-l dorea. Desfăcu plicul îngrozită, cu un sentiment de teamă amestecată cu uimire. Ce cheie i se trimitea? Şi de către cine?

Cheia era înfăşurată în hârtie albă şi alături câteva rânduri.

Draga mea fiică. Servitoarea ta bună, Panni, pe care la plecare ai şi sărutat-o, a oferit bijutierului spre vânzare acest inel. La poliţie a mărturisit că a fost al tău. Am găsit la ea şi geanta ta cu bani. I-am depus la casa de economii pe numele tău. Fii fericită. Tatăl tău.

Inelul, frumosul inel cu diamant era legat de cheie.

Odată cu scrisoarea ei sosise şi o scrisoare pe adresa lui Csaba. Gândi că tatăl ei îi scrisese şi lui, dar adresa nu era scrisă de o mână de bărbat. Ida ar fi vrut să descifreze măcar locul de expediere de pe ştampilă, dar nu putu. Cu siguranţă, că îi scrisese acea doamnă prea scumpă lui.

Se strâmbă şi îi dădu lui Kati scrisoarea:

— Du-i-o, te rog, soţului meu, am eu grijă de mâncare cât lipseşti tu.

Kati se cam miră, dar pe urmă se gândi că aşa o fi fost obiceiul în Ungaria şi porni să-i ducă lui *gnädige Herr* scrisoarea.

Deci prima bucurie a zilei fu redobândirea inelului, a doua ieşirea la iarbă verde.

Se înţeleseseră să meargă doar până la Ninphemberg, însă dimineaţa doamna Mikey îi scrise Idei:

Timpul e frumos, deci vom merge la Starnberg, porniţi cu un ceas mai devreme. Adică la două fix. Gustările le

pregătim acolo. Tu vei aduce un kilogram de carne de viţel. Aduceţi neapărat şi nişte prăjiturele. Deci la două, la gară.

N.B. Noi ne îmbrăcăm cu rochiile cele mai modeste.

Csaba nu făcu nicio obiecţie cu privire la ora plecării. Se miră doar văzând pe degetul Idei strălucirea frumosului inel cu diamant. De unde luase atâta bănet? Abia cu o zi înainte, la prânz, vorbiseră despre bijuterii şi Ida n-avea mai mult de două sute de mărci la ea şi aceia bani de coşniţă. Cum ieşi Ida îşi controlă caseta. Acolo, într-un compartiment secret se aflau banii. Nu lipsea niciun bănuţ. Se ruşină pe dată de bănuiala care-l încercase.

Dar în timpul prânzului nu se putu gândi la nimic altceva. De ce oare nu purtase inelul până acum? De ce spusese ieri că nu are nicio bijuterie? Găsise cumva inelul? Dacă l-ar fi găsit n-ar fi îndrăznit să-l poarte. Sau l-a tăinuit? Dar de ce să-l fi tăinuit? Cine i l-ar fi putut da în aşa fel ca ea să nu vrea să-l dea în vileag?

Nu întrebă nimic.

În general era prost dispus.

De atunci de când bătrânul îi deschisese ochii, cu o cruzime atât de binevoitoare, privea cu plictis familia adunată în jurul *Bibliei* şi aproape cu silă *Liliacul.* Şi totuşi, fiindcă risipise atâta energie şi bani se hotărî să le dea unui negustor de tablouri, bineînţeles, nesemnate. Pictă fără chef o poartă în spatele figurii femeii. În spatele porţii, o boltă îndepărtată, cu lună. Şi picăturile de sânge de sub încheieturile mâinilor şi de lângă glezne... Adânci şi umbrele, întunecându-le. Dar privea tabloul fără plăcere şi se ruşina singur că nu-şi dăduse seama mai devreme că e o inepţie să înfăţişezi lumii un tablou în care o femeie era zugrăvită cu picioarele desfăcute. Scoase tabloul de pe stativ şi îl întoarse cu faţa la perete.

Grupul nostru se întâlni la ora două după-amiază în

aripa de nord a gării, acolo unde se agitau şi alte grupuri compacte de călători duminicali. Erau în mare parte cei din seara primei întâlniri. Doamna Mikey purta o bluză de mătase albă, brodată, fustă bleumarin din lustrin şi pe cap o şăpcuţă de jocheu, în pătrate mari. Sculptoriţa îşi pusese o pălărie tip tenis, albă, bluză subţire de organdi căptuşită cu mătase roz şi fustă neagră. Doamna Kender, elegantă, în zefir roşu, cu dungi albe, pălărie albă de tul sub care străluceau voioşi ochii ei de şoricel. La brâu purta un şnur negru de care atârna un evantai alb de mătase. Celelalte femei îşi luaseră doar umbreluţe de soare.

Doamna Mikey îşi adusese şi fiul care, ţanţoş în costumaşul lui de pânză, cu guler marinar, fluturând în vânt panglica, de la bereta de matroz, ţinea bărbăteşte pasul cu cei mari. Sculptoriţa îşi adusese fetiţa, care, îmbrăcată într-o rochiţă roz de batist, cu pălăriuţa ei roşie şi cu mutriţa iluminată de bucurie, împodobea cu zâmbetul ei grupul adunat.

— Peti, fă cunoştinţă cu Klárika.

Peti scrută – cu o privire de vultur – chipul fetiţei şi bereta îi atârna în mână. Se apropie cu o ţinută mândră şi se înclină ceremonios:

— Sunt Szél Peti.

Dar între timp privi şi în spate ţinând strâns o cureluşă la capătul căreia se zbătea printre picioarele călătorilor un căţeluş negru.

Fetiţa îi întinse mâna roşindu-se. I se îmbujoraseră până şi pistruii din jurul năsucului.

Lumea îi privea zâmbind.

— În excursie ai să fii cavalerul Klárikăi – spuse doamna Mikey.

Şi pieptul voluminos i se umflă cu mândrie.

Cum era şi firesc bărbaţii erau încărcaţi cu bagaje, unii duceau panere, alţii rucsacuri.

Până şi sculptorul Gyertyán, de obicei elegant ca un lord, îşi întindea gâtul lung deasupra capetelor tuturor,

ducând un sac de excursie cenuşiu, plin cu sticle de bere şi cu alte alimente. Pe cap purta o beretă albă, marinărească. Şi Csaba căra kilogramul de carne şi cele trei sticle cu bere. Berea o cumpărase din oraş pentru că de la gară voiau să se îndrepte direct spre pajiştile înverzite, într-o zonă cât mai depărtată de cârciumile periferice.

Ida îşi amintea de fiecare dintre ei, doar un bărbat de vreo patruzeci de ani i se păru străin în grup. Ducea o chitară în spate iar pe umeri îi atârna un vindiac negru. Bărbatul însă o salută familiar pe Ida:

— Sărut mâinile, tânără doamnă. Aţi reuşit să vă acomodaţi la München?

Şi îşi scoase pălăria. Creştetul capului şi mustaţa îi erau la fel de ţepoase ca şi barba, arăta de parcă s-ar fi ras de vreo trei săptămâni şi acum îi mijesc din nou tuleiele. Se înclină galant şi, binevoitor, îi întinse mâna Idei, care părea să nu-l cunoască.

Toţi izbucniră în râs, până şi Csaba zâmbi.

— Cum Ida, nu-l recunoşti? E Borbereky. Nu se tunde şi nu se bărbiereşte decât o dată pe an, după sfinţii care îngheaţă apele, dar atunci se rade şi-n cap. Până să-i crească podoabele la loc arată ca un arici.

Făcură apoi haz de Borbereky, pe care, cum îl vedea câte unul din ei, rămânea uimit, ca şi Ida, nerecunoscându-l, şi Borbereky nu-şi spunea nimănui numele vorbind cu toţi, natural, ca şi atunci când era bărbos şi mustăcios.

Trenul era aglomerat ca un coteţ de găini. Ida îşi păzea îmbrăcămintea, îşi pusese rochia cea nouă, de saten, cu dungi albastre şi pălăria albă de paie, cu boruri mari şi fundă de mătase. Îi stăteau toate foarte bine, ca şi pantofii galbeni.

Ochii bărbaţilor nu pregetau s-o scruteze. Până şi privirea lui Mikey o urmărea din uşa vagonului. Ochii lui Csorba Matyi o urmăreau de pe coridor prin fereastra compartimentului ca o pisică pândind sacii cu cereale

când aude şoarecii ronţăind printre ei.

Compartimentul îl ocupaseră femeile şi copiii. Femeile se amuzau făcând haz de copii. Îi aşezaseră faţă în faţă pe locurile din mijloc şi nu-şi luau ochii de la ei.

— Ce mai cavaler – îl zădărea doamna Kemány pe micul Peti – nu-i spune domnişoarei niciun cuvinţel!

Copilul era preocupat doar de căţel. Îl strângea în braţe şi îi frământa urechiuşele între degete, mângâindu-l. Şi Klárika îi zâmbea tot căţeluşului.

Apostrofat, Peti ridică jenat ochii spre Klárika.

Fata, roşindu-se, lăsă ochii în jos. În situaţia asta, băiatul simţi că ar trebui să născocească ceva inteligent, dar nu ştia ce.

— Ei, iaca, mi-am adus fata, turnă gaz pe foc sculptoriţa, am crezut că Peti o să-i facă măcar curte şi când colo n-o învredniceşte nici măcar cu un cuvânt.

— Nu mai sta ca un viţel – întări mama mustrarea.

— Fă-i curte, îl îndemnă doamna Kender, datoria unui cavaler este să fie curtenitor.

Jignit în demnitatea lui de cavaler de cuvântul viţel, Peti mângâie nervos câinele. Mâna i se opri în laţele evantaiului natural al animalului şi degetele răsuciră, încurcate, perii lungi.

— Oare ai un câine muzicant, Peti? râse doamna Kender.

Râseră şi celelalte femei.

Nimănui nu i se părea lacul de la Stranberg mai depărtat ca celor doi micuţi care se chinuiau încurcaţi.

Într-un târziu trenul se opri. Un lac albastru strălucind în bătaia soarelui, munţi şi de jur-împrejur păduri liniştite. În locul aerului îmbibat cu miros de cărbuni, miresmele curate ale copacilor. Până şi căţelul sărea vesel în jurul lor.

— Peti şi Klárika, mergeţi înainte.

Merseră pe jos mai bine de jumătate de ceas.

Mikey era în frunte. Căra în spinare un sac îndesat cu alimente. Deasupra umerilor, din sac se vedea gâtul

verzui a patru sticle cu bere. În urma femeilor, încărcat cu un paner greu, venea Csorba Matyi. Fularele femeilor atârnau pe unul din umerii lui.

— Phi, ce căldură e azi!

În urmă, încărcaţi cu rucsacuri, veneau ceilalţi bărbaţi.

Borbereky ciupea corzile chitarei intonând acorduri din marşul lui Klapka şi însoţindu-le cu câte un vers cântat cu o plăcută voce de bas. Alţi doi pictori îl acompaniau fluierând.

Ajungând la umbra pădurii se aşezară. Printre ierburi şi pe sub pietre se auzea susurul unui fir subţirel de apă. Aşezară sticlele cu bere într-un smârc răcoros. Hainele şi păturile le întinseră pe crengi. Se aşezară. Bărbaţii îşi aprinseră lulelele. Femeilor le veni chef să culeagă flori.

— Peti, culege-i Klárikăi flori!

Csorba li s-ar fi asociat fără niciun îndemn special, dar fusese rugat să strângă vreascuri pentru foc şi să cioplească nişte furci pentru frigărui.

Apoi se aşezară în jurul focului. Femeile tăiaseră carnea încă de acasă, acum mâinile îndemânatice găureau bucăţile pregătite şi le înşirau pe frigărui împănându-le cu slănină şi ceapă roşie. Numai sarea se dovedi a fi puţină.

— Csorba, sare! De oriunde, doar sare să fie!

— Şi trei ouă crude pentru mine! strigă după el Borbereky.

Csorba o porni în fugă după sare şi după ouă spre unul din bufetele din împrejurimi.

Până să se întoarcă, jeraticul scânteia încins şi frigăruile sfârâiau.

— Scoate pâinea, chiflele!

Mâncară veseli, desfătându-se cu frigăruile, berea şi glumele. Până şi Ida, ca să nu se deosebească de celelalte, începu să fumeze.

Borbereky pusese din nou mâna pe chitară şi făcu să vibreze un acord. Se înclină şi se aşeză în genunchi în faţa Idei cu gesturi de trubadur exaltat.

O buona sera, bella Katharina
Meriteresti esse di regina...

Avea o voce plăcută de bariton, ar fi putut cânta, desigur, şi pe scenă. Atâta doar că nu ştia să nuanţeze.

Îl lăudaseră deseori, dar el se scuza:

— Am învăţat acasă. Maestru de canto mi-a fost un viţeluş de Şvizera.

Îngenunche apoi, pe rând, în faţa celorlalte doamne, cântându-le când în italiană, când în spaniolă sau germană. Apoi se aşează pe un coş şi începu un cântec maghiar.

Se zice că nu voi fi al porumbiţei mele...

Ceilalţi cântau împreună cu el. Două, trei cântece, toate de acasă. Ida nu fusese niciodată la o asemenea petrecere, cu lac strălucind albastru, cu copaci verzi, în atmosfera văratică a munţilor, cu bărbaţi veseli şi cu femei surâzătoare. O extazia veselia, o făcea fericită până şi cea mai mică atenţie care i se acorda. Iar faptul că ochii bărbaţilor o urmăreau cu admiraţie compensa tristeţea anilor de cavou petrecuţi la mânăstire.

— Contesa e prima! – o complimentă Borbereky când începură să servească friptura pe tava de carton.

Să-i fi spus oare Idei „contesă” pentru că simţea la ea o aristocratică rezervă, sau pentru înfăţişarea ei atât de distinsă? Sau poate auzise de la femei că Ida crescuse într-o mânăstire unde prima doamnă era contesă? Ida nu ştia. De atunci, în grup îi rămăsese numele de „contesă”. Aşa cum lui Borberekyi se spunea Sörbereky, lui Szél – Mikey, lui Len-Pista, Kender Pista, doamnei Kender – Miluşka, doamnei Mikey – Primadona, doamnei Gyertyan – Ofelia şi sculptorului – Ofelius. Idei până şi asta îi făcu plăcere. Când termină cântecul, Borbereky începu altă melodie şi femeile îi îndemnară pe cei doi copii să danseze:

— Peti, fii cavaler.

Peti tocmai se străduia să şterpelească două ţigări dintr-o paporniţă. Abia reuşi să le strecoare în grabă sub cămaşă. Fetiţa se unduia pudică în ritmul dansului.

Apoi se porni şi doamna Kemeny unduindu-şi mijlocul, zâmbindu-i chemător soţului ei şi, cum bărbatul n-o băgă în seamă, lui Mikey. Mikey făcu câteva piruete cu ea; sculptoriţa se prinse de braţul lui Csorba. Pe Ida ar fi vrut s-o invite Gyertyan, dar ea se scuză:

— E locul afânat!

Într-adevăr, terenul nu prea era potrivit pentru dans şi Csorba Matyi propuse:

— Să mergem jos, la cârciumă, acolo e şi muzică!

— La cârciumă! strigă Kender electrizat, să mergem la cârciumă!

Se lăsa seara. Soarele era însoţit spre asfinţit de şiruri dese de nori ce semănau cu crestele semeţe ale munţilor. Nişte coame mari şi rotunde pe care ochii încântaţi ai pictorilor le urmăreau de parcă ar fi urmărit una din vrăjitele caravane ale bâlciului de la Lourdes.

— Să mai aşteptăm puţin – spuse Mikey.

Şi femeile, aşa cum se cuvenea pentru nişte soţii de pictori, admirară şi ele norii.

Numai sculptoriţa avu timp şi pentru altele:

— Ţi-e rău, Peti?

Într-adevăr, Peti se întinsese pe iarbă şi era atât de palid încât mamă-sa, speriată, se îndreptă grăbită spre el.

— Ce ai? Ti-am spus să nu mănânci atâtea prăjituri cu frişcă. Le-ai mâncat cumva şi pe ale Klárikăi?

— N-am mâncat decât două...

— Nu minţi, patru am văzut cu ochii mei.

— A băut bere – spuse sculptoriţa – l-am văzut eu, trăgea din sticlă.

Fetiţa se uita cu ochii larg deschişi la Peti.

— A fumat – îi şopti maică-sii.

— Uite paharul, dă-i apă.

Fetiţa porni, dornică să-l ajute.

— Duceţi-vă împreună – spuse doamna Mikey – luaţi-vă frumos de braţ.

Porniră. Peti cu capul plecat, Klári cu grijă. La izvor Klári umplu paharul.

— Ei bine, de ani de zile n-am mai văzut nori atât de frumoşi! se entuziasmă Borbereky – îmi pare rău că n-am vopselele la mine.

Marginile dinspre apus ale norilor îmbrăcaseră lumini trandafirii.

— Doar n-ai să uiţi până mâine – îl consolă Csorba.

Şi, cum privirea îi lunecă în lături, izbucni în râs. Arătă spre cei doi copii.

— Priviţi, iată un tablou deosebit.

Era într-adevăr o scenă demnă de penel: micuţul cavaler aplecat pe pajiştea verde, vărsa deasupra smârcului, şi Klárika îl ţinea de gulerul marinar şi privea speriată la cavalerul ei.

În sfârşit, porniră spre cârciumă. Bărbaţii cu pălăriile decorate cu flori şi femeile împodobite cu floricele de pădure. Peti era moleşit.

Ida aştepta ca Csaba să i se alăture, dar el îi ajuta băieţaşului să păşească lângă mamă-sa.

— Nicio grijă, Peti – îl îmbărbăta – aşa-i începutul şi pentru prinţişori.

În genere, în cursul după-amiezii Csaba nu fusese atât de expansiv ca ceilalţi, se mulţumise doar să râdă şi el împreună cu ei.

„Nu-i plac glumele grosolane, gândi Ida, sau poate îl mai preocupă încă scrisoarea aceea de dimineaţă?”

Trebui deci să se mulţumească cu compania lui Csorba. În urma ei Borbereky ciupea corzile chitarei făcând să răsune acorduri din *Marşul militar* de Dipinszky.

— Cârciuma e aici, jos, printre brazi – le strigă Csorba celor care mergeau în faţă – se şi aude muzica.

— N-am mers decât pe pajişte – spuse Ida privindu-şi picioarele – şi totuşi pantofii mi s-au umplut de praf.

Csorba îşi scoase iute batista.

— Daţi-mi voie...

În curtea cârciumii se dansa într-adevăr în acordurile răsunătoare ale mazurcii cântate de o formaţie militară. Formaţia cânta de undeva dintr-un fel de cutie ca un şifonier făcând mult zgomot şi bătând strident tactul. În jur, vreo cincisprezece perechi ţopăiau vesele.

Printre dansatori, un bavarez cu joben alb tropăia izbindu-şi tălpile late de podea. La margine, sudoarea se revărsa şiroaie de pe obrazul îmbujorat al unei femei durdulii îmbrăcată în rochie tiroleză cu pieptar şi panglici verzi. Nici nu se aşezară bine şi trei dintre femei se şi aruncaseră în vâltoarea dansului. Cu ochii în flăcări Csorba îl pândea pe Csaba să vadă dacă îşi ia sau nu nevasta în vârtejul dansului...

— Dacă mi-aţi acorda această plăcere – bâlbâi, privindu-l rugător în acelaşi timp şi pe Csaba.

Ida îl privi emoţionată pe Csaba.

— Dansaţi! îi îndemnă Csaba înveselit – învârte-o, frate, până i-or sări tocurile de la pantofi!

Ida se cufundă în vârtejul dansului. Şi cum muzica nu făcea nicio pauză, cârciumarul avea şi el deverul cu atât mai mare cu cât oboseau mai mult dansând. Ida se undui şi ea vreo două ore, se învârti în diferite ritmuri, dăruindu-se fericită şi veselă vârtejului dansului. O dată sau de două ori au şi luat-o din braţele lui Csorba.

— Lasă-mi şi mie puţin din contesă!

Numai Csaba, Kender şi Borbareky nu dansară deloc. Ei trei stăteau în fundul curţii ciocnind halbele şi trăgând din ţigări. Discutau dacă un artist adevărat poate folosi galbenul crom. Sau asta e culoare numai pentru artizani... Păcat că Mikey îl amesteca printre vopselele sale.

Femeile dansau straşnic, gâfâiau, dar îi dădeau înainte.

După al doilea ceas Ida se gândi că totuşi dansase cam mult. Şi că acel tânăr, Csorba, se ocupă cam cu prea multă ardoare de ea. Dar oare nu-i spusese Csaba şi pe drum şi mai zilele trecute să nu-şi simtă inima legată şi să se preocupe mai degrabă de ceea ce va urma după

trecerea acelui an contractual? Cine ştie, poate tocmai acest tânăr zvelt, cu figură de artist şi plete lungi va fi viitorul ei...

Muzica bubuia, fustele se avântau, tocurile răpăiau.

— Vals! strigă o voce de bărbat.

Şi cutia muzicală intonă, după câteva minute, primele acorduri ale unui vals.

Dar dintr-o dată prinse să bubuie toba mare a cerului.

Toţi priviră miraţi spre înălţimi. Femeile se smulseră din braţele dansatorilor şi alergară să-şi ia fularele, genţile, umbrelele de soare.

— La gară, ţipă Borbereky, dacă ne prinde ploaia, aici stăm până dimineaţă!

Se pare că şi alţii gândeau la fel, pentru că strigătul *zahlen*[28] răsună deodată din vreo douăzeci de părţi.

Gara era la un sfert de oră distanţă. Dacă puteau ajunge până acolo n-avea decât să plouă cât o vrea.

— *Zahlen! Zahlen!*

Plata îi întârzia supărător. Tunetele se întăreau din ce în ce. Deasupra crestelor se vedea fulgerând. Şi umbrele? Cine avea umbrele? Ce cumplit, bărbaţii care căraseră după ei toate fleacurile nu se gândiseră şi la umbrele!

— Să ne grăbim!

Sculptoriţa şi fiică-sa începură să alerge. Peti îşi ducea câinele în braţe. Ida păşea îndesat pe lângă Csaba.

— Să ne grăbim! Să ne grăbim!

Vârtejul norilor fu sfâşiat o clipă de lumina orbitoare a unui fulger frânt. Tună de se cutremură pământul. Pe pălării începu să se audă răpăitul primelor picături.

— Umbrele! Umbrele! Cine are umbrele?

— Csorba! Vino-ncoace, Csorba!

Csorba îi oferi pe dată adăpost Idei sub umbrelă.

Nu erau nici la jumătatea drumului când băierile cerului se deschiseră ca o draperie dată la o parte, lăsând loc liber şuvoaielor dese şi răpăitoare de ploaie.

Ida se agăţă speriată de braţul lui Csorba.

[28] Plata! (germ.) (n. tr.)

Grupul fu nevoit să se oprească sub un copac. Dar, printre crengile dese ale copacului, marea revărsată din cer curgea cu atâta violenţă încât bietele umbrele abia reuşeau să ţină piept şuvoaielor. Doamna Mikey se adăposti sub umbrela de soare.

— Borbereky, mi se strică umbreluţa.

— Îmi pare rău, stimată doamnă, dar chitara mea e mai preţioasă.

Doamna Mikey se năpusti asupra soţului:

— Cum ai putut să fii atât de prost să laşi umbrela acasă?

— Prevederea e sarcina muierii! se oţărî Mikey.

— Vai, mi-am stricat pantofii! Vai, vai, ce-a mai rămas din ei, şi i-am cumpărat chiar azi – se văicărea doamna Kender.

— Azi chiolhan, mâine golan, n-ai decât să-ţi pui evantaiul pe cap – se supără Kender.

— Tu nu ştii decât să faci glume proaste – îi răspunse doamna Kender.

— O să pierdem trenul!

— Uite-l că vine!

— Să mergem, haideţi!

Şi trenul trecu gâfâind pe sub nasul lor.

Trebuiră să mai aştepte un ceas.

Bărbaţii se necăjeau, erau muraţi până la piele.

Borbereky îşi examina îngrijorat chitara. Femeile îşi examinau, la lumina felinarelor gării, rochiile ude şi încălţămintea stricată.

— Vai... vai!

Examinându-şi umbrela şi deschizând-o doamna Mikey constată că are o gaură.

Şi pantofii Idei erau plini de noroi, dar ea tăcea mâlc. Tăcea şi Csaba. Semăna cu un cocoş murat, era murdar de noroi până la genunchi.

Stăteau toţi aşteptând plictisiţi şi fără chef.

Klára începu să caşte, holbându-se la mutra lui Peti. Ajunseră acasă pe la ora unsprezece. Masa era pusă. Pe

un platou erau aşezate resturile claponului de la prânz, într-un castron, salată de ţelină.

Ida îşi puse haine uscate. Csaba puse fata să-i şteargă pantofii şi îşi schimbă haina.

Mâncau tăcuţi.

Idei îi stăteau pe buze cuvinte de mulţumire pentru ziua plăcută pe care i-o oferise Csaba. Chiar dacă se terminase prost, fusese o zi veselă şi agreabilă. Dacă îi mulţumeşti unui străin pentru amabilitate, de ce nu i-ar mulţumi şi ea lui Csaba?

Simţea însă că mulţumindu-i ar da naştere unei discuţii mai intime. S-ar evoca, cu siguranţă, episoadele mai vesele. Ea ar remarca ce om vesel şi glumeţ este Borbereky! Şi de câtă amabilă delicateţe este capabil Csorba – nimeni n-ar bănui că e de origine ţărănească. Csaba i-ar vorbi mai amănunţit despre ei, care cum este, şi poate s-ar amuza în timpul mesei, aşa cum se obişnuieşte în familie.

Dar se abţinu, aşteptând să înceapă Csaba.

Şi într-adevăr, Csaba deschise vorba. Îşi aprinse ţigara, o privi pe Ida şi zise:

— Permite-mi, domnişoară, să-ţi comunic că altă dată nu te mai scot în lume.

Ida încremeni.

— De ce?

— Dumneata nu ştii să te porţi ca o doamnă.

— Eu?

— Nu ştiam că unor fete atât de coapte la minte li se dă drumul din mânăstire atât de puţin pregătite pentru viaţă.

Ida păli.

— Cu ce drept şi cu ce justificare îmi spui astfel de vorbe?

— Cu dreptul soţului. Şi justificate de purtarea dumitale. Oricare soţ ar fi fost revoltat de purtarea dumitale. Un bărbat din păturile de jos, ar fi pus mâna, era să spun eu pe ce şi cum, şi şi-ar fi pus nevasta la punct.

Ida se ridică jignită.

— Ce-am făcut?

Csaba ridică din umeri.

— Mai şi întreabă: ce-am făcut? A terminat opt clase, a dat examenul de maturitate şi nu ştie că femeia îi este datoare, şi ei şi soţului, cu o purtare corectă.

— O purtare corectă? bâlbâi Ida, necrezându-şi urechilor.

Csaba nici măcar n-o privi.

— Corect este un cuvânt de origine latină. Socoteam că o doamnă cu bacalaureatul luat nu trebuie să caute în dicţionar ce înseamnă corect.

— Dar ce înseamnă faptul că dumneata îmi atragi atenţia asupra unei comportări corecte? Asta ce înseamnă?

— Deci dumneata consideri că te-ai purtat cum se cuvine azi! Deci dumitale ţi se pare corect ca de faţă cu alţi cincisprezece oameni, sau chiar mai mulţi, să cochetezi fără încetare o jumătate de zi încheiată cu un bărbat neînsurat?!

— Să cochetez?

— Da, să cochetezi. Îi primeşti avansurile de faţă cu soţul, de faţă cu lumea, îi accepţi amabilităţile. Îi dai voie să se apropie într-atât încât trupul dumitale îi încălzeşte fiinţa. Mai mult, te atârni de braţ. Te lipeşti de el. Mai să-ţi pleci capul pe umărul lui. Intri cu el în cârciumă şi dansezi. Numai cu el! Numai şi numai cu el! Tot timpul cu el! Şi asta în prezenţa soţului. De faţă cu lumea. Tot timpul numai cu el. Dansezi cu el, abandonându-i-te astfel încât credeam că...

— Te rog...

— Şi calda strângere de mână, şi sărutatul mâinii...

— Te rog să încetezi – bâlbâi Ida cu buzele tremurânde.

Ochii îi străluceau înecaţi în lacrimi.

Csaba parcă scotea flăcări pe nări, ca balaurii din basme.

— Doar pantofii a uitat să ţi-i mai şteargă o dată la

despărţire. Şi mă rog de unde ai făcut rost de inelul acela? Ieri nu aveai inel! Şi duminică bijutierii ţin închis.

Ida nu răspunse.

Încremenise cu buzele strânse. Pe obraji i se rostogoliră primele lacrimi.

Csaba o privi şi se ridică.

— Plânsul nu înseamnă altceva – spuse el rece – decât neputinţa de a tăgădui... Conştiinţa dumitale va întregi cele pe care le-aş fi putut spune eu în continuare. Noapte bună, stimată doamnă.

10

A DOUA ZI CSABA SE TREZI PROST dispus. La micul dejun nu văzu decât ceaşca din faţa lui. Nu era prima oară când îşi bea singur cafeaua, dar în ziua aceea îi era neplăcut.

Se gândise şi cântărise cele întâmplate reproşându-şi cu o vagă strângere de inimă că poate totuşi tonul cu care îi vorbise Idei cu o seară înainte nu fusese cel mai potrivit. Dacă Ida n-ar fi plâns ci l-ar fi înfruntat şi s-ar fi apărat cu dârzenie, el şi-ar fi văzut liniştit de treabă. Dar Ida n-a invocat în favoarea ei faptul că şi celelalte femei se purtaseră la fel. Cine i-ar fi putut imputa că în potopul acela de ploaie fusese obligată să se strângă lângă Csorba ţinându-se amândoi de mânerul aceleiaşi umbrele?

Dar ea tăcuse mâlc, cu toate că... parcă papara fusese totuşi cam fierbinte.

Ar fi dorit să o poată saluta mai blajin şi mai amabil acum dimineaţa. Era pregătit să-i spună chiar câteva cuvinte mai calde cu care ar mai fi îndulcit puţin atmosfera. Ceva cam în felul ăsta: „Nădăjduiesc că ai dormit bine şi că neînsemnata indispoziţie de ieri nu-ţi întunecă şi ziua de azi. N-ar merita. Te rog, hai să uităm. Şi te rog să mă ierţi că nu mi-am ales cuvintele mai cu grijă.”

Se gândise şi la asemenea vorbe alinătoare. Pentru că în timpul nopţii îl urmărise imaginea chipului ei palid şi scăldat în lacrimi. Pentru că, oricare ar fi fost clauzele contractului lor, la ce bun ca fata asta nefericită să mai păstreze şi amintirea unor suferinţe? Simţea că nu va

trebui să mai vadă lacrimi izvorând din ochii ei.

Îşi termină micul dejun şi mai întârzie un timp aşteptând să apară Ida.

În locul ei veni Kati care, echipată cu un coş, întrebă ce să cumpere de la piaţă.

— Doamna mi-a spus că să-mi spună domnul ce să cumpăr de la piaţă.

— De ce să-ţi spun eu?

— Păi, pentru că dânsa e bolnavă.

— Bolnavă?

— Da, azi nu poate merge la piaţă.

— Dar ce are?

— Nu ştiu.

— Întreabă dacă pot intra la dânsa.

Kati căscă ochii mari, apoi îşi zise că poate aşa o fi obiceiul în Ungaria. Puse coşul jos şi crăpă uşa.

— Domnul întreabă dacă poate intra...

— Nu! se auzi vocea speriată a Idei – am să mă îmbrac îndată. Dumneata, Kati, du-te la piaţă şi cumpără ce crezi de cuviinţă. Închide uşa.

Csaba se ridică.

— Dar, te rog, dacă eşti bolnavă, stai în pat. Am să chem un medic.

— Mulţumesc, nu-i nevoie. Du-te, Kati, la piaţă. Închide şi uşa.

Pe şevalet rămăsese încă de sâmbătă tabloul cu scena de familie. Csaba îl scoase şi aşeză în locul lui *Liliacul.* Îl examină cu amărăciune. Îşi luă paleta şi întinse pe pânză un strat gros de albastru de cobalt. Mânji tot tabloul lăsând liber doar galbenul lunii şi ruginiul pal al norilor de lângă ea. Întinse vopseaua, apoi o şterse. Cântărea, privind printre gene. Azuriul mai drese parcă ceva, dar el tot era nemulţumit. Luă dintr-un colţ o ramă groasă aurie. Încadră tabloul. Se aşeză.

Îl examina dând din cap.

Auzi o bătaie în uşă.

— Intră!

Ida deschise uşa. Era palidă, aşa cum o văzuse şi cu o seară înainte. Privirea îi era tristă. Părul pieptănat strâns la spate, aşa cum obişnuia la mânăstire.

— Aţi dorit ceva?

— Aş vrea să te întreb ce ai. Eşti bolnavă?

— Mulţumesc. Nimic. Am dormit prea puţin. Mă gândeam că fata poate pregăti şi singură mâncarea. În fond, ea e bucătăreasa, nu eu.

Închise ochii şi se retrase. Csaba ieşi după ea.

— Domnişoară, te rog...

Ida se opri în mijlocul sufrageriei. Îl privea pe Csaba interogativ şi aproape dispreţuitor.

— Voiam doar să-mi cer scuze – rosti Csaba zâmbind – am fost cam nervos ieri. Pe furtună fiecare e mai nervos. La asta nu mă gândisem aseară. Azi, cu siguranţă că mi-aş fi formulat altfel gândurile. Te rog ostoieşte-ţi amărăciunea. Repet că-mi pare rău pentru tonul cu care am vorbit cu dumneata. Şi m-ar linişti să ştiu că ai amabilitatea să mă ierţi, pe mine, un străin nesăbuit.

— Dar vă rog – şopti Ida cu ochii larg deschişi – tonul dumneavoastră a fost cu totul justificat. E de datoria mea să mă scuz pentru că nu cunosc obiceiurile mondene. N-am ştiut că nu mi-e permis să accept amabilitatea unui cavaler...

— Ba ţi-e permis...

— Şi umbrela lui...

— Ei bine, ai fost nevoită s-o accepţi. Doar ploua cu găleata...

— Da, dar am dansat cu el.

— Dar eu te-am îndemnat să dansezi!

— Totuşi, observaţia că am exagerat este justificată. Dar era pentru prima dată în viaţa mea când dansam cu un bărbat şi eram curioasă să văd cum sunt dansurile dansate cu un bărbat şi nu cu o colegă. Îmi cer scuze.

Spusese toate astea pe un ton calm, rece şi foarte protocolar.

Până să zică şi Csaba ceva, Ida salută din cap şi dispăru

în camera ei.

Pentru ziua aceea Csaba îşi chemase un model. Era un tinichigiu tânăr pe care îl remarcase cu o săptămână înainte în faţa Uniunii tinichigiilor. Se foia acolo fără nicio treabă şi Csaba văzuse în el una dintre figurile tabloului cu scena de familie. Când Csaba se întoarse în atelier găsi modelul aşteptându-l în uşă.

Csaba băgă mâna în buzunar şi îi întinse două mărci.

— Azi nu lucrăm. Am să trimit vorbă când să vii.

Comportarea Idei era cu totul diferită de ceea ce se aşteptase el. N-avea de unde să cunoască acel obicei al călugăriţelor care, admonestate, nu se străduiesc să se dezvinovăţească ci, dimpotrivă, au obiceiul să-şi pună ţărână în cap. Csaba cunoscuse doar femei care negau copilăreşte, sau îşi justificau vina întorcând argumentele în favoarea lor sau se constituiau ele parte jignită considerând acuzaţia o vină. Cele care îşi sulemenesc faţa, poartă păr fals şi bijuterii false, de ce n-ar falsifica, n-ar denatura şi faţa curată a adevărului?

Simţea că Ida ieşise învingătoare din situaţia creată. El exagerase când o acuzase, dar exagerarea Idei era şi mai mare însuşindu-şi învinuirile. Numai că în reproşurile lui era un fel de ipocrizie rece în timp ce în autoacuzarea ei se simţea o nobilă puritate. Regretă, ruşinându-se. Chiar dacă inima Idei era ca o scrisoare pecetluită – simţea în sinea lui că acel secret zăvorât cu şapte lacăte nu ascundea nicio mârşăvie.

— Nu. Această femeie nu poate fi mârşavă!

Se plimba neliniştit prin atelier.

Apoi se concentra încercând să lucreze. Îşi întinse o pânză pe şevaletul mic şi începu să-şi răsfoiască filele carnetului de schiţe.

De când bătrânul Balázs îi tăiase cheful pentru cele două pânze mari, nu făcuse decât crochiuri mărunte.

Se ducea în Grădina Engleză sau la Nymphenburg sau rătăcea pe malul Isarului făcând schiţe. Uneori se oprea pe stradă, schiţând când oameni când cai, uneori când

lumina soarelui cernea umbre care se cereau desenate, schiţa case. Unele dintre schiţe le trecea acasă în culoare, pe pânză, şi le înrăma. Avea aproape cincizeci de asemenea schiţe, unele colorate complet, altele numai în parte. Odată pictate le punea într-un colţ al camerei. A doua zi le vedea înrămate şi aşezate pe pereţi, aşa cum era obiceiul şi la familia Mikey.

De la moartea lui moş Balázs se gândise deseori la acel chip de femeie pe care bătrânul ar fi dorit să apuce să-l mai picteze, dar poate gândul îl preocupa numai din compasiune pentru bătrân. Un cap de femeie palidă, cu pleoapele dureros strânse, cu gâtul conturat de diafane umbre albăstrii...

Pentru Balázs aceasta ar fi fost tema unui portret. Dacă *Nemurirea* lui Kaulbach[29] ar fi ieşit de sub penelul lui Balázs, n-ar fi rămas din tablou decât capul femeii care sărută statuia. Cel mult Balázs ar fi aşezat voalul negru de pe umeri, pe cap. Şi *Julia* lui Müller[30] la el s-ar fi redus doar la două capete şi *Joc de valuri* al lui Böcklin s-ar fi fărâmiţat de asemenea în trei tablouri. Poate că titlurile lor ar fi fost: 1. *Zâmbetul batjocoritor al unui matroz;* 2. *Furia lui Gambrinus;* 3. *Zâna cu pantofii prea strâmţi.*

Gândul acela al lui Balázs nu era decât un ciob jalnic dintr-o idee măreaţă!

Atenţia îi fu reţinută de o schiţă din caietul de crochiuri. Un copil de vreo şapte ani străduindu-se să tragă de funie o vacă încăpăţânată care nu voia să părăsească pajiştea. Vaca privea cu dispreţ strădania băiatului. Capul animalului era puţin întors într-o parte, dar limba cosea încă iarba grasă.

Luă pensula şi umplu pânza cu roşu cinabru, apoi cu coada altei pensule desenă vaca, băiatul şi copacii, aşa cum erau în caietul de schiţe.

---

[29] Friedrich August von Kaulbach (1850 – 1920), pictor german autor, mai ales, de portrete sentimentale (n. tr.).

[30] Leopold Karl Müller (1834 – 1892), pictor şi grafician german. Tablouri de gen în stil naturalist (n. tr.)

Dar curând lăsă iar lucrul şi dădu din cap nemulţumit.

— Nu e bine. Vaca asta nu vine dintr-o parte, ci din faţă. Dar nici băiatul nu poate sta cu spatele la cei care-l privesc. La urma urmei farmecul tabloului constă în supărarea băiatului! Nu e bine!

Această frământare întuneca de săptămâni în şir sufletul lui Csaba.

— Câte idei aveam înainte! mormăi – şi acum sunt ca o vie după cules. Muza mea a murit.

Umbla agitat măsurând camera şi dând din cap.

— Muza mea a murit.

Se oprea brusc, ca un cocoş care se pregăteşte să cânte, apoi striga:

— Muza a murit! Iată marele tablou. Tabloul lui Balázs! Muza muribundă!

Luă precipitat creion şi hârtie şi, cu mişcări iuţi, schiţă o figură de femeie. Pe o pajişte înfloritâ, înconjurată de măslini şi de stânci murea o femeie frumoasă – muza. În jurul ei stăteau pământenii, tâmpi şi cu ochii încălziţi de milă.

Tâmpi şi cu ochii încălziţi de milă, era încă numai o idee.

Numai capul muzei nu-i ieşea defel.

— Asta trebuie s-o fac după model. Dar aici îmi trebuie un model frumos. Vreo fată brună care suferă într-un spital, cu ten alb, diafan şi palid.

Îşi luă carnetul de schiţe, cutiuţa de buzunar cu vopsele şi pălăria.

Plecând, aruncă o privire în bucătărie, dar n-o văzu decât pe Kati.

— Doamna n-a ieşit încă?

Fata se miră din nou, gândindu-se la curiozitatea relaţiilor casnice uzuale în Ungaria.

— Nu – spuse – încă n-a ieşit.

Csaba căzu pe gânduri. Era atât de absorbit de gânduri încât întârzie un timp în faţa uşii bucătăriei. Apoi, după ce plecă totuşi, se mai opri în casa scărilor şi continuă să

mediteze.

Până la urmă se întoarse. Deschise uşa sufrageriei cu intenţia de a o întreba pe Ida, dacă e sau nu bolnavă. Bătu la uşa camerei sale.

Niciun răspuns.

Hm, să se fi dus la familia Miller?

În clipa aceea uşa atelierului se deschise şi apăru Ida. Era legată la cap ca fetişcanele. Mâinile înmănuşate până la coate cu mănuşi galbene de căprioară. În mână, avea o cârpă şi un smoc de fulgi pentru şters praful. Îl privi mirată pe Csaba. Obrajii i se îmbujorară.

— Mi-am închipuit că aţi plecat – spuse încurcată.

— Cum adică, dumneata faci curat în atelier?

— Kati e ocupată. Şi dealtfel treaba asta nu i-am încredinţat-o niciodată ei.

— Asta n-am ştiut. Te rog să primeşti toată recunoştinţa şi mulţumirile mele întârziate.

Îşi scoase pălăria şi se înclină.

— Mi-a fost teamă să nu strice pasta proaspăt pusă – se scuză Ida şi mai roşie. Dereticam aici în sufragerie şi, auzind că plecaţi, m-am gândit că...

Era atât de încurcată încât nu putu termina fraza. Apoi se calmă.

— Iartă-mă că am pătruns între tablourile dumitale fără nicio învoire.

— Scuze îmi cer eu că nu te-am invitat să pofteşti oricând îţi face plăcere. Aceasta e deopotrivă şi camera dumitale. Nici n-am bănuit că te interesează munca mea... Te rog dă-mi voie să-ţi explic... pentru că mă surprinde foarte plăcut lucrul acesta... şi altfel n-ai înţelege...

Fără să aştepte vreun răspuns, începu să-şi explice tablourile, schiţele, ce mai lipsea dintr-unul, cum va arăta când va fi gata.

Nici tabloul cu liliacul nu scăpă necomentat.

— Cu pânza asta n-am noroc, spuse dând amărât din cap. S-ar intitula *Liliac,* dar m-am apucat s-o pictez

înainte de a gândi serios desenul.

Ida stătea tăcută, aşa cum stau elevii la şcoală în faţa unui profesor, căutând să-şi concentreze atenţia asupra unui lucru de neînţeles. Doar când Csaba îi explică *Liliacul* spuse şi ea:

— E o idee frumoasă.

Lui Csaba i se luminară ochii.

— E o idee frumoasă, nu-i aşa că ideea e frumoasă? E clară?

— E clară.

— Şi nu e monstruos desenul acesta, aşa răstignit?

— Şi liliacul e monstruos. Dominante sunt cele două picături de sânge... suferinţa... tragedia...

Strânse puternic din pleoape.

Băgă mâna în buzunar. Scoase de acolo o hârtie albă împăturită.

— Ieri – spuse, despăturind hârtia – m-ai întrebat de unde am inelul. Iartă-mă, nu ţi-am putut răspunde pe loc. Poftim: e o scrisoare de la tata.

Puse hârtia pe colţul şevaletului şi se întoarse voind să iasă. Csaba ridică scrisoarea şi i-o întinse.

— Mulţumesc, n-o voi citi. Te rog să mă ierţi dacă întrebarea mea te-a durut. La un minut după aceea m-am mustrat singur pentru ea. Dar furtuna... Sunt deosebit de nervos când e furtună. Te rog să nu mă condamni pentru asta.

— În ea era înfăşurat inelul – răspunse Ida fără să-l privească – nu te condamn...

— Dar...

— Întrebarea a fost pe deplin justificată. Soţul are dreptul să ştie de unde provin bijuteriile soţiei sale...

— Îţi cer iertare...

— Nu ai pentru ce...

— Ba da, şi te rog să mă scuzi. Promit să nu se mai întâmple niciodată asemenea lucruri între noi. Nici nu ştiu cum de mi-am ieşit astfel din fire. Întinde-mi mâna...

Obrazul trist al Idei deveni dintr-o dată rigid. Îl privi pe

Csaba cu severitate aproape bărbătească. Răspunse foarte calm:

— Un străin îmi spune: Iertare! Eu îl iert. Dar mâna nu i-o întind.

În zilele următoare Csaba întârzie deseori în oraş.

Se întâmpla uneori să plece dimineaţa şi să se întoarcă seara târziu. Prânzul, gustarea şi cina i se uscau în cuptorul plitei. Ieşea cu caietul de schiţe, uneori cu cufăraşul cu vopsele de care era ataşat un scăunel pliant şi un şevalet cu picioare subţiri. Seara venea târziu. Cânta ceva la vioară şi se culca imediat.

Cu Ida nu se întâlnea.

Din crochiurile aduse acasă Ida îşi dădu seama că lucra prin împrejurimi, picta imagini disparate, din pădure sau de pe pajişti. Din când în când câte o faţă de copil, un animal, câte o babă sau un moş.

Odată, într-o zi ploioasă, rămase acasă. Îşi corectă şi îşi completă tablourile mărunte. În ziua aceea cumpără o cutie cu cretă colorată. Luă o hârtie cretată cât o palmă şi jumătate şi încercă nuanţele pe ea. Ida îl privea din camera cealaltă prin uşa deschisă. Dintr-o dată încercările începură să îmbrace forma unui portret şi pe hârtie se ivi o femeie blondă, un fel de domnişoară-ţărancă cu obraji îmbujoraţi, cu fruntea înaltă, dar cu bărbia de o copilărească gingăşie. Ar fi fost drăguţă dacă Csaba i-ar fi desenat sprâncenele ceva mai castanii. Aştepta să-i coloreze şi rochia, dar nu puse decât câteva pete colorate. Csaba o decupă şi o înrămă de îndată aşezând-o pe peretele biroului din colţ.

Ida o privi gânditoare.

— Ce cunoscută îmi pare...

Apoi vremea deveni iar însorită. Csaba pleca uneori în zori.

Ida îşi zise o dată că poate... poate că răceala ei îl goneşte pe Csaba din casă. Nu, n-ar trebui să fie chiar atât de străină încât să-l lipsească pe soţul ei legal de

acoperământul căminului conjugal. Nu trebuia să-i ofere prilej de intimitate, dar nici de suferinţă. Căci ce e drept e drept, era un om atât de politicos încât putea fi cavalerul unor doamne din cea mai înaltă societate. Şi apoi era un tânăr chipeş şi fără doar şi poate cu suflet nobil. Altă femeie poate că ar încerca...

Apoi Ida îşi zise că era mai frumoasă şi mai deosebită decât cucoana aceea blondă, că ar trebui să întindă doar un deget pentru ca tineri ca Csorba Matyi să-i şteargă praful de pe pantofi cu batista.

Dar Ida îndepărta îngrozită până şi gândul că ea şi-ar putea însuşi măcar un blid cu orez care aparţine altei femei.

Să treacă anul, să fie ea femeie singură şi divorţată, era sigură că nu numai unul ca Csorba Matyi se va da în vânt până şi după umbra ei.

Şi totuşi, cu primul prilej când serviră masa împreună, spuse:

— Permite-mi o întrebare, domnule Balogh.

— Vă rog, domnişoară.

— În ultima vreme lucrezi rareori acasă. De cheltuielile inutile nici nu mai vorbesc, dacă bucătăria nu e anunţată. Gândul că poate din cauza mea îţi e neplăcut să rămâi acasă mă nelinişteşte. S-a întâmplat şi în alte dăţi să faci schiţe pe stradă sau în afara oraşului, dar la dejun sau măcar la cină veneai acasă.

Aşteptă puţin ca Csaba să spună ceva, dar cum el o privea, aşteptând parcă, continuă:

— În caz că eviţi masa din pricina mea, putem rezolva uşor situaţia, o vom servi separat. Am simţit de datoria mea, domnule Balogh, să propun asta.

Csaba dădu din cap.

— Liniştiţi-vă, domnişoară, nu aceasta e cauza. Şi permite-mi să remarc nobleţea gândului dumitale, nobleţe rar întâlnită la o femeie. Eu lucrez acum, dacă mi-e permis să vorbesc despre preocupările mele, la trei tablouri mari în acelaşi timp...

— Vă rog, domnule Balogh...

— Pentru că dumneavoastră vegheaţi cu atâta severitate la respectarea clauzelor din contractul nostru şi printre ele şi la condiţia de străin, nu-mi pot permite să vorbesc despre arta mea decât cu acordul dumneavoastră.

— Despre asemenea lucruri pot vorbi şi doi oameni care-şi sunt cu totul şi cu totul străini.

— Deci, domnişoară, mă preocupă trei tablouri mari. Două le cunoşti. Pe acelea două le voi picta din nou. Titlul celui de al treilea tablou ar putea fi: *Moartea Muzei.* Moartea lui Pan a fost cântată şi pictată deseori. M-am gândit, de ce n-aş picta eu Moartea Muzei? Şi am şi schiţat-o în trei variante. Le-aş aduce dacă mi-ai permite.

— Le-am văzut. Iartă-mă pentru indiscreţie.

— Mă bucur că le-ai văzut, domnişoară. N-am nimic de ascuns faţă de dumneata. Atât doar, să nu pomeneşti titlurile tablourilor în faţa altor pictori. Lucrarea o poate privi oricine, titlul însă, e secret. Dacă se află, altul o realizează mai repede şi ideea nu mai e nouă. Câteodată mă înspăimântă felul cum ştii să taci. Dealtfel, faţă de străini ştiu şi eu. Dar mă bucur totuşi că pot discuta cu cineva despre temele care mă preocupă. Femeile au înţelegere numai pentru muzică. Medicii afirmă că e o chestiune de conformaţie nervoasă: nervii auditivi sunt în legătură cu acei centri sensitivi care... Dar nu despre asta e vorba. Chiar dacă femeile nu se pricep la pictură intuiesc dacă într-un tablou sau altul este ceva de preţ. Femeile cultivate. Pe mine mă îndatorezi în mod deosebit dacă-mi permiţi să vorbesc despre tema care mă preocupă.

— Poftiţi vă rog, domnule. E vorba de o muribundă înconjurată de oameni?...

— Da.

— Nu ştiu încă ce gândiţi dar mi se pare o idee minunată.

— Aşa cred şi eu, domnişoară. Dealtfel m-am şi apucat

de lucru. Am găsit într-un spital de femei o bavareză. Era cât pe ce să mă şi apuc de lucru. Dar ştii probabil că uneori întârziu în oraş, pictorii maghiari se întâlnesc seara într-una din bombele din Luitpold. Uneori trece pe acolo şi Hollosy[31], un maestru învăţat. Într-una din seri, am vorbit despre cât de apropiate sunt legile de bază ale poeziei şi picturii. Hollosy spunea într-o doară: „Dacă Berzsenyi[32] ar fi avut din întâmplare un singur profesor maghiar care să fi urlat de la catedră: Mai dă-i dracului pe toţi dumnezeii ăia greci şi romani, nimfe şi muze! Ce legătură avem noi cu grecii şi romanii! Cu zdrenţele mucegăite ale imaginaţiei grecilor şi romanilor. La gunoi cu ele! Atunci Berzsenyi ar fi devenit un poet naţional cum n-a mai fost altul pe lume.” Ei bine, cu fraza asta mi-a ucis ideea. Am simţit că vorbele lui sunt cumplit de adevărate! Şi iată tema mea: stă acolo, schiţată, gruparea e inedită, neregizată. Femeia aceea care se apleacă înainte, ţăranii aceia cu ochii holbaţi şi feţe grosolane şi fata diafană... păcat că doamna aceea din spital are aproape treizeci de ani, dar cine ştie, poate reuşesc să-i marmorez tenul. E puţin prea mat.

— Şi cu siguranţă are picioare mari.

— Asta n-ar fi nimic. Pictorul poate micşora ceea ce e mare, poate lungi un picior prea scurt. Dar culoarea... culoarea... nu poate picta niciun obraz de porţelan, nici unul de cretă, nici unul de marmoră. Asta am căutat. Pe stradă, în sate, în spitale. În sfârşit aş fi găsit, dar când mă gândesc că am de pictat o muză îmi înţepenesc degetele pe penel.

Dădu din cap şi privi trist în gol.

— Aşa că schiţez tot ce-mi cade sub ochi. Până la sfârşitul anului poate că tot s-o alege ceva...

---

[31] Hollosy Simon (1857 – 1918), pictor maghiar. A pictat scene de viaţă şi portrete în maniera naturalistă. Mai târziu, în peisagistică, îmbină tehnica impresionistă cu viziunea realistă. Maestru al *plein-air*-ului (n. tr.)

[32] Berzsenyi Dániel (1776 – 1836), cel mai de seamă poet maghiar de la începutul secolului al XIX-lea (n. tr.).

Ida îl privi şovăitoare.

— Dar pe aceea n-aţi pictat-o afară – şi adăugă reţinut – pe femeia aceea blondă.

Ochii lui Csaba se întunecară:

— Nu, pe aceea am pictat-o din memorie.

Ida nu-şi putu pune frâu limbii:

— Probabil vă e dragă – şopti, indispusă, cu un glas alb.

Ochii lui Csaba se umeziră:

— Dacă mi-e dragă?

Şi îi stătea pe limbă să adauge: sora mea bună. Dar nu spuse nimic. Aşa cum nu spusese în tren. Aşa cum nu spusese în gara aceea de ţară. Apărându-şi mediul familial ca pe un sanctuar de atingerea păgână a acestei căsătorii silite. Ar fi fost trist şi pentru sora lui să ştie că *din cauza ei, pentru ea...*

Tăcu.

Ida aşteptă puţin, apoi înlesni curgerea discuţiei pe făgaşul pe care pornise.

— Şi numai *aşa,* din memorie?

— Nu e nimic nemaipomenit în asta. Dacă privesc pe cineva în aşa fel încât să-l şi văd – fie din dragoste fie din vreun motiv neplăcut, imaginea mi se fixează pe retină. Dacă văd pe cineva des, îl fixez în memorie pentru toată viaţa. Iar dacă-l văd numai o dată, îl ţin minte o vreme. Nimic uimitor. Barabás[33] a pictat în tinereţe multe tablouri astfel. Văd că nu credeţi.

— Ba cred.

— Nu credeţi şi am să vă explic. Cei care nu sunt pictori, când îşi vorbesc se privesc doar în ochi. Dar nici atunci nu urmăresc culoarea şi liniile ci doar mişcarea ochilor. Pentru că privirea întregeşte vorbele. Ochii spun ceea ce cuvintele ascund, sau ţintesc, sau deformează. Pictorul însă vede în toate culoarea şi liniile. Când lumina e puternică – soare, lumânare, lumina trăsnetului – atunci

[33] Barabás Miklós (1810 – 1898), cel mai proeminent reprezentant al picturii şi graficii biedermeier în Ungaria, iniţiator al picturii naţionale maghiare. Portretist. A lucrat şi la Bucureşti (n. tr.).

mai cu seamă. Pentru că lucrul cel mai important pentru pictor e umbra. Şi în figură. Umbra ochilor, a nasului, umbrele piezişe ale obrazului, ale bărbiei, ale gâtului. Culoarea e aproape pe planul doi. Ei bine, dar asta e destul de plictisitor probabil, mai bine să vă dovedesc şi atunci o să mă credeţi.

Întinse mâna după caietul de schiţe şi căută o foaie curată. Desenă cu creionul un cerc. Cu o mână experimentată trase linii tot mai energice.

Ida îl privea cu coatele sprijinite de masă.

Nu trecură nici cinci minute şi, uluită, recunoscu în desen chipul tatălui ei. Apoi Csaba rupse foaia şi i-o întinse.

— Poftim.

— Mulţumesc.

Ochii Idei se întunecară. Imaginea tatălui era o amintire dureroasă.

Csaba o privea pătrunzător.

— Te pictez şi pe dumneata, dacă doreşti, în culori, pe pânză. Cu unele modificări, faţa dumitale ar fi chiar foarte potrivită, n-am îndrăznit să-ţi propun până acum.

Ida se ridică speriată de pe scaun. O sună pe Kati să strângă masa.

Se ridică şi Csaba. Oftă.

— Dealtfel faţa dumitale e sănătoasă. Rumenă. În schimb, ochii...

— Nu. De mine te rog să faci abstracţie în gândurile dumitale, domnule Balogh. Eu nici măcar de fotografiat nu m-am fotografiat vreodată.

Se speriase la gândul că Csaba ar fi stat s-o privească ore în şir. Nu, pe ea nu! Să stea să o privească pe aceea al cărui chip îl poartă pe medalionul lanţului de aur şi cu care corespondează. Îi venise şi deunăzi o scrisoare, adresa de pe plicul cernit era scrisă de o mână de femeie. Trebuie să fi fost vestea morţii unei rude îndepărtate căci Csaba strânsese din sprâncene, le strânsese tare, dar ochii nu i se umeziseră. Şi îi scrisese răspunsul de îndată.

Csaba oftă şi intră în atelier.

Ida se aşează lângă măsuţa ei de lucru şi se gândi cam ce ar putea însemna acel „până la sfârşitul anului”. Când Csaba spusese că *„tot s-o alege ceva”.* Deci până la sfârşitul anului... probabil până la sfârşitul anului lor de căsătorie. Poate că atunci el se va şi aduna imediat cu provinciala aia boccie.

În atelierul lui, Csaba căzu şi el pe gânduri. Umbla de colo-colo măcinându-şi gândurile.

— Iar am îndepărtat-o de mine. Ar fi trebuit să ştiu că n-o să se aşeze aici în poziţia acelei fete-muză. Cu toate că ar fi mai plăcut pentru noi amândoi să colindăm împrejurimile ca doi prieteni buni iar acasă să discutăm cum discută doi camarazi. La primăvară tot ne despărţim.

Se opri.

Se gândi.

Apoi deschise uşa.

— Domnişoară, spuse, rămânând în uşă, abia dacă îndrăznesc să întreb, dar tot întreb, nu ai avea chef să ieşi uneori cu mine? La urma urmei nu îţi poţi petrece tot timpul la familia Miller. Pe la pictori nu te prea duci, deci vin şi ei din ce în ce mai rar. O jumătate de oră de mers şi ieşind din oraş suntem în mijlocul naturii. Eu pictez, iar dumneata te întinzi şi citeşti. Sau te aşezi lângă mine. Sau te plimbi. Oricum, respiri aer curat şi te mai distrezi.

Ida stătea încă lângă măsuţa de cusut şi lucra cu capul plecat, atentă la ceea ce făcea. Când Csaba deschisese uşa, ea ascunsese lucrul cu un gest precipitat în sertarul mesei.

Auzind propunerea lui Csaba îl privi o clipă şovăind. În inimă simţea încă apăsarea tristă a robiei din mânăstire şi din casa părintească. Într-adevăr, imaginile acelea drăguţe cu care se întoarce Csaba după câte-o după-amiază de hoinăreală... ar fi plăcut să le vadă în realitate.

În sfârşit ridică privirea.

— Aş merge cu plăcere, spuse deschis şi cu seriozitate – mi-e teamă doar că în clipele acelea dumneata nu ai

avea senzaţia clară că suntem doi străini.

Csaba îi răspunse la fel de deschis şi cu aceeaşi seriozitate:

— Trebuie să mărturisesc că nu te simt întotdeauna străină. Chiar azi, văzând în atelier urmele mâinilor dumitale atât de grijulii am uitat pentru o clipă că suntem străini. Dar oare nu vedem uneori chiar străini alăturându-se pe drum! Se întâmplă să nu-şi spună nici numele şi să discute totuşi prieteneşte. Se servesc şi cu ţigări sau cu de-ale gurii. Apoi: bună ziua – bună ziua şi pleacă unii într-o parte, alţii în alta. După un ceas totul li s-a şters din cuget.

— Dacă aşa înţelegi lucrurile, pot încerca.

— Dar în niciun caz dintr-o amabilitate ca aceea cu care îmi deretici atelierul.

— Nu; consider invitaţia mai degrabă o amabilitate din partea dumitale. Şi ca să fii pe deplin liniştit, hai să spunem că primesc propunerea ca recompensă pentru dereticat.

— Eu aş porni-o chiar acum.

Ida privi ceasul.

— S-a făcut trei. Am să merg mâine, sau altădată.

— Dar soarele apune la opt.

— Dacă vrei, domnule Balogh, mâine putem servi masa mai devreme.

— Să rămână pe mâine. Dacă nu plouă.

— De acum încolo chiar dacă nu plouă am să-mi iau întotdeauna umbrela cu mine.

Pe buze îi flutură un zâmbet.

După puţină vreme Csaba deschise din nou uşa. Ida nu era în odaie.

— Domnişoară! strigă spre dormitor.

Niciun răspuns, nicio mişcare.

Csaba se duse iute la măsuţa de lucru şi deschise, sertarul. Văzu înăuntru vreo trei perechi de ciorapi de-ai lui, găuriţi. În prima pereche văzu înfipt acul cu aţa de ţesut.

Începând din ziua aceea Ida îl însoţea pe Csaba în satele şi câmpiile din apropiere şi în împrejurimile mocirloase şi umbrite de sălcii ale Isarului. Ce-i drept, umbrelă nu-şi lua, dar îşi punea pe umeri un şal subţirel de lână.

Se tolănea în spatele lui Csaba, întotdeauna în stânga lui, ca să poată privi şi tabloul la care lucra el. Citea. Sau dacă Csaba picta vreun copil sau vreo femeie, discuta cu ei. Dar le şi atrăgea atenţia dacă aceştia părăseau cumva atitudinea cerută de pictor:

— Ţine capul, drăguţă, aşa cum l-ai ţinut adineaori.

Csaba nu începea niciodată o discuţie cu Ida fără să-i ceară voie. În schimb Ida, când avea sentimentul că Csaba depăşeşte limitele permise flecărind, îl privea rece sau îşi întorcea privirea în altă parte. Şi Csaba tăcea deîndată.

Odată Ida stătea întinsă, sprijinită într-un cot şi citea *Illustrierte Zeitung.* Cumpărase revista pe drum. În fiecare zi cumpăra pentru drum o revistă sau un ziar. Uneori îşi lua un roman. Csaba privi către ea şi ochii îi rămaseră aţintiţi asupra Idei. Ida se odihnea la umbra unui salcâm bătrân; umbrela albastră stătea deschisă în spatele ei în iarbă. Era îmbrăcată cu o bluză de mătase naturală de culoare gri. La gât avea un guler alb, înalt. Pantofiorii galbeni se potriveau de minune la fusta albastră din lustrin. Printre crengile copacului soarele o învăluia în fâşii lunguieţe. Obrazul îmbujorat de căldură era încadrat de albastrul umbrelei de soare. Pălăria zăcea lângă ea, pe iarbă. Părul, mai liber, îi contura tâmplele albe.

— Domnişoară, cu îngăduinţa dumitale...

— Da, ce e?

— Îmi dai voie să-ţi spun Ida, când suntem numai între noi?

Pleoapele Idei tremurară puţin. Răspunse cu seriozitate:

— Dacă ai vreun motiv anume, cu plăcere. Dar numai o

dată.

— Ida, eşti atât de frumoasă!... Dumneata nici nu ştii cât eşti de frumoasă!

— Ba ştiu, răspunse Ida cu calmă seriozitate.

Şi continuă să citească netulburată *Illustrierte Zeitung.*

Lui Csaba îi stătea pe limbă s-o roage să-i dea voie să-i facă măcar o schiţă, aşa cum stătea pe iarbă; simţea însă că, după cele spuse, Ida nu i-ar îngădui. În clipa aceea deveniseră din nou străini.

Se întâmpla mai rar ca Ida să i se adreseze lui Csaba. Uneori, Csaba stătea lângă ea cu o mutră atât de tristă, mai ales când se duceau undeva cu trenul, încât, cu simţul matern înnăscut al femeilor, Ida îi cerea carnetul de schiţe şi îi făcea câte o observaţie la un crochiu, însoţind întotdeauna observaţiile cu laude.

— În târgul ăsta de cai, felul cum îşi oferă ovreiul gloaba şi cum îi întinde ţiganul bancnota e senzaţional. Câtă viclenie pe cele două chipuri... De ce nu transpui asta pe o pânză mare?

— E numai o idee. Merge pentru o miniatură. Poate cândva o voi realiza.

Ida începuse să se priceapă puţin la pictură. La începutul lui iulie se deschise expoziţia la Glasspalast[34]. În prima săptămână o vizită de trei ori împreună cu Csaba. Csaba îi explica binevoitor valoarea artistică şi scăderile lucrărilor expuse. Şi dintre pictorii cunoscuţi de ei era mereu câte unul acolo. Asculta cu atenţie şi controversele lor. Privea calmă o atitudine. Şi ştia ce semnificaţie are când un pictor vorbeşte despre piele şi despre linii. Cu toate astea în faţa nudurilor expuse evita să se oprească.

Spuse câte ceva despre unele schiţe. Ştia că atenţia lui Csaba va fi captată imediat de ele şi că-i va da cu plăcere explicaţii.

Dar ce avea oare Csaba? Griji materiale n-avea şi până la sfârşitul lui aprilie nici nu se întrezăreau. După aceea

[34] Palatul de sticlă (germ.), denumirea unei săli de expoziţii din München (n. tr.).

va avea atâtea tablouri încât dacă le va vinde va putea trăi fără griji încă un an. În cursul acelui an putea picta din nou. Oare de ce plecase de lângă femeia aceea, în ţară străină, dacă o iubea? Sau poate că n-o mai iubea? Cei care se iubesc se caută. Dacă îi risipeşte vântul se întorc în genunchi unul lângă celălalt. Dacă se pune o mare între ei sufletele lor trec apa, se întâlnesc scriindu-şi. Csaba nu prea scria scrisori, nici nu prea primea. De când veniseră aici, primise doar două. Deci, poate că n-o mai iubeşte. Dar chiar dacă n-o mai iubea, pentru ea Csaba era bărbatul care fusese în stare să-şi scoată inima la mezat prin mica publicitate, ca pe o maşină de cusut sau ca pe un gramofon. Uneori îi stătea pe limbă să-l întrebe de ce e trist. Dar străinii nu-şi pun unii altora niciodată asemenea întrebări.

Deşi probabil că Csaba i-ar fi spus de îndată:

— Mă întristează faptul că m-am înşelat în ceea ce mă priveşte. M-am simţit capabil să fac opere măreţe, palate uriaşe, castele, cetăţi, şi iată realitatea: creez doar nişte colivii bicisnice. Moartea muzei e şi moartea artei mele.

Într-o zi de sfârşit de iulie ieşiră din oraş luând tramvaiul. Apoi se plimbară pe jos pe malul plantat cu pomi şi cu fâneţe al Isarului. Vremea era închisă şi sufla vântul. În zadar îşi rotea Csaba privirile în stânga şi în dreapta, nu găsea niciun peisaj sau altceva care să-i fie pe plac. Dacă lipseşte umbra nu există nici tabloul. Aşa că doar se plimbară.

În jurul orei cinci, Csaba se opri în marginea grădinii unei mori. Ida privi în sus voind să vadă ce-i atrăsese atenţia. Gărduleţul scund inundat de hameiul verde? Sau poate semnul acela mărunt şi putrezit, de interdicţie, însemnat cu cuvântul *Verboten* de pe care vremea ştersese vocalele, dar care apăra totuşi pajiştea de paşii celor nechemaţi? Sau poate stupii care se ridicau deasupra gardului? Probabil stupii. Peretele din spate era din stuf şi alături, de veghe, o floarea soarelui înaltă. De partea cealaltă, paznic, un nuc bătrân. Deasupra morii se

rotea un stol de porumbei albi.

Csaba întrebă:

— Luăm o gustare? Aici la moară găsim cu siguranţă ceva.

— Se poate.

— Dacă altceva nu, măcar nişte lapte bătut. După atâta hoinăreală, va fi cât se poate de bun.

De la marginea poienii, mergând pe lângă grădină, ajunseră la moară. Intrară.

O curte mare, gospodărească. Miros de coteţe de porci, raţe şi gâşte grase, găini. Un băieţel de vreo cincisprezece ani, nici ţăran, nici orăşean, îşi potrivea tocmai praştia în direcţia porumbeilor de pe acoperiş. Şi zvârrr...

Unul din porumbei îşi pierdu echilibrul şi căzu zbătându-se, cu o aripă frântă, drept la picioarele lor.

Băiatul îi privi victorios pe cei care tocmai soseau, iar ei priveau la porumbel. Un hulub alb, imaculat. Zăcea întins la pământ cu aripa însângerată. Nu mai putea mişca nici cealaltă aripă. Capul îi atârna inert într-o parte. Ciocul micuţ lăsa să se strecoare prin el o dâră subţire de sânge.

Csaba îl privi împietrit.

Ida spuse:

— Tragedia îngerului!

Csaba se întoarse spre ea cu o asemenea uluire în priviri de parcă ar fi văzut aievea transformarea broscoiului vrăjit în zână.

Dar nu spuse nimic.

Băiatul le ieşi înainte şi îi întrebă pe cine caută. Faţa îi era luminată de bucuria victoriei.

— Am dori o gustare. Lapte bătut dacă am găsi.

Pentru ţăranii bavarezi o asemenea dorinţă nu are nimic surprinzător.

— Avem şi lapte bătut. Poftiţi în grădină, sub nuc. Noi acolo servim gustarea.

— Dar acolo sunt stupii – se feri Ida – n-am putea să mergem în altă parte?

— Dar, doamnă, albinele nu vă înţeapă.

— Nu te înţeapă pe dumneata, dar pe noi nu ne cunosc.

— Atunci poftiţi în odaie. Avem miere, cafea, lapte bătut, unt. Avem de toate.

— Adu-ne lapte bătut.

Ida nu pricepea încă privirea atât de stranie cu care se uitase Csaba la ea. În odaie, când rămaseră singuri, Csaba începu să vorbească, prins parcă într-un fel de beţie:

— Ida, am găsit tabloul. Mulţumită ţie! Ţie! Îţi strâng mâna chiar dacă nu vrei. Am găsit ideea! Am găsit-o!

Era atât de transfigurat, atât de cutremurat de bucurie încât i se umeziseră ochii. Pe Ida n-o mai supăra apropierea tonului cu care îi vorbea.

— Cum adică? se minună ea.

— Păi, *Tragedia îngerului.* Dumneata ai spus-o. Eu doar am simţit-o. Dumneata ai dat ideea!

— Nu înţeleg!

— Nu înţelegi, cum nu înţelegi? spuneai, nu-i aşa, că femeile... şi nu înţelegi? În locul muzei am să pictez un înger, un înger alb cu aripi albe. Prăbuşit la pământ cu aripile însângerate! Cu buze însângerate! Muribund. Şi oamenii, pământeni netoţi, stau în jurul lui şi se holbează îngroziţi. Oh, Ida, şi nu te pot săruta!

Acum înţelegea şi ea emoţia lui.

Îşi simţea inima spărgându-i pieptul de bucurie la gândul că ea, fără să ştie, sugerase o asemenea idee, încât un pictor ameţise de bucurie. Era mândră de ideea ei şi parcă vedea aievea tabloul.

— Bine, bine – clipi fericită – dar a sosit laptele bătut. Mie caimacul nu-mi place.

11

A DOUA ZI DIMINEAŢĂ, CSABA SE grăbi să schiţeze pe pânză moartea muzei, devenită acum tragedia îngerului.

În compoziţie muza purta pe umeri două aripi mari, albe, şi ţăranii strânşi în jurul ei, erau oameni asemenea celor care coseau fânul pe malul Isarului.

Ida deschidea deseori uşa să privească. Odată se aşezase chiar în spatele lui Csaba. Privea cu ce mişcări iuţi mânuieşte Csaba cărbunele, cum înlătura surplusul cu o cârpă, cum întărea din ce în ce mai sigur liniile. Apoi cum ia paleta, o pensulă mare şi cum umple pânza cu roşu de fond.

Se făcu ora prânzului când tabloul se contura cât de cât. În ziua aceea, la masă, stătură de vorbă. Cum era şi firesc, vorbiră despre „tabloul nostru”.

— Am să-l pictez acolo, în curtea morii – spuse Csaba, încă foarte emoţionat. Cei care privesc vor fi ţăranii care macină. În spate, o roabă cu o gloabă.

— Poate mai degrabă un măgar.

— Asta e încă o idee bună, Ida! Pardon, domnişoară. Am să pictez un măgar care priveşte plictisit în gol. Măgarul nu vede cerul nici măcar când zbiară. Aici se potriveşte într-adevăr simbolul prostiei. Şi grupul ţăranilor se armonizează cu îngerul tocmai pentru că feţele, pielea, hainele, toată fiinţa lor e ternă. Şi nici măcar nu e nevoie să-i caut prea mult, vin şi mă înconjoară cele mai bune modele.

Ida medita:

— Aici ar fi nevoie de nişte ţărani unguri – spuse cu

oarecare reţinere – bătătura unei mori ungureşti.

Csaba o privi uluit, cutremurat de emoţie.

— Bine spus! Pentru asta îţi mulţumesc încă o dată.

— Dumneata eşti pictor maghiar, nu bavarez.

— Mulţumesc, Ida, bună şi dragă Ida! Şi în opera lui Munkácsy[35] – continuă Csaba, meditând – ce valori diferite au tablourile *Casa plângerii* şi *Greva.* Artistul n-are voie să se rupă de patria sa.

— Dar atunci, trebuie să ne întoarcem acasă – se îngrijoră Ida.

— Pentru asta nu, doar dacă ai alte motive, domnişoară.

— N-am niciun motiv.

— Pentru asta nu e nevoie. Portul naţional îl pot picta şi aici. Pictorii maghiari au haine din toate regiunile ţării. Aici viaţa e mai ieftină şi găseşti mai uşor un atelier. La toamnă vom putea alege. Tabloul am să-l trimit acasă, la vernisajul de primăvară, dacă reuşesc să-l termin până atunci. Acum va trebui să găsesc o fecioară muribundă. Mă şi duc la spital.

În ziua aceea fu neobişnuit de vioi. Chiar şi de mâncat mâncă în fugă de parcă s-ar fi dus la gară. După-masă, îşi luă grăbit pălăria.

De pe coridor strigă:

— Kati, astă-seară să nu mă aşteptaţi cu masa.

Kati se minună că în Ungaria soţii nu spun asta soţiei.

În zilele următoare Ida se cufundă din nou în apele reci ale înstrăinării. Csaba nu cercetă cauzele. Se mai întâmplase şi în alte dăţi ca Ida, după câte o vorbă mai apropiată să-l facă să simtă că înţelegerea lor nu trebuie uitată.

Deci nu cercetă cauzele.

[35] Munkácsy Mihály (1844 – 1900), unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai realismului critic în pictura maghiară. A făcut epocă şi a creat o şcoală cu scenele sale biblice de viaţă, cu pictura de salon, dar mai ales cu tablourile reprezentând flori, cu peisajele şi cu portretistica sa (n. tr.).

Oricum, în zilele acelea rătăcea sau plutea în sfere hamletiene. „Sunt oare artist sau cârpaci? Dacă sunt cârpaci, cum am putut elabora această idee? Dacă sunt artist de ce nu pot cristaliza tema principală?”

Tabloul se prefigura cu iuţeală pe pânză. O zi schiţa în curtea morii, a doua zi trecea lucrarea pe pânză.

Ida nu-l mai însoţea. Spunea că o plictiseşte moara cu zgomotul şi mirosurile ei. Csaba nu se miră, nervii delicaţi ai femeilor nu suportau huruitul motoarelor şi mirosul cocinilor. Şi era de minune cât de mult lucra. Desigur, schiţele cu care venea acasă erau schematice: pe feţe câte o umbră şi câteva culori deschise. Hainele le picta acasă. Pe schiţe, doar desenul era riguros. Începu să se contureze curtea, peretele dărăpănat al morii, roata ei amorţită, fântâna cu găleată, în fundal teleguţa cu măgarul, ţăranii miraţi, ţărani maghiari atât de autentici încât prezenţa lor parcă umplea camera cu miros de suman. Şi în prim plan se contura figura centrală, îngerul cu aripi frânte, cu obrazul diafan întors către privitori, cu braţul frânt.

Numai că acest obraz nu era suferind şi nici divin nu era. Părea o actriţă îmbrăcată în înger pentru repetiţia generală şi care repeta în curte poziţia în care va cădea pe scândurile scenei conform rolului, având grijă să i se resfire frumos pletele.

Csaba rădea vopseaua şi dădea din cap.

— Degeaba, gemu disperat, aproape până la lacrimi: obrazul acesta nu e ideea mea! Ce-a fost gândul meu, am transpus, dar ideea lui Balász nu o pot realiza eu. A avut dreptate bătrânul când a spus că orice operă nemuritoare se naşte din emoţie! În unii dintre pictori emoţia se naşte sub impresia formei, la alţii sub impulsul culorii. La Rembrandt, emoţia se năştea la vederea unei umbre pe un chip, pe Tizian îl inspira jocul nuanţelor, pe Rubens din toate culorile, una singură, culoarea carnaţiei. Pe Rafael îl inspirau visurile, pe Dürer doar liniile. Niciun pictor nu-şi poate mobila creierul cu simţurile altuia. Fiecare vede cu

ochii lui şi vibrează cu propria lui inimă. Obrazul acesta n-a fost procreat în leagănul fanteziei mele. Vibraţia mea a receptat doar tragedia hulubului. Şi totuşi, ce este această vibraţie? Şi cum aş putea să simt eu până la contopire emoţia lui Balázs?

Şi la fel cum se dezghioacă luna plină din negurile norilor, aşa se cristalizau gândurile lui urcând spre lumină.

— E artist cel care simte o vibraţie, care simte frumosul. Dar ce înseamnă frumos? Pentru fiecare, frumos e altceva! Dacă pentru Rembrandt frumoasă era culoarea umbrei, pentru Tizian frumoasă era culoarea deschisă, pentru Boticelli, unduirea liniilor!

Şi deodată, în timpul mesei, rămase cu lingura în aer.

— Ceea ce încântă inima. Fiecare consideră frumos ceea ce îi încântă lui inima!

Dar marele semn de întrebare se ivi din nou.

— Oare ce poate încântă inima?

Şi răspunsul îl găsi în rotocoalele fumului de ţigară.

— Orice! Orice lucru pe care ochiul îl priveşte cu dragoste. Dragostea e lanterna magică! Dragostea e văpaia fermecată care îmbracă totul în strălucire. Ardoarea văpăii e extazul. Extazul e ca o comoară, deci să-l ferim de pieire. Pictorul cu penelul, poetul cu pana. Şi acea parte a tabloului care îl cuprinde vădeşte maestrul, acea pagină a cărţii devine nemuritoare.

Intră fericit în atelier şi îşi luă paleta şi pensula. Făcu din nou încercări. Pe o pânză aparte, schiţă figura îngerului muribund.

Dar penelul şovăia şi se oprea.

— De ce nu pot? De ce?

Şi după puţină vreme îşi răspunse:

— Mi-e dragă ideea că unei fecioare i se întâmplă o nenorocire şi se prăbuşeşte în mijlocul pământenilor. În imaginaţia lui, Balázs iubea doar nuanţele unui chip suferind de femeie. Eu n-am văzut niciodată un asemenea chip de femeie suferindă a cărei frumuseţe sau

colorit să fi dorit să le imortalizez. N-am văzut-o nici în realitate, nici în imaginaţie n-am văzut-o în aşa fel încât în inima mea să se fi aprins vâlvătăile fermecate ale iubirii. N-am văzut-o cu dorinţa de a o păstra ca pe o comoară pentru mine şi pentru eternitate. Pentru mine vederea unui chip suferind de femeie a fost întotdeauna un lucru neplăcut şi chinuitor. I-am dorit trecerea, nu eternizarea, în mine deci nu s-a mişcat acea briză sfântă, n-a vibrat acea iarbă sensibilă ce trăieşte în toate inimile şi nici nu va vibra vreodată. În sufletul lui Balázs a vibrat pentru că el a văzut numai culoarea, a văzut în imaginaţia lui culoarea şi umbra unui obraz golit de sânge, cu totul deosebit în asemenea împrejurări. E un lucru pe care eu nu-l văd niciodată, pentru că şi dacă l-aş vedea nu trezeşte în sufletul meu nicio emoţie. Deci chiar dacă aş picta-o pe acea femeie, aş picta-o cu penelul unui meseriaş, niciodată şi cu niciun chip n-aş picta-o ca un artist!

Şi, plin de amărăciune, îşi azvârli pensula într-un colţ.

12

A DOUA ZI LA PRÂNZ IDA AUZI soneria. Presupuse că îl caută cineva pe judecător. Se întâmpla să fie câte unii care nu ştiau că judecătorul a plecat în concediu. O să iasă Kati să-i lămurească.

Ida continuă să şteargă liniştită praful în atelier.

Auzi însă pe cineva bătând în uşa sufrageriei.

Ieşi, erau cunoştinţe, pictori; Borbereky şi Gyertyán. Amândoi îmbrăcaţi de gală, în costume negre. Gyertyán purta un guler atât de înalt încât marginile îi depăşeau cu cinci degete gulerul hainei.

Închise repede uşa atelierului, întoarse cheia şi se grăbi zâmbind în întâmpinarea lor.

— Bine-ai venit, Borbereky, bine-ai venit, Gyertyán. Nu e niciun sfert de ceas de când a ieşit soţul meu. Vă rog, luaţi loc. Bărbatul meu e veşnic în căutarea unui model.

Se miră în sinea ei de venirea la o oră atât de neobişnuită a celor doi pictori. În genere pictorii nu se prea vizitau. Se întâlneau seara, la Luitpold. Gândi că veniseră să-l cheme la vreo festivitate.

— Şi noi venisem pentru o treabă destul de importantă – se căină Borbereky – şi urgentă. A spus că se întoarce curând?

— N-a spus. A spus doar atât: Dacă mă caută doi domni, trimite-i la Union, până la prânz voi fi acolo. Ce înseamnă Union, vreo asociaţie artistică?

— Seara, cam aşa ceva e – încuviinţă Borbereky cu seriozitate – păi atunci ne ducem acolo.

— Cu siguranţă soţul meu va regreta că nu l-aţi găsit acasă. Vă rog să-i spuneţi că cei doi domni n-au venit

încă.

Ida presupunea că cei doi domni trebuie să fie doi străini. Vin uneori la pictori domni necunoscuţi care se interesează de lucrările lor. Veniseră şi la Csaba de vreo două ori, dar Csaba fusese categoric:

— Îmi pare rău, nu am nicio lucrare terminată, crochiurile nu le pot arăta.

Ida continua să-i aştepte pe cei doi domni.

În timp ce ştergea praful şi făcea ordine văzu haina albastră de lustrin a lui Csaba atârnată de şevalet. O luă, cu gândul să o pună în dulap. Gândi că Csaba plecase îmbrăcat cu o haină mai groasă de lână cenuşie.

Simţi în buzunarul interior al hainei un obiect mai dur, era portvizitul, portvizitul acela negru din piele de focă din care obişnuia Csaba să scoată bani pentru schimb.

Nu se întâmplase niciodată ca Csaba să-l uite acasă şi totuşi Ida nu se miră. În săptămânile acelea Csaba răscolea neobosit spitalele şi sanatoriile. Se ducea zilnic şi la spitalul azil al călugăriţelor întrebând dacă nu moare cumva cineva. Au adus oare vreo fată bolnavă? Căuta figura, faţa îngerului cu aripi frânte, acea faţă palidă, golită de sânge în care mai exista încă un răsuflet de viaţă, o flăcăruie cât de mică. Umbra aceea vineţie pe bărbie şi sub pleoape.

Cu o seară înainte spusese, dând cu amărăciune din cap:

— Cred că şi tabloul acesta, va rămâne doar o idee!

— Nu va rămâne – îl consolă Ida – ai să găseşti până la urmă. Dacă nu aici, vom merge într-un oraş mai mare cu mai multe spitale. Important e tabloul, nu casa.

— Mulţumesc, domnişoară – oftă cu ochii aproape înlăcrimaţi Csaba – n-am eu noroc. Steaua mea nu va răsări niciodată.

Şi îşi luă pălăria, macferlanul din păr de cămilă şi o porni spre Luitpold.

Primul gând al Idei fu să atârne haina în dulap şi să ia cheia la ea. Dar dacă Csaba cheltuieşte mai mult decât

mărunţişul pe care-l are în buzunare? Se gândi să scoată cincizeci de mărci şi să-i trimită cu Kati la Union. Kati e de aici, trebuie să ştie ce e Union-ul şi unde este.

Deschise portvizitul. Văzu nişte foi albe ca scrisorile ieşind dintr-o despărţitură. Simţi că nu îi este permis să se atingă de ele.

Şi nici nu s-ar fi atins. Îşi retrase mâinile spunându-le:

— Nu e voie! Nu se cuvine! O doamnă nu poate face aşa ceva!

Mâinile erau surde şi nu i se supuneau. Degetele desfăceau hârtiile şi le întindeau aşezându-le pe birou. Şi Ida, văzând insolenta nesupunere a mâinilor, nici nu mai încercă să le poruncească ochilor să nu privească, ştiind că ei oricum nu se vor supune.

Cele mai multe hârtii erau pline cu scrisul lui Csaba. Literele erau asemeni părului său ţepos. Mai mult adrese, ale unor negustori, a unei fabrici de vopsele, dar şi nume de sate, de regiuni, adrese ale unor pictori din München. O mică hartă militară cu împrejurimile Münchenului. Adresa unei spălătorese. Adresa unui tâmplar şi după aceea o adresă: *Blindrame.*

La urmă apăru şi o scrisoare cu litere aplecate scrise pe o hârtie ivorie, simplă. La sfârşitul ei, numele: *Jolán.*

Ei bine, Ida nu numai că nu şi-ar mai fi putut porunci ochilor ci oarbă să fi fost vederea i-ar fi revenit ca printr-o minune.

Nici măcar nu citi scrisoarea vorbă cu vorbă ci o înghiţi dintr-o răsuflare, toată în întregul ei.

Începutul: *Dragul, bunul şi unicul meu Csaba!* apoi sfârşitul: *Te sărut cu toată dragostea şi recunoştinţa inimii mele.*

Apoi se repezi la rândurile din mijloc, la cele de la sfârşit. Şi abia când le parcurse pe toate în grabă, sărind de la una la alta, se apucă să citească scrisoarea în ordinea firească, de la început până la sfârşit.

Mă informezi în sfârşit că ai sosit cu bine şi că ai şi o

locuinţă. Sper că până acum să se fi ostoit toate furtunile sufletului tău şi pot acum să vorbesc cu tine. Pentru că de când ai plecat sufletul meu se chinuie răscolit de întrebarea la care nu mi-ai răspuns: De unde oare ai reuşit să scoţi acei bani? Suma aceea uriaşă, tu, care spre a putea trăi ai muncit aproape ca un zilier? Ştiu că nu i-ai furat, n-ai înşelat, nu i-ai făcut, dar supărarea ta mă face să bănuiesc că i-ai obţinut cu preţul unui sacrificiu pe care n-aş fi avut dreptul să-l accept nici măcar dacă aş fi fost azvârlită în stradă.

Plâng gândindu-mă la asta şi somnul îmi este neliniştit. Te rog, deci, în numele iubirii noastre neumbrite până acum de niciun nor, linişteşte-mă, în fine, scriindu-mi ce obligaţii ţi-ai asumat pentru banii aceia? Între noi nu poate exista nicio taină. Şi dacă inima ta devotată şi bună ar avea ceva de ascuns faţă de mine nu poate fi decât o durere atât de profundă pe care dacă mie nu mi-o poţi mărturisi numai Dumnezeu o poate şti.

Scrie-mi, dar scrie-mi fără întârziere! Şi mai scrie-mi dacă ţi-ai găsit vechea şi buna gazdă sau a trebuit să cauţi altă casă? Cine te îngrijeşte? Mă tem că trăieşti asemeni bătrânului tău prieten, pictorul Balázs, sau cum îl cheamă, părăsit, năpădit de pânze de păianjeni şi dacă te îmbolnăveşti nu e nimeni să-ţi întindă un pahar cu apă.

P.S. A sosit noul medic de plasă. Închipuie-ţi: Janovics, acela cu a cărui fată ai dansat de atâtea ori la sărbătorile maialului. Fata a mărturisit că te iubeşte, e ciudat că mi-a spus-o tocmai mie! Principalul e că avem un medic. Dacă, Doamne fereşte, e vreun necaz în casă, are cine veni să te ajute.

Încuie-ţi cămăşile şi numără-le. Pentru mine nu te mai teme. Dar nu-i aşa că de Crăciun pot să te aştept? Doamne, de atâta amar de vreme n-am mai avut un Crăciun fericit!

Csaba întârzie puţin, dar sosi totuşi până la ora unu.

La masă îi comunică Idei că o cunoştinţă de a lui, medic, tratează o fată de familie bună, cu pielea brună şi fină, rănită la un ochi de o schijă sărită dintr-un ac de la maşina de cusut. Medicul a promis că va ruga familia să-i permită să-i fie model.

— Nu prea cred, dar încerc.

Ida nu răspunse nimic. Nici nu-l privi pe Csaba. În timpul prânzului fu rece şi tăcută.

— A venit o doamnă străină – o anunţă Kati după masă cu o mutră conspirativă, spune că dacă doamna ar fi atât de amabilă ar dori să stea de vorbă numai cu dumneaei.

— Cine e? Ce doreşte?

— Nu-şi spune numele. Spune că a venit într-o chestiune gravă.

— Bine, las-o să intre.

— Dar spune că domnul nu trebuie să o vadă.

— Nu trebuie să o vadă? La mine nu are ce căuta o asemenea doamnă.

— Ba da, vă imploră.

Ida şovăi o clipă, apoi ieşi în bucătărie.

Găsi acolo o cucoană nu tocmai elegantă. Să fi avut vreo douăzeci şi cinci-treizeci de ani, pudrată de parcă ar fi fost dată cu ghips; sub ochiul drept, de un albastru arian, avea un neg ca un bob de piper lipit acolo, plin şi acela de pudră.

Femeia gâfâia. Avea ochii roşii de parcă ar fi plâns sau ar fi stat mult de veghe.

— Iertaţi-mă, e o chestiune foarte gravă – începu ea pe nemţeşte şi o privi pe Kati – nici nu mă pot prezenta până când...

— Du-te, Kati, în camera mea, curăţă geamurile.

Şi privi întrebătoare chipul nemţoaicei.

— Sunt soţia lui Borbereky – spuse femeia – îl cunoaşteţi.

— Doamna Borbereky? se miră Ida.

— Bărbatul meu, cum a venit aseară acasă de la Luitpold, mi-a spus ce s-a întâmplat acolo. Şi eu n-am

închis ochii toată noaptea. Sărmana doamnă Mikey... dacă află... Nu, asta e cu neputinţă! Într-o ţară civilizată aşa ceva e cu neputinţă. Mie, cum e şi firesc, soţul nu mi-a spus că e vorba de Mikey...

— Iertaţi-mă, nu ştiu despre ce vorbiţi – spuse Ida calmă.

Şi luă scaunul de bucătărie, oferindu-i-l femeii. Ea se aşează pe scaunul pe care stătea de obicei albia de rufe.

— Nu ştiţi? Deci nici dumneavoastră nu ştiţi?

— Nu ştiu nimic.

— Că mâine domnul Balogh îl va ucide pe Mikey! Că o văduvă şi un copil... Ah, Dumnezeule!

Ida se ridică.

— Dar vă rog, poate că dumneavoastră...

Se ridică şi femeia.

— Sau poate nu am onoarea să vorbesc cu doamna Balogh...

— Ba da, sunt doamna Balogh... Şi ştiu că Mikey este cel mai bun prieten al soţului meu.

Femeia se prăbuşi pe scaun. Părea că îi vine rău.

— Ei bine, atunci am să vă spun totul de la început. În jurul orei unsprezece a venit soţul meu acasă. Era puţin afumat. Spunea: „Auzi, de grozavă petrecere am avut parte!” Dădea din cap. Mi-am dat seama imediat că s-a întâmplat ceva. Pe urmă mi-a spus, doar numele le-a schimbat. Adică a zis Cocoşul şi Starostele. Şi ca de obicei îşi fuma pipa în pat şi vorbea în acest timp, e un lucru pe care i-l permit. Că ziua nu prea vorbeşte şi nici seara dacă nu-i dau voie să fumeze. Pentru că, ştiţi, mie nu-mi place fumul de pipă. Într-o ţară civilizată un bărbat când se culcă nu mai trage din pipă.

— Dar ce legătură are soţul meu cu toate astea?

— Domnul Balogh? Păi el este Cocoşul. Nu ştiaţi? Nici eu nu ştiam. Dar locuieşte acolo în casă un student pictor, îl cheamă Csorba, un băiat foarte cult. Vara poartă cămăşi de zefir şi cravată albă, iarna neagră. Şi e un mare artist. Mi-a promis să-mi facă un portret, din profil,

odată când soţul meu nu va fi acasă. Dar soţul meu nu pleacă niciodată ziua de acasă. Ştiţi poate că el pictează acele tablouri caraghioase cu călugări augustini. Are vreo patru derbedei şi vreo doi bărbaţi graşi care-i servesc drept model. Eu n-am permis niciodată modele femei. Nu suport! Bărbatul meu e atât de neserios, am declarat că nu accept cât trăiesc! Pentru că modelele acelea blestemate, acele târâturi obraznice, acele...

Şi aprecierile la adresa modelelor-femei se revărsau şiroaie. Ochii îi erau străluminaţi de ură. Din răsuflarea ei, Ida înţelese că la Borbereky prânzul fusese pregătit din spanac.

O întrerupse nerăbdătoare.

— Dar spuneţi-mi, vă rog, ce a zis Csorba?

— Păi, că domnul Balogh e Cocoşul. Nimeni altul decât domnul Balogh, soţul dumneavoastră. Pentru că am reuşit să-l descos cu viclenie. Adică i-am spus: De când te cheamă soţul meu pe mata Cocoş, şi de ce? Că matale eşti un om atât de blând, domnule Csorba, că nici găinuşă nu s-ar cuveni să ţi se zică. Atunci mi-a zis că mă înşel şi că alt ungur e numit cocoş, domnul Balogh. Vai, şi toată dimineaţa mi-am pierdut-o cu asta, că eu la oficiul de locuinţe am căutat numele Pàlok. Sunt foarte nervoşi funcţionarii de acolo. Până când a venit un pictor neamţ care mi-a spus că ungurii scriu P cu B şi aşa în sfârşit am găsit.

— Dar, vă rog, spuneţi-mi totuşi ce s-a întâmplat?

Kati venise între timp de trei ori să spună că a curăţat geamurile şi în dormitor şi în sufragerie şi în salon. Dar ar fi putut să cureţe ea toate geamurile casei dacă Ida nu l-ar fi zărit pe Csaba plecând. Introduse femeia în salon şi continuă acolo să asculte din ce în ce mai ameţită nesfârşita întâmplare.

În fine, după ce trecură vreo două ceasuri, din firimiturile risipite ale vorbelor fără şir reuşi să priceapă că cei doi prieteni au băut un adălmaş, s-au contrazis şi mâine se vor întâlni la un duel. Putu de asemenea

reconstitui cauza controversei şi vehemenţa ei. Golurile rămase le putea completa cu uşurinţă.

În seara aceea pictorii băuseră un adălmaş pentru Mikey, care vânduse unui prinţ rus tabloul lui cu Troia. Mikey i-a dat prinţului şi o notiţă cu numele şi adresele pictorilor maghiari din München. Aşa că au băut şampanie şi până şi cei ce nu-l văzuseră încă pe rus aveau sentimentul că în pahare spumegă adălmaşul lor. Tabloul lui Mikey înfăţişa scena confruntării dintre Hector şi Achile. Csaba nu văzuse tabloul terminat dar spusese că un pictor maghiar s-ar fi cuvenit să zugrăvească o scenă din istoria neamului său. Istoria noastră nu este încă pictată. Teme maghiare în manieră germană a pictat Than[36], Lotz[37] de asemenea. Iar Benczúr poate fi considerat un pictor de curte. Lui Mikey nu i-a plăcut acest mod de a vorbi pentru că el avea pregătită o idee pentru o pânză nouă: Nunta Afroditei cu Hephaistos. Balogh l-a condamnat că face din nou un tablou cu tematică greacă.

— Pictai mai bine nunta lui Attila.

— Pictez ce-mi vine – replică Mikey – pictorul nu alege. „Patria artistului e lumea asta largă.”

— Nu-i adevărat, spuse Balogh, un aforism mai mârşav nici că le-a băgat vreodată cineva în cap pictorilor.

— N-am făcut decât să-l citez pe Arany János[38].

— A scris-o ca acuzaţie, nu ca adevăr.

— Şi în tema asta găsită de mine sunt culori, o orgie de culori, închipuie-ţi lumini magnifice din lumea strălucitoare a Olimpului pe când nunta lui Attila nu poate

[36] Than Mór (1828 – 1898), pictor maghiar din categoria academiştilor. Preocupări istorice, picturi murale de vaste proporţii (n. tr.).

[37] Lotz Károly (1833 – 1904), pictor maghiar de origine germană; a pictat peisaje în manieră romantică şi picturi murale monumentale (n. tr.).

[38] Arany János (1817 – 1882), cel mai mare poet epic maghiar. Cunoscut şi în traduceri româneşti (poemul eroic „Toldi” şi o seamă de balade) *(*n. tr.).

fi decât o nuntă ţărănească ceva mai acătării.

— Până şi tabloul unei nunţi ţărăneşti cu un biet taraf de trei lăutari ar fi mai plăcut ochilor şi inimii mele ca toate nunţile Olimpului.

— Ei bine, ochilor mei nu.

— Atunci tu nu eşti maghiar.

— Când sunt pictor nici că sunt.

— Atunci nici om nu eşti.

— De ce n-aş fi om?

— Cine se dezice de neamul lui nu e om! Mi-e ruşine că-mi eşti prieten!

Şi s-a înfuriat în aşa hal că i-a aruncat lui Mikey şampania în ochi.

Ida medita.

Citise în ziare despre asemenea grozăvii. Şi Csaba nu era dintre bărbaţii care se ascund la umbra unui zid atunci când cineva îi loveşte intenţionat. Într-adevăr, Mikey o poate păţi. Dar dacă se ajunge la pistoale?

Dacă moare Mikey rămân în urma lui, înlăcrimaţi, văduva şi copilul. Dar dacă moare Csaba... şi ea rămâne văduvă.

Era ciudat să simtă în piept două senzaţii contradictorii. Era vârtejul unei răscruci de vânturi. Se îngrozea la gândul că l-ar putea vedea pe Csaba mort şi în acelaşi timp o învăluia cu un susur plăcut gândul la cum ar fi dacă, văduvă, s-ar trezi dintr-o dată liberă? Fiinţa, inima, faptele, toate libere. Departe de casa părintească, în casa ei, cu una sau două slugi... Tatăl ei, peste câteva luni, sau chiar mai repede, îi va da zestrea întreagă, ea va putea trăi numai din dobânzi dacă nu-l va întâlni chiar de îndată pe bărbatul din coasta căruia o plămădise Creatorul, hărăzind-o să-i fie femeie.

Şi totuşi, acelaşi car al Sfântului Mihai care l-ar duce pe Csaba spre cimitir, să o ducă pe ea pe calea libertăţii dobândite prin văduvie, e cumplit până şi ca idee!

Dar ce este pentru ea Csaba? De ce se îngrozeşte într-atâta chiar la gândul morţii lui? De ce simte că pe carul

mortuar ar părăsi-o cineva în urma căruia ar privi cu ochi înlăcrimaţi?

Acestor întrebări nu le găsi răspuns.

Limpede îi era un singur lucru. Nici Csaba, nici Mikey nu puteau muri cu voia ei! Ce să facă?!

Lui Csaba nu-i putea spune nimic. Un străin nu i s-ar putea adresa altui străin astfel: „Vă rog nu vă expuneţi unui glonte pentru că pe mine mă nelinişteşte faptul că vi se poate întâmpla ceva.”

Nici lui Mikey nu i-ar putea spune:

— Vă rog consideraţi ca şi cum nu s-ar fi întâmplat faptul că soţul meu v-a insultat de faţă cu pictorii maghiari.

Era descumpănită. Umbla de colo colo, dintr-o cameră în alta, apoi se aşeza.

— Ce am eu de-a face cu toată istoria asta?

Apoi se ridică.

— Nu pot suporta gândul că i se poate întâmpla o nenorocire!

Se gândi să se ducă la familia Mikey. Doamna Mikey e oarecum supărată că nu se duce pe la ei, ei bine, le va face o vizită. Doamna Mikey cu siguranţă că o va întâmpina plângând. Sau poate nici nu o va primi. Sau o va întâmpina spunându-i: „Cum îndrăzniţi să puneţi piciorul aici?” Sau va spune cuvinte mai jignitoare... Poate îl blestemă pe Csaba şi se va purta cu ea de parcă ar fi complice. Dar măcar ar putea afla de la ea ce trebuie să facă pentru ca să-l oprească pe Csaba de a continua această istorie nefericită.

Îşi puse pălăria. Apoi, ameţită, se sprijini de scaun. Se aşează şi îşi sprijini capul pe braţe.

— Femeile sunt foarte ordinare când sunt furioase. Cine ştie cum mă întâmpină? Poate să mă şi lovească! Sau să-mi smulgă părul... Nu, nu mă pot duce. Eu n-am niciun amestec în niciun fel de conflict cavaleresc. Şi îşi scoase iar pălăria şi o aşează pe masă.

Se aşează la fereastră. Privea frunzişul parcului

englezesc. Frunzele unui copac începeau să se îngălbenească. În lumina strălucitoare de septembrie vrăbiile ciripeau pe acoperişuri. Dintr-una din casele din apropiere se auzea până aici o melodie pentru harpă din Tannhäuser interpretată la flaut de o orchestră mecanică.

Oh du, mein lieber Abendstern...

Ida se cutremură.

Îşi puse din nou pălăria, îşi luă pe mână haina cafenie, umbreluţa de soare şi porni în goană.

La capul scărilor încetini paşii, apoi se opri. Se gândi o clipă, apoi se întoarse şi intră la doamna Miller.

— Scumpo, te pricepi cât de cât la treburi cavalereşti?

Doamna Miller căscă ochii.

— Nu cumva, soţul?

— Doi pictori. Dar pe mine tot mă nelinişteşte. Care-i modalitatea obişnuită de a-i împiedica?

— Nu ştiu.

— Poate ai citit în vreun roman?

— Am citit de multe ori că au încrucişat spadele, că au tras cu pistolul, dar că au fost împiedicaţi, asta n-am citit niciodată. Dar, stai puţin, într-o piesă, în care oare? Am văzut pe scenă. Femeia se repede între ei şi se aşază cu trupul ei în calea glontelui.

— Ai textul?

— Nu. Am văzut-o doar. Cum ţi-am spus, am văzut-o pe scenă, nu e un roman. Am să-l întreb diseară pe soţul meu.

— Dar nu cumva să-i spui că e vorba de bărbatul meu.

— Nu-i spun.

— A avut el o istorie de asta?

— Nu. La noi nu se obişnuieşte. La noi dacă oamenii se ceartă, ridică tonul sau, dacă sunt oameni simpli îşi rezolvă problemele cu pumnii, cu palmele. Armele sunt doar unelte ale militarilor. Şi, în romane, am citit numai în cele franţuzeşti.

Ida se uită la ceas. Arătătorul se apropia de şase. Se ridică şi porni grăbită spre doamna Mikey.

„Să împiedic glontele cu trupul meu? se frământa ea pe drum. Cum aş putea face eu aşa ceva? Un străin pe care să îl apăr cu trupul meu? Dacă i-aş fi soţie într-adevăr aş face aşa ceva... Mikey nu ar trage... Dar bărbaţii m-ar duce acasă, m-ar închide în odaie şi şi-ar vedea în continuare de treburile lor.”

La familia Mikey găsi acasă doar servitoarea.

— Doamna e plecată în Parcul Englez, plimbă câinele.

Asta o linişti oarecum pe Ida. Lăsă o carte de vizită. O coti spre parc.

O găsi pe doamna Mikey, care nu plângea defel, dimpotrivă, era chiar veselă. Se plimba cu Peti şi cu potaia.

Poate că întâmplarea aceea de groază nici nu era adevărată, poate că doamna Borbereky o visase doar. Poate femeia nu era normală sau cine ştie, poate nici nu e soţia lui Borbereky! O fi vreo femeie scrântită din München!

Nu-i spuse nimic doamnei Mikey despre cele auzite. Îl alintă pe Peti şi ascultă fericită flecăreala doamnei Mikey.

Deveni atentă abia când doamna Mikey începu să vorbească despre rus:

— Închipuie-ţi ce noroc a dat peste noi. Patru mii de mărci...!

Şi povesti amănunţit cum şi-a făcut rusul apariţia şi cum i-a plăcut îndată tabloul cu Troia. Cum i-a pus să scoată de pe pereţi celelalte tablouri şi cât de tare s-au distrat ei văzând că peisajelor nu le dă nicio atenţie. Cum vedea un tablou cu figuri zicea:

— Bun. Cât costă?

La cele mici nici nu s-a tocmit, dar la cel cu Troia a dat din cap şi a zis:

— Parcă e mult patru mii.

Atunci şi-a dat seama Mikey că nu are de-a face cu un negustor de tablouri şi n-a lăsat niciun sfanţ din preţ.

— Un tablou grec e întotdeauna mai scump.

— De ce?

— Intră mai multă vopsea.

Rusul s-a lămurit şi a scos banii.

— O să vină şi la voi – încheie doamna Mikey. Ştii franţuzeşte? Vorbeşte prost nemţeşte. Dacă aveţi vreun tablou gata spune-i orice preţ. Tipul şi-a construit un castel pe undeva şi cumpără picturi cu vagoanele.

Ida nu era prea entuziasmată de ideea vânzării cu toptanul, dar mulţumi pentru sfaturi şi mai ales pentru faptul că Mikey îi dăduse rusului şi adresa lor.

— Cum, tocmai a lui să nu i-o dea? Pe a lui a scris-o prima. Îţi dai seama.

O porniseră spre casă. La pod îşi luară rămas bun. Ida îl sărută pe Petike.

După ce se despărţiră şi Ida făcu vreo douăzeci de paşi, se întoarse şi se grăbi să o ajungă din urmă pe doamna Mikey.

— Spune-mi, te rog, unde locuieşte Borbereky? M-a întrebat soţul meu azi la prânz dacă nu ştiu cumva.

— Borbereky? Doar nu e săptămână să nu treacă pe la el.

Ida răspunse precipitat:

— Păi, tocmai de aceea m-a întrebat spunând: e totuşi curios că mă tot duc pe la el şi dacă m-ar întreba cineva unde stă, n-aş şti să-i spun adresa. Nici strada, nici numărul casei nu l-am reţinut vreodată. Şi, poate cine ştie, rusul mă întreabă pe mine când nu e el acasă şi nu ştiu să-i spun.

Doamna Mikey râse, râse până şi Peti.

— Soţul meu a notat şi adresa lui: Adalbert Strasse 7.

Ida ajunse acasă cufundată în gânduri.

— Am să-i scriu, se frământa ea pe drum. Cel mai bine este să-i scriu. Adalbert Strasse 7.

Csaba venise acasă înaintea ei. Stătea la birou şi scria. Ida îşi dădu seama după plicuri şi după hârtii cam ce scria el.

Când intră Ida, Csaba ridică privirea. O salută dând din cap, apoi tocul continuă să alerge pe hârtie.

— Aş dori să întreb doar dacă domnul Balogh serveşte masa acasă?

— Nu.

Şi continuă să scrie foarte repede.

Pe faţă i se citea o adâncă îngândurare. În tavan se aprinseră becurile candelabrului. Csaba aprinse şi lampa de deasupra biroului.

Continuă să scrie.

După un sfert de ceas puse scrisorile în plic. În total trei scrisori. Scrise grăbit şi adresele. Le zvântă cu tamponul sugativă. Le puse în buzunar. Îşi luă pălăria, pelerina şi ieşi precipitat.

Nu apucă nici măcar să coboare scările că Ida se şi instalase în locul lui cercetând sugativa cu o oglinjoară, voia să ştie cui îi erau adresate cele trei scrisori.

Dar cum sugativa rămăsese acolo încă de la vechile gazde, liniile negre se încurcau între ele. Dacă judecătorul nu ar fi scris cu litere gotice Ida nu ar fi putut descifra adresele. Reuşi să stabilească doar două dintre ele. Una era pentru ea, a doua era adresa lui Borbereky (într-adevăr, *Adalbert Strasse nr. 7)* apoi putu descifra doar un nume: Jolán. Nici localitatea, nici numele care-l preceda nu le putu citi.

Deci prima scrisoare i-o scrisese acelei Jolán, acolo era cerneala cea mai uscată, abia după aceea îi scrisese soţiei şi lui Borbereky.

Îşi puse din nou pălăria şi o strigă pe Kati:

— Kati, vino cu mine. Unde vine Adalbert Strasse?

Se hotărâse să vorbească personal cu Borbereky şi să-l întrebe cum de este în stare să fie martor la un duel între doi dintre cei mai buni prieteni ai lui? Chiar dacă cei doi învrăjbiţi ar fi nişte străini, el, ştiindu-i maghiari, ar avea datoria să îndepărteze pericolul!

Dar n-a fost nevoie să se ostenească bătând drumul până în Adalbert Strasse, pentru că îl zări prin vitrina unui café restaurant chiar pe Borbereky.

Stătea la masă cu Gyertyán şi cu doi necunoscuţi. Pe

masă halbe cu bere. Fumau şi, foarte serioşi, discutau ceva.

— Kati, intră aici cu mine.

Se aşează mai în spate la o masă liberă. Comandă ceai. Scoase din sacul de mână o carte de vizită şi scrise pe ea: „Aş dori să vă vorbesc.”

I-o trimise cu Kati lui Borbereky.

Borbereky veni îndată ce primi cartea de vizită.

— Vă stau la dispoziţie.

— Vă rog să luaţi loc. Iertaţi-mă că vă tulbur consfătuirea. Ştiţi de ce am venit.

— Nici nu bănuiesc.

— Am venit în chestiunea pe care tocmai o discutaţi.

— Nu cumva Csaba v-a spus?

— Nu. Csaba crede că nu ştiu nimic despre asta. Nici măcar nu e important cum am aflat. Destul că nu ştiu un lucru. Cum poţi dumneata, care eşti bun prieten şi cu Csaba şi cu Mikey, să fii de acord cu vărsarea de sânge?

— Vărsare de sânge?

— După câte ştiu, se vor înfrunta cu săbii sau pistoale. Borbereky răspunse amabil:

— Cu pistoale.

— Şi poate chiar dumneata le vei încărca pistoalele?

— Eu. Două pistoale cu ţeava bine ghintuită. Dar liniştiţi-vă, doamna mea, mâine la prânz Csaba va servi masa cu pielea la fel de neatinsă ca şi azi.

— Csaba nu are acelaşi sentiment. Şi-a scris şi ultimele dorinţe. A scris trei scrisori.

— Putea scrie el şi patru, dar mă pun eu chezaş că mâine în poiana aceea nu va curge niciun strop de sânge. Liniştiţi-vă. Vom ieşi doar, şi atât. Asta trebuie să le-o permit ca să fie convinşi că neînţelegerea s-a rezolvat în modul cel mai serios. Restul mă priveşte. Moara poate măcina în linişte ca şi până acum. Nu va deveni vestită prin amintirea nici unei tragedii care să o scoată din anonimat.

Îşi ceru scuze că va trebui să se înapoieze la masa lui.

— Dar Csaba nu va trebui să afle nici că noi doi am vorbit şi nici despre intenţiile mele.

— Dar eu vă rog mult şi cu toată seriozitatea, Borbereky, ca Csaba să nu afle niciodată, dar niciodată dumneavoastră să nu-i spuneţi lui Csaba că eu am venit aici şi că am stat de vorbă. Şi asta pe cuvântul dumneavoastră de onoare pe care contez.

— Cu multă plăcere. În felul acesta şi teama că Csaba mi-ar putea afla intenţiile dispare. V-am spus doar dumneavoastră ca să vă liniştesc. Deci rămâne secretul nostru.

Ida, cu toate că nu prea ştia care sunt acele intenţii, se întoarse acasă cu inima uşoară. Deci Borbereky acceptase rolul spre a muşamaliza afacerea. Dacă e aşa, frumos din partea lui.

Înainte de a se culca, îşi trecu degetele pe clape: *Oh, du, mein lieber Abendstern...*

Şi se vârî sub plapumă cu inima împăcată. Deci nu va rămâne văduvă, dar în schimb scapă Csaba. La urma urmei, peste o jumătate de an se vor despărţi ca doi străini care au navigat împreună trecând oceanul dinspre o lume veche către o lume nouă. Au servit masa împreună, au stat alături, uneori s-au mai şi plimbat împreună pe covertă, chiar şi cabinele le-au avut alăturate. Dar până la urmă vaporul a ajuns la ţărm, ei se vor saluta tăcuţi sau poate chiar cu o strângere de mână. Unul va pleca spre dreapta, altul spre stânga. A doua zi s-au şi uitat. Citise chiar zilele trecute un roman american despre doi străini, siliţi să navigheze împreună.

Şi totuşi somnul nu veni lin, ca de obicei.

Era neliniştită, o chinuiau gândurile: dar dacă Borbereky se îmbolnăveşte în cursul nopţii? Sau poate că nu el ci nevastă-sa? Şi nu va putea merge dimineaţa la locul hotărât şi va merge altcineva. Sau poate păţeşte calul ceva, sau se rupe roata, sau nici una nici alta şi ajungând acolo nu reuşeşte să-şi pună planul în aplicare?

Temerile Idei se iscau şi creşteau, luau proporţii şi se

întunecau aşa cum din senin apar uneori nori întunecaţi, nu se ştie de unde, care se întind luând albastrul cerului în stăpânire şi noi vedem doar că bolta se întunecă şi întunericul e din ce în ce mai ameninţător.

Pe la zece, îl auzi pe Csaba întorcându-se acasă, se pare că se culcă de îndată pentru că în liniştea nopţii nu se deslușiră nici zgomot de paşi nici acorduri de vioară.

Oare când vor să rezolve chestiunea aceea atât de penibilă? Şi unde? Cu siguranţă în zori, când încă nu circulă oamenii. Pe pajiştea unei mori. Dar care moară? Pe malul Isarului sunt multe mori şi toate mărginite de pajişti. Vor căuta probabil o pajişte unde s-a terminat cositul. Csaba le spusese desigur martorilor că el ştie un loc liniştit unde nu se prea circulă. Moara în chestiune nu poate fi decât moara lor.

Scrută zgomotele casei, apoi se sculă. Îşi puse halatul pe umeri. Se strecură până în bucătărie. Bătu la uşa Katiei.

— Eu sunt, Kati.

Kati se mişcă. Aprinse lumina. Crăpă uşa. Privi curioasă să vadă: stăpâna sa e singură sau mai e cu cineva? Deschise repede uşa. Privea uimită, cu părul vâlvoi, cu ochii lipiţi de somn, cu picioarele desculţe.

— Aş dori să întreb doar (iartă-mă că te-am trezit) pentru ce oră ţi-a spus domnul să-i faci ceaiul?

Kati căscă nişte ochi ca un peşte nimerit pe uscat, minunându-se în sinea ei că doamna nu-şi întreabă soţul.

— La ora cinci – răspunse – am şi pus deşteptătorul să sune.

— Atunci trezeşte-mă şi pe mine, Kati, dar în aşa fel ca domnul să nu bage de seamă.

Kati clipi speriată.

— Dar, doamnă, vă rog, domnul mi-a poruncit să nu fac zgomot, nu cumva să vă trezesc.

— Trezeşte-mă în aşa fel ca dânsul să nu ştie. Ia-ţi cheia de la vestibul. Intră pe ascuns la mine. Ai să afli mai târziu de ce. Deci pot fi sigură că mă trezeşti?

— Cum să nu, dacă trebuie.

— Trebuie neapărat, Kati. Îţi mulţumesc. Vino şi încuie vestibulul. Noapte bună.

Sosi întâi o trăsură singuratică. Se opri în faţa morii. Din trăsură coborî Ida.

— Iertaţi-mă că vă deranjez atât de devreme – îi spusese Ida servitorului care se chinuia să cureţe penele de pe patru claponi – am venit să servesc micul dejun aici. Puteţi să-mi daţi ceva?

Din bucătărie apăru stăpâna casei.

— Cum să nu putem, doamnă, cu plăcere. Doriţi cafea sau lapte? Sau poate ceva mai consistent, clapon fript? Dar pentru asta ar trebui să mai aşteptaţi puţin.

— Dumneavoastră obişnuiţi clapon la micul dejun?

— Dar de unde! Vor veni nişte domni, de la oraş. Au comandat de aseară. Au şi plătit înainte. O să fie masă mare, opt persoane, poate chiar mai multe, dar opt sunt siguri. Poftiţi, intraţi în camera de oaspeţi.

Ida înţelese. Se înveseli. Îşi privi încântată chipul reflectat, ca în oglindă, de geamul uşii de la bucătărie. De sub pelerina mare cafenie, de călătorie, haina de catifea cu năsturaşi de sidef se vedea strălucind cochet. Se gândi că poate ar fi fost bine să îmbrace în locul bluzei albe de pânză pe aceea cu dungi albastre. Dar în grabă pusese pe ea ce-i fusese mai la îndemână.

— Vreau doar un pahar cu lapte, şi nu aici ci în grădină dacă e vreun loc potrivit acolo.

— Cum să nu fie. Sub nuc e şi masă, sunt şi scaune. Hanzi – strigă spre interior – condu-o pe doamna la nuc. Ia şi cârpa asta şi şterge masa şi scaunul. Imediat vine şi servitoarea, doamnă.

Hanzi, ucigătorul de hulubi.

Hanzi apăru, cu ochi urduroşi şi cârpiţi de somn. Nu-şi pusese nici guler la cămaşă. Spuse bună dimineaţa şi se minună.

— Sub nuc? Doamna nu stă sub nuc, se teme de albine.

— De albine? Nu mă tem, Hanzi. Intru şi în stup.

Şi o luă înainte, grăbită, pentru că auzi apropiindu-se în goană o trăsură.

Într-adevăr, în apropierea morii se opri o trăsură. Din trăsură coborâră patru domni. Toţi patru erau îmbrăcaţi în haine negre de gală şi cu pelerine.

Trecură pe lângă grădină spre pajişte, învăluiţi în adierea răcoroasă a dimineţii, în aerul alterat de mirosul acru al cocinelor de porci.

Ida se ascunse între stupi.

După puţină vreme veni după ea şi Hanzi:

— Doamnă, aici, aici pe pajişte se pregăteşte ceva.

— Pst! Nicio vorbă!

Hanzi nu pricepea defel ce se va întâmpla şi de ce se ascunde cucoana de la oraş printre stupi? Rămase şi el acolo. Pândea, privind curios printre crăpăturile gardului împletit din nuiele.

Tocmai atunci se opri pe drum, învăluită în nori de praf, o a doua trăsură. Trase la marginea de sus a grădinii. Alţi patru domni în negru coborâră în miresmele pajiştii şi în miasmele cocinilor de lângă grădină. Purtau şi ei pelerine.

Îi vedea bine printre crăpăturile gardului putred.

Se sfătuiau, dădeau dispoziţii, toţi serioşi, rigizi şi încruntaţi, cu feţele palide. Ida era înfiorată. Se aştepta ca stâlpul înclinat pe care scria – *Verboten, es ist verboten*[39], să se îndrepte şi literele negre să prindă grai.

Puseră pistoalele la poalele gardului, chiar la picioarele lor şi cei doi medici cu trusele de instrumente se postară acolo. Amândoi erau bruneţi şi purtau ochelari, iar trusele erau atât de mari de parcă ar fi fost nişte sicrie pentru copii.

Cele două ajutoare începură să încarce pistoalele.

Csaba îşi scoase pelerina şi o atârnă de stâlp. Mikey o aruncă pe a lui în iarbă.

— Soţul dumneavoastră – spuse Hanzi pălind – soţul dumneavoastră, doamnă.

[39] Interzis, este interzis (germ.) (n. tr.).

— Pst!

— Dar ăştia se împuşcă!

— Poţi să-i împiedici?

— Dau o fugă să-l caut pe tata. Strig până îi adun pe toţi de la moară.

— Atunci se vor duce în altă parte. Aşteaptă, se va rezolva în linişte. Ştiu sigur, mi-au spus mie că vor rezolva în linişte.

Hanzi tăcu. Se gândea probabil la cei patru claponi şi la vinul pregătit din vreme. Dar dacă aşa era, de ce oare nu. Se duseseră domnii de-a dreptul la masă?

Pistoalele erau gata încărcate. Cele două ajutoare încrucişară armele pe catifeaua roşie a cutiei lor.

Îi aruncară o privire lui Borbereky.

— Domnii sunt somaţi – începu Borbereky serios – să-şi aleagă pistoalele. Domnul Mikey are prioritate.

Ida tremura. Păli. Acum era limpede că Borbereky o minţise spre a o linişti.

O chinuia un ciudat imbold să sară dintre stupi, să treacă prin gardul putred năpădit de hamei şi să năvălească printre ei aplecându-se ca un viu stâlp de interdicţie:

— Mă opun! În numele sfânt al Domnului, mă opun.

— Dar cu ce drept, domnişoară? ar întreba poate chiar Csaba.

Şi într-adevăr, cu ce drept? Ar putea spune oare că o îndrituieşte calitatea ei de soţie? N-ar crede nici ea, darămite Csaba?

Şi ce ar obţine prin asta? Cele două ajutoare ar conduce-o la moară şi ar spune:

— Vă rugăm, doamnă morărească, culcaţi-o pe doamna, o încearcă un rău, o să-i treacă îndată.

Şi poate, plecând, ar încuia uşa. Sau poate s-ar încărca toţi opt în trăsuri şi ar pleca spre o altă pajişte, undeva mai departe.

Borbereky vorbi din nou:

— Conform regulilor cavalereşti trebuie să-i somez pe

domni să se împace. Da sau nu? Eu, în schimb îmi permit să spun: voi, două animale bipede, imbecile, trageţi-vă un glonte, în vintre, în ficat sau dacă vreţi chiar în cap. Pentru că dacă respectaţi mai degrabă nişte idioţenii cavalereşti decât legământul de prietenie sau obligaţiile familiale, atunci chiar că nu meritaţi să trăiţi. Pentru faptul că vita asta a spus că lui îi place mai mult ce e grec decât ce e maghiar îl condamn toată viaţa, dar nu-l împuşc. Pentru că nenorocitul ăsta de cocoş galben îmi cântă în faţă şi îmi aruncă între ochi un pahar cu vin, pentru asta n-am să fac eu planul de încasări al societăţii de pompe funebre şi mai degrabă am să-i spun amicului meu „risipitor de vin” că: ori mă lasă să-i torn o găleată cu vin în cap, ori nu-l mai cunosc până mor. Dacă voi gândiţi altfel n-aveţi decât să vă ciuruiţi pielea. Eu am să întorc spatele şi n-are decât să comande o a treia vită.

Csaba îşi aruncă pistolul.

— Eu tot n-aş fi tras, spuse ridicând din umeri. Pista m-a provocat, a trebuit să ies.

— Pontul şi Pilatul tău de cocoş galben! – ameninţă Mikey cu pistolul, dacă n-am putut să-ţi găuresc pielea îţi găuresc măcar pelerina. Na, să ai o amintire.

Şi poc, îşi descarcă pistolul în pelerina lui Csaba.

Râseră cu toţii.

— Mergem la moară, ne aşteaptă *früstük*-ul[40].

Csaba râse şi el văzând că gaura o poartă doar pelerina, şi-o puse pe umeri şi, la braţ cu Mikey, o porniră spre moară.

— Eram furios pe tine, spuse Mikey, dar gândindu-mă la vorbele tale mi-am dat seama că ai dreptate. E suficient să-mi imaginez lucrarea lui Munkácsy *Moartea lui Mozart* ca să mă întreb de ce nu *Moartea lui Rákoczi,* înconjurat de conspiratorii rămaşi orfani? Ce tablou ar fi dat neamului. Şi acele frumoase costume maghiare şi turceşti într-o feerie de culori şi pâlpâirea lumânărilor...

Csaba era gata să-i răspundă, când dinspre grădină se

[40] Früstük – micul dejun (germ.) (n. tr.).

auziră strigăte, strigăte disperate:

— Hilfe[41]! Hilfe!

Şi un fel de adolescent ţăran le face îngrozit semne:

— Hilfe! Hilfe! Ajutor! Veniţi! Doamna o să moară. Soţia dumitale. Şi arătă spre Csaba.

Nu pricepeau despre ce este vorba. Dar figura băiatului era atât de sinceră şi strigătele atât de speriate încât, după primul moment de descumpănire, porniră cu toţii câţi erau de faţă luând toţi opt gardul cu asalt.

Din întâmplare pelerina atârna la douăzeci de metri distanţă chiar în dreptul stupilor. Glontele, trecând prin pelerină, şi-a urmat drumul printre stupi şi, dintr-o greşeală – de felul acelor istorii de necrezut vesele sau triste des pomenite de vânători, nimeri în pieptul Idei.

...Ida căzu ca un sac, peste Hanzi. Umbreluţa şi geanta îi căzură din mână. Se prăbuşi la pământ.

În prima clipă Hanzi nu-şi dădu seama ce se întâmplase cu tânăra doamnă. S-o fi speriat de împuşcătură? Sau a înţepat-o vreo albină? O prinse de braţ şi o privea doar descumpănit şi speriat. Pe urmă văzu printre marginile descheiate ale jachetei de catifea ivindu-se pe pânza albă a bluzei o pată roşie de sânge.

Phii, asta e rău!

Şi o scoase dintre stupi târând-o la larg şi strigând într-una:

— Hilfe! Hilfe!

Csaba avea senzaţia unui coşmar. Îngenunchind o privea uluit. O ridică în braţe.

— Ida!

Ida nu dădea niciun semn de viaţă. Pe bluza albă, pata roşie de sânge se tot întindea, se întindea. Capul îi atârna pe braţul lui Csaba. Părul prins în coc se desfăcu. Pleoapele închise desenau umbre vineţii pe albul diafan al obrazului. Pe bărbie umbre fine, vinete şi ele.

Csaba împietri de uimire, o privea, o privea doar şi atât.

Toţi erau speriaţi.

[41] Hilfe – ajutor (germ.) (n. tr.).

— Fugiţi după apă! După oţet! După camfor!

Se opri până şi roata morii intuind parcă grozăvia care se întâmplase.

Doar Borbereky stătea clătinând din cap.

— Nu se poate! E cu desăvârşire imposibil! Am amestecat doar atâta mangal în praful de puşcă încât nici la cincisprezece metri n-ar fi putut răni pe nimeni.

Dar era şi el palid. Toţi stăteau îngroziţi în jurul Idei. Se adunaseră şi oameni de la moară. Până şi slugile părăsiseră claponii. Morarul căscase ochii făcând o mutră ca un bostan pus pe jăratec.

— Crimă – mormăia el. O asemenea crimă! Şi autorităţile o să mă ancheteze şi pe mine, întrebându-mă ce amestec am eu în toată istoria asta.

— Ei, domnilor doctori! – urlă într-un târziu Csaba pe nemţeşte, la lucru!

Cei doi doctori însă, în loc să se apuce de lucru se retrăgeau îngroziţi cu instrumente cu tot. Îşi ascunseră capetele în gulerele înalte ale pelerinei şi priveau pieziş când spre rănită, când spre poartă.

— Ăştia nu sunt doctori – spuse Borbereky – dar trebuie să găsim pe aici la marginea oraşului şi un doctor.

— A murit – îşi spuse părerea morăreasa – exact aşa a murit şi soră-mea. O chema Adela. Parcă văd chipul ei.

Csaba însă strigă fără contenire după doctor.

— Unde stă cei mai apropiat?

Pata roşie de pe bluză se tot întindea.

— Cel mai aproape e domnul doctor Wagner – spuse Hanzi – la casa aceea roşie cu trei plopi.

— Atunci sări în trăsură! Să dea bice cailor! Să-l aducă imediat! Gyertyán, tu ai fost student la medicină. Stropeşte-o, trezeşte-o. Desfă-i hainele...

Şi o puse pe Ida jos şi porni fugind după Hanzi.

— Hans, merg cu tine! Dacă nu-l găsim pe doctor pornim să căutăm în două direcţii diferite.

Ochi trăsura cu caii cei mai buni şi sări de-a dreptul pe capră. Luă hăţurile în mâini şi biciui caii.

— Plătesc pentru osteneala cailor – îi spuse peste umăr birjarului.

Aflase şi omul cele întâmplate.

— Mânaţi tare – răspunse omul cu compasiune.

Până să ajungă la casa doctorului, Csaba îşi pierduse toate nădejdile.

— A murit biata de ea, a murit.

I se umeziră ochii.

— Sărmana porumbiţă...

Medicul nu era acasă. Au cerut repede adresa unui alt doctor.

Csaba rupse grăbit o foiţă din carneţel. Scrise cu mâna tremurândă numele şi adresa lui Ó Péter:

Ida a murit brusc. Să vă aştept cu înmormântarea?

— Urcă fuga pe un tramvai cu biletul ăsta, Hanzi! Expediază imediat o telegramă! Ţine şi douăzeci de mărci!

Se gândea că dacă Dumnezeu va face totuşi o minune, are timp să trimită o a doua telegramă şi *Ó Péter* va rămâne acasă.

Tocmai atunci sosi şi doctorul, un domn în vârstă cu joben şi barbă rotundă.

— Repede, domnule doctor! Mi-au împuşcat soţia. Trăieşte. Sau a murit. Nu ştiu. Luaţi-vă cele necesare în astfel de împrejurări.

— E conştientă?

— Nu.

— Sânge pe gură?

— Nu.

— Glontele a ieşit prin spate?

— Nu ştiu, sângele curge şiroaie din piept.

— Trimiteţi şi după un chirurg. Pentru că eu sunt internist. Dar până la venirea specialistului am să-mi fac datoria de medic cum mă pricep.

După câteva minute veni, ducând o trusă închisă într-o cutie plată din pieile neagră. Sări în trăsură. Pe drumul de întoarcere Csaba mână caii tot într-o goană nebună.

Ida zăcea pe locul pe care o lăsase Csaba, atât doar că morăreasa îi culcase capul în poala ei. Haina şi bluza îi erau descheiate, cămaşa sfâşiată. Lângă ea – un castron cu apă. Gyertyán îi ştersese sângele de pe piept.

— Nu sângerează puternic, îi spuse medicului care se apropia.

Cum ridică tamponul de vată se văzu prelingându-se pe stern o dâră subţire de sânge, o dâră cu nimic mai mare ca arătătorul unui ceasornic de buzunar.

Medicul o privi scurt. Scoase din geantă o sticluţă. O puse sub nasul Idei.

Ida mişcă pleoapele şi nările.

— Trăieşte! Trăieşte! se bucurară cu toţii într-un glas.

Medicul scoase un beţişor de os şi examina rana.

— Dar asta nu e nimic!

— Slavă Domnului, răsuflă uşurat Mikey ştergându-şi sudoarea de pe frunte. Nu mi-aş fi iertat-o niciodată.

Se învioră şi faţa morarului.

— Nici poliţia n-are de ce veni.

— Nu s-a întâmplat nimic – repetă medicul – rana nu e făcută de glonte ci de altceva. A leşinat din altă cauză.

Şi cu un tampon muiat într-o soluţie hemostatică opri sângerarea.

— Un plasture şi n-o să mai simtă nimic.

Ida se ridică imediat în picioare. Porni spre moară sprijinită de braţul lui Csaba.

— Nu simt decât un pic de ameţeală – răspunse întrebărilor lui Csaba.

Ceilalţi, bucuroşi, îi strânseră lucrurile, umbrela, geanta, pălăria.

Şi atunci se lămuri că gloatele atinsese mânerul umbrelei smulgându-i catarama argintie şi, cum Ida şedea printre trestii strângând la piept umbreluţa, în cădere o lovise catarama. Şi nu leşinase pentru că, lovită de glonţ catarama îi lovise inima. Şi poate nici lovitura nu era de vină, ci doar faptul că, simţind-o, Ida crezuse că glonţul o lovise în piept. Nici ea singură n-ar fi putut

spune mai mult.

După o jumătate de ceas, şedea aşezată la masă. Din bluză şi din jachetă fuseseră scoase petele de sânge. Era palidă şi puţin ameţită dar se interesa voioasă de gustul claponilor bavarezi.

Cei doi medici angajaţi pentru duel îşi scoaseră ochelarii şi din cutiile cu truse ieşiră la iveală două viori. Erau lăutari unguri. Borbereky era atât de sigur de deznodământ încât nu angajase alţi medici.

Ajunseră acasă seara târziu.

Kati îi primi, anunţând că în cursul după-amiezii sosise o telegramă.

— Poftim.

— Phii, a naibii treabă! se necăji Csaba, asta am şi uitat-o!

Telegrama cuprindea doar atât:

Pentru sicriu două coroane, cu numele meu şi al Norei. Nu putem veni la înmormântare. Dacă e nevoie, suport cheltuielile.

Ó Péter

13

IDA ERA FOARTE RUŞINATĂ DE cele întâmplate. Săptămâni în şir nu îndrăzni să-l privească pe Csaba în ochi.

„Ce crede oare acum Csaba despre mine?” Cum ar putea să-i explice ea de ce se sculase în dimineaţa aceea atât de devreme? Cum de se nimerise la moară? Şi cum şi de ce se vânturase acolo în stupină?

Şi, pentru ca Csaba să nu aibă cumva sentimentul că o cucerise, fiecare cuvânt pe care i-l adresa era parcă filtrat printr-un gheţar.

În mod deosebit o cutremura ruşinea că dracii ăia de doctori îi descheiaseră bluza şi îi sfâşiaseră cămaşa pe piept în faţa bărbaţilor adunaţi acolo. Şi Csaba o ţinuse în braţe. I se perpelea obrazul în flăcări când se gândea doar.

În schimb Csaba simţea faţă de ea o adâncă şi caldă recunoştinţă. Oricare ar fi fost trecutul acestei fete, în sufletul ei se ascunde o profundă nobleţe. Aflase de la Gyertyán că Ida vorbise înainte de duel cu Borbereky. Ce vorbiseră? Gyertyán nu ştia dar se putea presupune ce ar putea vorbi o soţie într-o împrejurare atât de sumbră cu martorul adversarului. Şi pe urmă se scoală nefericita cu noaptea în cap, se urcă într-o trăsură, i-o ia înainte şi pândeşte dintr-o ascunzătoare cele ce urmează să se întâmple...

Dar cea mai profundă recunoştinţă o simţea pentru că îi dăduse cheia de mult căutată a tabloului său.

Obrazul Idei, culcat pe braţul lui, era obrazul de mult

căutat, acel cap frumos căzut într-o parte, acel chip cu umbre şi culori adevărate. Ochii lui aproape că o fotografiaseră şi acum trebuia doar să treacă imaginea pe pânză.

Desigur, Ida nu avea aici niciun merit, dar Csaba considera că avusese un asemenea noroc încât aproape că o privea pe Ida cu un respect superstiţios. Reuşita acestui tablou va fi consacrarea carierei sale artistice. Aşa cum începuse cariera lui Munkácsy cu *Casa plângerii,* a lui Benezur cu *Botezul lui Vajk,* a lui Lenbach cu *Arcul de Triumf al lui Titus.* Era mai amabil, mai prevenitor şi mai cald faţă de Ida. El credea a înţelege rezerva ei întunecată şi rece. Nu făcu niciodată nicio aluzie la cele întâmplate.

— Soţie n-are să-mi fie – gândi el – dar cu siguranţă că, după trecerea termenului, când ne vom fi despărţit îmi va lipsi, dureros de tare îmi va lipsi.

Tabloul, capul frânt al Idei, se afla desenat a doua zi pe o pânză aparte. Va trebui să-l copieze pe original în mărime naturală.

Bărbuţa prinţului rus, înspicată cu alb ca paiele de mătură prinse de brumă, îşi făcu apariţia în zilele următoare şi pe la ei. De cum zări tabloul voi să-l şi ia cu sine. Nu ştia ce reprezintă, dar vedea că e un obraz frumos de femeie palidă realizat în culori naturale. Îi plăcea.

— Pentru nimic în lume – spuse Csaba – pentru că acesta nu este decât un detaliu al tabloului mare, adică al unui tablou mult mai mare decât acesta. Pentru că aşa în culori, cum este, e doar o schiţă de studiu pentru o compoziţie mare.

Era dispus să-l plătească în contul tabloului mare.

— Ce preţ va avea pânza aceea mare?

— Tabloul acela mare? Când va fi gata va fi expus. Preţul va fi fixat acolo, de un juriu.

— Când va fi gata?

— La primăvară.

— Şi cât va fi de mare?

— Cel puţin doi metri înălţime. Lăţimea, cât se arată aici.

— Şi totuşi, care va fi aproximativ preţul?

— Sper, ceva în jur de cincizeci de mii de mărci.

— Phii, asta e mult!

Şi îşi scutură speriat barba. Mai târziu se lămuri că nu era prinţ ci doar un moşier rus foarte bogat care, nu se ştie cum, prinsese gustul culturii şi aprecia în general valoarea tablourilor raportând-o la dimensiuni. Pentru el *Napoleon*-ul lui Meissonier[42] era mai puţin preţios ca *Faraonul* lui Piloty[43]. Şi cu siguranţă i-ar fi dat mai puţin lui Rembrandt pentru un portret decât ar fi dat pentru un cap de femeie zugrăvit cu măiestria unui pictor de firme.

— Dar asta ce va fi?

— Din păcate titlul nu vi-l pot spune.

Se vedea în privirea rusului că i se părea ciudată încăpăţânarea lui Csaba. Îşi roti ochii prin cameră uitându-se la tablourile mărunte.

Atenţia îi fu reţinută de un tablou în nuanţe de roşu înfăţişând un rege aşezat la o masă de ospăţ printre făclii aprinse şi înconjurat de o strălucitoare suită de curteni. Pe cap are o coroană subţire de zale. În spatele tronului, râzând, stă moartea, cu coasa îndreptată spre el. Lângă tabloul acesta, o pânză ceva mai mare, doi câini hârjonindu-se între ronduri de flori. Mai încolo o babă speriată ridicând mătura, gata să lovească.

Rusul era încântat.

Celelalte tablouri le trecu doar în revistă.

— Să ne înţelegem, terminaţi tabloul şi plătesc preţul stabilit de juriu.

— Dar, domnule Tiniakov, pe mine preţul stabilit de

[42] Ernest Melssonier (1815 – 1891), pictor francez de formaţie academică. Preocupat îndeosebi de scenele de viaţă şi subiectele istorice, s-a inspirat din epoca lui Napoleon I şi Napoleon al III-lea (n. tr.).

[43] Karl von Piloty (1826 – 1886), principalul reprezentat al picturii istorice academice germane. Are compoziţii de proporţii vaste (n. tr.)

juriu nu mă leagă în niciun fel. Dacă mi se ivesc doi, trei amatori în acelaşi timp? Doar n-am să-i pot lăsa să se încaiere?

— Şi atunci cum se procedează de obicei?

— De obicei pictorul spune: cine dă mai mult?

Rusul se înfurie gândindu-se numai că nişte hrăpăreţi i-ar putea smulge tabloul prin licitaţie. Părea să scoată flăcări pe nas. Se întoarse spre perete, meditând cu ochii întunecaţi de furie. Privirea i se opri pe o altă miniatură. Diavolul şi un arhanghel bat cărţile pe o masă de nori. În faţa lor miza, două inimi, în jurul lor îngeraşi care privesc. La capătul mesei, moartea, cu coatele sprijinite pe genunchiul unui picior întins pe scaun, pândeşte aşteptând să vadă cine va câştiga partida.

Muscalul, văzându-l, se înfierbântă şi mai abitir, mânat de setea achiziţiilor.

— Nimeni nu-mi va lua de sub nas tabloul dumitale. Nici măcar împăratul Chinei nu mi-l va putea lua. Orice preţ ar stabili juriul, îţi dau cu zece mii de mărci peste. Zece mii de mărci întregi! Dar domnul pictor să-mi dea în scris că se angajează faţă de mine.

Csaba fu de acord fără să pregete. Se aşeză la masă. Scrise hârtia.

Rusul o citi satisfăcut. Se întunecă doar când ajunse la ultimele rânduri... *cu zece mii de mărci în plus pe care domnul Ivan Tiniakov mi i-a avansat în ziua de azi.*

Apoi gândi că aşa o fi obiceiul. Vârî mâna în buzunar şi, cu obrajii în flăcări, numără banii, punând cele zece mii pe masa lui Csaba.

— Dar tablourile astea mici ce preţ au?

— Astea nu sunt decât schiţe.

— Eu n-am întrebat ce sunt, am întrebat cât costă.

Era furios încă pe porcii ăia hrăpăreţi care i-ar putea lua tablourile de sub nas.

Csaba medita ridicând din umeri. Pe pereţi, acolo şi în sufragerie numărul miniaturilor depăşea şaizeci. În majoritate schiţe în acuarelă. Terminate, vreo zece.

— Poftim, domnule Tiniakov, poate vreţi să le vedeţi şi pe astea.

Şi deschise uşa sufrageriei.

Ochii rusului rămaseră pe un tablou: un călugăr cerşetor pe un drum de ţară trecând printr-un şir de arţari bătuţi de vânt. Îşi duce de căpăstru măgarul încărcat de boccele. Poalele anteriului flutură şi ele suflate de vântul puternic.

Şi un alt tablou: uşa deschisă a unei prăvălii. Un băieţel palid şi zdrenţăros priveşte pe uşa deschisă, un domn cu joben şi lanţ de aur cântăreşte în mână o arvună.

Şi un altul: peisaj maghiar, vara. În prim plan un dulău somnoros culcat pe o cergă. Mai încolo stăpânul coseşte. Din vale se ridică turnul unei biserici.

Şi încă un tablou: un beduin însângerat, dându-şi sufletul sub un palmier. Un alt beduin, curios, scoate din traista muribundului un ceas de aur pe care-l examinează cu chipul luminat de bucurie. Titlul tabloului notat dedesubt în maghiară şi franceză: *Samariteanul neîndurător.*

— Ce preţ au? – întrebă indiferent Tiniakov.

Dar strălucirea ochilor îi trăda lăcomia.

— Cu bucata? – întrebă Csaba la fel de indiferent.

— Să zicem, dacă aş lua zece.

— Păi, diferite. Cele cu o singură figură, o mie de mărci. Unde sunt mai multe adăugaţi dumneavoastră.

Rusul luă vreo cincisprezece tablouri de pe perete.

— Semnaţi-le, vă rog.

Csaba luă amabil un tub de vopsea şi îl diluă cu terebentină. Rusul îşi scrise şi el numele pe dosul fiecăruia, cu un creion chimic.

Apoi, mai alese zece. Şi încă patru. Pe pereţi rămaseră numai peisaje şi studii care înfăţişau babe sau moşi. Şi tabloul lui Jolán. Rusul îl privi doar, dar cum rochia nu era terminată nu îl voi.

— Dar cele două pânze rezemate acolo de perete?

Csaba îi arătă schiţa tabloului pascal. Rusul îl privi dând

din cap.

— Şi celălalt?

Csaba întoarse ruşinându-se *Liliacul.* Îl puse pe stativ. Rusului îi străluciră ochii.

— Asta e o execuţie exotică – nu-i aşa?

— Aşa e – acceptă Csaba – indiană.

— Asemenea tablouri a pictat la noi Vereşceaghin[44] dar ăsta e mai reuşit. Lumina lunii, strălucirea asta mistică... Bun. Dar de ce are aripi femeia asta?

— Probabil că spre îngreunarea pedepsei li se pun celor condamnaţi – se autoironiză Csaba.

— Cât costă?

— N-a fost încă expus.

— Totuşi.

— Zece mii de mărci.

Rusul oferi şase, plăti până la urmă şapte. Csaba i l-ar fi dat şi gratuit, în preţul celor mici, doar-doar să scape de el.

— După-amiază am să-mi trimit expeditorul şi valetul – spuse rusul.

Şi de astă dată cu chipul luminat, îşi mai trecu o dată ochii peste tablouri.

— Îl loveşte damblaua pe Tretiakov pe lumea ailaltă – zise.

Şi mărturisi atunci că doreşte să depăşească valoarea galeriilor Tretiakov din Moscova organizând colecţia lui de artă modernă.

După plecarea rusului Csaba privi uluit teancul de bancnote de pe masă. Şaptezeci şi cinci de mii de mărci!

Se întoarse în atelier şi se întinse pe canapea. Inima îi bătea în piept de bucurie, aproape dureros de tare.

A doua zi, după cafeaua neagră, Csaba încercă să

[44] Vasili Vasilievioi Vereşceaghin (1842 – 1904), pictor rus, unul din marii reprezentanţi ai realismului critic şi ai picturii istorice ilustrative. Pânzele prin care condamnă războiul (ca de ex.: *În strâmtoarea Sipka)* şi suita de imagini din India l-au făcut celebru (n. tr.).

vorbească.

— Cu amabila dumneavoastră îngăduinţă...

— Poftim.

— Constat cu îngrijorare că după ziua aceea ieşită din comun sunteţi mai reţinută, şi mai prost dispusă ca de obicei. Vă rog să-mi spuneţi deschis dacă am greşit cu ceva...

— Nu aţi greşit.

— Dar sunt gata să repar.

— Nu aţi greşit. Am uneori zile... Aş dori ca înţelegerea noastră să fie scrisă pe hârtie.

— Ca din când în când să mi-o poţi flutura pe sub nas. Se vede prea bine că eşti supărată şi mai zici că nu am greşit cu nimic. Cu bună ştiinţă, eu zic că nu.

Ida nu răspunse. Aştepta doar cu privirea îngheţată ce mai are de spus *străinul.* Străinul slobozi din ţigaret un norişor de fum străveziu. Faţa îi era luminată de un zâmbet bizar. Putea fi interpretat şi ca veselie şi ca aplecare spre intimitate.

Ida îl privea neliniştită.

— Nu pot să aştept momentul când o să te găsesc din nou într-o dispoziţie angelică, domnişoară, ca atunci când mi-ai permis o clipă să-ţi spun pe nume.

— Dar şi dumneavoastră aţi depăşit permisiunea!

— Mi-am cerut şi scuze! Păi aşa ştii dumneata să ierţi?

Ida clipi.

— Scuzele care... se devalorizează şi scuzele. Dacă greşeala se repetă scuzele se anulează. Aşa cum se devalorizează banii când nu au *acoperire* în tezaur.

— Mulţumesc pentru această exprimare aleasă. Ai fi putut s-o spui mai direct: Dacă banca minte. Dar adâncurile sufletului sunt asemeni unui tezaur. Aici lipsurile pot fi suplinite. Vă cer cu toată smerenia amnistie totală.

— Străinii nu-şi pot spune pe nume.

— Ei bine, acum mi-e cumplit de greu să vă spun altfel.

Ida îşi împături gânditoare şervetul.

— Dacă vă legaţi prin cuvânt de onoare – spuse apoi – că cererea asta nu se va repeta niciodată.

— Asta n-o pot face, domnişoară. Nu-mi stă în fire să-mi dau cuvântul de onoare pentru orice fleac.

— Nu-mi pot închipui ce lucru aţi avea să-mi comunicaţi fără să puteţi evita să-mi spuneţi pe nume.

— Ceea ce vreau să vă spun nu se poate altfel.

Ida îşi împături concentrată şervetul potrivindu-i marginile aproape ca unei scrisori.

— Atunci nu-mi spuneţi nimic.

— Dar dacă e neapărat nevoie?

Ida, neliniştită, desfăcu şervetul şi-l mai împături o dată de parcă înainte nu l-ar fi împăturit bine, stătea întoarsă puţin într-o parte, aşa cum obişnuia ori de câte ori Csaba se lansa în conversaţii mai lungi de o frază, două. Într-o asemenea poziţie Csaba nu o putea privi în ochi.

— Ei bine, spuneţi, ridică din umeri, puţin îmbufnată.

— Dragă Ida, dragă şi bună Ida, dumneata eşti mult mai bună decât vrei să pari şi dumitale îţi poate izbuti orice în afara dorinţei de a-ţi tăinui nobleţea inimii. Nu izbuteşti niciodată. Dumneata ai suferit pentru mine...

Ida sări în sus:

— Dar vă rog, eu n-am suferit! Tocmai asta este ceea ce mă indispune de atunci, din ziua aceea! Eu chiar dacă am suferit n-am suferit pentru domnul Balogh Csaba. Eu am suferit pentru un om, un *seamăn* al meu!

— Cum ţi-am spus. Nu izbuteşti. Dar bine, n-ai decât să crezi. Te rog domnişoară, lasă-mă să continui.

— Continuaţi. Fără să-mi spuneţi pe nume.

— Fără nume nu pot, de ce m-ai întrerupt?

— Atunci, pronunţaţi-mi numele, dar trebuie să ştiţi că nu aud felul în care îl pronunţaţi.

— Ei bine, n-am să profit chiar într-atât de bunăvoinţa dumneavoastră. Dacă vă e chiar atât de neplăcut...

— Mi-e neplăcut că vă face impresia că îmi este plăcut. Şi nici nu pricep: ce problemă poate fi aceea pe care nu mi-o puteţi comunica decât spunându-mi pe nume? Nu

sărbătoresc azi ziua numelui meu şi chiar dacă aş sărbători-o, străinii n-ar avea a se amesteca.

Csaba dădu din cap.

— Iartă-mă domnişoară, dar acum mă simt aşa, de parcă mi-ar fi hainele strâmte şi mi-ar stingheri mişcările. E o aberaţie... Sunt mâncăruri care nu se pot servi decât în farfurii fierbinţi. Ceea ce vreau să-ţi spun acum e un lucru cald, fierbinte.

— Iar eu nu-mi pot imagina nicio problemă care să nu poată fi expusă într-o singură frază. Mai bine formulaţi acea frază.

— Numai că asta nu se poate formula într-o singură frază.

Ida se gândi, apoi ridică privirea.

— Spuneţi atunci cum doriţi, domnule Balogh.

Şi, fixându-şi privirea asupra sobei, se sprijini cu coatele de masă.

— Deci, dragă şi bună Ida... Dar te rog mult să nu mă mai întrerupi... Deci, dragă şi bună Ida, chiar dacă o să mă contrazici, eu cunosc nobleţea şi sensibilitatea sufletului dumitale... Şi, cu toate că mi-am luat angajamentul să rămân cu totul şi cu totul indiferent... mi-e imposibil să trec sub tăcere că îţi sunt foarte recunoscător...

Ida îl privi uimită.

— Asta am mai lămurit-o o dată.

— Nu, dragă şi bună Ida, acum nu despre amabila grijă pe care o porţi atelierului meu e vorba. Despre ceva mai înalt. Este cu neputinţă să nu recunosc că de când eşti alături de mine parcă simt deasupra fiinţei mele oblăduirea unor mâini nevăzute dar pline de bunătate. Nu vorbesc despre ziua aceea de la moară. Înţeleg că e o amintire neplăcută.

— Păi cum să nu, să mă descheiaţi... acolo... de faţă cu atâta lume (şi se roşi). Zău... ce mitocani, medicii aceia.

— Aici eu sunt cu totul nevinovat. Eu v-am acoperit îndată ce v-aţi revenit.

Ida îşi ascunse faţa în mâini. Se ridică. Csaba întinse mâinile rugător.

— Nu pleca, te rog, domnişoară, nu pleca, termin îndată. Am să fiu concis. Dar cum să-ţi spun? Mă părăseşte curajul.

La cuvântul *curaj,* roşeaţa din obrajii Idei dispăru. Rămase în picioare privindu-l cu capul ridicat, cu ochii îngheţaţi.

— Am sentimentul – continuă Csaba cu căldură – că dumitale îţi datorez acel tablou. Dumitale ideea, dumitale chipul. Iartă-mă dar nu-l pot picta altfel. Tabloul l-am şi vândut. Nici nu există încă şi e vândut. Şi ţi-am cumpărat ceva, un fleac. Dar nu îndrăznesc să-l scot din buzunar şi îndrăznesc doar să pomenesc de el. Dumneata eşti atât de bună încât poate pot spera că nu mă vei îndurera refuzând acest fleac.

Ida strânse sprâncenele.

— Nu ştiu despre ce este vorba. Dar pretind de la dumneavoastră să nu mă puneţi în situaţia de a avea vreun sentiment de recunoştinţă.

— Nu.

— Între noi aşa ceva ar fi cu neputinţă.

— Da, eu sunt primul care spune: nu. Tocmai că eu sunt acela care aş dori să nu vă simţiţi obligată nici măcar cu un mulţumesc. Teama că veţi rosti acest cuvânt m-a reţinut să vă ofer până şi acest fleac. Făgăduiţi-mi că nu-l veţi pronunţa. Dealtfel nici nu merită. L-aş oferi aşa cum la restaurant în faţa străinilor, din amabilitate, ne oferim câte o înghiţitură, de gust. Şi vă rog să-l primiţi de parcă vi l-aş oferi de faţă cu nişte străini.

Privirea Idei trăda o adâncă îngrijorare.

— Bine, dar acum nu e de faţă niciun ochi străin.

— Tocmai asta e ceea ce mă intimidează şi mă face să nu îndrăznesc să pun mâna în buzunar. În schimb mi-a venit acum o idee, eu am să depun ceva aici, pe colţul mesii, sub şervet şi am să plec de acasă. Am auzit că s-ar închiria un atelier foarte spaţios, pe bulevardul Bavaria.

Am să mă duc să-l văd. Tragedia îngerului am s-o realizez pe o pânză mai mare, cu figuri în mărime naturală. Şi la urma urmei, mâine, poimâine tot ne mutăm de aici. Am să văd şi locuinţa. Dacă mi se pare potrivită ai să mergi să o vezi şi dumneata. Nu este mobilată. Putem închiria şi mobilă. Poate că eu chiar am să-mi cumpăr mobilă.

Şi se ridică.

— Dar am să-l pun aici, după ce am plecat te uiţi şi dacă mi-e permis, te rog, domnişoară, să ai bunătatea să-l şi primeşti. Dacă nu, azvârle-l pe fereastră. Dar dacă se poate nu în capul meu. Pentru mine a fost o necesitate sufletească să-ţi ofer, din recunoştinţă, acest fleac. Chiar dacă îl arunci, sufletul meu va fi liniştit.

Şi plecă grăbit, aproape fugind.

Probabil că el avusese timp să ajungă în stradă, când Ida stătea încă nemişcată la masă. Csaba îi cumpărase cu siguranţă o bijuterie. O poate primi oare?

Rostind în gând cuvântul bijuterie simţi cum i se accelerează bătăile inimii, în timp ce gândul dacă o poate primi sau nu îi îngheţa sângele în vine.

Într-un târziu ridică şervetul. Judecând după cutiuţa cafenie îşi dădu seama imediat că înăuntru nu poate fi decât o brăţară. Inima îi bătu cu şi mai multă putere.

Văzând pe mătasea albă a cutiei strălucirea brăţării frumos şlefuite, ochii îi licăriră de bucurie. Ce-i drept, pe brăţară nu era niciun diamant dar era o lucrătură mult mai fină decât a aceleia cu lăcăţel. Ca podoabă cuprindea în ea un cesuleţ, cu nimic mai mare ca un bănuţ. Şi mergea.

Şi-l prinse de încheietura mâinii.

Se potrivea.

Îl privea minunându-se.

Până acum nu-i dăruise nimeni nicio bijuterie. Csaba i-o cumpărase din banii lui. Şi Csaba spune că ea e bună şi nobilă, când colo el este acela.

Şi dacă acest Csaba nu ar fi soţul ei, ea s-ar arunca acum la pieptul lui şi l-ar săruta cu lacrimi de bucurie şi

recunoştinţă în ochi. Dacă Csaba nu i-ar fi soţ, ea nu s-ar mărita cu nimeni altul!

Csaba se întoarse acasă abia seara, la cină.

Se purta din nou ca de obicei, salută mut, cu o înclinare a capului şi se aşează la masă. Nu deschise el vorba.

Tăcea şi Ida.

Obişnuiau să schimbe câteva vorbe numai seara, după masă. Despre masa de a doua zi sau despre lucruri care îi priveau pe amândoi, unele chitanţe venite din oraş pe care trebuiau să le plătească ei sau judecătorul. Sau păreri cu privire la programul duminical al grupului. Când vremea era frumoasă ieşeau cu toţii din oraş şi luau masa împreună. Csorba plecase acasă aşa că Ida nu trebuia să-şi facă probleme că va depăşi careva măsura faţă de ea.

La un moment dat trebuiră să accepte să fie naşi. După ce plăti şi Csaba adălmaş la Luitpold, Kender îşi reînnoi cererea, fiul său avea trei ani şi încă nu era botezat.

— Am uitat – se scuză el faţă de Ida.

Sau poate copilul fusese botezat cândva, dar asta era ceea ce uitase el. Asemenea probleme mărunte discutau ei în timp ce Csaba îşi fuma ţigara după masă. Apoi se salutau tăcuţi. După puţină vreme Ida se culca. Csaba pleca la Luitpold şi, aşa cum se cuvenea pentru un bărbat însurat, revenea înainte de miezul nopţii.

În seara aceea mâncau ca de obicei fără să-şi vorbească. Csaba, ca întotdeauna, cu faţa îngândurată, cu ochii pe ziarul aşternut în faţă lângă farfurie. Ida, atentă la rânduiala mesei, îndrumând-o în şoaptă pe Kati. În dreptul lui Csaba o halbă cu bere, pe marginea mesei o carafă cu apă. Oricât ar fi fost Csaba de adâncit în gânduri, dacă Ida întindea mâna după carafă el i-o lua înainte şi îi turna apă. Toată conversaţia se reducea la câte un „mulţumesc” abia şoptit.

Când veni rândul ţigării, Csaba se răsuci pe scaun şi îşi luă poziţia obişnuită.

— Cu binevoitoarea dumitale îngăduinţă, domnişoară...

— Poftim.

— Ai văzut că în seara acelei zile memorabile, adică o seară înainte, am scris nişte scrisori?

— Am văzut.

— Te-ai gândit oare că una dintre scrisori îţi era adresată dumitale?

— Nu.

— Îţi era adresată. Am scris trei scrisori. Una era pentru dumneata. Le-am rupt pe toate trei încă în ziua aceea. Aseară, la masa noastră s-a discutat despre un tânăr pictor francez. A murit. A murit brusc. Era de vârsta mea. A făcut un infarct. Cum procedezi dumneata dacă mi se întâmplă mie aşa ceva?

— Nu ştiu, nu m-am gândit la asta.

— E bine să ne gândim la toate. În accepţiunea legii, dumneata eşti moştenitoarea mea. Moştenirea: tablourile şi banii din buzunarele şi sertarele mele. Dar am şi un carnet de consemnaţiuni. Pe numele dumitale. Banii dumitale: zestrea. Am adăugat la ei trei mii de coroane. Sunt bani pe care mi i-a dat tatăl dumitale înainte de căsătorie ca să nu fiu jenat dacă aş avea în perioada aceea unele cheltuieli. I-am depus şi pe aceia, în mărci. Carnetul l-am păstrat eu pentru că bărbaţii sunt mai grijulii cu banii decât femeile. Acum, când pictorul acela a murit, m-am gândit că e mai bine să ştii unde e carnetul. Este în ascunzătoarea cufărului meu. Când deschizi cufărul vezi şaisprezece cuie care parcă fixează pânza de căptuşeală. Dacă apeşi al cincilea cui din exterior şi al cincilea din interior ele se lasă în jos şi între ele se deschide un capac. Acolo se află carnetul, banii. (Fum.) În timpul călătoriilor îi ţin în buzunar, cufărul se poate pierde. (Fum.)

Ida bâlbâi uluită:

— Mulţumesc. Aşteptă ca Csaba să mai spună ceva, apoi vorbi tot ea: Aţi spus „zestrea”?

— Zestrea, toată zestrea. Şi trei mii de coroane. Adică o sută trei mii de coroane, în mărci. Marca e socotită la 120 de fileri.

Ida clipi de vreo trei ori mijindu-şi ochii ca bufniţa când priveşte în soare.

— Permiteţi-mi o întrebare – spuse, în sfârşit – de ce v-aţi căsătorit cu mine?

Csaba suflă fumul pe nări asemeni balaurilor din tablouri.

— Permiteţi-mi şi *dumneavoastră* o întrebare: De ce v-aţi măritat cu mine?

Şi o privi pe Ida în ochi.

În zilele următoare Csaba aproape că nici nu fu de văzut. Dimineaţa nici nu se lumina de ziuă când el păşea grăbit spre noul atelier. Venea acasă abia după ce se înserа. Mânca hulpav, ca un lup înfometat. Şi se culca îndată ce îşi fuma ţigara. Nu se mai ducea la Luitpold.

Până la urmă Ida nu se putu opri să-l întrebe:

— Unde serveşte masa domnul Balogh, dacă mi-e îngăduit să ştiu?

— Nicăieri.

— Nicăieri?!

— Nicăieri. N-am timp.

Ida se îngrozi.

— Şi nu mănânci decât seara?

— Acum e destul şi atât. N-am timp. Tabloul trebuie terminat până la Crăciun.

— Dar cine te mână din urmă de n-ai timp nici măcar să mănânci?

— Nu stau eu nemâncat. Dimineaţa trimit după o sticlă de lapte şi două chifle. Îmi ajunge atât până seara.

— Dar pot să trimit prânzul cu servitoarea.

— E departe. Pe bulevardul Bavaria. Dacă simt nevoie să mănânc o mâncare caldă sunt şi restaurante pe acolo. Dar uneori nu-mi arde până seara nici măcar de laptele acela.

A doua zi la prânz, Kati bătu la uşa atelierului. Aducea mâncarea într-un sufertaş cu patru castroane. În spatele ei, Ida.

— Iartă-mă că deranjez – se scuză, roşind puţin – dar e

de datoria mea...

Atelierul era într-o cumplită dezordine şi murdărie, dăinuia un puternic miros de terebentină. Claie peste grămadă filtre, căciuli, cizme şi într-un colţ haina albă a îngerului. Şi pe masă stăteau de-a valma vopsele, cârpe de şters pensulele, săpun, lighean, sticluţe cu uleiuri, cutii de spălat pensule, sticla cu lapte, firimituri de pâine, tutun, cărbune de desen, lămpi de proiecţie, obiective foto, mucuri de ţigară şi multe alte mărunţişuri. Dar, pe şevaletul mare stătea desenat şi pe alocuri chiar şi cu uleiul de fond dat, marele tablou: tragedia îngerului. Alături, schiţa lui în miniatură.

— Nicio curăţenie! se irită Csaba. În dezordinea asta eu găsesc tot ce caut. În schimb dacă o să-mi faceţi ordine...

— Dar toate resturile astea de chifle n-o să le cauţi. Kati, umezeşte o cârpă şi până mănâncă domnul şterge puţin pe jos. Fugi mai întâi şi adă o carafă cu bere.

Şi, până mâncă domnul, de pe masă dispărură tuburile goale, sticluţele cu vopsea uscată pe margini, cele golite de terebentină. De pe podea dispăru praful. Costumele fură agăţate de cuierul care stătuse gol.

Nu mulţumi, dădu doar vesel din cap şi spuse:

— Ei, dacă nu mi-ai fi soţie nici că m-aş însura cu altcineva.

Era pentru prima oară când glumea cu Ida.

Şi luă îndată şevaletul şi pensulele în mână.

Kati se miră constatând că în Ungaria tinerii căsătoriţi se despart salutându-se scurt şi de la distanţă.

Ida căută o locuinţă în apropierea atelierului. Găsi din nou o locuinţă mobilată, casa unei doamne în vârstă. O locuinţă mică, numai trei camere, mai scumpă decât aceea a judecătorului şi fără vase de bucătărie. Important era însă ca Csaba să poată lucra nestingherit.

Ida îşi găsi din nou prietene în casă, o domnişoară, profesoară de muzică şi sora ei. Pe cartonaşul de pe uşa lor scria: Karolin Rupprecht. Cea mai tânără se numea

Tereza. Amândouă trecute de vârsta înfloririi şi amândouă bavareze, pistruiate şi cu dinţii mărunţi şi rari. Şi căinându-se amândouă cât de greu se mărită fetele în ziua de azi.

— Azi nu mai există iubire, a rămas doar contabilitatea.

Şi totuşi Karolin pomenea mereu de un fabricant de trăsuri cu care dansase mult în tinereţe şi de la care primise multe buchete de flori. Tereza avusese un curtezan, un ajutor de droghist şi nimeni în oraş nu avea parfumuri mai multe şi mai scumpe ca ea. Cei doi curtezani lăsaseră în urmă doar nişte scrisori decolorate de vreme. Domnişoarele le şi arătară Idei şi o rugară să spună dacă a mai primit vreo femeie din lume asemenea scrisori de la vreun bărbat. Cele două domnişoare îi făcuseră cunoştinţă Idei cu încă vreo patru flori de toamnă ca şi ele. După-amiază făceau muzică, seara se duceau la teatru şi la concerte, o luau cu ele şi pe doamna Miller şi în asemenea ocazii brăţara strălucea sărbătoreşte pe încheietura mâinii Idei. Uneori, când vremea era ploioasă şi Csaba nu putea picta decât puţin în orele de amiază, le însoţea şi el. Lucra intens. Voia să-şi vadă tabloul înrămat până la sfârşitul lunii februarie.

La început îl hărăzise expoziţiei de la Paris. Apoi se gândi la aceea de la München. În ianuarie se gândi că străinii nu vor înţelege atmosfera maghiară a tabloului, aşa că hotărî să-l prezinte la Pesta.

Tabloul fu gata la termenul fixat. Îi scrise lui Tiniakov că dacă doreşte să-l vadă poate fi văzut la Pesta. Tiniakov îi răspunse telegrafic: *Trimiteţi-mi o fotografie. Tabloul trimiteţi-mi-l prin consulatul rus de la Pesta.*

Idei îi plăcu foarte mult tabloul – dar desigur nu spuse asta – şi cel mai mult îi plăcu figura centrală.

Era într-adevăr frumoasă faţa acelei femei muribunde, mai frumoasă chiar ca obrazul ei, asta nu o gândise ea, le auzise şuşotind în spatele ei pe cele două domnişoare Rupprecht. Şi pentru mâinile fine ale îngerului îi serviră lui Csaba ca model, acasă, mâinile ei. Degetele desfăcute ale

uneia dintre mâini odihneau pe pământul grunjos, cealaltă mână atârna, lipsită de putere, în gol. Răscolirea penelor aripii întoarse înăuntru ca şi lascivitatea secătuită de putere a celeilalte aripi dovedeau o mână de maestru. În jurul îngerului, vreo cinci bărbaţi, şase femei şi vreo trei copii. Bărbaţii roată, trei dintre ei îşi ţin smeriţi căciulile în mână. Feţele sunt, toate, arse de soare şi exprimă o spaimă mirată. Mâinile mari şi aspre sunt cu atât mai evidente cu cât alături zac mâinile mici, albe şi delicate, ale îngerului. În fundal pârâul, moara, un măgar înhămat la o roabă, vreo cinci copii care fug. Unul dintre ei, cu mâna ridicată la gură, strigă spre moară. Celălalt, fugind, cheamă pe cineva prin semne. În depărtare, în spatele cosaşilor, se conturează în pâcla albastră sălcii şi plopi.

Într-o duminică, Csaba îşi chemă prietenii să le arate tabloul.

Prietenii veniră. Priveau şi tăceau. Făceau un pas înapoi şi priveau din nou. Se aplecară peste pânză şi priviră şi aşa.

— Vă rog să-mi spuneţi numai lipsurile, numai lipsurile pe care le observaţi.

— Ei bine, e sublim, spuseră şi unii şi alţii – sublim. Felicitări.

Şi lăudară şi unele detalii. Dar toţi vorbeau cu o mutră atât de serioasă de parc-ar fi trebuit să cumpere ei tabloul, pe cheltuiala lor comună.

Pe la unsprezece, Ida o trimise pe Kati să le pună pe masă o farfurie cu pogace cu jumări, o sticlă de coniac şi ţigări.

Pictorii se înveseliră şi Kender mai abitir decât alţii: „Crème de la Crème de Cognac, cinci stele”, strigă el.

Faţă de Ida lăudară cu şi mai multă căldură tabloul şi îi spuseră că soţul ei se situează dintr-un foc în rândul marilor maeştri.

În schimb Csaba stătea întunecat în faţa tabloului. El nu ca să fie lăudat îi chemase, ar fi vrut ca ei să-i arate ceea

ce ochiul lui nu sesiza, acum încă putea îndrepta lipsurile. Dacă s-ar fi găsit careva să-i spună lui Munkácsy când *Cucerirea patriei* era încă în faza de schiţă: „Mişka, ăsta e un grup teatral!...” Dacă lui Tizian i-ar fi spus cineva despre *Drumul Mariei la biserică* (aflat la Veneţia) că faţa de copil a Mariei este prea mică şi capul, părul sunt prea ţuguiate, obrazul nu e drăguţ ca al unui copil... aşa cum nici copiii de pe statuia lui Laokoon nu au cap de copil. Dacă i-ar fi spus cineva lui Benczur ca în *Recucerirea Budei* să-l pună pe maghiar în centrul compoziţiei şi nu pe generalul austriac....

Pe la ceasurile unu când la masă rămăsese doar Kender care-i făcea curte cumetrei, iar Mikey şi Borbereky zăboveau cu pălăriile în mână gata de ducă, Csaba le spuse:

— Mai staţi. Şi bătu nervos cu pumnul în masă: Ei fir-ar să fie, oare tocmai când am atâta nevoie să nu găsesc eu un prieten adevărat?

— Dar ce tot vrei! se răsti Mikey la el, tabloul e şi frumos şi bun. Are în el ceva care se găseşte numai în capodopere şi în aceleaşi timp îi lipseşte ceva care ar trebui să existe neapărat. Nu ştiu ce. Deci nu-ţi pot spune.

— E imposibil să nu vedeţi greşeli, în execuţie dacă nu în compoziţie. Voi ştiţi prea bine că pictorul îşi descoperă lipsurile abia peste ani. Toţi pictorii au albeaţă la ochi. Până când nu se detaşează văd totul aşa cum şi-au imaginat nu aşa cum au realizat.

Borbereky dădu din umeri.

— Eu cred că tabloului nu-i lipseşte nimic şi că noutatea subiectului este uluitoare.

— Acum încep să bănuiesc – reflectă şi Mikey – ce este acel ceva care mi se pare că lipseşte. Se pare că acest tablou este un tablou cu temă istorică. Pe un asemenea tablou se vede de obicei şi ceea ce nu e zugrăvit, precedentul. Care este oare precedentul acestei întâmplări?

Borbereky privea şi medita.

— Într-adevăr, asta este...

— Spuneţi! îi incita Csaba, arătaţi-mi ce vi se pare greşit. Ceva care lipseşte. Ceva ce mie îmi scapă!

Borbereky ridică din umeri:

— Ceartă-te diseară cu noi la Luitpold, atunci îţi vom spune.

Kender rămase ultimul.

— Nu-i asculta, cumetre – îl consolă, încurajator – realitatea e că tabloul e sublim! Capodoperă! În secolul nostru nimeni n-a creat aşa ceva. Ăsta e adevărul, cumetre. Nu are nicio scădere, cumetre, nicio trăsătură greşită, e artă şi iar artă. Ţi-o spun eu.

Csaba îl fixă:

— Şi vrei cincizeci de mărci!

— Numai douăzeci, cumetre, numai douăzeci, nu mai mult!

Ida nu fusese de faţă la această discuţie. În timpul mesei se miră văzându-l pe Csaba mai încruntat ca de obicei.

— Ce v-a găsit, dacă mi-e permis să ştiu? – întrebă ea când îşi aprinse el ţigara.

— Tabloul nu e desăvârşit.

— Nu e desăvârşit? Toată lumea l-a lăudat ca pe o capodoperă.

— Îi lipseşte ceva, asta e sigur. Mikey a sesizat.

— Faţă de dumneata Mikey e o cizmă. Cizma măsoară condurii de aur?

— Mulţumesc pentru această amabilă revoltă, dar zadarnic, e adevărat.

Şi îi spuse ce lipseşte.

Ida îl asculta încruntând sprâncenele.

— Ei, Doamne – şi bătu cu pumnul în masă – atunci te simţi şi dumneata ca o cizmă! Iertare pentru vorba asta dar ăsta-i adevărul! Pentru că tabloul acesta nu este un tablou istoric. Tabloul acesta e o baladă. Într-o baladă numim sugestie ceea ce nu este scris cu litere pe hârtie

dar respiră printre rânduri şi se substituie ca sens ideii operei. Cum mi-e dat să aud, asta în tablou se cheamă: lacună. Tocmai că nu e o lacună ci calitatea esenţială a tabloului, trăsătura divină. Noi nu avem nicio informaţie despre lumea cealaltă. Imaginea asta e un meteor viu. De unde a venit? Din lumea misterelor. De ce a venit? Nu ştim. Dar a căzut pe pământ în faţa noastră şi tabloul înfăţişează acest moment.

Csaba, rezemat de spătar, o privea siderat pe Ida. Simţea cum până şi părul i se face măciucă.

— Meteor – bâlbâi cu ochii umezi: „Meteor”... Ida! Cum aş putea face să te sărut?! Măcar mâinile... Meteor... Aşa cum a pictat Zicky Mihály[45] steaua căzătoare! Numai că faţă de tabloul meu, acela e: nimic!

Ida, care nu-şi putuse feri mâinile de sărut, ieşi din cameră puţin jignită dar cu inima înfiorată de bucurie.

Csaba continua deci să lucreze.

Descoperi el singur că în faţa figurii centrale ar trebui să adauge nişte ierburi şi buruieni care se cuveneau să înlănţuie coborând din neant centrul compoziţiei. În tabloul lui Munkácsy *Cristos în faţa lui Pilat* acelaşi rol îl joacă lancea soldatului roman care îl preceda. Găsi în depozitul de vopsele al Academiei de pictură o sumă de preparate uscate necesare, găsi soluţii şi în cărţi. Acum îi mai rămânea să le armonizeze cu luminile tabloului.

Între timp vândură schiţele mărunte care le mai rămăseseră, vândură şi machetele, ca să nu fie nevoie de o ladă specială în care să le împacheteze atunci când vor pleca la Pesta. La München le puteau vinde pe un preţ mai bun. Şi apoi, Csaba lucra la o nouă compoziţie şi schiţele se adunau cu repeziciune. Scrisese pe dosul fiecărei rame preţul sub care Ida să nu coboare. Primul şi ultimul număr nu indica nimic, numai cifrele din mijloc. Pe

[45] Zicky Mihály (1827 – 1906), pictor şi grafician, deschizător de drum al artei desenului în Ungaria. Romantic, psihologizant, teatral, dar critic (n. tr.).

tabloul lui Jolán nu scrisese nimic, Ida înţelese că dintre toate numai acel tablou nu e de vânzare.

Negustorii de tablouri veneau unii după alţii. Ida le spunea de două, trei ori preţul notat pe dos. Şi zâmbea în sinea ei, văzându-i că se tocmesc oferind peste preţul pentru care ar fi fost dispusă să le dea.

Veni la ei şi un franţuz. Oferi cinci mii de mărci pentru toate tablourile, inclusiv carnetul de schiţe şi portretul acelei femei blonde.

Pentru acestea Ida nu avea preţ stabilit. Îl rugă să revină a doua zi după-amiază. Dar franţuzul nu putea să aştepte, pleca la Paris cu trenul de prânz.

— Atunci aşteptaţi numai un ceas. Reveniţi peste un ceas *s'il vous plaît, Monsieur.*

Şi, punându-şi haina cu blăniţă, porni grăbită spre atelierul lui Csaba.

— Caietele cu schiţe – spuse Csaba – nu. Am acolo o mulţime de idei schiţate pe hârtie doar cu două, trei linii, şi în unele locuri câte două trăsături de penel, un verde deschis şi unul mai închis. Acelea sunt nuanţele unor buruieni. Nu sunt de vânzare. Iar portretul acela, pune-l te rog, domnişoară, undeva deoparte să nu fie sub ochii nimănui. Poate în dulapul meu sau în camera dumitale.

— În camera mea? se miră Ida.

— Oriunde, numai să nu-l vadă cumpărătorii. O schiţă în cărbune: n-are nicio valoare. În schimb, dacă tot ai venit, te-aş ruga ceva, în cufărul meu, deasupra, în despărţitura pentru mărunţişuri am un flacon pe care scrie „Apă pentru ochi". Trimite-mi-l. Am citit aseară nişte ziare nemţeşti şi mi se împăienjenesc ochii.

Şi îi dădu Idei cheia cufărului.

— Am să-l atârn deasupra patului, spuse Ida acră.

În prima clipă Csaba se miră, de ce-ar atârna Ida cheia deasupra patului? Înţelese apoi că vorbise de portretul lui Jolán.

— E bine şi acolo.

Ida împlini cu promptitudine rugămintea lui. Poate şi

pentru că până atunci nu avusese acces la cufăr.

Nu văzu acolo nimic în afara unor mărunţişuri, nasturi vechi de cămaşă, săpun, oglinjoară, o tabacheră de voiaj, un Baedecker despre Franţa şi alte mărunţişuri necesare în timpul călătoriei.

Ida apăsă cu interes butoanele despărţiturii secrete. Se deschise într-adevăr un buzunărel cât o palmă şi se văzură marginile albastre ale unui plic. În plic un carnet de depunere pe numele: Ó Ida. În carnet, suma consemnată: 85.834 mărci.

Ida puse carnetul la loc. Medita.

— Cert este că m-a luat pentru zestre. Dar dacă banii mei sunt neatinşi pentru ce-i ţine la el? Şi de ce mă ţine alături de ei şi pe mine?

La prânz puse cheia lângă farfuria lui Csaba şi vorbi:

— Te mai dor ochii, domnule Balogh?

— Mulţumesc, mi-a trecut.

— Să pun picăturile la loc?

— Le-am lăsat la atelier.

— O să mă ierţi poate dacă îţi spun că am deschis şi despărţitura secretă.

Csaba zâmbi.

— Ai controlat dacă nu lipseşte cumva carnetul? Nădăjduiesc că nu lipseşte nimic.

— Am deschis discuţia tocmai pentru că dumneata ai depus pe numele meu mai mulţi bani decât mi se cuvin, dacă în general mi se cuvine măcar o marcă. Pentru că dumneata erai liber să dispui de banii aceia. La încheierea anului nimeni nu te putea trage la răspundere.

Csaba se încruntă:

— Nu sunt un tâlhar. Termenul contractului nostru se încheie peste trei luni. După legislaţia maghiară, dacă femeia îşi părăseşte bărbatul şi nu dă curs citaţiilor, hotărârea justiţiei nu-l obligă pe soţ decât la întreţinerea copiilor. Procesul nostru de divorţ se va desfăşura cât se poate de simplu.

— Dar dumneata nu eşti dator să-mi înapoiezi dota.

— Poate că legea nu mă obligă, dar mai sunt şi norme morale...

Ida privea cu respect în ochii lui Csaba.

— Frumoasă declaraţie...

— N-am făcut-o ca să cuceresc laude.

— În schimb, eu nu pot primi bani care nu mi se cuvin.

— Ce nu ţi se cuvine, domnişoară?

— De pildă nici cele trei mii de coroane pe care tatăl meu i-a avansat.

— Aceia sunt tot banii dumitale.

— Nu, acelea sunt treburi care vă privesc, şi apoi de când suntem împreună mi-am cumpărat o mulţime de rochii şi pantofi şi pălării. Doar nu îţi închipui, domnule Balogh, că le voi primi de la dumneata?

— Dacă vrei neapărat, le poţi scădea...

— Şi chiria. Şi de câte ori am cheltuit la hoteluri, la restaurante, contul meu separat...

— Acele însemnări le-am rupt.

— Le-ai rupt?

— Da. Oare n-aveam acest drept, domnişoară?

— Dar cum poţi cheltui dumneata atâţia bani pentru o femeie care îţi e străină?

— Cum poţi face dumneata curat în atelierul unui bărbat care îţi e străin? Cum poţi cârpi dumneata ciorapii unui bărbat străin? Cum poţi fugi după picăturile de ochi ale unui străin?

La cuvântul *cârpi* Ida se roşi.

— Păi... păi... asta e aşa... e în firea femeilor.

— În schimb în firea bărbaţilor este să nu primească niciun serviciu pe care nu-l pot onora.

Ida se gândi o clipă, apoi continuă hotărâtă:

— Vă rog totuşi să scoateţi din cont suma care reprezintă cheltuielile mele personale.

— Dacă hainele alea şi alte cheltuieli te preocupă chiar într-atât de tare, n-ai decât să le scoţi dumneata. Poftim cheia. Eu nici nu ştiu care cât a costat.

— Dar eu ştiu, ţin minte preţul fiecărui lucru.

— Atunci, poftim, ţine dumneata cheia, domnişoară.

— Nu, am să scot doar carnetul. Şi porni cu cheia. Scoase carnetul. Puse cheia înapoi pe masă. Luă o hârtie şi un creion de pe birou.

Se aşeză şi socoti, numără.

Csaba, zâmbind, o privea cum lucrează.

— Iată încă un lucru de pus pe pânză: o femeie făcând socoteli.

— Domnule Balogh, sper că nu credeţi că...

— Nu. Aveţi doar o figură interesantă când vă gândiţi cât fac nouă şi cu optsprezece...

Ida se aşeză alături de birou. Mâzgălea febril. Se gândea. Mâzgălea din nou.

— Poftim: 6.751 de mărci numai îmbrăcămintea şi casa, scăzând camera şi atelierul care vă aparţin. Sfântă Maria! Dar cheltuielile de bucătărie?

— Eu nu le-am notat. Am spus doar că am portmoneul în haină, ia de acolo când şi cât doreşti.

— Credeam că notezi.

— N-am notat niciodată.

— Să zicem 300 de mărci pe lună.

— N-a fost chiar atât de mult.

— Să zicem atunci două sute.

— Nici atât n-a fost.

— Ba atât a fost. Socotind şi leafa servitoarei şi lumina şi lemnele şi cărbunii şi altele. A fost chiar mai mult.

— Atunci socoteşte două sute.

Ida socotea.

Apoi îşi aminti cheltuielile de călătorie considerând că şi acelea trebuie împărţite. Pe urmă umbreluţa şi cadoul de botez... Creionul mâzgălise o cifră care depăşea şaisprezece mii.

— Să-i scot eu din bancă, sau dumneata?

— Nu te-ai uitat la carnet. Priveşte coperta interioară. Atunci Ida citi: Cu rezervare.

— Dar ce înseamnă aceea *rezervare?*

— Că banii nu ţi se eliberează decât dumitale.

— Dar ei nu mă cunosc.

— Încearcă să vezi dacă te cunosc sau nu.

Ida îl privi uluită.

— N-am fost în viaţa mea la o casă de economii.

— Intră doar pe uşă, o să te descurci. Poţi scoate câţi bani doreşti. Chiar suma totală.

Ida era cât se poate de nelămurită.

Se şi duse de îndată, la orele trei. Intră. Tăbliţele cu inscripţii o orientară într-adevăr. Se prezentă la ghişeul ei spunând că vrea să scoată nişte bani. I se dădu un bilet de ordine şi fu rugată să ia loc să aştepte la casierie.

— Frau Ida von Ó!

Casierul se uită într-un registru, apoi o privi pe ea. După aceea luă bancnotele şi plăti.

— Ei bine, de unde ştiţi dumneavoastră că eu sunt acea Frau Ida von Ó?

Casierul îi puse registrul în faţă.

— E desenat aici portretul dumneavoastră.

Ida scoase banii. Înainte de cină îi puse pe marginea mesei împreună cu cheia şi carnetul. Socotea că după-masă le va aşeza în faţa lui Csaba.

— Vor fi tocmai buni pentru cheltuielile de călătorie – se linişti Csaba. Poate rămânem la Pesta până la sfârşitul lui aprilie. Poate că dumitale îţi şi convine aşa.

— Cum doreşti, domnule Balogh.

— Nu, cum e mai bine pentru dumneata. Vrei să păstrez tot eu carnetul?

Ida îl privea. Păli.

— Să-l ţin la mine?

— Cum vrei. Acum ştii cum se mânuieşte. Poţi cere să transfere suma la o bancă din Pesta. Tantiemele de schimb sunt mai scăzute. Le place mai mult să lucreze cu dividende – dacă ţi-e mai pe plac să ştii că banii sunt acolo.

Ida privea de parcă ar fi simţit împunsătura unui pistol în piept.

— De ce mi-ar fi mai pe plac?

— Păi... Dacă ai pe cineva...

— Cineva?

— Cineva din cauza căruia abia aştepţi să se împlinească termenul contractual. Sau să zicem aşa: dacă ţi se pare că e mai bine să trăieşti liberă. Banii, dota, sunt acum în mâna dumitale. După cum ai văzut, nimeni nu poate intra în posesia lor. Numai şi numai dumneata. Nici măcar mie, în calitate de soţ, nu mi i-ar da pentru că în carnet scrie că îi poţi ridica numai personal. Deci poţi dispune de bani. Şi astfel, dacă ai pe cineva cu care nu te-ai putut mărita din cauză că zestrea dumitale se găsea la mine, vezi prea bine că această obligaţie a luat sfârşit. Nu eşti obligată să mai aştepţi cele trei luni, domnişoară. Dacă, în schimb, dumneata nu poţi intra în posesia celor două sute de mii de coroane pe care tatăl dumitale i-a condiţionat de împlinirea termenului contractului nostru de un an, atunci rămânem ca şi până acum. Atâta vă rog doar, dacă plecaţi să nu o faceţi fără să mă anunţaţi. Prietenii mei ar crede că...

Ida se ridică. Palidă şi crispată ca o statuie de marmură.

— Dar ce aţi spune dumneavoastră dacă aş rămâne?

— Nimic. Păi ce? La asta nu m-am gândit câtuşi de puţin...

— Formalitatea căsătoriei civile nu ne-a obligat să trăim împreună şi nici noi nu ne-am obligat prin vreo făgăduială. Atâta doar că...

— Vă rog, îmi amintesc fiecare punct al contractului nostru. Mi-am dat cuvântul de onoare că voi respecta înţelegerea noastră, aşa cum aţi hotărât-o *dumneavoastră.* Al doilea punct era formulat astfel: *pot divorţa oricând doresc.* V-am rugat în schimb să rămâneţi cu mine un an de zile. Aţi tăcut. Promisiunile femeilor nu se pecetluiesc prin cuvânt de onoare, în schimb în dicţionarul de psihologie scrie că tăcerea înseamnă aprobare. Şi nu pricep de ce vă jigneşte faptul că vă ofer

cu toată politeţea libertatea servindu-v-o pe o tavă de argint. Puteţi dispune liber atât de persoana cât şi de dota dumneavoastră.

Ida se prăbuşi aproape pe scaun. Ochii, în schimb, nu i se puteau desprinde de la Csaba.

— Dar contractul prevede că între noi suntem străini...

— Nu am călcat clauza. De câteva ori v-am cerut îngăduinţa...

Ida se ridică.

— Nu despre asta e vorba – răspunse cu demnitate – dar cum aş putea să rămân cu un *bărbat străin* sub acelaşi acoperiş...

— Ca şi până acum.

— Dar dacă acela îmi spune că pot să plec?

— Numai la gândul că poate dorinţa dumitale este să pleci. Gândeam că poate ai pe cineva...

Se opri aici. Ida închise ochii şi printre gene se strecură strălucirea lunecoasă a lacrimilor. Csaba se cutremură.

— Dar vă rog... Ida... suflet drag şi bun... cu ce am greşit?

Ida se întoarse. Porni spre camera ei.

Csaba fugi după ea. Întoarse comutatorul de lângă uşă.

— Iartă-mă că păşesc pragul camerei dumitale, dar trebuie să mă justific, nici prin minte nu mi-a trecut să te îndepărtez de lângă mine...

Ida îşi pusese o batistă la ochi. Stătea pe marginea patului şi plângea cu sughiţuri cu capul plecat pe noptieră.

— Ida, dragă Ida... ascultară... Poţi ghici din emoţia vocii mele că a fost departe de mine orice gând de a te jigni. Nici nu ştiu, ce te-a putut supăra atât de tare?

— Vă rog să părăsiţi camera mea!

— Dacă ieşi şi dumneata. Nu mă pot culca ştiind că te-am făcut să plângi.

— Vă rog să vă duceţi acolo unde este locul dumneavoastră.

Şi se ridică, ştergându-şi lacrimile. Csaba se întoarse la

masă. Se aşează.

Îşi aprinse din nou ţigara.

Ida rămase în uşă sprijinindu-se de canaturi. Îl privea cu ochii umezi pe Csaba.

— Dumneata m-ai alungat.

— Ba dimpotrivă.

— Atunci când ai spus că pot pleca dacă am chef. Poate spune oare o femeie cinstită: nu plec, rămân?

Şi din nou lacrimile îi curgeau şiroaie pe faţă. Îşi acoperi ochii cu mâna.

Csaba se apropie de ea.

— Dar dacă te rog să rămâi?

Şi spunând acestea, o îmbrăţişă gingaş şi sărută mâna lipită de faţa scăldată în lacrimi.

Gestul lui fusese atât de spontan ca mângâierea pe care i-o dăm unui copil care plânge. Nici el, nici Ida nu se gândiră că această tandreţe ar nesocoti clauzele contractului lor.

— Pot să-ţi spun – continuă Csaba – că oricât de străini am trăit unul lângă celălalt, gingăşia mâinilor dumitale n-am simţit-o străină. Hai, vino înapoi, aşează-te. Mă gândeam deseori că în ziua în care acest an se va fi sfârşit nu mă voi putea despărţi de dumneata fără părere de rău. Ei, hai, nu mai plânge. Iartă-mă dacă am greşit. Şi, ca semn de iertare, întinde-mi mâna.

Ida i-o întinse. Csaba o sărută. Şi se aşezară din nou lângă masă.

— Cu condiţia să-mi promiţi că vei pune la loc, în cufărul dumitale, carnetul acela şi cheia, înapoi în buzunarul dumitale. Atât de brusc şi într-o ţară atât de străină eu nu am unde mă duce.

— Ei bine, dar ai înţeles greşit.

Şi schimbă vorba spunând că săptămâna viitoare va pune să se ambaleze tabloul şi se vor întoarce la Pesta.

— Dacă n-ai nimic împotrivă, domnişoară, mâine putem începe vizitele de rămas bun. Îi vom invita pe prietenii noştri la o cină. Numai pe aceia şi exact în acelaşi local

unde am fost primiţi noi la sosire.

Acum îi era limpede că Ida *nu are pe nimeni.*

În schimb Ida, în uraganul amărăciunii ei, gândea că Csaba se mută la Pesta şi îi oferă ei, mărinimos, libertatea înainte de termen pentru că acum dispune de bani, de viitor, deci se poate înapoia din occident la *acea cineva.*

Dealtfel era chiar vizibil. În ziua în care Csaba pomenise prima oară că se întoarce la Budapesta, îi sosise tocmai o scrisoare îndoliată la fel ca şi prima, cu adresa scrisă de mâna lui Jolán. Ida îi învăţase scrisul. Când citi scrisoarea, lui Csaba i se împăienjeniră ochii de lacrimi dar ei nu-i spuse nimic.

Se aşeză îndată la masă şi scrise o scrisoare lungă. În timp ce scria îşi şterse ochii de vreo trei ori. Apoi luă scrisoarea şi o duse personal la poştă.

Ida, cu toate că se străduí căutând, nu găsi scrisorile. O căutase mai cu seamă pe a doua. Măcar de le-ar fi găsit.

În prima scrisoare îndoliată Jolán anunţase moartea soţului ei.

După ce Csaba scoase moşia din mâinile lui Jenő, o transcrise pe numele soră-sii cu precizarea că uzufructul i se cuvine lui, lui Csaba. Îndată ce lucrurile se rezolvară astfel, împărţi pământul în parte la ţăranii din sat care trebuiau în absenţa lui să-i plătească partea cuvenită surorii lui. Lui Jolán îi rămâneau doar cele patru jugăre de lângă gospodărie: grădina de zarzavat, livada, poiata şi grădina cu flori din faţa casei. Jenő trebui să accepte situaţia pentru că altfel s-ar fi scos la licitaţie până şi casa. În situaţia asta cumnatul nu prea avea ocupaţie şi se plictisea. Îi era silă să se mai arate în faţa lumii. Apoi îşi uită deodată jurămintele şi făgăduielile şi puse din nou mâna pe cărţi şi jucă la cârciuma satului, cu ţărani şi precupeţi, nici măcar nu pierduse cine ştie cât de mult şi totuşi îşi trase un glonte în cap. Se vede că singur îşi dăduse seama că nu mai poate trăi astfel.

A doua scrisoare îndoliată, aceea care îi storsese lacrimi lui Csaba, anunţa moartea copilului, Jenő. Csaba

se consolă gândindu-se că poate ar fi semănat tatălui său. Dar ce gând ar fi putut să consoleze oare sufletul mamei?

14

LA ÎNTOARCEREA ÎN ŢARĂ NU mai erau chiar atât de străini ca să se aşeze în colţurile cele mai îndepărtate ale compartimentului. Csaba citea un ziar. În schimb Ida nu mai citea niciun roman. Stăteau de vorbă. Până şi brăţara strălucea acolo, pe braţul Idei. Şi la gât purta un lanţ din aur cu un medalion cu chipul Fecioarei pe care Csaba o implorase să-l primească de Crăciun. Discutau ca două cunoştinţe vechi.

La Viena, la hotel, închiriară ca şi la început un apartament. Ida închise cu grijă uşa dintre camere cu cheia. Atât doar că îşi urară noapte-bună cu mai multă căldură. Ca două vechi cunoştinţe.

Ajungând la Pesta, Csaba o întrebă pe Ida dacă nu ar dori să-i telegrafieze tatălui ei.

Ida întrebă, aproape speriată:

— De ce?

— Păi n-o să daţi pe acasă?

— Acasă?

— Acasă, la tatăl dumneavoastră.

— Nu.

— Ciudat.

— Şi mie mi se pare ciudat. Dar dumneata poate nu ştii că între timp tatăl meu s-a căsătorit.

— Înţeleg. Nu vă place mama vitregă.

Ida ridică din umeri.

— N-am niciun motiv să o iubesc.

Sosiră la ora unsprezece, atmosferă duminicală, o duminică rece şi neguroasă.

Poposiră din nou la hotel Metropol.

La prânz, Csaba propuse să facă împreună programul zilei.

— Dumneata eşti desigur obosită, te vei odihni puţin după-amiază. Eu am să dau o fugă până la restaurantul Drechsler. Pictorii au mese acolo. Până la două îi găsesc sigur. Am să aflu îndată dacă pot găsi sau nu un atelier liber în oraş. Voi merge să-l şi văd. Dacă e departe, undeva în Buda, sau şi mai departe, are să-mi ia toată după-amiaza. Aşa că, iată, ţi-am făcut rost de bilet pentru matineul de după-amiază al Teatrului Popular. Te distrezi acolo până la şase. Apoi vii acasă. Poate că eu te aştept. Poate vin mai târziu şi atunci mă aştepţi dumneata. Mâine căutăm locuinţă. Dacă vrei căutăm împreună. Te mai plimbi măcar.

Ida fu de acord cu programul propus.

Se întâlniră seara. Csaba îi vesti bucuros că îşi găsise atelier, un prieten pictor, bolnav, i-l ceda pe al său până în mai. Atelierul este pe strada Rottenbiller. Pe urmă va găsi el ceva mai potrivit.

— Acum mai avem de căutat doar locuinţă.

Ida, care nu-şi putea imagina deloc ce fel de locuinţă doreşte să închirieze Csaba, se oferi să-l însoţească. Făcea tot felul de presupuneri, se gândea că Csaba ar putea închiria pentru acea lună sau două o locuinţă cu trei sau patru camere. Sau vrea să o închirieze pentru un timp mai îndelungat? Dacă închiriază pe termen mai lung la ce i-ar trebui o casă atât de mare? Şi dacă îi trebuia însemna că avea pe cine aduce în ea.

În ziua dinaintea plecării lor, Csaba primi din nou o scrisoare. Găsi doar plicul, obişnuitul plic cu ferpar şi scrisul, scrisul femeii aceleia. Pe plic, ştampila poştei din Budapesta.

În gară la Viena, Csaba expediase o telegramă. Nu spusese cui şi nici ea nu-l întrebase.

După primul prânz la Budapesta, Csaba o părăsise şi venise acasă la opt seara. Nu povesti unde a fost şi nici ea nu-l întrebă. Dar când se aşezară la masă, Ida văzu pe

haina neagră a lui Csaba un fir de păr de femeie. Firul de păr era lung şi blond şi strălucea pe pieptul lui Csaba.

— Luaţi – îi spuse lui Csaba – firul acela de păr, o să vă cadă în supă.

Csaba îl desprinse puţin surprins şi-l aruncă pe jos.

— Probabil s-a prins de mine în tramvai – spuse, prost dispus.

Ida se abţinu să remarce că dacă ar fi fost din tramvai s-ar fi prins de palton şi nu de sacou.

Observă mirată că Csaba căuta casă în Buda, nu în Pesta. Găsiră un apartament liber cu trei camere în cartierul Kristina pe strada Attila.

— Până în mai, merge.

Unde va locui după aceea nu spuse. Ida nu-l întrebă.

De acolo, Csaba trebuia să întindă drumul, pe jos şi cu tramvaiul, până în strada Rottenbiller. Tabloul era gata dar ochiul artistului găsea mereu câte ceva de îndreptat.

Idei i se păru ciudat că atelierul era în Pesta şi Csaba închiriase casă în Buda, dar nu întrebă nimic, cu siguranţă că ştie el Csaba de ce a procedat aşa şi nu altfel.

Mobila o cumpără Csaba pe banii şi pe gustul lui. Mobile ieftine, nelustruite. Salonul era în acelaşi timp şi sufragerie şi în sufragerie plasă şi biroul. Încă nu aveau tablouri de pus pe pereţi. Doar unul singur, care le rămăsese, portretul lui Jolán, pe care Csaba îl fixă deasupra biroului. Fără tablouri camera era sordidă. Pian vor închiria abia de acum încolo. Ida urma să-şi aleagă unul după gustul ei. La München chiria unui pian costa zece mărci pe lună, aici poate va costa cincisprezece, douăzeci de coroane. Mobilierul celor două dormitoare era deosebit. Unul dintre ele era din lemn de frasin, un pat şi două dulapuri la fel, o oglindă cu consolă şi un lavabou din marmoră albă. Dacă ar fi fost şi tablouri pe pereţi, camera ar fi fost elegantă şi chiar cochetă. În celălalt dormitor era doar un lavabou de tablă, vopsit în alb, două scrinuri şi un şifonier ieftin şi perechea patului elegant din dormitor. Csaba o rugă pe Ida să cumpere

aşternuturile şi vasele de bucătărie.

— Dar fi atât de bună şi cumpără numai strictul necesar pentru bucătărie. Şi pentru mine aşternuturi cât se poate de simple.

Ida îi ceru din banii ei o mie de coroane spunând că trebuie să-şi pregătească rochiile de primăvară.

— Dar, Ida dragă, cum poţi să-mi ceri mie dumneata un lucru care îţi aparţine? Banii au fost transferaţi la Pesta. Iată cecul. Fă un carnet de depunere. Adu-l acasă şi eu am să-l pun bine. Bagă de seamă însă să nu-l pierzi cumva pe drum.

— Am să-l pun în manşon. Are şi un buzunar, de acolo nu poate să cadă.

Şi plecă. Scoase din bani două mii de coroane pe care îi adăugă la banii pe care îi dăduse Csaba pentru vasele de bucătărie şi pentru albituri. Doar nu era să se vâre în gura slugilor.

Angajă o menajeră. Ar fi angajat şi o fată în casă, dar menajera spuse că ştie ea o fată cu care a mai lucrat. Fata întârzie însă şi Ida se duse din nou la biroul de plasare.

Căută întâi numai la Buda, apoi se duse şi la Pesta. Auzise de pe la cucoane că sunt mai bune fetele care au slujit doar într-una sau două case. Se duse deci şi la un birou din Pesta.

De cine dădu acolo de cum deschise uşa? De Panni, prima ei servitoare. Stătea pe bancă în dugheana rău mirositoare. Stătea cu încă vreo opt servitoare, lângă o fată bleagă de la ţară, venită probabil de curând la oraş pentru că era încă încălţată în cizme.

Şi Panni, în loc să se ferească de privirea ei, se repezi şi, dând semne de bucurie, îi sărută mâna cu smerenie.

— Angajaţi-mă numai pe mine, domnişoară, sau doamnă. Mai încercaţi-mă o dată...

Şi o privea, implorând iertare ca un buldog credincios şi negru care când se întoarce în bătătură după o lungă hoinăreală îşi priveşte căindu-se stăpânul parcă

spunându-i: „Nu mă urgisi, stăpâne drag şi bun, n-am fost cuminte, dar cine te iubeşte ca mine? Nu mă urgisi!”

— Dar cum poţi să crezi aşa ceva, Panni, după ce dumneata...

Panni se roşi. Ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu, nu – spuse – nu se va mai întâmpla niciodată! Dacă atunci domnişoara ar fi plâns şi ar fi căutat, zău că... le-aş fi înapoiat... zău. Domnişoara nu a plâns, n-a căutat. Trebuit bani, Pista vine cu mine la oraş. Căsătorim. Trei ani. Căsătorim. La biserică.

Vorba stârcită şi gâlgâitul, ca şi gesturile, mişcarea cu care a ilustrat cuvântul cununie, desenând o coroniţă deasupra capului, amuzară toată lumea aflată în dugheana biroului de plasare.

— Ia te uită, are un iubit.

— Desigur, şi ăla tot surd.

— Poate ăla nici să vorbească nu ştie.

— Las’ că se înţeleg ăştia.

— Chiar şi pe întuneric.

Şi râseră. Fata cu cizme de la ţară îşi vârî capul între umeri şi chicoti cu mâna la gură.

Ida îi făcu semn funcţionarei că angajează fata. Plăti taxa şi plecară împreună.

De vorbit îi vorbi abia când coborâră din tramvai.

— Tot îl mai ai pe Pista al tău?

Panni îi răspunse fericită.

— Îl am. A fugit cu mine. Lucrează. La Franklin. Pe bani. Mulţi bani. Major. Trei ani: cununie.

— Promiţi că n-ai să mai furi?

— Promit. Nu furat niciodată numai atunci. Pentru Pista să vină la Pesta.

Ida se uită în carnetul de muncă al lui Panni abia după ce ajunseră acasă. Nu era înscris acolo decât numele unui singur stăpân, acela al tatălui ei. Deci Panni nu slujise decât la ei. Cine ar fi angajat, dealtfel, o surdo-mută?

— Când ai venit la Pesta?

— De o săptămână.

— Şi Pista al tău?

— Şi el.

— Aţi fugit împreună?

— Împreună.

— De unde ai luat bani?

— Banii lui Pista. A strâns. Eu i-am dus sub şorţ pâine şi slănină. Pista strâns banii. Fugit noaptea. Dormit groapă. Frig. Brr. Fân, paie.

— Aţi venit pe jos?

Panni aprobă foarte serioasă din cap. Se făcuse amiază.

Csaba era acasă. Citea ziarul. Când auzi vocea Idei îl vârî în buzunar. Apoi privi spre sobă. Până să intre Ida pe uşă ziarul era mistuit de flăcările din cămin.

Focul înghiţea o ştire la zi. Spunea că poliţia a aruncat la canal tot vinul aflat în pivniţele comercianţilor Ó şi Stern, confiscându-le şi toate pivniţele din provincie.

15

MOHOREALA DE ALTĂ DATĂ A LUI Csaba se destrămase. Era serios ca de obicei, dar norii sumbri care i se adunaseră parcă pe frunte la München dispăruseră pentru totdeauna.

În schimb, pe faţa Idei, în locul seninătăţii dinainte se cuibărise o umbră. Şi ochii îi erau uneori asemeni văduvelor care ies pe poarta cimitirului, atâta doar că ea nu purta vălul de doliu.

Csaba se gândea dacă nu cumva o indispune apropierea lui. Pentru că acum, fără să ceară voie, îi vorbea Idei ca unui prieten. Şi i se adresa spunându-i pe nume. E drept că adăuga: *dragă* sau *bună* sau şi *dragă* şi *bună,*

Când o văzu pe Ida atât de tristă se gândi să treacă la conduita dinainte. Dar îi fu imposibil să folosească formula: *cu amabila dumneavoastră îngăduinţă;* vorbea mai puţin şi uneori spunea politicos: domnişoară.

— Nu v-aţi căutat încă pian, domnişoară.

— Avem timp.

— M-am informat: pentru douăzeci de coroane se poate închiria unul bun, foarte bun.

— Nu e nicio grabă.

— Ei bine, dacă săptămâna asta nu văd niciun pian, am să-l caut singur, domnişoară...

Ida, melancolică, nu-i răspunse.

La început, serile, Csaba o ducea deseori la teatru sau la operă, dar Ida nu manifesta niciodată bucuria cu care primesc de obicei femeile ieşirile la teatru. În timpul

spectacolului stătea tăcută lângă Csaba. Când o ducea la comedii, zâmbea uneori dar de râs nu râdea niciodată.

Până la urmă, Csaba o luă din ce în ce mai rar, ba uneori, seara, întârzia în oraş.

Ida nu-l întreba niciodată unde se duce. Unde întârzie. Dar ea, dimineaţa ştia întotdeauna dacă el fusese în societatea unor bărbaţi sau în societatea unei femei. Csaba obişnuia să-şi atârne paltonul în vestibul şi hainele pe clanţa uşii sufrageriei şi nici habar nu avea că de curăţat dimineaţa i le curăţa Ida personal. Când emanau un miros greu de tutun şi restaurant, Ida ştia că-şi petrecuse timpul cu bărbaţi. Dacă mirosul de tutun era mai slab, sau nu se simţea deloc, atunci îşi petrecuse timpul pe lângă o fustă. Câteodată, la prânz, când Csaba citea ziarul, afară Ida trecea peria peste palton. Când peria se lovea de câte un obiect tare aflat în buzunar, Ida intuia ce este: cofeturi, cutii cu bomboane ambalate la prăvălie, fructe glasate sau curmale în cutiuţe. Uneori îi aducea şi ei vrând să o bucure cu câte o atenţie. De când veniseră la Pesta ţinea neapărat să-i facă mici plăceri. Atenţiile le aşeza pe masă lângă farfuria Idei fără să spună nimic. Dar când lăsa pacheţelele în buzunarul paltonului le lua cu el şi nici că le mai aducea înapoi.

Odată, spre mirarea ei, găsi la prânz în buzunarul paltonului lui Csaba o cutie mare. O desfăcu cu multă grijă: ce poate fi oare înăuntru? Era o păpuşică, dintr-acelea pe care le faci cadou copiilor. Şi alături, o pomadă dintr-acelea din care îi cumpărase zilele trecute Csaba şi ei, pentru că avea mâinile puţin asprite de vânt.

Ida păli.

Îi făcu semn mutei şi mai mult muşcându-şi buzele decât vorbind cu glas tare îi spuse:

— Panni. Le scriu părinţilor tăi o scrisoare şi îi implor să te lase să te măriţi.

Dacă din întâmplare ar fi fost beznă când fură rostite aceste vorbe s-ar fi luminat singur tot orizontul de strălucirea cu care le primi Panni.

Ida continuă:

— În schimb tu va trebui să faci o treabă complicată şi mai cu seamă să nu destăinui nimănui nimic, niciodată.

Panni ridică cele cinci degete:

— Jur!

— Uite un creion şi hârtie. După-masă când pleacă domnul te iei după el şi îl urmăreşti în taină. Pricepi?

— Pricep.

— Te uiţi unde se duce. Notezi strada şi numărul casei, înţelegi?

— Înţeleg. Scriu.

— Aştepţi până iese. Îl urmăreşti din nou. Notezi unde se duce. Dacă merge cu tramvaiul te sui şi tu, dar îţi acoperi faţa cu broboada şi te întorci aşa ca să nu te vadă, să nu te cunoască.

— Nu mă vede.

— Dacă se urcă în trăsură te uiţi la numărul trăsurii şi te urci şi tu în alta. Îi spui birjarului să urmărească la cincizeci de paşi trăsura lui. Te întorci acasă când se întoarce şi el. Uite o sută de coroane pentru cheltuieli.

Era palidă, dar ochii îi erau uscaţi. Vocea îi era ca a unui căpitan când dă ordine soldaţilor.

După plecarea lui Csaba se îmbrăcă şi ea. Deschise uşa bucătăriei şi îi spuse menajerei:

— Panni pleacă să-şi viziteze o rudă, se întoarce poate abia după cină, să nu o certi. Eu mă întorc curând.

Se duse la Pesta şi se întoarse într-adevăr curând aducând un cufăr mare de voiaj. Îl instală în dormitorul ei.

După zece seara, Panni veni acasă cu trei adrese. Era una a atelierului. A doua a restaurantului Albhazia. A treia, o adresă din Buda: Calea Lovas 5.

A doua zi, Csaba se scula mai târziu ca de obicei. Îi spuse Idei vesel bună-dimineaţa.

— Am terminat tabloul – anunţă el – acum e definitiv şi irevocabil terminat. Ieri l-au văzut vreo şase. Şi Benczúr şi

Kézdi-Kovács[46] şi Zala[47] şi Körösföi-Kriesch[48] şi Szlányi[49] şi Kacziányi[50]. Au spus: o mare creaţie. Şi un preot, un fost coleg de şcoală, pastor aici în cartierul Krisztina, şi el a spus că e o mare creaţie. Paur Géza[51] îl mai văzuse şi înainte, zicea că e sigur că la expoziţie va fi pus în prima sală. Aş dori să-l vezi şi dumneata. Nu cumva eşti bolnavă?

— Nu, doar că uneori dorm prost.

— Atunci vino cu mine.

— Dacă vă face plăcere să-l văd...

— Cum să nu-mi facă plăcere. E doar un tablou izvorât din sufletul dumitale, ne aparţine în egală măsură. Mâine încep să lucrez la celălalt: *Hramul kuruţilor:* „Iarna acoperă cu nea roua pădurilor înverzite, urma cizmelor mele.” Îndată după micul dejun ne ducem să-l vedem. O să-ţi facă bine să ieşi la aer, domnişoară.

— De ce nu pictezi tabloul acela cu *nazariteni,* domnule Balogh?

Şi se aşează şi ea la masă să mănânce. Csaba o privea cu ochii ca două rachete incandescente.

— Ida, dumneata iar ai spus o vorbă care mă face să zbor până într-al şaptelea cer!

— Ce? Sunt cu totul nevinovată...

— Cuvântul acesta: tablou cu nazariteni. Luminează ca fulgerul în bezna întunericului. Îi pictez ca pe nazariteni! Nazariteni din pusta maghiară. Citind Biblia de Paşti. Şi nu

[46] Kézdi-Kovács pare un personaj fictiv: istoria artelor maghiare nu îl consemnează (n. tr.).

[47] Zala György (Mayer) (1858 – 1937) – cel mai de seamă sculptor maghiar al neobarocului. Remarcabil portretist (n. tr.).

[48] Körösföi-Kriesch Aladár (1863 – 1920) – unul dintre cei mai buni pictori ai curentului secesionist maghiar. A fondat o colonie-şcoală de pictură la Gödöllő (lângă Budapesta). Tindea să creeze un stil specific maghiar. Picturi murale de mari proporţii (n. tr.).

[49] Szlányi Lajos (1869 – 1949) – unul din fondatorii coloniei-şcoală de pictură de la Szolnok. A pictat peisaje în manieră naturalistă (n. tr.).

[50] Kacziányi Aladár (1887 – 1978) – pictor maghiar secesionist-simbolist (n. tr.).

[51] Paur Géza (1870 – 1945), pictor şi ilustrator maghiar (n. tr.).

într-un subsol ci într-o cameră ţărănească împodobită cu farfurii pictate! Ida, oh Ida, dragă şi bună Ida! Şi eu să nu te pot săruta! Eşti muza mea în sensul cel mai adevărat al cuvântului.

Ida zâmbi trist.

— Oh, prea mult entuziasm fără sens.

Csaba nu înţelese aluzia, nu vedea, nu auzea, măsura doar agitat şi preocupat camera.

— Ce tablou va fi! Uriaş. Un tablou maghiar. Un sublim tablou maghiar. Grupul poate rămâne neschimbat, doar în spatele lui trebuie să mai pictez cinci femei. Şi mai mulţi oameni. Mulţi oameni. Cu feţe frumoase şi concentrate. Şi cu ochii plini de smerenie, ochii oamenilor din pusta maghiară! Şi printre ei un bătrân cioban cu barbă ca a lui Kossuth. Şi un orb care ascultă cu capul ridicat. Şi în fundal alţii, care stau în uşă. Uşa e deschisă, în pridvor stau oameni care nu mai au loc înăuntru. Pe masă cozonac şi vin. Mult cozonac! Colaci împletiţi, încă acoperiţi cu un ştergar. Dar se vede de sub ştergar că sunt colaci! Rumeniţi bine, mari, împletiţi!

— Nu, cozonacul n-are ce căuta acolo. Nici vinul.

— Credeţi?

— Ar diminua profunzimea smereniei.

— E ceva în asta... Deci o masă curată, cu faţă de masă albă... Sau nicio faţă de masă, doar un crucifix în mijlocul mesei... E mai bine aşa. E cât se poate de bine gândit. Ei, azi se pare că va fi o zi cu noroc. O zi sublimă, deosebit de norocoasă!

În timp ce Csaba exulta de bucurie, Ida îşi bău liniştită cafeaua şi se duse în camera ei, de unde reveni îmbrăcată.

— Aş dori să-mi daţi şi carnetul de consemnaţiuni. Aş avea de făcut o cheltuială măruntă.

— Să fie azi acea cheltuială măruntă cheltuiala mea. Oferă-mi această bucurie, Ida.

— Nu, nu este o cheltuială a cărei plăcere să v-o pot oferi.

— Sigur nu este?

— Nu.

Csaba se duse în odaia lui. Aduse carnetul.

— Poate e mai bine să-l pun în buzunar?

— Nu, poate ne întâlnim cu cineva şi eu vin singură acasă. Fiţi liniştit, n-am să-l pierd. Şi dealtfel, e depus cu *reţinere* aşa cum m-aţi sfătuit s-o fac. Şi puse carnetul în manşon. Când să plece, Ida zăbovi o clipă şi îşi încuie dormitorul, luă cheia cu ea.

— Panni, în camera mea nu faci curat în dimineaţa asta.

Era ora nouă. Csaba opri o trăsură cu un cal.

Pe atunci, din cartierul Krisztina nu circulau încă tramvaie.

După un sfert de ceas stăteau amândoi în faţa tabloului.

Ida era uluită de câte schimbări constata. În locul luminii de zi, lumină de dimineaţă. În spatele figurii centrale, un cais bătrân. O creangă groasă e ruptă şi zace lângă înger cu frunzele răsturnate. Se simte aproape mirosind seva lemnului, sunt rupte şi plantele din jur. Sub umărul îngerului e o piatră de moară tocită. Se vede că în căderea sa îngerul a dislocat-o. Unul din colţurile pietrei este ridicat şi fărâme de pământ cad răscolite. Aripa rănită a întregului e mai frântă şi mai însângerată ca înainte. Penele sunt răscolite şi smulse. Lumina vine dinspre grupul celor care privesc, ca şi cum o flacără de acetilenă s-ar filtra prin fereastra morii spre curte. Pe plante se vede roua strălucind. Cerul e întunecat. Doar linia orizontului e alburie. Siluetele grupului se desprind parcă din această linie.

— E foarte bun – spuse Ida.

— Spuneţi mai mult, mai mult.

— Dar eu nu mă pricep la artă.

— Dumneata simţi arta, Ida, şi asta e mai mult decât să te pricepi.

Ida zâmbi trist ridicând din umeri.

— Eu simt doar că tabloul acesta poartă într-un fel pecetea nemuririi.

Lui Csaba i se umeziră ochii.

— Ida, bună-bună Ida, pentru cuvintele astea frumoase lasă-mă să-ţi sărut mâna.

Şi continuă cu elan:

— Am să încep chiar azi să lucrez la tabloul pascal. Dar mă mai gândesc puţin la idee. Te conduc înapoi, acasă. Aş vrea să mergem spre strada Kossuth Lajos. Să cumpărăm ceva bun ca să sărbătorim acest eveniment.

Csaba opri trăsura în faţa magazinului lui Takács.

— Să ne uităm în vitrină. Alege ceva care să-ţi placă. Stridii sau curmale, sau orice doreşti.

Ida cercetă vitrina dar nu alese nimic.

— Azi n-are nimic deosebit.

— Atunci intră cu mine în cofetărie. Bem un ceai. Pe frigul ăsta e foarte bun ceaiul. Şi dumneata serveşti prăjituri, cum le place doamnelor.

Ida se supuse fără comentarii.

Intrară în prăvălie şi se aşezară în fund la o măsuţă din marmură. Csaba comandă ceai, Ida ceru biscuiţi la ceai.

Tocmai atunci intră pe uşă o femeiuşcă; după vârstă părea mai degrabă o fetişcană, dar judecând după lungimea fustei era cu siguranţă femeie. O femeie blonduţă cu ochi mici castanii, băieţeşti parcă. Purta un palton simplu, negru, o pălăriuţă neagră de postav împodobită cu fundiţă verde. Strângea la piept cu manşonul o cărticică. Alese câteva prăjituri pe care ceru să i le împacheteze.

Văzând-o cum discută cu chelneriţa, Ida se întoarse de la masă şi aplecându-se puţin o urmări cu interes.

Femeiuşca răspunse privirii şi tresări:

— Ida!

În clipa următoare era lângă ei:

— Oh, cât sunt de fericită – şopti roşindu-se – că vă văd! Oh, cât sunt de fericită! Grozav am mai plâns când

am auzit că v-au anchetat din cauza mea. Dar nu s-a întâmplat ceva rău, nu-i aşa?

— Nicidecum, Boriska. Stai jos, drăguţă. Soţul meu... Văd că şi tu eşti căsătorită.

— Slavă Domnului. Mulţumesc că mă tutuieşti. Tu ai fost întotdeauna atât de bună.

Spusese cuvântul bună cu trei b-uri la început şi cu ochii calzi de dragoste şi recunoştinţă. Ida o privea zâmbind.

— Şi, te-ai măritat cu el?

— Cu el.

— „Un nor pe cerul Balatonului.”

— Cu el. Cu Bisi. Şi vezi, norocul meu a fost că ne-au dat afară. Pentru că m-au dat afară şi pe mine. Ţi-aş fi scris cu lacrimile mele dar nu-ţi ştiam adresa. Deci i-am scris numai lui Bisi. Mama s-a amărât grozav – m-a ocărât şi m-a bălăcărit că trei zile n-am mâncat nimic în afară de trei gulii roase pe şest. Dar Bisi mi-a răspuns imediat că peste patru luni, cu diploma încă udă de cerneală, vine şi mă ia. Şi m-a luat. Slujbă nu are încă dar suntem foarte fericiţi. Ne-am stabilit aici până vom putea pleca la ţară. Amândoi dăm lecţii de pian.

— Se poate trăi din asta?

— Dacă se poate trăi? Cum să nu. Casele bune plătesc atât că eşti asigurat până la moarte...

— Totuşi... iartă-mi întrebarea, nu obişnuiesc să fiu indiscretă, dar aşa, m-ar interesa pentru tine, cât vă plăteşte pe oră?

— Foarte-foarte bine. Familiile mai acătării plătesc şi câte cinci coroane pe oră. Soţul meu are cinci ore, eu două. Dacă am avea un pian acasă am putea da lecţii mai multe. Vai, cât sunt de fericită că te văd! Ţie îţi pot mulţumi că ştiu să cânt bine la pian. Şi tocmai din cauza mea... Aş vrea, pentru toată suferinţa pe care ţi-am cauzat-o, să-ţi pot săruta mâinile şi picioarele...

Şi o privea pe Ida cu ochii scăldaţi în lacrimi, zâmbind...

— N-am suferit deloc şi mă bucur că eşti fericită.

— Ah, nespus! Acum am cumpărat un carnet pentru jurnal. E păcat de fiecare zi care trece.

Şi desfăcu repede caietul din hârtia de ambalaj.

— Unul exact la fel îmi cumpărasem şi eu după ce am ajuns acasă, zâmbi Ida şi închise o clipă ochii – dar pe urmă mi-am dat seama că notez în carnet doar necazurile. La ce bun să le mai păstrez şi pe acelea? Nu se umpluse nici pe jumătate când l-am aruncat în foc. Dar tu nu vei avea motiv să-l arzi.

Se despărţiră sărutându-se şi Borisika o rugă pe Ida ca după ce ei se vor fi instalat la ţară să vină să-i viziteze. Până în primăvară speră să aibă un cuib al lor.

Csaba asculta cu ochii larg deschişi convorbirea lor. Când femeiuşca plecă o întrebă de ce o dăduseră afară pe duduia?

Ida ridică din umeri zâmbind.

— O nimica toată. Boriska primise o scrisoare de dragoste de la un tânăr, adică de la actualul ei soţ. Eu i-am ascuns scrisoarea ca să nu dea de bucluc. Scrisoarea a picat în mâinile călugăriţelor şi au dat-o afară şi pe ea şi pe mine. *Voilà tout.*

— Şi tatăl dumitale ce a spus?

— A spus că bine am făcut.

— Asta s-a întâmplat anul trecut în februarie.

— Acum un an, la sfârşitul lui februarie.

— Şi în aprilie ai fost obligată să te măriţi.

Faţa Idei se întunecă.

— Îmi pare rău că mi-am ars jurnalul, acum n-aş avea decât să-l scot la iveală şi să-l aşez în mâinile dumitale. Ai înţelege citindu-l de ce te-a prezentat tatăl meu cu cuvintele: iată-l pe soţul tău.

— Mi s-a părut şi mie de o duritate covârşitoare. Dar mi-o poţi spune pe scurt.

— Le stăteam în cale.

— Tatălui dumitale?

— Şi lui.

— Dar de ce?

— Nu ştii? S-a căsătorit.

— Bine, dar pentru asta? Păi...

— Cum aş fi putut spune mamă unei femei mai tinere ca mine? Şi încă uneia care dansează pe mese...

Obrazul i se strâmbă de scârbă, ciocăni în pahar.

— Plătiţi, şi vă rog să mergem.

În schimb, Csaba nu-şi putea lua de pe obrazul ei ochii umeziţi de lacrimi.

La capătul străzii Kossuth Lajos, Ida îl prinse uşor de braţ pe Csaba.

— Un domn vă face semne insistente cu pălăria şi cu bastonul.

Csaba opri trăsura. Privi în urmă.

Văzu făcându-i semn şi apropiindu-se de trăsură, cu obrajii aprinşi de bucurie, un domn cu o barbă de culoarea măturii roşietice.

— Ei, dar asta e Tiniakov. De unde a picat ăsta aici? Duceţi-vă cu trăsura acasă, Ida. Nu cred să mai ajung la prânz dar seara vin sigur.

Şi, aşezându-şi mâna pe mâna Idei, o strânse tandru.

Era într-adevăr muscalul.

— Cum de aţi venit aici, domnule Tiniakov?

— Dar dumneata?

— Oare n-aţi citit scrisoarea mea?

— N-am citit-o.

— Sunt acasă, în patria mea.

— Şi tabloul?

— Şi tabloul. Îl vom expune la sfârşitul lui martie.

— Eu unul nu aştept până atunci!

— Veniţi să vedeţi tabloul, acum e terminat.

Se aruncară într-o trăsură şi mânară veseli spre atelier.

— Încântarea noastră e tabloul dumneavoastră, femeia cu aripi de liliac, spuse Tiniakov pe drum. Şi ţiganul care cântă la vioară în cimitir. Şi călugărul. Şi moartea pândind arhanghelul care dă cărţile. A fost o îmbulzeală la mine...

Csaba îl asculta bucuros.

„Am spus eu că azi va fi o zi fericită – gândi – şi încă nici nu s-a încheiat.” Ajunseră la atelier.

Tiniakov era uluit. El n-are de gând să stea luni în şir aici, îşi ia tabloul şi pleacă. Să adune Csaba juriul care trebuie să-i fixeze preţul pe cheltuiala lui, plăteşte el osteneala juriului.

— Asta la noi nu prea ţine. Sunt foarte mari domnii din juriu.

— Atunci spune dumneata cât speri.

— Eu pot spune doar la cât îl apreciez. Pentru că la noi preţurile sunt întotdeauna mai mici ca în străinătate.

— Păi spuneţi preţul de la München.

— Acolo aş fi putut spera cel puţin treizeci de mii de mărci.

— E mult, foarte mult.

— Dar pentru mine faptul că marele public îmi cunoaşte numele şi arta valorează mai mult. Pentru asta se fac expoziţiile.

— La urma urmei şi la mine e tot expoziţie: „expoziţie permanentă”. E chiar mai mare ca a Tretiakovilor. Şi dacă dumneata mai ai încă incertitudini în privinţa comenzilor vino la mine, în Rusia, acolo dumneata ai deja un nume. Eşti la fel de cunoscut ca Vereşceaghin sau Repin. Vino cu mine, să ne înţelegem pentru un salariu anual. Câte asemenea tablouri poţi picta într-un an?

— Câte? Un asemenea tablou e muncă de un an.

Se tocmeau, se împăcau... Csaba se gândi că poate aici, acasă, nu obţine mai mult de cinci mii de coroane pe tablou, aşa că îl dădu muscalului cu douăzeci şi cinci de mii de mărci. Poate se va duce şi în Rusia, dar despre asta trebuie să mai discute şi cu nevasta. O să-i scrie el.

— Iată cheia atelierului, domnule Tiniakov. După ce vă luaţi tabloul, lăsaţi-mi cheile la îngrijitoare.

Se făcu şapte seara până ajunse acasă. Trăsura era încărcată de bunătăţi. Stridii, lămâi, malaga, o ladă întreagă de portocale. Şi două butelii cu şampanie. Un

minunat pian din lemn de abanos fusese trimis înainte ca sol al bucuriei.

— Îndată, îndată, dar cât se poate de repede să fie transportat în strada Attila – îi spusese fabricantului – altfel nu-l cumpăr.

Aşa că pianul cu glas sublim de parcă ar fi răsunat în el clinchetul diafan al unor clopoţei de cristal plecase imediat. Era o mobilă frumoasă şi elegantă, cât se poate de plăcută ochiului.

Abia după aceea se duse Csaba la Szenes unde cumpără delicatesele pentru masă.

— Panni, descarcă din trăsură bunătăţile pe care le-am adus!

Şi îşi scutură zăpada de pe ghete şi îşi atârnă blana în cuier. Intră în casă foarte voios.

Rămase trăsnit, gata să se prăbuşească. Sub cercul de lumină al lămpii, în mijlocul sufrageriei, Jolán. Pe canapea, Jolánka dormea cu păpuşa în braţe. Camera era plină de mirosul de mobilă nouă emanat de lemnul pianului.

Şi Jolán, uluită, căscă ochii la el de parcă i-ar fi apărut în faţă o arătare picată din lună.

Se privesc.

— Cum ai ajuns tu aici, Jolán?

— Cum am ajuns? şi căscă din nou ochii, uluită – păi nu m-ai chemat tu?

— Te-am chemat eu?

— A fost la mine o cucoană tânără care mi-a spus să-mi strâng lucrurile şi să vin aici.

— Cine?

— Nu ştiu. Nu şi-a spus numele. O cucoană elegantă. Avea chipul asemănător cu al *Meteor*-ului tău.

Csaba se prăbuşi pe scaun şi îşi privi sora cu gura căscată.

Jolán se explica ridicând din umeri şi frământându-şi degetele:

— A sunat la mine pe la trei după-amiază. Nici tu bună-ziua, nici tu nimic, s-a proţăpit în faţa mea şi atât. Se uita la mine de parcă l-ar fi văzut pe ucigaşul lui tat-su.

— Pe cine căutaţi? am întrebat eu.

— Pe dumneata – răspunse, mândră şi rece. Parcă în mâna stângă ar fi ţinut o sabie, nu un manşon.

— Ce doriţi de la mine?

Se uita doar cu îndrăzneală şi după câteva clipe întrebă:

— Îl iubeşti pe Csaba?

O priveam pierită.

— Cum să nu-l iubesc?

— Profund? Din toată inima? Adevărat?

Auzind-o aşa m-am speriat. Mi-am închipuit că s-a întâmplat ceva rău. Ochii mi s-au umplut de lacrimi.

— Dumnezeule – am gemut – cum să nu.

— Şi el te iubeşte?

— Cum să nu mă iubească – şi eram gata să izbucnesc în plâns – ce i s-a întâmplat? Spune-mi repede. A murit?

Şi am ţipat şi am crezut că leşin.

Dar ea era rece ca o stană de piatră.

— Eşti căsătorită?

— Nu. A murit Csaba?! Sau n-a murit?

— N-a murit. Dumneata eşti văduvă? Sau femeie divorţată?

— Sunt văduvă. Dar nu-i aşa că i s-a întâmplat o nenorocire?

— Nu s-a întâmplat. Dar dacă îl iubeşti într-adevăr vino cu mine.

Eram cât pe ce să-mi pierd minţile.

— Spuneţi-mi vă rog – o imploram – ce i s-a întâmplat? Vedeţi doar că mi se rupe inima.

Dar ea stătea ca un bloc de gheaţă.

— Nu vă speriaţi – spuse severă – veniţi şi atât.

În faţa casei aştepta o trăsură. Eu, înnebunită, mă prăbuşesc pe perne. De când ştiu acolo în cimitirul nostru acele două morminte, nervii mei nu mai rezistă la

nenorociri. Aşa că gemeam sufocându-mă de parcă mi se implântase un pumnal din gât până în piept, mă sufocam şi plângeam, aşa că în sfârşit până şi în pieptul ei s-a trezit un sentiment omenesc.

— Dar vă rog, mă linişti pe un ton ceva mai cald, n-aveţi niciun motiv de spaimă. De ce n-aţi luat şi fetiţa cu dumneavoastră?

— A ieşit cu servitoarea. La aer. Dar atunci de ce mă cheamă Csaba? Ce i s-a întâmplat? Unde locuieşte Csaba?

— Veţi afla îndată.

Şi nu mai spuse nimic.

Când am ajuns aici a deschis camera asta. S-a uitat în camera cealaltă.

— Nu este acasă – zise – dar nu-i nimic. Locuinţa asta, începând din această clipă, e locuinţa dumitale. Înţelegi? Locuinţa dumitale. Fii fericită în ea.

Şi dădu rece din cap.

A plecat.

Un timp am stat aici ca o momâie ţeapănă proptită de un zid. Privesc în jur. Îţi văd portţigaretul. Deschid uşa pe care o deschisese şi ea. Îţi văd bastonul, pălăria, pelerina... e totuşi locuinţa ta. Deschid uşa celeilalte camere: un pat gol doar cu salteaua pe el.

Caut un suflet de om viu prin casă. Nimeresc în bucătărie. Acolo, o fată tâmpită care parcă borăşte sunetele.

— A plecat – scârţâi – bucătăreasa până diseară... Seara vine. Cină o să fie.

M-am îngrozit văzând-o. Mai aştept o jumătate de ceas; aştept ca într-o cameră de tortură. Nu vine nimeni. Nimeni nu vine! Aici pe masă zăcea o scrisoare, pe numele tău. Nu avea ştampila poştei. Pe urmă m-am gândit: m-ai chemat aici la Buda să fim până la primăvară, până îmi mai ostoiesc sufletul îndoliat împreună şi poate acum ai închiriat o locuinţă mai spaţioasă. Asta m-a mai liniştit. E totuşi curios că ieri n-ai

spus nimic despre asta. Aştept şi aştept cu inima grea gândindu-mă unde poţi întârzia. Ce vrei? Cine e femeia aceea? De ce ai trimis-o? De ce a fost atât de greţos de rece? Pe urmă vin unii şi aduc un pian, văd pe adresă scrisul tău, şi asta m-a mai liniştit întrucâtva. Mai aştept puţin dar pe urmă dau totuşi o fugă acasă după Jolánka. De atunci suntem aici. Oare ce vrei? De ce m-ai adus aici în felul acesta cumplit? Cine e doamna aceea? E nebună? Sau ce e? Şi mai ales ce legătură are cu tine?

Csaba stătea doar amărât ca *Gladiatorul muribund.*

— Soţia mea, gemu, în sfârşit.

— Soţia ta? Tu ai o soţie? Şi ai tăinuit asta faţă de mine? Când te-ai însurat? Şi de ce în taină?

Csaba întinse mâna după scrisoare. Dar o ţinea doar, bălăngănind-o fără vlagă.

Jolán îl iscodea în continuare:

— Sau nu e femeie cinstită? Nu e cu putinţă să te însori cu o astfel de femeie!...

Csaba ridică brusc capul.

— Nici să nu-ţi treacă prin cap aşa ceva, nu-ţi permit!

— Atunci de ce nu mi-ai prezentat-o?

Faţa lui Csaba se crispă de parcă i-ar fi ros stomacul un tigru.

Se ridică, deschise uşa dormitorului Idei. Patul era într-adevăr strâns. De fapt Ida îi spusese când cumpărase aşternutul:

— Vă cer iertare, pentru mine am cumpărat aşternuturi pe cheltuiala mea separată.

Cheile, în uşile dulapului. Csaba deschise numai una dintre ele. Era gol.

Sună de două ori. Menajera se întorsese şi o trimise după Panni. Panni veni. I se citea îngrijorarea pe faţă.

— Unde s-a dus doamna, Panni?

— Nu ştiu, plecat cu trăsura, după-masă.

— N-a spus nimic?

— Nu. Am urcat cufăr şi ladă în trăsură. Plecat.

— Să vină imediat menajera.

Menajera veni speriată. Nu ştia nici cât ştia muta.

— Soţia ta... se minuna Jolán în continuare – şi ai tăinuit tu faţă de mine!...

Abia după aceea desfăcu Csaba scrisoarea. Simţea un obiect tare în plic, deci desfăcu plicul deasupra mesii. Din plic căzu o verighetă.

Scrisul era scrisul egal şi mărunt al Idei. Cu l-uri şi b-uri lungi ca acele unor stâlpi de telegraf.

Stimate domnule Balogh!

Punctul doi al contractului nostru: Divorţez oricând vreau.

Aici nu aveţi prieteni care să ne ştie ca soţ şi soţie, deci nu aveţi a vă teme că despărţirea noastră v-ar umbri numele. Dealtfel, oricum, peste două luni termenul ar fi expirat.

N-am să uit niciodată că dumneata te-ai purtat în toate împrejurările ca un om cinstit şi eu nu că n-am avut de ce mă ruşina ci dimpotrivă am avut a mă mândri cu dumneata – chiar dacă ai fost numai formal soţul meu.

Iau ca amintire brăţara pentru care n-am putut să vă mulţumesc până acum pe măsura dorinţei mele, şi medalionul cu chipul Mariei, atât de drag mie, pe care l-am primit de Crăciun, putând să-mi arăt doar a mia parte a recunoştinţei mele pentru acest dar. În schimb veţi primi poate şi dumneavoastră ca amintire acea tabacheră de argint pe care o veţi găsi în şifonierul dumneavoastră. Cheile le-am pus sus pe şifonier, înlăuntru lângă perete. Am să vă comunic adresa mea în vederea formalităţilor de divorţ. Puteţi fi convins că n-am să îngreunez în niciun fel dobândirea deplinei dumneavoastră libertăţi. Dumnezeu să vă aibă în pază. Fiţi fericit!

Ó Ida

Csaba se cutremură. Fugi spre uşă, apoi, aiurit, reveni. Se ţinea cu mâinile de cap, ca un nebun.

— Ah, Meteorul meu! Bunul şi dulcele meu Meteor! Unde s-a putut duce?!

Şi îşi freca tâmplele.

— Unde s-a putut duce? Tu ce crezi, unde s-a putut duce? Tu eşti femeie, cunoşti mai bine felul de a gândi al femeilor: unde s-a putut duce?

— Doară nu în Dunăre? se înspăimântă Jolán.

Csaba încremeni.

— În Dunăre? Cum poţi să crezi aşa ceva?

— M-ai întrebat cum gândesc femeile.

— Ea nu e ca femeile acelea. Ea nu se duce în Dunăre! Ea e cu mult mai deşteaptă! E mai deşteaptă ca toate femeile! E mai deşteaptă şi decât tine! Ce vorbă tâmpită asta, auzi, în Dunăre!... De ce s-ar fi dus în Dunăre?! O vorbă tâmpită, proastă! Prostii dintr-astea să nu-mi spui mie!

— Nu pricep, de ce te superi pe mine? De ce răcneşti de parcă ţi-aş fi mâncat eu nevasta! M-ai întrebat, ţi-am răspuns.

— Dar în Dunăre nu s-a dus!

— Eu n-am spus că s-a dus în Dunăre, atâta doar...

— Ba aşa ai spus! Ea nu e ca alea. De ce s-ar fi dus în Dunăre?

Şi se opri, privind fix un punct de pe jos de parcă rezolvarea problemei ar fi fost înscrisă pe podea.

— Cu siguranţă că s-a dus la femeia aceea, la doamna Bisi aia, care dă lecţii de pian. Nu, nu s-a putut duce acolo, nu pică ea pe capul nimănui...

Se uită atât de concentrat la perete că l-ar fi putut străpunge cu privirea. Apoi dădu din mâini.

— Eh, a naibii treabă! Oare n-am fost eu şi ziarist? Nu ştiu oare că există telefon, telegraf, birou de evidenţă a populaţiei, serviciu de noapte la poliţie? Nu există pe lumea asta vâltoare în care să n-o găsesc eu.

Şi îşi înhăţă haina, paltonul. Strigă în urmă:

— Jolán, pregăteşte cina! Frigeţi purcelul. Fie şi la miezul nopţii dar tot o să mâncăm împreună.

Şi o zbughi.

Fugi la o staţie de trăsuri.

Sări într-una din ele.

— Hotel Fiume! E cel mai apropiat, nu-i aşa? Plătesc dublu, dă-i bice!

Trăsura nici nu opri bine şi el sări.

— Telefonul! Portar!

— Imediat, vă rog.

— Nu imediat ci pe loc! Lasă-l o clipă pe domnul acela. Te aşteaptă aici cincizeci de coroane! Voi portarii sunteţi o mafie a informaţiilor publice, află-mi deci, te rog, la ce hotel a tras azi după-amiază doamna Balogh Csaba.

Portarul suna şi bruftuluia sârguincios telefonul.

— Cornul de Vânătoare... Alo!...

— Nu pe ăsta! Întreabă la Metropol întâi!

— Metropol!... Alo!...

Csaba aşteptă răspunsul Metropolului schimbându-şi greutatea corpului de pe un picior pe altul şi oftând de nerăbdare, apoi chemară Cornul de Vânătoare, apoi Pannonia. Atunci îi veni ideea că poate n-ar trebui s-o caute pe numele de Balogh ci pe numele de Ó Ida. Sigur, Ó Ida. Ea nu mai este decât Ó Ida.

— Ia-o de la început cu Metropol!

— Alo! Metropol!... Alo... Vă rog. N-a sosit azi după-amiază cineva cu numele Ó Ida?

Csaba asculta nervos la celălalt receptor.

— Alo!... Fiume... Alo!... N-avem pe nimeni cu numele Ó Ida.

Csaba trânti receptorul în furcă. Îi tremurau picioarele de nerăbdare.

— Întreabă mai departe la hoteluri – spuse – eu mă duc până atunci la biroul de evidenţă a populaţiei. Ia cele cincizeci de coroane. Îţi mai dau cincizeci dacă o găseşti pe doamna Balogh Csaba Ó Ida.

Şi sări iar în trăsură.

— Csaba! Salve! Salve! – auzi strigându-i de lângă trăsură o voce veselă.

Era Nagy Ákos cu nevastă-sa. Şi vechiul coleg se interesă cu căldură:

— Păi, eşti la Pesta? Dar simpatica ta nevastă? Veniţi la Mireasa de marmoră, noi cinăm acolo.

— Mână! – urlă Csaba la birjar – mână.

Şi îi făcu doar un semn cu mâna lui Nagy Ákos:

— Altădată.

Pe la Gresham[52] înghesuiala trăsurilor îi împingea spre bordura trotuarului. Csaba privea femeile care mergeau pe jos de parcă ar fi avut prinsă la ochi lupa unui ceasornicar. Cu atât mai mult cu cât felinarele mari ale Gresham-ului luminau puternic intrarea în clădire.

— Nici asta nu e Ida. Nici asta...

Ce interesant ar fi să o găsească pe stradă!

Deodată, în lumina albă a felinarului apăru mutra unui domn înfoiat, căciulă de blană, o faţă rotundă şi palidă, mustăţi groase tăiate cu vârfuri ascuţite. Dus pe gânduri se îndrepta spre strada Dorotya.

Csaba tresări: Ó Péter... Sări din trăsură şi grăbi să-l prindă la cotitură sub lumina felinarului următor. Unde să se fi dus Ida dacă nu la taică-su?

Era într-adevăr Ó Péter. Slăbit, decolorat, îmbătrânit, cu ochii parcă înfundaţi sub arcada sprâncenelor pomădate.

Cum Csaba se oprise, se opri şi el şi ridicând privirea se cutremură de parcă s-ar fi izbit de un zid.

Csaba îl înşfacă de revere şi cu ochii urlând parcă îl privea pătrunzător.

Ó Péter îl privea doar uluit.

— Dumneata?... Păi... bâlbâi în sfârşit, eşti acasă? Şi, cum Csaba nu răspunse, continuă să întrebe: Dar Ida? Fiica mea unde este?

Csaba, cu ochii arzând de furie, îl împinse în lături:

— Dumneata îndrăzneşti să mă întrebi? – urlă – pe mine mă întrebi unde e fiica dumitale?

Şi alergă mai departe fără să-i pese de omul care se prăbuşea parcă în gol; trecătorii îi făceau loc speriaţi.

[52] Gresham – cafenea budapestană din epocă (n. tr.).

La ora aceea Ida se şi vârâse în pat, într-una din odăile de la etajul doi de la Hotelul Hungaria. Cu toate că abia trecuse de opt ea se culcase. O apăsa tristeţea şi se cuibări în aşternut. Pe ochi îşi pusese o batistă, iconiţa Mariei pe pernă, lângă obraz.

— De ce oare nu mă iubeşte nimeni pe lumea asta?

De pe stradă se auzeau estompate zgomote de trăsuri, de tramvaie. Locuiesc milioane de oameni în Pesta şi alte multe milioane sunt răspândiţi în lumea largă şi fiecare om are pe câte cineva care îl iubeşte. Numai ea e orfană – singură.

Şi batista se umezea din nou de şuvoiul lacrimilor amare.

— Oh, draga şi buna mea mamă, de ce nu sunt şi eu acolo jos lângă tine, lângă singurul suflet care m-a iubit!...

Se auziră bătăi puternice în uşă.

Ida se sperie.

— Cine e?

— Soţul părăsit! declamă teatral Csaba.

Vocea îi tremura de emoţie.

Ida se sperie şi mai şi.

Sări în picioare.

Se înfăşură cu cuvertura de lână. Grăbi spre uşă. Ochii îi erau încă umezi dar se şi conturau în ei semne îngheţate de întrebare.

— Aveţi de revendicat ceva de la mine?

— Nu, dar am venit să te iau.

Ida se miră:

— Pe mine?

— Pe dumneata! Deschide, te rog, uşa.

Ida privea clanţa de parcă n-ar mai fi văzut clanţă în viaţa ei.

— Dar ce probleme comune mai avem noi? – şopti în cele din urmă.

Şi clanţa se zbătea tot mai nerăbdătoare.

— Nu se poate – răspunse Ida după puţin timp – mă culcasem. Spuneţi-mi, în două cuvinte, ce doriţi!

— Chiar te-ai culcat?

— Sunt dezbrăcată. Mă culcasem.

— Am să aştept până te îmbraci. Te rog mult. *Vă* rog primiţi vizita mea, *preasmerita* mea vizită.

Ida se gândi puţin. Situaţia i se părea bizară. Ce rost avea ca Csaba să se scuze, să încerce să se spele de păcat chiar cu ajutorul unor explicaţii bine ticluite?

Clanţa tremura.

— Dar vă rog, cu adânc respect, vă rog...

— Imediat, răspunse în sfârşit Ida, coborâţi vă rog în hol. Aşteptaţi-mă acolo.

Se îmbrăcă. Îşi strânse şi părul. Şi-l aranjă în faţa oglinzii, cu mâini calme şi cu priviri triste. Pe cap îşi puse o căciuliţă de blană, ca a femeilor care se duc la patinaj. Îşi puse şi paltonul, dar se răzgândi şi îl scoase. Doar nu-şi închipuie Csaba că ar putea să o aşeze pe ea la o masă alături cu femeia aceea?

Csaba tropăia nerăbdător în faţa uşii şi se agita pe coridor ca un urs prins în capcană.

— Se poate să dureze atât!?

— Nici cinci minute...

— Cinci minute? Cinci sute de ani. Şi unde e paltonul, manşonul?...

— La ce bun? Eu doar locuiesc, aici. Coridoarele sunt încălzite.

— Ne vede vreo cunoştinţă. Îmbrăcaţi-l, să pară că am intrat aici ca să servim masa.

Ida clipi neliniştită dar apoi se întoarse, îşi îmbrăcă paltonul şi îşi luă manşonul. Mănuşile nu şi le pusese încă, sau poate le lăsase voit în buzunarul manşonului, ca el să poată vedea că în zadar o îndemnase să se îmbrace, ea nu-l va însoţi decât până în hol.

— Şi în general, spuse, în timp ce închidea uşa – aş vrea să ştiu: Ce doriţi? Nu aţi citit oare scrisoarea mea?

— Tocmai de aceea am venit, pentru că am citit-o!

— Nădăjduiesc că sunteţi mulţumit de mine.

— Cum o să fiu mulţumit! Ce nesocotinţă turbată!... Veniţi, veniţi vă rog! Ne aşteaptă trăsura jos. Veniţi.

Ida îl privea aproape jignită.

— Unde?

— Acasă!

— Acasă? Ce înseamnă *acasă* pentru mine? Unde? Şi pe faţă îi trecu o umbră de tristeţe. Ochii i se umeziră. Csaba o privea implorând-o.

— Păi, unde a fost şi până acum, Ida.

— Doar nu vă gândiţi că aş putea să vă mai calc pragul o singură dată?

Şi ridică mâna stângă arătând că nu mai are verigheta pe deget.

Csaba vârî mâna în buzunar.

— Iată inelul. Puneţi-l, hai puneţi-l. Dragă Ida...

O ruga dulce.

Ida îşi scutură capul:

— Nu vă înţeleg.

— O să înţelegi totul. Dar puneţi-l înapoi în deget...

— Contractul a expirat. Şi nu pricep de ce sunteţi dumneavoastră aici. Asta n-o pricep deloc.

Csaba era umil ca un cocoş opărit.

— Dar Ida, dragă şi bună Ida! O cumplită neînţelegere!... Dar vino odată, ce să mai pierdem vremea aici cu zădărnicii! Ne aşteaptă trăsura, cina, sora mea!...

Şi se agăţă de braţul Idei.

În schimb Ida îl dădu demnă la o parte şi făcu un pas înapoi.

— Nicio intimitate! Sora dumitale? Despre ce fel de soră e vorba?

Csaba tropăia asemeni plozilor care plâng de supărare.

— Păi soră-mea: Jolán. O cunoşti doar.

— Eu? Pe sora dumitale?

— Doar dumneata ai cărat-o acolo.

— Pe sora dumitale?

— Pe sora mea, Jolán. Mă aştepta în mijlocul camerei ca o nebună.

Ida îl privi uluită.

— E sora dumitale?

— E sora mea, sora mea bună, dacă-ţi spun...

— Dar...

— Să mergem, nu fi îndărătnică, Ida.

— Nu, este cu neputinţă. Vă rog să înţelegeţi, doar dumneavoastră ştiţi cel mai bine că noi n-am fost soţ şi soţie. Dealtfel faptul că – dacă acea doamnă vă e într-adevăr soră şi aţi uitat să mi-o prezentaţi – e o dovadă în plus.

— Pe cuvântul meu că te iau pe sus şi te vâr aşa în trăsură! Dacă nu vrei să vii la masă la mine, trebuie să vii la sora mea! Ai speriat-o, ai scos-o aproape din minţi, acum trebuie să-ţi repari gestul!

Ida se mira încă.

— Sora mea, Jolán. De câte ori să ţi-o mai spun? O să-ţi explicăm totul, Ida, şi ai să mă ierţi. Ai să-mi ierţi şi faptul că sunt bou! Şi sunt bivol! Şi sunt măgar! Şi sunt o întreagă grădină zoologică! Dacă după tâmpenia de care am dat dovadă ai o fărâmă de suflet măcar cât un colibri, vino. Sora mea m-a ocărât şi jumulit destul până acum. Deci dacă nu vii la mine, vino la ea. Dumneata ai invitat-o acolo, acum te invită ea.

Ida privea cu un calm îngheţat umilele frământări ale lui Csaba. Nu era limpede pentru ea de ce a trebuit să-i ascundă Csaba de la început existenţa soră-sii. Dar vedea limpede că sufletul lui Csaba se zbate în chinurile iadului din cauza ei.

— Ei bine – spuse în sfârşit – dar cu o condiţie.

— O îndeplinesc. Dau în scris că o îndeplinesc. Îmi iscălesc numele pe o foaie de hârtie albă şi scrie orice pe ea.

— Atâta doar, că după-masă mă veţi conduce înapoi, aici.

Csaba o privea cu faţa răvăşită de tristeţe.

— Ei bine – spuse amărât – dacă porunciţi astfel.

— Pentru că...

Şi îi arătă din nou degetul fără inel. Csaba ţinea încă verigheta în mână.

— Dar poftim, puneţi-l în deget.

Ida îşi puse doar mănuşa aşezându-i cutele pe degete.

— Nu. Străini nu mai suntem, am fost doar până azi. Dar nici soţ şi soţie nu suntem.

— Dar putem fi, Ida; nădăjduiesc că putem fi. Aş muri dacă ai spune că nu. Putem fi. Aş muri pe loc, în clipa asta!

Şi privind-o disperat pe Ida, ochii i se umeziră şi buzele îi tremurau.

Ida îşi strecură braţul sub al lui Csaba, cu o alunecare caldă şi intimă, de parcă prin acest gest ar fi devenit dintr-o dată soţi:

— Altădată – şopti, să nu mai faceţi asemenea prostii...

SFÂRŞIT